

СЛАВА УКРАЇНІ! ГЕРОЯМ СЛАВА!

АНАЛІТИК
АУДИТОРСЬКА ФІРМА

ЕКОНОМІКА ФІНАНСИ ПРАВО

ЩОМІСЯЧНИЙ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНИЙ ЖУРНАЛ

№ 4'2023

(видається з 1994 року)

ISSN 2786-5517 (Online), ISSN 2409-1944 (Print)

<https://doi.org/10.37634/efp.2023.4>

Журнал включено до переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата з економічних і юридичних наук

Наказ Міністерства освіти і науки України від 02 липня 2020 р. № 886 (економічні науки).

Наказ Міністерства освіти і науки України від 24 вересня 2020 р. № 1188 (юридичні науки).

Рішення Аудиторської палати України від 21.12.2017 р. № 353/10 (облік та аудит).

Реєстраційне свідоцтво КВ № 21620-11520ПР від 12 жовтня 2015 р.

Журналу присвоєно міжнародний ідентифікаційний номер ISSN 2409-1944 та включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus.

Префікс doi журналу: 10.37634/efp.

2023 р.). Повний або частковий передрук матеріалів журналу допускається лише за згодою редакції.

Відповідальність за добір і викладення фактів несуть автори. За зміст та достовірність реклами несе відповідальність рекламодавець.

Підписано до друку 27.04.2023

Формат 60×84/8

Наклад – 250 прим.

Адреса редакції: вул. Хрещатик, 44, м. Київ, 01001

Телефони: (050) 735-43-41, (096) 221-88-61

Факс: (044) 278-05-88

E-mail: efp.redaktor@gmail.com

Сайт: www.efp.in.ua

Засновники:

Аудиторська фірма "Аналітик" спільно з Національною академією внутрішніх справ України

Статті обов'язково проходять

відбір, внутрішнє і зовнішнє рецензування

Рекомендовано до друку та до поширення через мережу Інтернет Вченою радою Національної академії внутрішніх справ України (Протокол № 7 від 18 квітня

Суб'єкт видавничої справи

© "Аналітик", 2023
© "Економіка. Фінанси. Право",
2023

Типографія: ТОВ "Міжнародний бізнес центр"

GLORY TO UKRAINE! GLORY TO THE HEROES!

АНАЛІТИК
АУДИТОРСЬКА ФІРМА

ECONOMICS

FINANCES

LAW

MONTHLY INFORMATIONAL AND ANALYTICAL JOURNAL

№ 4'2023

(issued from 1994)

ISSN 2786-5517 (Online), ISSN 2409-1944 (Print)

<https://doi.org/10.37634/efp.2023.4>

Journal is included in the list of scientific professional editions of Ukraine, which can be published results of dissertations for the degree of doctor and candidate (PhD).

Order of Ministry of Education and Science of Ukraine № 886 of July 02, 2020 (economic sciences).

Order of Ministry of Education and Science of Ukraine № 1188 on September 24, 2020 (legal sciences).

Order of Audit Chamber of Ukraine № 353/10 on December 21, 2017 (accounting and audit).

Registration Certificate – KV № 21620-11520PR on October 12, 2015.

Journal is awarded the international identification number ISSN 2409-1944 and included in the international Scientometrics base Index Copernicus.

Journal's DOI: 10.37634/efp.

Founders:

Audit firm "Analytik" jointly with the National Academy of Internal Affairs of Ukraine

The papers must pass

selection, internal and external review

Recommended for publication and dissemination through the Internet by the Academic Council of the National Academy of Internal Affairs of Ukraine (Protocol № 7 of April 18, 2023). Full or partial reprint of the

materials of the journal is allowed only with the consent of the editorial office.

The authors are responsible for the selection and presentation of the facts. The content and authenticity of the advertisement is the responsibility of the advertiser.

Signed for print 27.04.2023

Format 60×84/8

Publication – 250 copies

Address of the editorial office:

Khreshchatyk str., 44, Kyiv, 01001

Phones: (050) 735-43-41, (096) 221-88-61

Fax: (044) 278-05-88

E-mail: efp.redaktor@gmail.com

Web: www.efp.in.ua

*The subject of
publishing*

© "Analytik", 2023
© "Economics. Finances. Law",
2023

Typography: LLC "International Business
Center"

Головний редактор

Левченко Валентина Петрівна, д.е.н., член Ради нагляду за аудиторською діяльністю Органу суспільного нагляду за аудиторською діяльністю, директор ВПГО «Спілка аудиторів України» (Україна)

Шеф-редактор

Головач Володимир Володимирович, к.ю.н., голова правління ПрАТ «Аудиторська фірма "Аналітик"; Заслужений юрист України (Україна)

Заступник головного редактора

Головач Тетяна Анатоліївна, д.е.н., професор, аудитор, заступник директора з наукової роботи Інституту аудиту (Україна)

Члени редакційної колегії з економічних наук:

Бойко Антон Олександрович, к.е.н., доцент кафедри економічної кібернетики, Сумський державний університет (Україна)

Величко Олена Георгіївна, к.е.н., доцент кафедри міжнародних фінансів, Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана (Україна)

Герасимович Анатолій Михайлович, д.е.н., професор, Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана (Україна)

Гільорме Тетяна Вікторівна, д.е.н., доцент, п.н.с., Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара (Науково-дослідний інститут енергоефективних технологій та матеріалознавства) (Україна)

Кінорацька Любомира Максимівна, д.е.н., професор, професор кафедри податкового менеджменту та фінансового моніторингу, Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана (Україна)

Криштопа Ірина Ігорівна, д.е.н., професор, професор кафедри обліку і оподаткування, Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана (Україна)

Манцевич Юрій Миколайович, д.е.н., доцент, вчений секретар, Державне підприємство «Науково-дослідний і проектний інститут містобудування» (Україна)

Петрик Олена Анатоліївна, д.е.н., професор, завідувачка кафедри аудиту, Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана (Україна)

Плавчан Петро, доктор наук, проф. інж., ректор Академії Данубіус (Словацька Республіка)

Полякова Євгенія Сергіївна, к.е.н., доцент кафедри фінансів та банківської справи, проректор з науково-педагогічної роботи (навчальний процес). Вищий навчальний заклад «Міжнародний технологічний університет «Миколаївська політехніка» (Україна)

Потишняк Олена Миколаївна, д.е.н., професор, професор кафедри організації виробництва, бізнесу та менеджменту, Харківський національний технічний університет сільського господарства імені Петра Василенка (Україна)

Слободяник Юлія Борисівна, д.е.н., професор, професор кафедри аудиту, Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана (Україна)

Сіскос Евангелос, д.е.н., професор, Університет Західної Македонії (Греція)

Ткаченко Сергій Анатолійович, д.е.н., професор, ректор, Вищий навчальний заклад "Міжнародний технологічний університет «Миколаївська політехніка»; академік Академії економічних наук України (Україна)

Тричук Віктор Вікторович, к.е.н., доцент, професор кафедри фінансових ринків, Університет державної фіскальної служби України (Україна)

Чижєвська Людмила Віталіївна, д.е.н., професор, професор кафедри інформаційних систем в управлінні та обліку, Державний університет «Житомирська політехніка» (Україна)

Члени редакційної колегії з правових наук:

Балгімбекова Гульнара, к.ю.н., зав. кафедри конституційного та міжнародного права, Карагандинський державний університет ім. Е.А. Букетова (Казхстан)

Бригінець Олександр Олексійович, д.ю.н., професор, Хмельницький університет управління та права ім. Леоніда Юзькова; член Союзу юристів України (Україна)

Василинчук Віктор Іванович, д.ю.н., професор, професор кафедри оперативно-розшукової діяльності, Національна академія внутрішніх справ; Заслужений юрист України, полковник поліції (Україна)

Константинов Сергій Федорович, д.ю.н., професор, зав. кафедри адміністративної діяльності, Національна академія внутрішніх справ (Україна)

Озерський Ігор Володимирович, д.ю.н., професор, професор кафедри цивільного та кримінального права і процесу, Чорноморський національний університет імені Петра Могили; академік Національної академії наук вищої освіти України (Україна)

Скоржевська-Амберг Малгожата, доктор філософії, адвокат, кафедра теорії, філософії та історії права, юридичний коледж, Університет Козмінського (Польща)

Фрицький Юрій Олегович, д.ю.н., професор, професор кафедри конституційного, адміністративного права та соціально-гуманітарних дисциплін, Інститут права та суспільних відносин Університету "Україна"; Заслужений юрист України. Член Центральної виборчої комісії (Україна)

Яровий Анатолій Олександрович, к.ю.н., доцент, професор кафедри права публічного адміністрування, Маріупольський державний університет; суддя у відставці (Україна)

Відповідальний редактор: Поповецька-Демченко Леся Петрівна (Україна)

Випусковий редактор: Туманян Анна Оганесівна (Україна)

Editors-in-chief

Valentyna P. Levchenko, Doctor of Economics, member of the Supervisory Board for audit activity of the Authority public oversight for audit activity, Director of the All-Ukrainian Professional Non-Governmental Organization "Union of Auditors of Ukraine" (Ukraine)

Volodymyr V. Holovach, PhD in Legal Sciences, Head of the Board of the Audit Firm "Analitik"; Honored Lawyer of Ukraine (Ukraine)

Deputy Editor-in-Chief

Tetiana A. Holovach, Doctor of Economics, Professor, auditor, deputy director for scientific work of the Institute of Audit (Ukraine)

Members of the editorial board of Economic Sciences:

Anton O. Boiko, PhD in Economics, Associate Professor of Economic Cybernetics department, Sumy State University (Ukraine)

Olena H. Velychko, PhD in Economics, Associate Professor of International Finances department, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman (Ukraine)

Anatoli M. Herasymovych, Doctor of Economics, Professor, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman (Ukraine)

Tetiana V. Hilorme, Doctor of Economics, Associate Professor, Leading Researcher, Oles Honchar Dnipro National University (Research Institute of Energy-Efficient Technologies and Materials Science) (Ukraine)

Liubomyra M. Kindratska, Doctor of Economics, Professor, Professor of the Department of Tax Management and Financial Monitoring, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman (Ukraine)

Iryna I. Kryshchop, Doctor of Economics, Professor, Professor of Accounting and Taxation department, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman (Ukraine)

Yurii M. Mantsevych, Doctor of Economics, Associate Professor, Scientific Secretary, State Enterprise "Research and Design Institute of Urban Development" (Ukraine)

Olena A. Petryk, Doctor of Economics, Professor, Head of the auditing department, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman (Ukraine)

Peter Plavcan, Dr.h.c., prof. Ing., Rector, Vysoka skola Danubius (Slovakia)

Yevheniia S. Poliakov, PhD in Economics, Associate Professor of Finances and Banking department, vice-rector for scientific and pedagogical work, Higher Educational Institution «International Technology University "Mykolaiv Polytechnic"» (Ukraine)

Olena M. Potyshniak, Doctor of Economics, Professor, Professor of the Organization of Production, Business and Management department, Kharkiv Petro Vasylenko National Technical University of Agriculture (Ukraine)

Yuliia B. Slobodanyk, Doctor of Economics, Professor, Professor of the auditing department, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman (Ukraine)

Evangelos Siskos, Doctor of Economics, Professor, University of Western Macedonia (Greece)

Serhii A. Tkachenko, Doctor of Economics, Professor, Rector, Higher Educational Institution «International Technology University "Mykolaiv Polytechnic"»; academician of Academy of Economic Sciences of Ukraine (Ukraine)

Viktor V. Trynchuk, PhD in Economics, Associate Professor, Professor of Financial Markets department, University of the State Fiscal Service of Ukraine (Ukraine)

Liudmyla V. Chyzhevska, Doctor of Economics, Professor, Professor of Information Systems in Management and Accounting department, State University "Zhytomyr Polytechnic" (Ukraine)

Members of the editorial board of Legal Sciences:

Gulnara Balgimbekova, PhD in Legal Sciences, Head of the constitutional and international law department, Karagandy State University named after E.A. Buketov (Kazakhstan)

Oleksandr O. Bryhinets, Doctor of Legal Sciences, Professor, Leonid Yuzkov Khmelnytskyi University of Management and Law; member of the Union of Lawyers of Ukraine (Ukraine)

Viktor I. Vasylynchuk, Doctor of Legal Sciences, Professor, Professor of the Operational and Investigating department, National Academy of Internal Affairs; Honored Lawyer of Ukraine, colonel of the Police (Ukraine)

Serhii F. Konstantinov, Doctor of Legal Sciences, Professor, Head of the Administrative Activity department, National Academy of Internal Affairs (Ukraine)

Ihor V. Ozerskyi, Doctor of Legal Sciences, Professor, Professor of the Civil and Criminal Law and Process department, Petro Mohyla Black Sea National University; academician of the National Academy of Sciences of Higher Education of Ukraine (Ukraine)

Malgorzata Skorzewska-Amberg, PhD, DSc, Theory, Philosophy and History of Law department, College of Law, Kozminski University (Poland)

Yurii O. Frytskyi, Doctor of Legal Sciences, Professor, Professor of the Constitutional, Administrative Law and Social and Humanitarian disciplines department, Law and Public Relations Institute of the "Ukraine" University; Honored Lawyer of Ukraine, member of the Central Election Commission (Ukraine)

Anatoli O. Yarovyii, PhD in Legal Sciences, Professor of Law and Public Administration department, Mariupol State University; retired judge (Ukraine)

Managing editor: Lesia P. Popovetska-Demchenko (Ukraine)

Issue Editor: Anna O. Tumanian (Ukraine)

ЗМІСТ

<i>БРИГІНЕЦЬ О.О.</i> Адміністративно-правове забезпечення діяльності адвокатури як інституту, що надає правову допомогу на професійній основі	6
<i>ФЕСЕНКО М.О., ІЛЬЧЕНКО В.О.</i> Окремі питання гармонізації національного законодавства у сфері захисту авторських прав	9
<i>БУРЯК Є.В., ВЕРЕЗОМСЬКА І.Г., ЯРЕМЧУК С.С.</i> Менеджмент економічної галузі за умов нагальної потреби оновлення кадрового потенціалу	15
<i>КОВАЛЬ О.А.</i> Адміністративно-правове забезпечення діяльності адвокатури України: поняття, ознаки, структура	19
<i>ВАСИЛЬЄВ С.В.</i> Принципи здійснення юридичної конвергенції	22
<i>ЛЯШЕНКО П.А., ПЛІТНЬОВ М.В., ВАХЛАКОВА В.В.</i> Когерентність місцевого економічного розвитку та повоєнного відновлення інфраструктури: наукова гіпотеза	26
<i>ОСЬМАК В.Є., ТРЮХАН О.М., ЧАЙКА Н.Г., ДОКІЄНКО Л.М.</i> Аналіз досліджень пов'язаних з досвідом створення інноваційних аеропортів, що концентруються на мультимодальних пасажирських перевезеннях	30
<i>ПЕТРИШИН Н.Я., ЯРЕМЧУК Т.С.</i> Дослідження ціннісного складника ціннісно-цільового управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємства	35
<i>СОРОКА Л.М.</i> Понятійний апарат інтегрованих маркетингових комунікацій	39
<i>ІВАНЕНКО І.В.</i> Інструментарій маркетингових комунікацій підприємств ресторанного господарства ...	45
<i>СЄРЄБРЯК С.В.</i> Концепт формування нових спеціальних правових режимів (механізмів) господарювання	49
<i>СМОКВІНА Г.А., СІБКОВСЬКА А.О., КВАША К.С.</i> Статистичний аналіз ринку праці в Україні та країнах ЄС у контексті сталого розвитку	54
<i>КОВАЛЬОВА Т.В., МАРЕНИЧ Т.Г.</i> Внутрішній аудит в умовах воєнного стану	59
<i>НАЗАР Т.Я.</i> Правове регулювання діяльності місцевих органів виконавчої влади	63
<i>ДЕМСЬКИЙ Н.В.</i> Адміністративно-правове забезпечення взаємодії підрозділів превентивної діяльності національної поліції з іншими суб'єктами профілактики правопорушень	68
<i>КОЗЛОВА В.О., ГАЛУШКО Л.О., РУДЕНКО Д.В.</i> Позовна давність кредиторської заборгованості: причини виникнення та загальні правила обчислення	73
<i>ГУДЗЬ Г.О., ЕРАСТОВ В.І.</i> Функціональні ролі страхового брокера на ринку сільськогосподарського страхування	77
<i>ІВАНОВСЬКА А.М.</i> Адміністрування податків в умовах цифровізації у країнах Європейського Союзу: досвід для України	80
<i>МАТЕЙ В.В., БУЗ А.О.</i> Перспектива поведінкових фінансів у теорії міжнародного портфельного інвестування	85
<i>ЛЯЛЮК О.Ю., ЧЕРЕДНІЧЕНКО В.І.</i> Конфлікт інтересів у місцевому самоврядуванні: особливості правового регулювання та запобігання виникненню	90

CONTENTS

O. BRYHINETS. Administrative and legal ensuring the activities of the advocate as an institution providing legal assistance on a professional basis	6
M. FESENKO, V. ILCHENKO. Specific issues of harmonizing legislation in the field of copyright protection ...	9
Y. BURIAK, I. VEREZOMSKA, S. YAREMCHUK. Management of the economic sector under the conditions of the urgent need to update personnel potential	15
O. KOVAL. Administrative and legal support of the activity of advocacy of Ukraine: concept, signs, structure ...	19
S. VASYLIEV. Principles of achieving legal convergence	22
P. LIASHENKO, M. PLIETNOV, V. VAKHLAKOVA. Coherence of local economic development and post-war reconstruction of infrastructure: scientific hypothesis	26
V. OSMAK, O. TRIUKHAN, N. CHAIKA, L. DOKIENKO. Analysis of research related to the experience of creating innovative airports focusing on multimodal passenger transportation	30
N. PETRYSHYN, T. YAREMCHUK. Study of the value component of the value-target management of the foreign economic activity of the enterprise	35
L. SOROKA. Conceptual apparatus of integrated marketing communications	39
I. IVANENKO. Elements of marketing communications of restaurant enterprises	45
S. SIERIEBRIAK. Concept of formation of new special legal regimes (mechanisms) of management	49
H. SMOKVINA, A. SIBIKOVSKA, K. KVASHA. Statistical analysis of the labor market in Ukraine and the EU countries in the context of the current development	54
T. KOVALOVA, T. MARENKYCH. Internal audit under martial law	59
T. NAZAR. Legal regulation of the activities of local executive government bodies	63
N. DEMSKYI. Administrative and legal security interactions of preventive activity units of the national police with other crime prevention subjects	68
V. KOZLOVA, L. HALUSHKO, D. RUDENKO. Limitation of claims for creditors: causes and general rules of calculation	73
H. HUDZ, V. ERASTOV. Functional roles of the insurance broker in the agricultural insurance market	77
A. IVANOVSKA. Tax administration in the conditions of digitalization in the countries of the European Union: experience for Ukraine	80
V. MATEI, A. BUZ. Behavioural finance perspective in theory of international portfolio investment	85
O. LIALIUK, V. CHEREDNICHENKO. Conflict of interests in local government: features of legal regulation and prevention of its occurrence	90

Олександр Олександрович БРИГІНЕЦЬ

д.ю.н., професор, Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4058-7566>

e-mail: BriginetsO@meta.ua

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ АДВОКАТУРИ ЯК ІНСТИТУТУ, ЩО НАДАЄ ПРАВОВУ ДОПОМОГУ НА ПРОФЕСІЙНІЙ ОСНОВІ

У статті розкрито роль та проблематику визначення особливостей адміністративно-правового забезпечення діяльності адвокатури як інституту, що надає правову допомогу на професійній основі як однієї з умов розбудови сучасного демократичного суспільства. Визначено, що вкрай важливим напрямом діяльності держави є обов'язок всіляко підтримувати та забезпечувати захист прав і законних інтересів людини та громадянина, що частково досягається за рахунок діяльності адвокатури. Доведено, що наразі реалізовано конституційне право на отримання широким колом людей безоплатної правової допомоги та запропоновано новий механізм її надання виключно адвокатами.

Ключові слова: адвокатура, адміністративне право, реформа адвокатури, судочинство, надання послуг, права та обов'язки, права людини, право на захист

ВСТУП

Для забезпечення та підтримки демократичних процесів у вітчизняному суспільстві наша держава у ст. 3 Конституції України декларує, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю [1]. Особливе місце у переліку прав і свобод громадян займає право кожного громадянина на захист своїх прав, свобод і законних інтересів. Відповідно вищою юридичною гарантією прав і свобод людини і громадянина є їхній судовий захист [1], що також передбачено у Конституції України. На практиці такий захист здійснюється в межах конституційного, цивільного, господарського, адміністративного і кримінального судочинства. Реалізація судового захисту нерозривно пов'язана з одним з основних конституційних прав людини і громадянина в Україні, а саме з правом на отримання правової допомоги [1], що також передбачено у Конституції України. Відповідно право на правову допомогу на професійній основі є одним із найважливіших прав людини і громадянина, а з іншого боку, є гарантією дотримання комплексу інших прав, які вони мають відповідно до діючого законодавства. В Україні правову допомогу на професійній основі надає адвокатура, але, враховуючи непрості умови функціонування нашої держави, діяльність адвокатури потребує реформування. Складність сучасних правовідносин зумовлює і те, що на сьогодні межі функціонування адвокатської діяльності постійно розширюються.

МЕТА статті – визначення особливостей вирішення проблем адміністративно-правового забезпечення діяльності адвокатури як інституту, що надає правову допомогу на професійній основі як однієї з умов розбудови сучасного демократичного суспільства.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Ця робота базується на працях вітчизняних і зарубіжних вчених, а також на матеріалах періодичних

видань, статистичних збірниках. У дослідженні застосовано методи аналізу і синтезу, порівняння та узагальнення, а також низку інших методів.

РЕЗУЛЬТАТИ

На сьогодні інститут процесуального представництва адвокатів є досить важливим, оскільки саме він забезпечує ефективність реалізації процесуальних прав та обов'язків зацікавлених осіб. Правовий статус учасників адміністративного процесу характеризується насамперед тим, що вони повинні володіти адміністративною процесуальною правосуб'єктністю. Головною передумовою для виникнення правовідносин за участю адвоката як представника повинна бути вольова юридична дія адвоката, його активна процесуальна діяльність, яка одночасно визначає зміст правовідносин. Процесуальний статус адвоката характеризується подвійним характером, тобто, з одного боку, він є уповноваженою особою, а з іншого – є самостійною процесуальною фігурою. Відомо, що наявність адміністративної процесуальної правосуб'єктності є найважливішою ознакою учасника адміністративного процесу і, як наслідок, однією з передумов виникнення правовідносин, що складаються у здійсненні адміністративного судочинства. Право на звернення до суду адвокат як представник набуває від імені особи, інтереси якої він представляє та захищає в адміністративному судовому процесі. Як професійний захисник і представник інтересів клієнта адвокат може брати участь у більшості матеріальних та процесуальних правовідносин, в яких він має певне коло завдань, прав та обов'язків, що у своїй сукупності визначають його правове становище [2].

Представництво адвокатом клієнта в адміністративному судочинстві вимагає від адвоката професійності та кваліфікації для надання такої допомоги. Адвокат, який представляє інтереси свого клієнта, в адміністративному судочинстві є активним учасником судового процесу. Проте особа, яка користується правом на правову допомогу адвоката, не позбавля-

ється права у захисті своїх прав, свобод та законних інтересів самостійно. Правилами адвокатської етики визначено, що у своїй професійній діяльності адвокат зобов'язаний застосовувати всі свої знання та професійну майстерність для належного захисту й представництва прав і законних інтересів клієнта, дотримуючись чинного законодавства України, сприяти утвердженню та практичній реалізації принципів верховенства права та законності [3].

Повноваження адвоката відповідно до Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» посвідчуються ордером, дорученням органів чи установ, уповноважених законом на надання безоплатної правової допомоги, або договором про надання правової допомоги. Також важливим аспектом діяльності адвокатури є належне закріплення її прав та обов'язків. Права адвоката визначено Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [4]. Зокрема, у здійсненні адвокатської діяльності адвокат має право вчиняти будь-які дії, що незаборонено законом, правилами адвокатської етики та договором про надання правової допомоги, які необхідні для належного виконання договору про надання правової допомоги. Тобто звертатися з адвокатськими запитами, зокрема стосовно отримання копій документів, до органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб, підприємств, установ, організацій, громадських об'єднань, а також до фізичних осіб (за згодою таких фізичних осіб); представляти і захищати права, свободи та інтереси фізичних осіб, права та інтереси юридичних осіб у суді, органах державної влади та органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах, організаціях незалежно від форми власності, громадських об'єднаннях, перед громадянами, посадовими і службовими особами, до повноважень яких належить вирішення відповідних питань в Україні та за її межами; ознайомлюватися на підприємствах, в установах і організаціях з необхідними для адвокатської діяльності документами та матеріалами, крім тих, що містять інформацію з обмеженим доступом; складати заяви, скарги, клопотання, інші правові документи та подавати їх у встановленому законом порядку; доповідати клопотання та скарги на прийомі у посадових і службових осіб та відповідно до закону одержувати від них письмові мотивовані відповіді на ці клопотання і скарги; бути присутнім на розгляді своїх клопотань і скарг на засіданнях колегіальних органів та давати пояснення стосовно суті клопотань і скарг; збирати відомості про факти, що можуть бути використані як докази, в установленому законом порядку запитувати, отримувати і вилучати речі, документи, їх копії, ознайомлюватися з ними та опитувати осіб за їх згодою; застосовувати технічні засоби, зокрема для копіювання матеріалів справи, в якій адвокат здійснює захист, представництво або надає інші види правової допомоги, фіксувати процесуальні дії, в яких він бере участь, а також хід судового засідання в порядку, передбаченому законом; посвідчувати копії документів у справах, які він веде, крім випадків, якщо законом встановлено інший обов'язковий спосіб посвідчення копій документів; одержувати письмові висновки фахівців, експертів з питань, що потребують спеціальних знань; користуватися

іншими правами, передбаченими базовим та іншими Законами [4]. Як бачимо, спектр прав адвоката досить широкий, і він нерозривно пов'язаний з обов'язками, що покладаються на адвоката у здійсненні ним власної професійної діяльності. Зокрема, професійні обов'язки адвоката визначаються тим, що він зобов'язаний: дотримуватися присяги адвоката України та правил адвокатської етики; на вимогу клієнта надати звіт про виконання договору про надання правової допомоги; невідкладно повідомляти клієнта про виникнення конфлікту інтересів; підвищувати свій професійний рівень; виконувати рішення органів адвокатського самоврядування; виконувати інші обов'язки, передбачені законодавством та договором про надання правової допомоги. Також адвокату забороняється: застосовувати свої права всупереч правам, свободам та законним інтересам клієнта; без згоди клієнта розголошувати відомості, що становлять адвокатську таємницю, застосовувати їх у своїх інтересах або інтересах третіх осіб; займати у справі позицію всупереч волі клієнта, крім випадків, якщо адвокат впевнений у самообмові клієнта; відмовлятися від надання правової допомоги, крім випадків, установлених законом. Окрім вищезгаданого, адвокат забезпечує захист персональних даних про фізичну особу, якими він володіє, відповідно до законодавства з питань захисту персональних даних [4]. Як бачимо, позитивним є те, що у профільному законі значно конкретизовано професійні права та гарантії професійної діяльності адвоката порівняно з попереднім Законом, а адвокатський запит стає дієвим інструментом у роботі адвоката.

У практичній реалізації власних повноважень великим досягненням останніх років стало підвищення рівня гарантій для адвокатів, адже профільний закон передбачає особливий порядок провадження обшуку чи огляду житла, іншого володіння адвоката. Оновлену систему складено з різних частин німецької та польської моделей, тобто враховано європейський шлях розвитку адвокатури. Все ж на практиці у нашій державі набагато частіше відбуваються обшуки адвоката, ніж у Європі.

Тобто нарешті реалізовано конституційне право на отримання широким колом людей безоплатної правової допомоги та запропоновано новий механізм її надання виключно адвокатами. Водночас є складності в отриманні статусу адвоката та питання, пов'язані з розміром оподаткування адвокатської діяльності, тобто в окремих справах захисником може виступати лише адвокат. Саме тому не всі клієнти зможуть оплачувати послуги адвокатів, особливо враховуючи теперішнє непросте майнове становище громадян. Також невірними залишаються дві взаємозалежні проблеми. Перша – значне розширення процесуальних можливостей юристів-практиків, створення реальних правових гарантій незалежності адвокатів. І друга – значне підвищення відповідальності адвокатів як у правовому, так і в моральному аспекті. Але головне, що адвокатура має залишатися поза політикою та забезпечувати захист фізичних та юридичних осіб незалежно від релігійних, ідеологічних та інших поглядів.

ВИСНОВКИ

Адвокатура є невід'ємним елементом кожного де-

мократичного суспільства, що покликана захищати основні права людини. В нашій державі адвокатура виступає як недержавний самоврядний інститут, що забезпечує здійснення захисту, представництва та надання інших видів правової допомоги на професійній основі, а також самостійно вирішує питання власної організації та діяльності. Основними нормативно-правовими актами, що регулюють її процесуально-пра-

вовий статус є КАСУ, КУПАП, Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», Правила адвокатської етики. Як бачимо, професійна діяльність адвоката є доволі захищеною, але з початку 2022 р. на практиці виникає дуже багато випадків, коли порушуються права та гарантії діяльності адвоката у процесуальній діяльності, що неприпустимо у правовій державі.

Список використаних джерел

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр#Text>
2. Кодекс адміністративного судочинства України. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 35–36, № 37. Ст. 446.
3. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 р. № 5076–VI. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5076-17/page2>
4. Правила адвокатської етики: затв. Звітно-виборним з'їздом адвокатів України 09.06.2017 р., зі змінами, затв. З'їздом адвокатів України від 15.02.2019. URL: http://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/pravila/2017-06-09-pravila-2017_596f00dda53cd.pdf

References

1. Constitution of Ukraine: Law of Ukraine dated 28.06.1996 No. 254k/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр#Text> (in Ukrainian).
2. Code of Administrative Procedure of Ukraine. *Information of the Verkhovna Rada of Ukraine*. 2005. No. 35–36, No. 37. Art. 446. (in Ukrainian).
3. On advocacy and advocacy: Law of Ukraine dated 07/05/2012 No. 5076–VI. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5076-17/page2> (in Ukrainian).
4. Rules of lawyer ethics: approved. Report and election congress of lawyers of Ukraine on June 9, 2017, with changes, approved by the Congress of Lawyers of Ukraine from February 15, 2019. URL: http://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/pravila/2017-06-09-pravila-2017_596f00dda53cd.pdf (in Ukrainian).

Oleksandr BRYHINETS

Doctor of Legal Sciences, Professor, Leonid Yuzkov Khmelnytskyi University of Management and Law

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4058-7566>

e-mail: BriginetsO@meta.ua

ADMINISTRATIVE AND LEGAL ENSURING THE ACTIVITIES OF THE ADVOCATE AS AN INSTITUTION PROVIDING LEGAL ASSISTANCE ON A PROFESSIONAL BASIS

The paper reveals the role and problems of determining the features of the administrative and legal support of the activity of the bar as an institution that provides legal assistance on a professional basis as one of the conditions for the development of a modern democratic society. It is determined that an extremely important direction of the state's activity is the obligation to support and ensure the protection of the rights and legitimate interests of a person and a citizen in every possible way, which is partially achieved due to the activities of the bar. Today, the institution of procedural representation of lawyers is quite important, since it ensures the effectiveness of the implementation of procedural rights and obligations of interested parties. The main prerequisite for the emergence of a legal relationship involving a lawyer as a representative should be the lawyer's voluntary legal action, his active procedural activity, which simultaneously determines the content of the legal relationship. Representation of a client by a lawyer in administrative proceedings requires the lawyer to be professional and qualified to provide legal assistance. A lawyer who represents the interests of his client in administrative proceedings is an active participant in the court process, the goal of which is to achieve the best legal result in the case for him. The powers of a lawyer in accordance with the Law of Ukraine "On Advocacy and Advocacy" are evidenced by a warrant, a mandate from bodies or institutions authorized by law to provide free legal aid, or a contract on the provision of legal aid. An important aspect of the activity of the bar is the proper consolidation of its rights and obligations. The range of rights of a lawyer is quite wide, and it is inextricably linked with the duties incumbent on a lawyer in the course of carrying out his own professional activity. It has been proven that the constitutional right to receive free legal aid by a wide range of people has finally been realized, and a new mechanism for providing it exclusively by lawyers has been proposed.

Keywords: *advocacy, Administrative Law, reform of the legal profession, proceedings, provision of services, rights and obligations, Human Rights, the right to protection*

DOI: <https://doi.org/10.37634/efp.2023.4.2>
УДК 347.7

Максим Олександрович ФЕСЕНКО

студент, Національний Юридичний Університет ім. Ярослава Мудрого
ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-1307-082X>
e-mail: m.o.fesenko@nlu.edu.ua

Владислав Олексійович ІЛЬЧЕНКО

студент, Національний Юридичний Університет ім. Ярослава Мудрого
ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-5845-7752>
e-mail: v.o.ilchenko@nlu.edu.ua

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ГАРМОНІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ ЗАХИСТУ АВТОРСЬКИХ ПРАВ

У статті розглянуто положення Закону "Про авторське право та суміжні права" № 2811-IX [1], який набрав чинності 01.01.2023 (далі – Закон № 2811-IX). Увагу авторів зосереджено на дослідженні порядку захисту авторського права в мережі Інтернет. У цьому контексті здійснено аналіз нормативно-правової бази Європейського Союзу стосовно теми роботи. Досліджено вплив гармонізації національного законодавства на ефективність захисту авторських прав. Зокрема, проаналізовано зміни понятійно-категоріального апарату, який застосовує Закон №2811-IX, а також питання стосовно юрисдикційного та неюрисдикційного порядку захисту суб'єктів авторського права. Обґрунтовано, що зміни у системі органів державної охорони права інтелектуальної власності відіграють важливу роль для захисту авторських прав суб'єктів. Виокремлено превентивну функцію відповідного органу.

Ключові слова: авторське право, гармонізація, адаптація законодавства, захист авторського права, динаміка розвитку авторського права

ВСТУП

Одним із найважливіших напрямків інтеграції України до Європейського Союзу (ЄС) є створення ефективної системи захисту авторських прав. Актуальність дослідження питань ефективності захисту також обумовлено динамічним оновленням законодавства у сфері авторського права, що реалізовано прийняттям нового Закону "Про авторське право та суміжні права" № 2811-IX (далі – Закон № 2811-IX), який ввів нові та оновив застарілі конструкції стосовно захисту авторського права, зокрема у мережі Інтернет. Варто зазначити, що внаслідок новизни теми вона є не досить дослідженою. Так, у своїх роботах захисту прав авторського права приділяли увагу О. Мисенко, В.А. Іващенко, А.С. Штефан, Ю.М. Капица.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою цієї роботи є положення оновленого законодавства України та нормативно-правова база ЄС. Авторами застосовано методи аналізу та синтезу, порівняння, системного підходу, узагальнення тощо.

МЕТА дослідження – проаналізувати та виокремити оновлення національного законодавства, зокрема і положень Закону № 2811-IX стосовно певних нововведень, які можуть впливати на ефективність захисту авторських прав: оновленого переліку порушень, суб'єктів, юрисдикційного та неюрисдикційного порядку захисту, а також інституту компенсації тощо.

РЕЗУЛЬТАТИ

Кожен день у світі створюються тисячі творів, що є об'єктами інтелектуальної власності. Вказані твори є результатом творчої праці їхніх авторів, які, зазвичай, розраховують повною мірою застосувати їх та отримати винагороду від їхньої реалізації. Для стимулювання творчості та забезпечення прав авторів на їхні

твори є механізм захисту прав таких творців, який реалізується через авторське право. Авторське право, зі свого боку, є складною правовою категорією, яка відрізняється особливістю його захисту та характеризується наявністю спеціальної правової охорони. Можливість та ефективність захисту залежить від самого факту створення норми права, яка регулює сферу відносин із застосування об'єктів авторського права, обсяг прав яких нею надаються суб'єкту та чіткості її змісту.

Особливістю законодавства у сфері захисту авторського права, зокрема і того, що регулює ці відносини у мережі Інтернеті, є його спрямованість на його гармонізацію із нормативною базою ЄС. Саме це, зі свого боку, впливає на його динамічний розвиток. Наприклад, Угода про асоціацію між Україною, зі свого боку, та ЄС, Європейським співтовариством з атомної енергії та їхніми державами-членами, а з іншого, – встановлюють рамки співпраці, зокрема у сфері авторського права також [2]. Важливим інструментом наднаціональної правової системи ЄС є директиви. Їх спрямовано на зближення правових систем країн-членів ЄС з правовою системою наднаціональної організації. У пояснювальній записці до, на той час, законопроекту "Про авторське право та суміжні права" зазначалося, що законопроект передбачає імплементацію 9 директив ЄС. Так, тенденції до адаптації права ЄС Україною у сфері авторського права в мережі Інтернет прослідковуються відповідно і в новому Законі № 2811-IX, який особливо детально гармонізує положення Директиви ЄС 2019/790 від 17 квітня 2019 р. [3]. Саме ним внесено багато змін, не винятком стали й положення стосовно захисту авторського права. Згідно зі ст. 54 Закону № 2811-IX захист прав авторів здійснюється відповідно до норм адміністративного, цивільного та кримінального законодавства. Отже, продовження нашого дослідження буде спрямовано на аналіз проявів гармонізації пра-

вового регулювання, які вплинули на особливості захисту авторського права в мережі Інтернет в межах цивільного законодавства України. Одним із прикладів такої адаптації є положення у Законі №2811-IX стосовно умов звільнення від відповідальності провайдерів послуг обміну контенту; зазначення умов, за яких такі суб'єкти не будуть мати статус провайдера; встановлення відповідальності провайдера на підставі визначених умов; та встановлення більш жорсткої процедури протидії Інтернет-піратству. Слід відмітити, що Закон №2811-IX належним способом перейняв та деталізував складні положення Директиви, зокрема, стосовно роз'яснення процедур захисту авторських прав в Інтернеті, досудового врегулювання спору, а також адаптації рекомендацій Директиви під реалії сьогодення.

Ще одним яскравим проявом впливу гармонізації національного законодавства стало прийняття Закону № 2974-IX, який набрав чинності 15.04.2023 р. Його особливістю є висвітлення певних положень Директиви 2004/48/ЄС Європарламенту та Євроради про захист прав інтелектуальної власності: надано можливість вилучення з цивільного обігу товарів, виготовлених або введених у цивільний обіг з порушенням права інтелектуальної власності, та матеріалів і знарядь, які застосовувалися переважно для виготовлення товарів з порушенням права інтелектуальної власності, за рахунок особи, яка вчинила порушення; додаткові повноваження для застосування разової грошової виплати замість інших способів захисту прав інтелектуальної власності за умови, що право порушено відповідачем ненавмисно і без недбалості, а застосування способів захисту є неспівмірним шкоді, заподіяній позивачеві; конкретизація процесуальних процедур вилучення доказів у вигляді інформації про походження і мережі розповсюдження товарів чи послуг, що порушують право інтелектуальної власності; додаткові можливості публікації у засобах масової інформації або доведення до загального відома іншим визначеним судом шляхом відомостей про порушення права інтелектуальної власності та зміст судового рішення стосовно такого порушення за рахунок особи, яка вчинила правопорушення тощо [4].

Проте необхідно також зазначити, що вплив гармонізації національного законодавства обумовлює динамічність та актуальність змін в авторському праві, що, зі свого боку, проявляється у реформуванні органів, їх функціях, які забезпечують формування та реалізацію державної політики у сфері інтелектуальної власності, зокрема, і стосовно захисту порушених прав у цій сфері. В Україні таким органом відповідно до Закону України «Про авторське право і суміжні права» № 3792-XII (Далі - Закон №3792-XII) [5] є Національний орган інтелектуальної власності (далі – НОІВ). Додатково звертаємо увагу, що функції НОІВ від 28 жовтня 2022 р. виконує державна організація “Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій (далі – УКРНОІВІ)” [6].

УКРНОІВІ відповідно до ст. 4 Закону №2811-IX виконує реєстраційні, інформаційно-видавничі функції, узагальнює міжнародну практику та займається підготовкою кадрів. Відповідно до Закону України “Про внесення змін до деяких законів України щодо створення національного органу інтелектуальної власності”

реєстраційні функції органу інтелектуальної власності” реєстраційні функції органу полягають у здійсненні державної реєстрації промислових зразків та видачі свідоцтв [7]. Зазначені свідоцтва на об'єкти авторського права видаються за бажанням та у разі звернення осіб. Вони створені для того, щоб інформувати про будь-які законні дії, які здійснюються з об'єктом авторського права, наприклад, і для підтвердження переходу авторських прав. На нашу думку, у разі звернення до суду у випадку порушення авторських прав, або їх оспорення чи невизнання, свідоцтво про реєстрацію авторського права буде виконувати превентивну функцію, що певною мірою пов'язана з реалізацією захисту прав авторів. До того ж, незважаючи на презумпцію авторства, реалізується шляхом звернення до власника сайту з вимогою про припинення порушення авторських прав у мережі Інтернет та буде належним документальним підтвердженням факту і дати їх виникнення.

Окрім того, проблемним є факт нереалізованості проекту Вищого суду з питань інтелектуальної власності. Такий суд перейняв би юрисдикцію з розгляду справ, які стосуються інтелектуальної власності, зокрема і захисту авторського права. На нашу думку, створення такого спеціального судового органу буде позитивним моментом для захисту авторських прав, адже судді будуть зосереджені на розгляді справ, які стосуються сфери інтелектуальної власності, що буде зумовлювати їхню виключну компетентність та підвищити якість роботи судової системи.

Наступним позитивним нововведенням до Закону № 2811-IX, яке розширює можливості суб'єктів авторського права, є законодавче закріплення способу застосування об'єктів авторського права шляхом надання інтерактивного доступу. Воно збільшує правомочності суб'єктів авторського права у реалізації своїх майнових прав, що зумовлює, зокрема й можливість захисту таких прав, зокрема заборонаю застосовувати певні об'єкти авторського права у протиправний спосіб. З огляду на такі нововведення суб'єкти авторського права отримали більше можливостей для захисту своїх прав, зокрема і в мережі Інтернет.

Надання інтерактивного доступу полягає у поширенні об'єкта авторського права з метою отримання доступу до відповідного об'єкта з місця та в час, обрані представниками публіки індивідуально. Яскравим прикладом застосування інтерактивного доступу є положення про гіперпосилання. Так, розміщення гіперпосилань визнається майновим правом автора на твір, а самі гіперпосилання може бути застосовано 3 способами: 1) якщо такий твір попередньо правомірно розміщений без обмеження доступу на вебсайті (версторінці) – розміщення такого посилання не є застосуванням твору; 2) якщо такий твір розміщено з обмеженим доступом, а гіперпосилання дає змогу обійти таке обмеження – є місце використання твору способом інтерактивного надання доступу; 3) якщо твір попередньо неправомірно розміщено на вебсайті (версторінці) за умови мети одержання прибутку та/або з усвідомленням незаконного характеру дій із розміщення гіперпосилання та/або фреймінгу, визнається застосуванням твору способом інтерактивного надання доступу.

Також у Законі № 2811-IX деталізується та нада-

ється визначення такого способу захисту, як технологічний. Він полягає у тому, що у випадку спроби порушення авторського права шляхом отримання незаконного доступу до об'єкта авторського права, спрацьовує механізм протидії (захисту) діям відносно об'єктів, застосування яких не дозволене суб'єктами авторського права. Минулий Закон № 3792-ХІІ застосовував поняття технічних засобів захисту та був більше орієнтованим на превентивний захист. В.А. Іващенко зазначав, що тоді національне законодавство не містило норм, які б відображали специфіку застосування та захисту твору в Інтернеті [8]. Головна відмінність між технічними та новими, технологічними засобами захисту полягає в обсязі зазначених понять, а саме в тому, що поняття “технологічний” став ширшим, ніж поняття “технічний”. Таке збільшення обсягу поняття включає в себе:

1. *Зміна обсягу можливостей застосування технологій.* Закон №3792-ХІІ передбачав можливість застосування технічних пристроїв та/або технологічних розробок. Закон №2811-ІХ збільшує обсяг застосовуваних технологій, вони включають не тільки технічні пристрої, а й будь-які обладнання або компоненти, необмежені технічними властивостями; технологічні розробки розширені до будь-яких видів технологій; а також нове поняття включає в себе комп'ютерні програми.

2. *Призначення засобів захисту.* У Законі № 2811-ІХ обсяг призначення також розширено, оскільки тепер застосовується загальне поняття “запобігання”, що не обмежується окремим способом, як у Законі № 3792-ХІІ, а саме шляхом створення технологічної перешкоди. Теж саме стосується і розширення поняття “протидії”, яке раніше пов'язувалося виключно з контролем доступу до застосування об'єктів авторського права.

Зазначені зміни, обумовлені гармонізацією національного законодавства, несуть нове значення у тому, що навіть заміна технічних засобів захисту на технологічні збільшує обсяг захисту прав, охоронюваних законодавством. Отже, на нашу думку, більш ширше визначення порушення технологічних засобів захисту аніж технічних, реалізовано законодавцем, наприклад, у способах обходу технологічного способу захисту (реклама), а також кардшейрінгу у контексті розгляду порушень технологічного способу захисту. З огляду на проаналізоване вище обсяг поняття технологічних засобів захисту є дійсно ширшим. Це, зі свого боку, забезпечує більший ступінь врегулюваності, і, як наслідок, збільшує ефективність захисту прав авторів в мережі Інтернет.

Наступним позитивним нормотворчим вираженням гармонізації національного законодавства у Законі можна назвати деталізацію суб'єктів, які мають право звернутися за захистом авторського права, а саме закріплення їх вичерпного переліку. Окрім того, одним із елементів впливу гармонізації національного законодавства є положення ст. 55 Закону № 2811-ІХ. На підставі її аналізу можна зробити висновок, що законодавець не обмежує вищезазначених осіб у виборі способу захисту, надаючи їх невичерпний перелік. Проте акцентує увагу що основним критерієм у виборі способу захисту є те, щоб він не був заборонений законом. Зокрема, Законом № 2811-ІХ зазначено можливість застосування механізму відшкодування збитків,

завданих порушенням авторського права, включаючи упушену вигоду, або стягнення доходу, отриманого порушником внаслідок порушення ним авторського права, або стягнення компенсації. Варто зазначити, що право звернутися до суду за захистом з будь-якими незабороненими законом вимогами є позитивним, на нашу думку. Так, суспільні відносини знаходяться у динаміці розвитку, внаслідок цього, зокрема, можуть виникнути нові правовідносини між суб'єктами. Законодавча база, на жаль, не завжди може встигнути за швидкістю виникнення та розвитку суспільних відносин, а отже, й не завжди може передбачити належну кількість інструментів захисту для суб'єкта своїх прав. З огляду на вищезазначене доходимо остаточного висновку про визнання позитивним моменту закріплення відкритого списку стосовно способів захисту авторських прав. Проте хочемо наголосити, що вимога, з якою звертається особа до суду, має бути належно викладена для здійснення ефективного захисту прав, свобод чи інтересів, адже обрання неналежного способу захисту позивачем може бути підставою для відмови у задоволенні позову.

Важливим нововведенням Закону № 2811-ІХ, є розширення переліку дій, які законодавець визнає порушенням особистих немайнових та/або майнових авторських прав. Так, наприклад, Законом № 2811-ІХ введено нове порушення стосовно керування вебсайтом, який шляхом індексації метаданих твору дає змогу користувачам цього вебсайту знаходити та поширювати твір у межах однорангової мережі без дотримання майнових прав суб'єктів авторського права. На нашу думку, найпоширенішими порушеннями у сфері захисту авторських прав у мережі Інтернет стануть застосування об'єкта авторського права без дозволу суб'єкта авторського права, зокрема піратство. Окрім цього, законодавець визначив “дії”, які створюють загрозу порушення авторських прав, зокрема в мережі Інтернет. Так, суб'єкти авторського права отримують більше правомочностей у контексті захисту авторських прав, адже підставами такого захисту є будь-яке порушення, невизнання або оспорювання таких прав, а також створення загрози порушення таких прав, про що прямо зазначено у Законі № 2811-ІХ. Спираючись на вищезазначене, розширення переліку дій, які законодавець визнає як порушення, безумовно буде допомагати суб'єкту авторських прав захистити свої права. За допомогою такої нормативно-правової регламентації можна запобігти новим порушенням, що стане у нагоді для розвитку більш захищеної сфери суспільних відносин, які стосуються авторського права.

Крім загальних способів захисту авторських прав, законодавець визначає неюрисдикційний порядок захисту авторського права, саме в мережі Інтернет. Він полягає в можливості у досудовому порядку суб'єкту захистити свої права за допомогою подання заяви про припинення порушення авторського права в мережі Інтернет. Якщо інформація в даній заяві буде належно викладена, власник вебсторінки та/або вебсайту буде зобов'язаний унеможливити доступ до цифрового контенту, стосовно якого подано заяву, та надати заявнику і постачальнику послуг хостингу інформацію про вжиті заходи відповідно зазначених у законодавстві. Ця стаття є оновленою версією ст. 52-1 Закону

№ 3792-XII. Варто зазначити, що Закон № 2811-IX оперує поняттям “цифровий контент”, яке є ширшим ніж поняття “електронна (цифрова) інформація”, що зумовлює більше можливостей звернутися із заявами суб’єктам авторського права в мережі Інтернет для захисту. Окрім цього, для фізичних осіб – суб’єктів авторського права більше немає вимоги до звернення із заявою про порушення авторського права за обов’язковою участю адвоката. Також у разі неможливості встановити постачальника послуг хостингу та/або власника вебсайту, а також у випадку несвоєчасного отримання відповіді від вказаних суб’єктів, заявники мають право звернутися до належного органу для сприяння у визначенні відповідного суб’єкта. Деякі зміни сталися зі строками, які пов’язані із розглядом і вчинення відповідних дій стосовно поданих заяв: 24 години – на повідомлення заявника про те, що відповідний адресат заяви не є власником вебсайту та/або вебсторінки й, зі свого боку, залишення заяви без розгляду з посиланням на відповідну правову підставу; збільшився строк повідомлення власником вебсайту заявника та постачальника послуг хостингу про припинення порушення та надання визначених відомостей з 72 год до 96 год. Окрім того, особливий порядок захисту також стосується відносин між суб’єктами авторського права в мережі та провайдером послуг обміну контентом.

Аналізуючи положення Закону України № 2811-IX, можна зробити висновок, що законодавець також реформував компенсацію як спосіб захисту. Позитивним аспектом став розподіл інституту компенсації за суб’єктивним критерієм. Так, закріплено два види суб’єктів: загальні та спеціальні. Їх можна розподілити так: до загальних відносяться визначені у п. 1 ч. 1 ст. 55 Закону України “Про авторське та суміжні права”; зі свого боку, до спеціальних слід відносити суб’єкти, визначені у п.п. 2-5 ч. 1 ст. 55 вищезгаданого Закону. Загальну компенсацію створено, зокрема, для захисту авторського права суб’єктів авторського права. Спеціальна компенсація покликана передбачити особливі порядки стосовно спеціальних суб’єктів, перелік яких є вичерпним, наприклад, організації колективного управління, відповідно до доручення правласників, що здійснюють добровільне колективне управління. Сам інститут компенсації став заміною відшкодуванню збитків або стягненню доходів.

У межах загальної компенсації тепер передбачено альтернативу на розсуд суб’єкта авторського права та/або суб’єкта суміжних прав:

1) стягнення компенсації у розмірі від 2 до 200 прожиткових мінімумів для працездатних осіб (з 01.01.2023 прожитковий мінімум для працездатних осіб – 2684 грн), або

2) стягнення компенсації як фіксованої подвоєної, а в разі умисного порушення – потроєної суми винагороди, яку б сплатили за надання дозволу на застосування спірного об’єкта.

Спеціальна компенсація передбачає можливість лише стягнення фіксованої подвоєної, а в разі умисного порушення – потроєної суми винагороди, яку б сплатили за надання дозволу на застосування відповідного об’єкта, з приводу якого виник спір [9].

Позитивним є той факт, що законодавець розширив

компенсаційний механізм, чим забезпечив більший рівень співмірності та відповідності конкретного правопорушення конкретному наслідку. Так, суб’єкти авторського права отримали вдосконалений механізм відновлення своїх прав та тепер можуть більш ефективно відшкодувати заподіяну шкоду.

ВИСНОВКИ

Вищезазначене дає змогу зробити висновок, що українське законодавство у сфері авторського права до 01.01.2023 р. базувалося на положеннях Закону № 3792-XII від 23.12.1993 р. Зі свого боку, Закон № 2811-IX вніс зміни у правове регулювання захисту авторських прав. Вищезазначене пов’язане з динамічним розвитком суспільних відносин у сфері авторського права, і є наслідком прагнення України стати членом ЄС й гармонізацією законодавства у цій сфері. Так, законодавцем адаптовано Директиви ЄС, зокрема в нашій роботі проаналізовано Директиву 2004/48/ЄС та Директиву ЄС 2019/790. Окрім того, необхідно підкреслити, що постійне оновлення національного законодавства у сфері права інтелектуальної власності зумовило прийняття у 20.03.2023 р. Закону України № 2974-IX “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення захисту прав інтелектуальної власності”. Безсумнівно є те, що такі зміни сприяють ефективності захисту авторських прав у разі їх порушення.

Система органів правової охорони та захисту права інтелектуальної власності також постійно змінюється та приймає більш ефективну форму в українських реаліях, однак вона не позбавлена недоліків. Наприклад, УКРНОІВІ досі виконує виключно перейняті повноваження центрального органу виконавчої влади та не має належної самостійності порівняно з його аналогами, наприклад, HADOPI у Франції, що має повноваження для самостійного врегулювання спорів у неюрисдикційному порядку. На підставі дослідження гармонізації законодавства авторами підтримано позицію – створення Вищого суду з питань інтелектуальної власності.

У статті розглянуто нормотворче вираження інтерактивного доступу як способу поширення авторського права, яке забезпечило нові способи реалізації майнових прав та можливості їхнього захисту. Обсяг поняття “технологічних засобів захисту” розширено порівняно з “технічними засобами захисту” Закону № 3792-XII.

Досліджено, що Законом № 2811-IX деталізовано коло суб’єктів, які можуть звернутися за захистом своїх прав в юрисдикційному порядку, і, як наслідок, розширений перелік способів захисту набув невичерпного характеру. Окрім цього, у Законі № 2811-IX законодавцем продеталізовано перелік порушень авторських прав. Це дає змогу зробити висновки про збільшення можливостей для суб’єктів авторського права у захисті їх прав у випадку неправомірних дій з боку інших осіб.

Позитивним наслідком гармонізації став і неюрисдикційний порядок захисту прав у сфері авторського права у мережі Інтернет. Адже внаслідок оновлення понятійно-категоріальної бази Закону № 2811-IX він став більш ефективним для суб’єктів авторського права. Це пов’язано із визначеною можливістю звернення фізичних осіб – суб’єктів авторського права із заявами без

адвоката, а також зміни строків розгляду вищезазначених заяв.

Не менш важливим є й оновлення інституту компенсації. Його змістом є деталізація суб'єктів та видів компенсації, розподілених на загальні та спеціальні, так і стосовно розміру стягнутої компенсації.

Отже, вищезазначене підкреслює актуальність, переваги адаптації та гармонізації національного законодавства, яким внаслідок оновленого правового регулювання введено нові та оновлено застарілі конструкції, які стосуються захисту авторського права.

Список використаних джерел

1. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 01.12.2022 р. №2811-IX. Дата оновлення: 15.04.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text>
2. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 16.09.2014 № 984_011. Дата оновлення: 25.10.2022. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011
3. Директива Європейського парламенту і ради (ЄС) 2019/790 про авторське право і суміжні права на Єдиному цифровому ринку та про внесення змін до директив 96/9/ЄС та 2001/29/ЄС від 17.04.2019 року № 984_022-19. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_022-19#Text
4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення захисту прав інтелектуальної власності: Закон України від 20.03.2023 р. №2974-IX. Дата оновлення: 15.04.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2974-IX#Text>
5. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23.12.1993 р. №3792-XII. Дата оновлення 01.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12#Text>
6. Деякі питання Національного органу інтелектуальної власності: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 28.10.2022 р. № 943 - р. Дата оновлення: 08.11.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/943-2022-p#Text>
7. Про внесення змін до деяких законів України щодо створення національного органу інтелектуальної власності: Закон України від 16.06.2020 р. № 703-IX. Дата оновлення 01.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/703-20/ed20230101#Text>
8. Івашченко В.А. Технічні способи захисту авторських прав у всесвітній мережі Інтернет на етапі до порушення. *Кафедра інтелектуальної власності ЧНУ ім. Б. Хмельницького*. 2012. URL: <http://intellect21.cdu.edu.ua/?p=281>
9. Мисенко О. Новий закон про авторське право: основні новели. *ЛІГА.Блоги*. 2023. URL: <https://blog.liga.net/user/amyisenko/article/48757>

References

1. On copyright and related rights: Law of Ukraine dated December 01, 2022, No. 2811-IX. Date of update: 15.04.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text> (in Ukrainian).
2. Association Agreement between Ukraine, on the one hand, and the European Union, the European Atomic Energy Community and their member states, on the other hand, dated September 16, 2014 No. 984_011. Date of update: 25.10.2022. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011 (in Ukrainian).
3. Directive (EU) 2019/790 of the European Parliament and of the Council on copyright and related rights in the Digital Single Market and amending Directives 96/9/EC and 2001/29/EC, dated April 17, 2019, No. 984_022-19. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_022-19#Text (in Ukrainian).
4. On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine on Strengthening the Protection of Intellectual Property Rights: Law of Ukraine, dated March 03, 2023, No. 2974-IX. Date of update: 15.04.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2974-IX#Text> (in Ukrainian).
5. On copyright and related rights: Law of Ukraine dated December 23, 1993, No. 3792-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12#Text> (in Ukrainian).
6. Some issues of the National Intellectual Property Authority: Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine, dated October 28, 2022, No. 943-r. Date of update: 08.11.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/943-2022-p#Text> (in Ukrainian).
7. On Amendments to Certain Laws of Ukraine Concerning the Establishment of the National Intellectual Property Authority: Law of Ukraine, dated June 16, 2020, No. 703-IX. Date of update: 01.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/703-20/ed20230101#Text> (in Ukrainian).
8. Ivashchenko V. Technical Methods for Protecting Copyright in the World Wide Web at the Pre-Infringement Stage. *Department of Intellectual Property, B. Khmelnytsky Cherkasy National University*. 2012. URL: <http://intellect21.cdu.edu.ua/?p=281> (in Ukrainian).
9. Mysenko O. New copyright law: main novelties. *LIGA.Blogs*. 2023. URL: <https://blog.liga.net/user/amyisenko/article/48757> (in Ukrainian).

Maksym FESENKO

student, Yaroslav Mudryi National Law University

ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-1307-082X>

e-mail: m.o.fesenko@nlu.edu.ua

Vladyslav ILCHENKO

student, Yaroslav Mudryi National Law University

ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-5845-7752>

e-mail: v.o.ilchenko@nlu.edu.ua

SPECIFIC ISSUES OF HARMONIZING LEGISLATION IN THE FIELD OF COPYRIGHT PROTECTION

The paper discusses the new Law "On Copyright and Related Rights" No. 2811-IX, which came into force on January 1, 2023. The focus of the authors was on the procedure for protecting copyright on the Internet within civil law. In the context of harmonizing Ukrainian legislation with the legislation of the European Union, its regulatory and legal framework, which relates to the topic of the work, has been analyzed, including several directives. The administrative procedure for protecting copyright, which is constantly changing and taking on a more efficient form in Ukrainian realities, has been examined. However, it is not free of drawbacks, as the UKRNOIVI still performs exclusively the powers transferred by the central executive authority and does not have the proper independence compared to its counterparts in other countries. Certain concepts and procedures of copyright have been investigated, including the legal regulation of interactive access as a means of disseminating copyright, which has provided new ways of realizing property rights and opportunities for protecting authors' rights. The scope of the concept of technological protection has also been analyzed, which has been expanded compared to the analogous definition in Law No. 3792-XII. The research carried out in the paper made it possible to define the legal status of the list of subjects who can apply for protection of their rights in jurisdictional order and to expand the list of ways in which such subjects have the right to apply for protection. The way in which Law No. 2811-IX specified the list of copyright infringements has also been investigated. As a result, copyright holders have gained more opportunities to seek protection of their rights in case of unlawful actions by others. The features of the new non-jurisdictional procedure for protecting rights in the field of copyright on the Internet, which became more efficient due to the updating of the conceptual-categorical base of Law 2811-IX, is shown in the possibility of physical persons who are subjects of copyright to file statements without a lawyer, and changes in the deadlines for consideration of the aforementioned statements have been studied. As the result of research conducted by the compensation institute, it was found that it obtained greater detail regarding the subjects and types of compensation, divided into general and special, as well as the amount of compensation collected.

Keywords: *copyright, harmonization, adaptation of legislation, copyright protection, dynamics of copyright development*

DOI: <https://doi.org/10.37634/efp.2023.4.3>
УДК 335.20:658.310.8.012.32

Свєген Вікторович БУРЯК

д.е.н., доцент, Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8039-004X>
e-mail: burzhen@ukr.net

Ірина Георгіївна ВЕРЕЗОМСЬКА

к.е.н., доцент, Київський національний університет культури і мистецтв
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3289-3734>
e-mail: verez_kult@ukr.net

Сергій Степанович ЯРЕМЧУК

д.соціол.н., доцент кафедри, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2216-8026>
e-mail: serg.doc.cv@gmail.com

МЕНЕДЖМЕНТ ЕКОНОМІЧНОЇ ГАЛУЗІ ЗА УМОВ НАГАЛЬНОЇ ПОТРЕБИ ООНОВЛЕННЯ КАДРОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ

Досліджено управління кадровим потенціалом в економічній галузі з урахуванням оновлення персоналу. Результати показали, що для ефективного оновлення кадрового потенціалу необхідно забезпечити належний рівень заробітної плати та матеріальні стимули для працівників, навчання та підвищення кваліфікації персоналу. Фактори, які впливають на процес оновлення кадрового потенціалу, належать економічна ситуація у країні, демографічні процеси та рівень конкуренції на ринку праці. Показано, що управління кадровим потенціалом в економічній галузі потребує аналізу зовнішніх та внутрішніх факторів, а також розробки та впровадження оптимальних стратегій.

Ключові слова: менеджмент, економічна галузь, кадровий потенціал, оновлення

ВСТУП

У сучасному економічному середовищі, яке швидко змінюється, організації стикаються з гострою потребою оновити свій кадровий потенціал, щоб залишатися конкурентоспроможними і відповідати вимогам ринку. Це особливо важливо в економічному секторі, де підприємства повинні постійно адаптуватися до нових викликів і можливостей, щоб бути успішними.

Згідно зі статистикою професійної зайнятості Бюро статистики праці (2021), попит на кваліфікованих працівників в економічному секторі зростає швидше, ніж пропозиція [1]. Це створює серйозну проблему для компаній, які повинні знайти способи залучати й утримувати талановитих працівників.

Для того щоб розв'язати цю проблему, виникає потреба стосовно важливості розвитку працівників у сучасному бізнес-середовищі. Дослідники Kubesova and Horská зазначають, що інвестиції в розвиток співробітників можуть не тільки допомогти підприємствам залучати й утримувати таланти, але й підвищити продуктивність і загальну ефективність організації [2].

У звіті Асоціації розвитку талантів (ATD) про стан галузі за 2019 р. також вказано про важливість розвитку співробітників у сучасному бізнес-ландшафті. Це показує, що найефективніші організації, найімовірніше, надають пріоритет розвитку співробітників і надають широкі можливості для навчання і зростання [3].

Незважаючи на це, а також зростаюче визнання важливості розвитку персоналу в економічному секторі, залишається багато проблем, які необхідно вирішити. Ця стаття має на меті дослідити поточний стан розвитку персоналу в економічній галузі, визначити ключові проблеми, з якими стикаються організації, і запропонувати рішення для ефективного управління

кадровим потенціалом у цьому критичному секторі.

МЕТА роботи – ознайомлення з викликами, що виникають перед керівниками економічного сектору в разі потреби оновити кадровий потенціал організації. Роботу спрямовано на дослідження різних стратегій і методів, які можна використовувати для ефективного управління цим процесом.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У дослідженні застосовано загальнонаукові й спеціальні методи: абстрактно-логічний (для теоретичного узагальнення висновків й аналізу результатів дослідження); аналіз і синтез (для аналізу окремих елементів стратегій).

Якщо застосовувати комбінацію цих методів дослідження, можна отримати всебічне розуміння викликів, стратегій і найкращих практик, пов'язаних з управлінням оновленням персоналу в економічному секторі, і надати обґрунтовані рекомендації із вдосконалення практики управління.

РЕЗУЛЬТАТИ

Економічний сектор відіграє життєво важливу роль у зростанні й розвитку будь-якої країни. Щоб зберегти конкурентоспроможність й актуальність на глобальному ринку, що швидко змінюється, в економічну галузь необхідно запроваджувати останні технологічні досягнення та інновації. Однак цього неможливо досягти без ефективної й кваліфікованої робочої сили. Тому актуальною є потреба оновити кадровий потенціал економічного сектору. У цій статті розглянемо проблеми, що виникають у галузі економіки в оновленні кадрового потенціалу, стратегії вирішення цих проблем і переваги оновленого кадрового потенціалу.

Одним з основних викликів, з якими стикається

галузь економіки в оновленні кадрового потенціалу, є швидка динаміка технологій і глобалізація. Технологічний прогрес швидко трансформує галузі, тому підприємства повинні враховувати ці зміни, щоб залишатися актуальними. Однак програми навчання часто є неадекватними, і багатьом працівникам не вистачає необхідних навичок для роботи з новітніми технологіями. Крім того, глобалізація посилює конкуренцію, тому підприємства повинні мати кваліфіковану робочу силу, щоб ефективно конкурувати [4].

Ще одним викликом, з яким стикається галузь економіки в оновленні кадрового потенціалу, є висока плинність кадрів. Працівники з кожним роком усе більше й швидше змінюють своє місце роботи (рис.1). Вони часто залишають роботу в пошуках кращих можливостей, тому це породжує дефіцит кваліфікованих працівників. Крім того, обмежений бюджет на розвиток працівників також перешкоджає галузі оновлювати кадровий потенціал. Багато підприємств не можуть забезпечити достатніми програмами навчання своїх працівників через бюджетні обмеження [5].

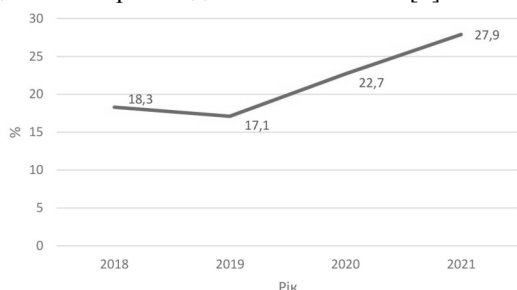

Рис. 1. Середній рівень відходу працівників (узагальнено авторами на основі аналізу Bureau of Labor Statistics, 2021)

Для того щоб розв'язати ці проблеми, економічна галузь має прийняти кілька стратегій. Співпраця з навчальними закладами є однією з таких стратегій. Підприємства можуть співпрацювати з університетами й професійно-технічними школами, щоб запропонувати спеціалізовані програми навчання своїм працівникам. Ці програми можна налаштувати відповідно до конкретних потреб галузі й надати працівникам навички, необхідні для роботи з новітніми технологіями. Ще однією стратегією, яку можна прийняти, є впровадження програм наставництва й коучингу. Досвідчені працівники можуть наставляти нових співробітників, надаючи їм необхідні навички і знання, щоб досягти успіху на своїх посадах [2].

Проведення навчання без відриву від виробництва й семінарів – ще одна ефективна стратегія оновлення кадрового потенціалу. Працівники можуть відвідувати майстер-класи й семінари, щоб отримати нові навички і методи, які можна застосувати на роботі. Пропозиція конкурентної винагороди й пільг також має вирішальне значення. Підприємства повинні надавати привабливі компенсаційні пакети й пільги, щоб утримувати кваліфікованих працівників [4].

Слід зазначити, що вирішальною є культура безперервного навчання. Підприємства повинні надавати пріоритет розвитку працівників і заохочувати їх до подальшої освіти і навчання. Вони можуть запропонувати такі заохочення, як просування на службі й бонуси для працівників, які беруть участь у прог-

рамах навчання і розвитку. Це не лише підвищить кваліфікацію робочої сили, але й створить культуру навчання протягом усього життя, що має вирішальне значення для збереження конкурентоспроможності на ринку.

Також у статті «Вироблення рішень щодо формування конкурентного потенціалу суб'єктів інноваційного підприємництва» розглядається проблема формування конкурентоспроможного потенціалу підприємств в умовах інноваційної економіки. Дослідження визначає ключові фактори, які впливають на формування конкурентного потенціалу, зокрема кадровий потенціал, науково-технічну базу та здатність до інновацій. Зроблено акцент на необхідності оновлення кадрового потенціалу підприємств як одного з основних факторів формування конкурентоспроможного потенціалу в умовах сучасної економіки. Враховуючи нагальну потребу у зміні профілю робіт та появу нових професій, підприємства мають активно працювати над розвитком кадрового потенціалу шляхом вдосконалення професійних знань та навичок своїх співробітників [6].

Переваги від оновлення кадрового потенціалу в економічній галузі є численними. Насамперед слід зазначити, що кваліфікована робоча сила є більш ефективною, що, зі свого боку, підвищує продуктивність і прибутковість. Ще однією перевагою є підвищення рівня задоволеності клієнтів. Кваліфіковані працівники можуть краще обслуговувати клієнтів, які залишаються задоволеними й лояльними надалі. Крім того, оновлена робоча сила посилить інновації і креативність, що призведе до розробки нових товарів і послуг. Зменшення плинності кадрів також є перевагою оновлення кадрового потенціалу. Підприємства можуть утримувати кваліфікованих працівників, заощаджуючи гроші на підборі й навчанні. Отже, оновлення кадрового потенціалу може підвищити конкурентоспроможність на ринку, що є вирішальним для довгострокового успіху.

Для того щоб підтвердити важливість оновлення кадрового потенціалу в економічній галузі, можна розглянути кілька прикладів. Наприклад, у технологічній галузі відомі своїми програмами розвитку працівників такі компанії, як «Гугл» й «Епл». Ці компанії пропонують своїм працівникам можливості безперервного навчання, включаючи навчання на робочому місці, програми наставництва й компенсацію за навчання для подальшої освіти. Також ці програми не лише допомогли компаніям утримати кваліфікованих працівників, але й розробити інноваційні продукти, які зробили революцію у галузі [7].

У галузі охорони здоров'я лікарні й медичні центри впроваджують програми для оновлення кадрового потенціалу для покращення результатів лікування пацієнтів. Наприклад, медичний центр Університету Піттсбурга (UPMC) запровадив програму резидентури для медсестер, яка передбачає навчання без відриву від роботи й наставництво для нових медсестер. Програма значно зменшила плинність медсестер і покращила результати лікування пацієнтів, зокрема скоротила тривалість перебування в лікарні й підвищила задоволеність пацієнтів [8].

Багато компаній на сьогодні інвестують у розвиток працівників. Вони вкладають гроші у різні сфери розвитку (табл. 1).

Таблиця 1 – Найпопулярніші інвестиції в програмі розвитку працівників (Асоціації розвитку талантів)

Інвестиції в програми розвитку працівників	Відсоток компаній
Навчальні програми	93 %
Онлайн-навчання	80 %
Внутрішні курси підвищення кваліфікації	72 %
Фінансова підтримка участі в конференціях і семінарах	70 %
Програми менторингу й коучингу	62 %

До того ж відповідно до аналізу даних інвестиції в програми розвитку працівників призводять до позитивного повернення цих інвестицій. Дослідження Асоціації розвитку талантів показало, що компанії, які інвестують у розвиток працівників, мають більший дохід на одного працівника порівняно з тими, які цього не роблять. Також компанії з програмами розвитку працівників мають нижчий рівень плинності кадрів, що призводить до економії коштів під час відбору кандидата й навчання [3].

ВИСНОВКИ

Отже, управління економічним сектором є критичним аспектом, який потребує постійної уваги й вдосконалення, особливо за нагальної потреби оновити кадровий потенціал. З огляду на динамічний характер економіки й зростаючу конкуренцію на світовому ринку для організацій украй важливо постійно впроваджувати інновації і вдосконалювати навички й здібності своїх працівників.

Дослідження, розглянуті в цій статті, висвітлюють різноманітні фактори, які необхідно враховувати в управлінні економічним сектором. Ці фактори вклю-

чають важливість стратегічного планування і прогнозування, необхідність ефективного управління талантами, роль лідерства у створенні культури навчання і розвитку, застосування сучасних технологій та інноваційних методів, а також потребу в співпраці й партнерстві.

Враховуючи ці фактори, організації зможуть ефективно реагувати на виклики оновлення свого кадрового потенціалу, зберігаючи водночас конкурентну перевагу на ринку. Крім того, інвестування в розвиток і навчання працівників може призвести до низки переваг, як-от підвищення залученості й мотивації працівників, продуктивності й ефективності організації.

Загалом управління галуззю економіки в разі потреби оновити кадровий потенціал вимагає комплексного й стратегічного підходу. Застосування найкращих практик управління, дасть змогу організаціям ефективно долати виклики стосовно оновлення кадрового потенціалу й залишатися конкурентоспроможними на світовому ринку.

Список використаних джерел

1. Occupational Employment and Wage Statistics (OEWS) - Health, United States. *Centers for Disease Control and Prevention*. 2021. URL: <https://www.cdc.gov/nchs/hus/sources-definitions/oews.htm>
2. Kubsova K., Horska E. The importance of employee development in today's business environment. *Journal of Competitiveness*. 2019. No. 11(3). pp. 57–73.
3. 2019 State of the Industry. *ATD Research*. URL: <https://www.td.org/research-reports/2019-state-of-the-industry>
4. Otoo F.N.K. Human resource development and employee turnover intentions. *International Journal of Business Ecosystem & Strategy*. 2022. Vol. 4, no. 4. URL: <https://doi.org/10.36096/ijbes.v4i4.360>
5. Bureau of Labor Statistics. Occupational employment statistics. 2021. URL: <https://www.bls.gov/oes/>
6. Зрибнева І.П. Вироблення рішень щодо формування конкурентного потенціалу суб'єктів інноваційного підприємництва. *Інтелект XXI*. 2020. № 5. С. 150–155.
7. Employee retention strategies in IT sector – a perceptual survey. *Journal of Contemporary Issues in Business and Government*. 2021. Vol. 26, no. 02. URL: <https://doi.org/10.47750/cibg.2020.26.02.151>
8. Human Resource Management in Health Care Industries for Generation Y: Challenges of the 21st Century / M.M. Hassan et al. *Australasian Business, Accounting and Finance Journal*. 2022. Vol. 16, no. 1. pp. 21–40. URL: <https://doi.org/10.14453/aabfj.v16i1.3>

References

1. Occupational Employment and Wage Statistics (OEWS) - Health, United States. *Centers for Disease Control and Prevention*. 2021. URL: <https://www.cdc.gov/nchs/hus/sources-definitions/oews.htm>
2. Kubsova K., Horska E. The importance of employee development in today's business environment. *Journal of Competitiveness*. 2019. No. 11(3). pp. 57–73.
3. 2019 State of the Industry. *ATD Research*. URL: <https://www.td.org/research-reports/2019-state-of-the-industry>
4. Otoo F.N.K. Human resource development and employee turnover intentions. *International Journal of Business Ecosystem & Strategy*. 2022. Vol. 4, no. 4. URL: <https://doi.org/10.36096/ijbes.v4i4.360>
5. Bureau of Labor Statistics. Occupational employment statistics. 2021. URL: <https://www.bls.gov/oes/>
6. Zrybnieva I.P. Making decisions regarding the formation of competitive potential of subjects of innovative entrepreneurship. *Intellect XXI*. 2020. № 5. pp. 150–155. (in Ukrainian).
7. Employee retention strategies in IT sector – a perceptual survey. *Journal of Contemporary Issues in Business and Government*. 2021. Vol. 26, no. 02. URL: <https://doi.org/10.47750/cibg.2020.26.02.151>
8. Human Resource Management in Health Care Industries for Generation Y: Challenges of the 21st Century / M.M. Hassan et al. *Australasian Business, Accounting and Finance Journal*. 2022. Vol. 16, no. 1. pp. 21–40. URL: <https://doi.org/10.14453/aabfj.v16i1.3>

Yevhen BURIAK

Doctor of Economics, Associate Professor, Kremenchuk Mykhailo Ostrohradskyi National University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8039-004X>

e-mail: burzhen@ukr.net

Iryna VEREZOMSKA

PhD in Economics, Associate Professor, Kyiv National University of Culture and Arts

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3289-3734>

e-mail: verez_kult@ukr.net

Serhii YAREMCHUK

Doctor of Sociology, Associate Professor of department, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2216-8026>

e-mail: serg.doc.cv@gmail.com

MANAGEMENT OF THE ECONOMIC SECTOR UNDER THE CONDITIONS OF THE URGENT NEED TO UPDATE PERSONNEL POTENTIAL

Introduction. The economic sector is constantly evolving, and in order to remain competitive, companies must regularly update their workforce to keep pace with new technologies and market demands. This paper examines the challenges and opportunities associated with managing human resources in the economic sector, particularly under conditions of urgent need for updating personnel potential.

The purpose of the paper is to analyze the current state of human resource management in the economic sector and to propose strategies for updating personnel potential in response to changing market demands and technological advancements. The paper examines the role of leadership, training and development, and other key factors in promoting innovation and growth in the economic sector.

Results. The paper finds that effective human resource management is critical for companies operating in the economic sector. The study identifies a number of key challenges, including difficulties in attracting and retaining top talent, gaps in employee skills and knowledge, and the need for ongoing training and development programs. The paper also highlights the potential benefits of investing in workforce development, including increased productivity, improved employee morale and job satisfaction, and a more competitive position in the marketplace.

Conclusion. In conclusion, effective human resource management is essential for companies operating in the economic sector, particularly in the face of rapidly changing market demands and technological advancements. By investing in training and development programs, updating recruitment strategies, and promoting a culture of innovation and growth, companies can position themselves for long-term success in a dynamic and competitive business environment.

Keywords: management, economic sector, personnel potential, renewal

Олександр Анатолійович КОВАЛЬ
аспірант, Київський національний університет технологій та дизайну
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2988-7907>
e-mail: koaa@i.ua

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ АДВОКАТУРИ УКРАЇНИ: ПОНЯТТЯ, ОЗНАКИ, СТРУКТУРА

Розкрито сутність адміністративно-правового забезпечення діяльності адвокатури України. Розглянуто різні підходи до розуміння категорії «адміністративно-правового забезпечення». Визначено адміністративно-правове забезпечення діяльності адвокатури як регламентовану нормами адміністративного права діяльність уповноважених державою суб'єктів, яка спрямована на створення умов та надання гарантій для належного функціонування адвокатури. Виділено ознаки та наведено структуру адміністративно-правового забезпечення діяльності адвокатури.

Ключові слова: адміністративно-правове забезпечення, адвокатура, діяльність, ознаки, елементи

ВСТУП

Ефективне функціонування адвокатури України не є можливим без відповідного правового забезпечення її діяльності. Особливе значення посідає адміністративно-правове забезпечення діяльності адвокатури, оскільки саме адміністративно-правові норми сприяють впорядкуванню суспільних відносин у сфері організації і діяльності цього незалежного правозахисного інституту. Чітке розуміння сутності адміністративно-правового забезпечення діяльності адвокатури створить умови для належної реалізації права на професійну правничу допомогу.

Питання правового регулювання діяльності адвокатури аналізувались у працях таких учених, як М.Р. Аракелян, Н.М. Бакаянова, Т.Б. Вільчик, С.С. Калинюк, О.Д. Святоцький, І.Я. Семенюк, О.Г. Яновська та ін. Різні аспекти поняття «адміністративно-правове забезпечення» розглядали Р.В. Ігонін, О.І. Ієрусалімова, Н.Д. Квасневська, Т.Г. Корж-Ікаєва та ін. Однак адміністративно-правове забезпечення діяльності адвокатури до цього часу не є досконало вивченим, що й зумовлює актуальність тематики дослідження.

МЕТА статті – з'ясування сутності адміністративно-правового забезпечення діяльності адвокатури України.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною основою дослідження є загальнонаукові методи: системно-структурного аналізу, узагальнення, а також логіко-семантичний та діалектичний методи. Для з'ясування сутності адміністративно-правового забезпечення діяльності адвокатури України застосовано наукові підходи до розуміння категорії «адміністративно-правового забезпечення».

РЕЗУЛЬТАТИ

Відповідно до термінологічної літератури дефініція «адміністративно» походить від слова «адміністративний», яке означає: властивий адміністраторові (керівнику організації, підприємства, установи); організаторський, тобто такий, що спрямовано на організацію чого-небудь [1, с. 12, 853]. Так само термін «забезпечення»

тракується у таких значеннях: постачати щось у достатній кількості, задовольняти кого-, що-небудь у якихось потребах; надавати кому-небудь достатні матеріальні засоби до існування; створювати надійні умови для здійснення чого-небудь; гарантувати щось; захищати, охороняти кого-, що-небудь від небезпеки [1, с. 375]. У зв'язку з цим вважаємо, що адміністративно-правове забезпечення є видом правового забезпечення і спрямоване на створення умов для здійснення певного виду діяльності управлінськими та організаційними засобами на підставі норм адміністративного права.

В адміністративно-правовій науці є різні варіації розуміння категорії «адміністративно-правове забезпечення».

З'ясовуючи особливості функціонування судової системи України, А.Л. Борко стверджує, що адміністративно-правове забезпечення виступає одним з основних різновидів державного впливу на відповідні суспільні відносини, забезпечуючи певними організаційно-правовими засобами їх упорядкування, закріплення, охорону й розвиток [2, с. 71].

Окреслюючи адміністративно-правове регулювання у системі державного управління в умовах демократизації публічних систем Д.В. Колесников дійшов висновку, що адміністративно-правове забезпечення системи державного управління – це система адміністративних заходів та засобів, що застосовуються безпосередньо державою й спрямовані на належне упорядкування структури органів державної влади, надання можливості їхньої взаємодії між собою, створення необхідних умов для здійснення ними своєї діяльності, надання повноважень державним органам, а також гарантій їх виконання з метою реалізації інтересів держави, надання останньою можливості реалізовувати громадянами своїх прав, свобод та законних інтересів [3, с. 24].

На думку С.В. Чабаненко, адміністративно-правове забезпечення прав та свобод осіб похилого віку – це сукупність адміністративно-правових заходів і засобів, що гарантують створення відповідних умов для ефективної реалізації, охорони, захисту і відновлення порушених прав і свобод осіб [4, с. 315]. Р.В. Ігонін роз-

глядає адміністративно-правове забезпечення функціонування системи судів загальної юрисдикції як регламентовану адміністративно-правовими нормами діяльність суб'єктів державно-владних повноважень, яка спрямована на створення необхідних умов для належного функціонування системи судів загальної юрисдикції та встановлена адміністративно-правовими нормами система гарантій належного функціонування системи судів загальної юрисдикції [5, с. 39]. Т.Г. Корж-Ікаєва зазначає, що адміністративно-правове забезпечення прав і свобод неповнолітніх – це сукупність адміністративно-правових заходів, спрямованих на створення відповідних умов для ефективної реалізації, охорони, захисту й відновлення порушених прав і свобод неповнолітніх. До головних його ознак вчена відносить такі: 1) сукупність адміністративно-правових заходів і засобів; 2) система гарантій; 3) відповідні умови реалізації, їх охорона, захист та відновлення; 4) регулювання переважно нормами адміністративного і конституційного права [6, с. 7-8].

О.М. Дручек характеризує адміністративно-правове забезпечення прав, свобод й інтересів дітей органами внутрішніх справ України як здійснюваний останніми в межах визначеної законом компетенції за допомогою спеціального механізму вплив на суспільні відносини з метою захисту, охорони, відновлення прав, свобод та інтересів дитини, а також профілактики та припинення їх порушень. Ознаками його є такі: це один із видів правозабезпечувальної діяльності держави; об'єктом забезпечення є права, свободи та інтереси дітей; забезпечення здійснюється на основі делегованих державою повноважень суб'єктом спеціальної компетенції; процес забезпечення реалізується через особливий адміністративний механізм; метою використання цього механізму є захист, охорона, відновлення прав, свобод та інтересів дитини, а також профілактика та припинення їх порушень [7, с. 127].

Враховуючи викладене, на наш погляд, адміністративно-правове забезпечення діяльності адвокатури України – це регламентована нормами адміністративного права діяльність уповноважених державою суб'єктів, яка спрямована на створення умов та надання гарантій для належного функціонування адвокатури. До ознак цієї категорії доцільно віднести такі: це один із видів правозабезпечувальної діяльності держави; об'єктом забезпечення є захист прав, свобод та законних інтересів адвокатури; забезпечення здійснюється на основі делегованих державою повноважень компетентними суб'єктами; процес забезпечення реалізується через особливий адміністративний механізм; метою вико-

ристання цього механізму є захист та охорона прав, свобод та законних інтересів адвокатури.

Немає єдиного підходу у поглядах вчених і стосовно визначення структури адміністративно-правового забезпечення [8, с. 76; 9, с. 11]. На наш погляд, найбільш прийнятною є позиція О.М. Гуміна та Є.В. Пряхіна, згідно з якою до структури адміністративно-правового забезпечення віднесено: об'єкт адміністративно-правового забезпечення; суб'єкта адміністративно-правового забезпечення; норми права (норми адміністративного права); адміністративно-правові відносини та їх зміст; гарантії, заходи, засоби, форми та методи адміністративно-правового забезпечення [10, с. 48].

Отже, на нашу думку, структура адміністративно-правового забезпечення діяльності адвокатури складається з таких елементів: 1) об'єкт адміністративно-правового забезпечення – суспільні відносини у сфері організації і діяльності адвокатури як сфера управлінської діяльності держави, що потребує правового регулювання та реалізації за допомогою норм адміністративного права; 2) суб'єкти адміністративно-правового забезпечення – уповноважені державою суб'єкти, діяльність яких спрямована на створення умов та надання гарантій для належного функціонування адвокатури; 3) норми адміністративного права, за допомогою яких здійснюється державно-вольовий вплив на суспільні відносини у сфері організації і діяльності адвокатури; 4) адміністративно-правові відносини – врегульовані нормами адміністративного права суспільні відносини, які виникають, розвиваються і припиняються у процесі організації і діяльності адвокатури; 5) гарантії, заходи, засоби, форми та методи адміністративно-правового забезпечення, спрямовані на створення належних умов для ефективного функціонування адвокатури.

ВИСНОВКИ

З'ясування сутності адміністративно-правового забезпечення діяльності адвокатури сприятиме вдосконаленню діяльності уповноважених державою суб'єктів, діяльність яких спрямована на створення умов та надання гарантій для належного функціонування адвокатури. Водночас необхідно констатувати, що на сьогодні відсутнє ефективне адміністративно-правове забезпечення діяльності адвокатури. Наслідком цього є негативний вплив на виконання адвокатурою її особливої соціальної ролі у суспільстві та створення ефективної моделі адвокатури в Україні. Належне функціонування адвокатури та дієва реалізація права на професійну правничу допомогу можливі за умови ефективного адміністративно-правового забезпечення діяльності адвокатури.

Список використаних джерел

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. Ірпінь, 2009. 1736 с.
2. Борко А.Л. Поняття і основні риси адміністративно-правового забезпечення функціонування судової системи України. *Публічне право*. 2013. № 2. С. 71–77.
3. Колесников Д.В. Адміністративно-правове регулювання в системі державного управління в умовах демократизації публічних систем: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Класичний приватний університет. Запоріжжя, 2016. 207 с.
4. Чабаненко С.В. Адміністративно-правове забезпечення прав і свобод осіб похилого віку: поняття та особливості. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2012. № 4. С. 309–317.
5. Ігонін Р.В. Поняття адміністративно-правового забезпечення функціонування системи судів загальної юрисдикції. *Адвокат*. 2011. № 1 (124). С. 36–40.
6. Корж-Ікаєва Т.Г. Адміністративно-правове забезпечення прав і свобод неповнолітніх: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Нац. ун-т внутр. справ. Київ, 2008. 17 с.

7. Дручек О.М. Поняття адміністративно-правового забезпечення прав, свобод та інтересів дитини органами внутрішніх справ України. *Форум права*. 2013. № 2. С. 123–128.
8. Плиска В.В. Адміністративно-правовий механізм забезпечення прав і свобод громадян у сфері запобігання та протидії корупції: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Ужгород, 2015. 15 с.
9. Руснак Л.М. Адміністративно-правове забезпечення права на охорону здоров'я в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2016. 22 с.
10. Гумін О.М. Адміністративно-правове забезпечення: поняття та структура. *Наше право*. 2014. № 4. С. 46–50.

References

1. A large explanatory dictionary of modern Ukrainian languages / ed. V.T. Busel. Irpin, 2009. 1736 p. (in Ukrainian).
2. Borko A.L. The concept and main features of administrative and legal support for the functioning of the judicial system of Ukraine. *Public law*. 2013. № 2. pp. 71–77. (in Ukrainian).
3. Kolesnykov D.V. Administrative and legal regulation in the system of public administration in the conditions of democratization of public systems: dis. ... PhD in legal sciences: 12.00.07 / Classical private university. Zaporizhzhia, 2016. 207 p. (in Ukrainian).
4. Chabanenko S.V. Administrative and legal provision of the rights and freedoms of the elderly: concepts and features. *Scientific Bulletin of the Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs*. 2012. № 4. pp. 309–317. (in Ukrainian).
5. Ihonin R.V. The concept of administrative and legal support for the functioning of the system of courts of general jurisdiction. *Lawyer*. 2011. № 1 (124). pp. 36–40. (in Ukrainian).
6. Korzh-Ikaieva T.H. Administrative and legal protection of the rights and freedoms of minors: author's abstract. ... PhD in legal sciences: 12.00.07 / National University of Internal Affairs affairs. Kyiv, 2008. 17 p. (in Ukrainian).
7. Druchek O.M. The concept of administrative and legal protection of the rights, freedoms and interests of the child by the internal affairs bodies of Ukraine. *Law forum*. 2013. № 2. pp. 123–128. (in Ukrainian).
8. Plyska V.V. The administrative and legal mechanism for ensuring the rights and freedoms of citizens in the field of prevention and counteraction of corruption: author's abstract. ... PhD in legal sciences: 12.00.07. Uzhhorod, 2015. 15 p. (in Ukrainian).
9. Rusnak L.M. Administrative and legal provision of the right to health care in Ukraine: author's abstract. ... PhD in legal sciences: 12.00.07. Kyiv, 2016. 22 p. (in Ukrainian).
10. Humin O.M. Administrative and legal support: concept and structure. *Our right*. 2014. № 4. pp. 46–50. (in Ukrainian).

Oleksandr KOVAL

postgraduate student, Kyiv National University of Technology and Design

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2988-7907>

e-mail: koaa@i.ua

ADMINISTRATIVE AND LEGAL SUPPORT OF THE ACTIVITY OF ADVOCACY OF UKRAINE: CONCEPT, SIGNS, STRUCTURE

The paper reveals the essence of administrative and legal support for the activities of the Bar of Ukraine. Different approaches to understanding the category of “administrative and legal support” are considered. The administrative and legal support of the activity of the bar is defined as the activity of state-authorized subjects regulated by the norms of administrative law, which is aimed at creating conditions and providing guarantees for the proper functioning of the bar.

The features of this definition are highlighted, namely: this is one of the types of law enforcement activity of the state; the object of provision is the protection of the rights, freedoms and legal interests of the bar; provision is made on the basis of authorities delegated by the state by competent entities; the provisioning process is implemented through a special administrative mechanism; the purpose of using this mechanism is to protect and protect the rights, freedoms and legal interests of the bar.

The structure of administrative and legal support for the activity of the bar is presented, which includes the following elements: the object of administrative and legal support is social relations in the field of organization and activity of the bar as a sphere of the state's management activity, which requires legal regulation and implementation with the help of administrative law norms; entities of administrative and legal support – entities authorized by the state, whose activities are aimed at creating conditions and providing guarantees for the proper functioning of the legal profession; norms of administrative law, with the help of which the state-volunteer influence on social relations in the field of organization and activity of the bar is carried out; administrative-legal relations – social relations regulated by the norms of administrative law, which arise, develop and terminate in the process of organization and activity of the bar; guarantees, measures, means, forms and methods of administrative and legal support, aimed at creating appropriate conditions for the effective functioning of the bar.

Keywords: administrative and legal support, advocacy, activity, features, elements

Сергій Володимирович **ВАСИЛЬЄВ**

к.ю.н., доцент, Донецький державний університет внутрішніх справ

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3226-6981>

e-mail: sv.vasiliev2015@gmail.com

ПРИНЦИПИ ЗДІЙСНЕННЯ ЮРИДИЧНОЇ КОНВЕРГЕНЦІЇ

У будь-якому механізмі правового регулювання суспільних відносин важливу роль відіграють принципи здійснення такого механізму, не є виключенням і процеси юридичної конвергенції, що стали у сучасних умовах невід'ємним складником правової глобалізації. У науковій юридичній літературі не вироблено єдиної позиції стосовно ролі та значення принципів конвергенції. На основі аналізу наукових поглядів стосовно зазначеного питання автором сформульовано визначення принципів здійснення юридичної конвергенції і запропоновано їхню класифікацію. Сутність та зміст даних принципів об'єктивно обумовлено: особливою сферою правового регулювання, наднаціональним характером правовідносин і впливом різноманітних форм і способів процесу правової глобалізації. Все вищезазначене обумовлює існування спеціального кола принципів, на яких має будуватись процес юридичної конвергенції.

Ключові слова: принципи права, юридична конвергенція, правова глобалізація, принцип комплементарності, принципу парадигмальності, принцип кореляції, принцип ефективності, принципи системності та компетентності

ВСТУП

Процеси правової глобалізації сприяють взаємопроникненню відповідних елементів з однієї правової системи до іншої. Одною з основних форм або способів такого взаємопроникнення є юридична конвергенція, яка визначається у науковій літературі як процес зближення елементів механізму правового регулювання, що належать різним національним правовим системам, в результаті чого відбувається трансформація національного права, модернізація його правотворчих та правозастосовних процесів.

Процеси конвергенції національних правових систем відбуваються за допомогою різноманітних міжнародних зв'язків у сфері політики, економіки, культури, що сприяє запровадженню у окремих державах, вже сформованих і перевірених часом відповідних правових стандартів або моделей правового регулювання належних суспільних відносин.

Дослідження зазначених процесів дає змогу стверджувати про існування так званого механізму юридичної конвергенції, який має умовний характер та динамічні форми розвитку. Як і кожний механізм він має свої складові елементи, до яких слід віднести форми, засоби, принципи та види конвергенції.

Питання юридичної конвергенції у загальнотеоретичному аспекті майже не були предметом наукового дослідження у національній науці: А.В. Петришин, В.П. Плавич, І.В. Яковюк. Як правило, про процеси конвергенції згадується тільки у випадках розгляду проблем вдосконалення окремих правових інститутів у різних галузях права під кутом глобалізації та євроінтеграції: А.П. Гетьман, Л.А. Луць, Л.М. Ніколенко, М.В. Савчин та ін.

Принципи здійснення юридичної конвергенції, на жаль, не стали предметом повноцінного наукового дослідження, що спричинило виникнення занадто широкого діапазону принципів, які пропонуються застосовувати у процесі здійснення юридичної конвергенції. Як показує практика, запропонована різноманітність принципів не завжди віддзеркалює сутність та зміст процесу конвергенції, а інколи,

взагалі, має занадто загальний характер. Тому визначення принципів, що притаманні саме процесу юридичної конвергенції, формулювання їх особливостей або спеціалізації, є своєчасним та актуальним.

МЕТА дослідження – аналіз наявних у теорії права позицій стосовно принципів здійснення процесів юридичної конвергенції як особливого способу правової глобалізації, класифікація зазначених принципів та оцінювання їх ефективності.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою роботи є наукові праці та матеріали періодичних видань. У дослідженні застосовано як загальнонаукові, так і спеціально-юридичні методи, серед яких слід зазначити методи нормативно-догматичний, структурно-логічного аналізу, порівняння, формалізації та узагальнення.

РЕЗУЛЬТАТИ

Конвергенція як процес зближення двох правових систем передбачає поступове приведення правового поля відповідних держав у відповідність до основних, загальновизнаних міжнародно-правових стандартів та вимог. Вона допускає, що країна може мати власні національні пріоритети та підходи, зокрема й у законодавстві. Тому конвергенція надає певну гнучкість зобов'язанням країни стосовно встановлення цілей та термінів транспозиції і впровадження.

У кожному процесі завжди є свої правила його здійснення, які можуть мати як процедурний (механізм, алгоритм), так і засадний (принципи) характер. Не є виключенням і процеси правового змісту, зокрема і процес юридичної конвергенції.

Юридичній конвергенції притаманний свій механізм, що можна визначити як сукупність правових явищ та засобів, спрямовані на зближення об'єктів правової конвергенції.

В якості елемента механізму правової конвергенції виступають принципи правової конвергенції, тобто основні ідеї, керівні засади, на яких ґрунтується процедурно-процесуальний порядок створення необхідних умов реалізації правової конвергенції.

У науковій юридичній літературі не сформульовано єдиної позиції до принципів конвергенції та їх класифікації. Так, одні науковці, враховуючи міжнародне підґрунтя конвергенції, вважають, що вона повинна будуватися виключно на загальних принципах міжнародного права стосовно співробітництва держав у відповідних сферах (торгівля, освіта, судочинство тощо).

Інші вчені схиляються до прерогативи принципів внутрішнього (національного) права учасників процесу конвергенції. Вони виходять із універсальності загально-правових принципів права з урахуванням тенденцій трансформації онтологічних та аксіологічних вимірів права під впливом процесів правової глобалізації [1, с. 23]. Також висловлюється думка: враховуючи, що принципи права мають характер абстракції як і норми права, тому принципи права і принципи правового регулювання відповідних суспільних відносин співвідносяться як рід та вид. Крім того, слід враховувати різну спрямованість принципів права: одні необхідні у правотворчій діяльності, інші визначають вектор правозастосовної діяльності, треті – зміст правової системи країни загалом. Водночас можна вважати конструкцію «принципи права» синонімічною конструкції «принципи правового регулювання», оскільки форма їх існування єдина, і загальні цілі – встановлення правового порядку у відповідній сфері [2].

Деякі фахівці віддають перевагу не принципам права, а звертають увагу на правові доктрини, які повинні бути покладені в основу конвергенційних процесів. Так, на прикладі права Європейського Союзу (ЄС) пропонується застосовувати «доктрину впливу» та «доктрину національності» [3, с. 374]. «Доктрина впливу», зокрема, передбачає, що норми права ЄС можуть регулювати поведінку суб'єктів внутрішнього права третіх країн, якщо їхня діяльність впливає або може впливати на економічні відносини в межах ЄС. А «доктрина національності» у праві ЄС дає змогу обґрунтувати екстериторіальну його дію стосовно фізичних та юридичних осіб з ЄС, які вступають у ділові відносини з суб'єктами права третіх країн. Цю доктрину часто застосовують до регулювання торговельної політики та політики експортного контролю [4, с. 174].

І тільки в окремих наукових джерелах робляться спроби виділення спеціальних принципів здійснення конвергенції. Так, у цьому контексті категорія юридичної конвергенції розглядається як результат взаємодії національного права окремих держав, що виражається у зближенні, підвищенні ступеня їхньої правової когерентності. Цей процес веде до формування подібності правових систем та ідеології толерантності. Однак подібність тут означає не тотожність і одноманітність, а когерентність на підставі принципів комплементарності, парадигмальності та скорелювання.

Принцип комплементарності (лат. *complementum* – доповнення) означає техніко-юридичну відповідність механізмів дії права різних правових систем, завдяки якому між ними можуть здійснюватися прямі державно-правові зв'язки та міжособистісна взаємодія. Йдеться про взаємну відповідність протилежності за характером джерел права, що паралельно протікають у процесах упорядкування суспільних відносин за допомогою правових норм, пов'язаних так, що брак одного елемента, наприклад прецеденту, в іншій правовій

системі може бути заповнений нормативним правовим актом.

Пропонується застосування принципу комплементарності у дослідженнях для одержання достовірних результатів. Визначається вказаний принцип як застосування для вивчення причин і наслідків сучасних кризових явищ в соціумі поєднання декількох понять, які в традиційному розумінні можуть бути взаємовиключними, однак за умов поєднання даватимуть найбільш повну якісну характеристику явищ і процесів. На цій основі стає можливою розроблення дієвих комплексних заходів виходу з кризи [5, с.101].

У загальній теорії права парадигмальний підхід дає змогу розглядати право як систему, тобто структуру, елементи якої впорядковані. Панівні правові парадигми є логіко-методологічним ядром правової системи, а також несуть суттєве ідеологічне навантаження.

Не випадково у науковій літературі правова парадигма трактується як висхідна концептуальна правова модель, як контур науково-правових концепцій, спосіб утілення певних перетворень і прогнозування можливих результатів. Наукова парадигма є важливим компонентом політико-правових реформ і правових програм [6].

Що ж до *принципу парадигмальності*, то він передбачає зближення правових систем на основі правової акультурації. В якості основи застосовується правова система з більш досконалішими елементами, здатними забезпечити високу якість регулювання суспільних відносин. Так, висловлюється думка, що в основі пошуків нової правової парадигми лежить не довільне та абстрактне теоретизування, не штучне перенесення на ґрунт права методів суміжних дисциплін, а глибинні процеси у розвитку суспільства та культури, які чинять неминучий тиск на правову практику, яка, зі свого боку, змушує змінювати усталені теоретичні погляди. Отже, зміна парадигми у сучасному праві не є уявною тенденцією, а реальним фактом.

До тенденцій парадигмальності права можна віднести: захист прав меншин (расових, тендерних, культурних) та неспроможних прошарків; реорганізація принципів правосуддя у бік «креативного» правосуддя; надання формальним юридичним категоріям практичного змісту; вивчення політичних інтересів та економічної ситуації як джерела розвитку права; розуміння нової ролі юридичного мислення як посередника у діалозі безлічі різних культурних груп; розуміння суспільства та права як складних самоорганізованих систем тощо.

Принцип скорелювання (кореляції) означає наявність статичного взаємозв'язку різних правових систем або їх елементів, за якого зміна однієї або кількох з цих правових систем веде до зміни іншої чи інших правових систем. Інакше кажучи, щоб пізнати досліджуване явище, треба вивчити не тільки його зв'язки з навколишніми явищами (факторами), але й також взаємозв'язки всіх його сторін, тобто треба встановити закономірності змін взаємопов'язаних явищ і показників, що їх характеризують.

Зазначений принцип забезпечує реальну пов'язаність правових систем, що є результатом правової конвергенції та базується на глобальності. Як приклад реалізації цього принципу в юридичних конвергенційних процесах можна назвати природні права лю-

дини, які мають транссистемний глобальний характер.

В юридичній літературі зазначається, що принципи правового регулювання юридичної конвергенції повинні мати наскрізний, всепроникний характер і діяти у всіх видах конвергенції [7].

Серед спеціальних принципів здійснення юридичної конвергенції пропонується також застосовувати такі принципи: принцип планованої та принцип спонтанної юридичної конвергенції, принцип ефективності та принцип обґрунтованості юридичної конвергенції.

Принцип планової юридичної конвергенції передбачає спрямованість на цілеспрямовану діяльність, що здійснюється за взаємної домовленості між державами, чий правові системи підлягають зближенню, як правило, стосовно систематизації законодавства, зближення права та закону, права та інших соціальних норм тощо.

Принцип спонтанної конвергенції може застосовуватися у взаємодії відповідних держав та формуванні національного законодавства з урахуванням світових тенденцій у сфері правового регулювання суспільних відносин, у контексті соціально-культурних особливостей (розбіжностей) вказаних держав (кросс-культурінг).

Принцип ефективності означає, що спочатку, діяльність спрямована на зближення національних правових систем, на систематизацію та на реалізацію законодавства, обумовлюється необхідністю вдосконалення правового регулювання суспільних відносин.

Отже, основне призначення такого принципу полягає в тому, щоб не лише визначати головні напрями правового впорядкування процесу конвергенції, а й сприяти підвищенню ефективності такої регламентації.

Як зазначає Д. Тарасов, потенціал підвищення ефективності закладено у самій природі правових принципів. З огляду на своє загальне спрямування у ході реалізації, правові принципи доповнюються окремими нормами, інститутами права та законодавчими актами, що розвивають ці принципи. В результаті досягається синергетичний ефект правової регламентації, що перевищує звичайний ефект правового регулювання, не посилений дією принципів [8].

Принцип обґрунтованості юридичної конвергенції означає, що вона повинна так чи інакше обґрунтовуватися соціально-політичними, юридичними та економічними аргументами та передумовами.

Із запропонованим переліком принципів здійснення юридичної конвергенції можна повністю погодитися. Волночас аналіз наукової літератури дає нам можливість виокремити ще деякі спеціальні принципи юридичної конвергенції, які ще більш детальніше характеризують цей правовий феномен.

Так, пропонується віднести до принципів юридичної конвергенції *принципи системності та компетентності*.

Принцип системності означає цілеспрямовану узгоджену діяльність відповідних суб'єктів з прогнозування, визначення національних загроз, планування заходів для їх подолання, створення умов стану захищеності життєво важливих потреб та інтересів, зокрема і як основи для подальшого сталого розвитку та застосування контрольних заходів за фактом реалізації даних заходів. Комплексність, зі свого боку, відповідає за повноту, всебічність та взаємопов'язаність

функціонування всіх складових компонентів механізму реалізації національних інтересів, узгодженість спрямованості відповідної діяльності.

Невипадково у наукових публікаціях наголошується, що системність відповідає за структурованість проблеми та її рішення «по вертикалі» та характеризується субординаційними зв'язками; комплексність розглядає проблему «по горизонталі» та тяжіє до координаційних зв'язків [9, с. 5-15].

Роль і значення цих принципів для функціонування механізму правової конвергенції полягає в тому, що вони створюють реальні передумови для забезпечення захищеності національних інтересів, життєво важливих потреб особистості, суспільства і держави загалом та їх сталого розвитку.

В юридичній літературі звертається увага і на *принцип виразу волі та інтересів народу*, який вимагає, щоб кожен крок «державної волі», зокрема й у сфері міжнародного співробітництва, максимально відповідав потребам та інтересам громадянського суспільства. Це надає праву риси легітимності, підвищує його соціальну чутливість та загальний престиж. Такий підхід до сутності названого принципу дає змогу включити його до системи принципів механізму, що досліджується.

Принцип виразу волі та інтересів народу органічно поєднується з принципом оптимального та раціонального співвідношення потреб та інтересів. Йдеться про вироблення з урахуванням права оптимального балансу потреб у суспільстві, причому об'єктивних і національних інтересів. Лише збалансованість нагальних об'єктивних потреб та національних інтересів, відсутність дисбалансу між ними, належне наукове прогнозування та відповідний моніторинг здатні забезпечити ефективність механізму реалізації національних інтересів. У систему принципів механізму реалізації національних інтересів включено і дотримання (досягнення) балансу інтересів особи, суспільства та держави [10].

Так, особлива роль принципів у механізмі здійснення юридичної конвергенції детермінована тим, що їх дотримання (використання, застосування) виступає одночасно і оцінкою результатів відповідного механізму та еталоном оцінки чинного правового простору держави, а також перспективним орієнтиром подальших соціально-правових перетворень у процесі правової глобалізації.

ВИСНОВКИ

Принципи здійснення юридичної конвергенції – це основні засадні положення, що виражають сутність і призначення юридичної конвергенції, а також визначають закономірності її функціонування та порядку реалізації.

Можна стверджувати, що принципи здійснення юридичної конвергенції виступають в якості «тримальної конструкції», на основі якої створюються увесь механізм процесу конвергенції. Крім того, саме принципи конвергенції органічно об'єднують навколо себе інші елементи цього процесу.

Зазначені принципи віддзеркалюють спрямованість та зміст процесу юридичної конвергенції, який відбуваються між державами, що, як правило, відносяться до різних правових систем і пов'язано з їх дисонансом у правовій сфері. У цих умовах дуже важливо врахову-

вати специфіку конкретних правових систем, а тому принципам здійснення юридичної конвергенції притаманна універсальність та компромісність.

Принципи здійснення юридичної конвергенції пропонується класифікувати на такі групи: 1) міжнародно-правові (принцип суверенітету, територіальної цілісності та політичної незалежності держав; принцип

поваги прав людини та основних свобод; принцип міжнародного співробітництва тощо); 2) спеціальні принципи (принцип комплементарності; принципу парадигмальності; принцип кореляції; принцип ефективності, принципи системності та компетентності тощо); 3) національні принципи (демократизму, законності, гуманізму тощо).

Список використаних джерел

1. Зайчук О.В. Принципи права в контексті розвитку загальної теорії держави і права. *Альманах права*. 2012. Вип. 3. С. 22-28.
2. Humberto Aliv. Theory of Legal Principles. *Springer. Law Series*. 2007. P. 30.
3. Муравйов В.І. Правові засади регулювання економічних відносин Європейського Союзу з третіми країнами (теорія і практика): монографія. Київ, 2002. 425 с.
4. Смирнова К.В. Правовий порядок конкуренції в Європейському Союзі (новітні тенденції розвитку): дис. ... доктора юрид. наук: 12.00.11. Київ, 2015. 500 с.
5. Бородіна О.С. Комплементарність соціального та економічного розвитку: науково-прикладний аспект. *Український соціум*. 2014. №4 (51). С. 96-103.
6. Гличинський В. Загальнотеоретичний контекст поняття «правові парадигми». URL: http://www.jurnaluljuridic.in.ua/archive/2019/2/part_1/2.pdf
7. Goldsmith B. Convergence. Cross Country. 1996. № 48. URL: <http://www.nebo.kiev.ua/meteo/converg.htm>
8. Tarasov D. Principles of Legal regulation of economic relations as a condition the effectiveness of Law. URL: <http://www.printcipe-pravovogo-regulirovaniya-ekonomichesk.in.pdf>
9. Кустовська О.В. Методологія системного підходу та наукових досліджень. Тернопіль, 2005. 124 с.
10. Щербанюк О.В. Народний суверенітет і реалізація владоспроможності демократичної держави: монографія. Київ, 2013. 306с.

References

1. Zaichuk O.V. The principles of law in the context of the development of the general theory of the state and law. *Almanac of law*. 2012. № 3. pp. 22-28. (in Ukrainian).
2. Humberto Aliv. Theory of Legal Principles. *Springer. Law Series*. 2007. P. 30.
3. Muraviov V.I. Legal principles of regulation of economic relations of the European Union with third countries (theory and practice): monograph. Kyiv, 2002. 425 p. (in Ukrainian).
4. Smyrnova K.V. The legal order of competition in the European Union (latest development trends): dis. ...Doctor of legal sciences. Kyiv, 2015. 500 p. (in Ukrainian).
5. Borodina O.S. Complementarity of social and economic development: scientific and applied aspect. *Ukrainian society*. 2014. №4 (51). pp. 96-103. (in Ukrainian).
6. Hlychynskiy V. The general theoretical context of the concept of "legal paradigms". URL: http://www.jurnaluljuridic.in.ua/archive/2019/2/part_1/2.pdf (in Ukrainian).
7. Goldsmith B. Convergence. Cross Country. 1996. № 48. URL: <http://www.nebo.kiev.ua/meteo/converg.htm>
8. Tarasov D. Principles of Legal regulation of economic relations as a condition the effectiveness of Law. URL: <http://www.printcipe-pravovogo-regulirovaniya-ekonomichesk.in.pdf>
9. Kustovska O.V. Methodology of the system approach and scientific research. Ternopil, 2005. 124 p. (in Ukrainian).
10. Tsherbaniuk O.V. People's sovereignty and implementation of the power of a democratic state: monograph. Kyiv, 2013. 306 p. (in Ukrainian).

Serhii VASYLIEV

PhD in Legal Sciences, Associate Professor, Donetsk State University of Internal Affairs

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3226-6981>

e-mail: sv.vasiliev2015@gmail.com

PRINCIPLES OF ACHIEVING LEGAL CONVERGENCE

In every mechanism of legal regulation of social relations, the principles of implementation of such a mechanism play an important role, this is inherent in the process of legal convergence, which is a component of legal globalization. In the scientific legal literature, there is no unified position regarding the role and meaning of the principles of convergence. Based on the analysis of scientific views, the author formulated the definition of the principles of legal convergence and proposed their classification. The essence and content of these principles are conditioned by: (a) a special sphere of legal regulation; (b) supranational nature of legal relations; (c) the influence of various forms and methods of the process of legal globalization. All of the above determines the existence of a special circle of principles on which the process of legal convergence should be built. The specified principles reflect the focus and content of the process of legal convergence. It is very important to take into account the specifics of specific legal systems, and therefore the principles of legal convergence are characterized by universality and compromise. It is proposed to classify the principles of legal convergence into the following groups: (1) international legal principles (the principle of sovereignty, territorial integrity and political independence of states; the principle of respect for human rights and fundamental freedoms; the principle of international cooperation, etc.); (2) special principles (the principle of complementarity, the principle of paradigmaticity, the principle of correlation, the principle of efficiency, the principles of systematicity and competence, etc.); (3) national principles (democracy, legality, humanism, etc.).

Keywords: principles of law, legal convergence, legal globalization, the principle of complementarity, the principle of paradigmaticity, the principle of correlation, the principle of efficiency, the principles of systematicity and competence

DOI: <https://doi.org/10.37634/efp.2023.4.6>
УДК 332

Павло Андрійович ЛЯШЕНКО

к.е.н., м.н.с., Інститут економіко-правових досліджень ім. В.К. Мамутова НАН України
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6455-6831>
e-mail: paaaaaaul13@gmail.com

Михайлов Васильович ПЛЕТНЬОВ

к.т.н., доцент, Східноукраїнський національний університет імені В. Даля
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8482-9419>
e-mail: mikhailvpletnev@gmail.com

Вікторія Володимирівна ВАХЛАКОВА

к.е.н., доцент, Східноукраїнський національний університет імені В. Даля
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4991-9996>
e-mail: vaxlakovavvv@gmail.com

КОГЕРЕНТНІСТЬ МІСЦЕВОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ТА ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ ІНФРАСТРУКТУРИ: НАУКОВА ГІПОТЕЗА

У статті обґрунтовано наукову гіпотезу стосовно доцільності досліджень з метою розроблення науково-прикладних підходів та методичного інструментарію для оцінювання впливу повоєнного відновлення соціально-економічної інфраструктури у територіальних громадах на місцевий економічний розвиток. Сформовано план досліджень, який має три логічно-пов'язаних підтеми. Визначено структуру (терміни та завдання) досліджень. За результатами досліджень має бути здійснено розроблення пропозицій з подальшої розбудови соціально-економічної інфраструктури у східних регіонах України.

Ключові слова: когерентність, місцевий економічний розвиток, повоєнне відновлення, соціально-економічна інфраструктура, наукова гіпотеза, оцінка

ВСТУП

Актуальність обраної теми наукового дослідження обумовлює наявністю чинного Плану відновлення України [1], а також Плану пріоритетних дій Уряду на 2023 р., в яких питанню повоєнного відновлення інфраструктури України приділено багато уваги. У Візії повоєнного відродження України [2], яку підготовлено Відділенням економіки Національної академії наук (НАН) України також зроблено наголос на важливості повоєнного відновлення інфраструктури. Це зумовлено тим, що за даними Світового банку у звіті «Швидка оцінка шкоди та потреб в Україні» (Ukraine Rapid Damage and Needs Assessment – RDNA2), в якому досліджено завдану шкоду, встановлено, що збитки та потреби відновлення України, спричинені повномасштабним вторгненням росії, за підсумками першого року війни становить 135 млрд дол., а завдані збитки – близько 290 млрд дол. [3]. Потреба на відновлення загалом становить 411 млрд дол. У пріоритеті – відбудова критичної інфраструктури, житла та важливих соціальних і транспортних об'єктів та інших видів інфраструктури.

План відновлення України містить національні програми, серед яких: «Відновлення та модернізація житла та інфраструктури регіонів» і «Відновлення та модернізація соціальної інфраструктури», які включають проекти на 150-250 млрд дол. і 35 млрд дол. відповідно [1].

Візія відділення економіки НАН України повоєнного відродження України також передбачає розбудову критичної інфраструктури, а також червоні лінії у розвитку інфраструктури, яких неможна перетинати [3].

План пріоритетних дій Уряду на 2023 р. містить систему заходів з повоєнного вдоволення критичної та соціально-економічної інфраструктури, серед яких: забезпечення створення та впровадження Єдиної циф-

рової інтегрованої інформаційно-аналітичної системи управління процесом відбудови інфраструктури з метою забезпечення уніфікованого підходу до управління процесом відбудови інфраструктури України; забезпечення безперебійного функціонування мережі доріг, покращення транспортно-експлуатаційного стану автомобільних доріг загального користування державного значення; відновлення залізничної інфраструктури; розширення залізничної інфраструктури у напрямку держав-членів ЄС; відновлення пошкоджених/зруйнованих об'єктів інфраструктури; забезпечення реалізації проекту «Програма з відновлення України»; забезпечення розподілу коштів між місцевими бюджетами з метою реалізації проектів, спрямованих на фінансування відновлення соціальної інфраструктури регіонів, що постраждали внаслідок збройної агресії (на контрольованих Україною територіях), а також проектів для регіонів, що зазнали найбільшого навантаження через значну кількість внутрішньо переміщених осіб; створення безпечної інфраструктури на прилеглий до шкіл території; створення умов для розвитку цифрової економіки, що сприятиме залученню інвестицій, розбудові цифрової інфраструктури та створенню додаткових робочих місць; створення необхідних умов для прискорення відновлення зруйнованої цифрової інфраструктури та побудови нових об'єктів цифрової інфраструктури для забезпечення доступу громадян до мобільного зв'язку та Інтернету; покращення дорожньої інфраструктури; сприяння підвищенню енергетичної незалежності України завдяки розвитку ринку біоенергетичних технологій та необхідної інфраструктури; реалізація пріоритетних інфраструктурних проектів, які не входять в перелік об'єктів критичної інфраструктури [4].

Вищевказані аргументи обумовлюють необхідність наукових досліджень за обраною темою, в рамках якої

науковці мають встановити когерентність (cohaerens – «що знаходяться у зв'язку») та вплив повоєнного відновлення виробничої, соціальної, транспортної інфраструктури в територіальних громадах на місцевий економічний розвиток. Місцевий економічний розвиток – це постійна синергія дій бізнесу, влади, суспільства, метою якої є покращення якості життя громади шляхом ефективного використання економічного потенціалу. Тому аналіз та оцінювання впливу відновленої соціально-економічної інфраструктури на місцевий економічний розвиток дозволить сформулювати для органів влади різних рівнів науково обгрунтовані пропозиції щодо подальшої розбудови інфраструктури на Сході України з метою ефективного використання економічного потенціалу.

МЕТА роботи – обгрунтування наукової гіпотези стосовно доцільності досліджень з метою розроблення науково-прикладних підходів та методичного інструментарію з оцінювання впливу повоєнного відновлення соціально-економічної інфраструктури в територіальних громадах на місцевий економічний розвиток і розроблення пропозицій з подальшої її розбудови у східних регіонах України.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У подальших наукових дослідженнях має бути застосовано положення регіональної економіки та місцевого економічного розвитку, теорії просторового розвитку, методи картографічного, факторного, матричного, компаративного, статистичного аналізу та підходи (комплексний, системний, структурно-логічний, процесний) та інші методичні інструменти.

РЕЗУЛЬТАТИ

Раніше проблематика впливу повоєнного відновлення соціально-економічної інфраструктури в територіальних громадах на місцевий економічний розвиток досліджувалась у контексті відбудови економіки Сходу країни після бойових дій у Донецькій і Луганській областях у 2014 р. Суттєвий вклад у дослідження та активізацію місцевого економічного розвитку шляхом розбудови інфраструктури зробило багато науковців та вчених, серед яких Національний

інститут стратегічних досліджень, Східноукраїнський національний університет ім. В. Даля, інститути НАН України (Відділення економіки), зокрема ДУ «Інститут економіко-правових досліджень ім. В.К. Мамутова НАН України». Однак у цих напрацюваннях враховано попередні наслідки війн через невизначеність обсягів руйнувань та знишень інфраструктури в Україні, які з'явилися після повномасштабного нападу росії у 2022 р. Тому проблематику когерентності місцевого економічного розвитку та повоєнного відновлення соціально-економічної інфраструктури у сучасних умовах не досліджено глибоко, що обумовлює важливість запропонованої наукової гіпотези.

Колектив науковців ДУ «Інститут економіко-правових досліджень ім. В.К. Мамутова НАН України» має солідний запас теоретичних та прикладних напрацювань з питань розбудови економіки східних регіонів України [5-7]. Фахівцями Луганської філії ДУ «Інститут економіко-правових досліджень ім. В.К. Мамутова НАН України» підготовлено низку публікацій з проблем розвитку інфраструктури на Сході України в межах НДР 3.1.10.48 «Інфраструктурне забезпечення активізації міжрегіонального співробітництва в Україні» (2014-2016 рр.) [8-13]. Спираючись на наявний науковий доробок та напрацювання інших вчених та практиків фахівці Луганської філії ДУ «Інститут економіко-правових досліджень ім. В.К. Мамутова НАН України» зможуть якісно виконати заплановану наукову роботу.

План наукових досліджень має містити три логічно пов'язаних підтеми:

1. Теоретичні та методичні аспекти оцінки когерентності місцевого економічного розвитку та регіональної інфраструктури.
2. Оцінювання впливу повоєнного відновлення соціально-економічної інфраструктури в територіальних громадах на місцевий економічний розвиток.
3. Пропозиції з подальшої повоєнної розбудови соціально-економічної інфраструктури у східних регіонах України.

Дослідження мають проводитися за наступним підтемами та завданнями, які подані у табл. 1.

Таблиця 1 – Структура (термін та завдання) наукових досліджень

Термін	Завдання
Підтема “а” Теоретичні та методичні аспекти оцінювання когерентності місцевого економічного розвитку та регіональної інфраструктури.	
2024 р. III кв.	Підготовка програми-методики дослідження. Узагальнення теоретичних та методичних аспектів оцінювання когерентності місцевого економічного розвитку та регіональної інфраструктури.
2024 р. IV кв.	
Підтема “б” Оцінювання впливу повоєнного відновлення соціально-економічної інфраструктури в територіальних громадах на місцевий економічний розвиток.	
2025 р. I кв.	Проаналізувати стан регіональної інфраструктури (транспортної, соціальної, виробничої) на сході України та результати реалізації інфраструктурних проєктів в територіальних громадах контексті повоєнного відновлення.
2025 р. II кв.	
2025 р. III кв.	
2025 р. IV кв.	Обгрунтувати науково-прикладний підхід до визначення комплексу показників для оцінювання впливу відновлення соціально-економічної інфраструктури в територіальних громадах на місцевий економічний розвиток. Оцінити вплив відновлення соціально-економічної інфраструктури в територіальних громадах на сході України на місцевий економічний розвиток.
Підтема “в” Пропозиції подальшої повоєнної розбудови соціально-економічної інфраструктури в східних регіонах України	
2026 р. I кв.	Розробити методичні рекомендації з оцінювання впливу повоєнного відновлення інфраструктури в територіальних громадах на місцевий економічний розвиток.
2026 р. II кв.	
2026 р. III кв.	Сформулювати пропозиції подальшої повоєнної розбудови соціально-економічної інфраструктури в східних регіонах України.
2026 р. IV кв.	

Соціальна та економічна значущість наукових досліджень за темою «Когерентність місцевого економічного розвитку і повоєнного відновлення інфраструктури (на прикладі східних регіонів України)» полягає у встановленні впливу повоєнного відновлення соціально-економічної інфраструктури на місцевий економічний розвиток. Ефективність місцевого економічного розвитку безсумнівно залежить від активного відновлення соціальної (некритичної) інфраструктури (приватних медичних закладів, шкіл, громадського харчування, культури, підприємств культурно-побутового обслуговування, СТО, сміття перероблення тощо), а підготовка та імплементація пропозиції з подальшої розбудови інфраструктури в громадах східних регіонів України сприятиме підвищенню рівня якості життя населення.

Розроблений методичний інструментарій з оцінювання впливу повоєнного відновлення соціально-економічної інфраструктури в територіальних громадах на місцевий економічний розвиток та пропозиції з подальшої повоєнної розбудови інфраструктури у східних регіонах України може бути використано Міністерством розвитку громад, територій та інфраструктури України, обласними військовими адміністраціями східних регіонів України, органами місцевого самоврядування, територіальними громадами, Державним

агентством відновлення та розвитку інфраструктури України у поточній діяльності враховуючи їх функціонал.

ВИСНОВКИ

За результатами опрацювань обґрунтовано наукову гіпотезу стосовно доцільності досліджень з метою розроблення науково-прикладних підходів та методичного інструментарію з оцінювання впливу повоєнного відновлення соціально-економічної інфраструктури в територіальних громадах на місцевий економічний розвиток. Проведений моніторинг сучасних наукових напрацювань з розбудови інфраструктури на Сході України дав змогу сформулювати план наукових досліджень, який має три логічно-пов'язаних підтеми, та визначити структуру (терміни та завдання) подальших наукових досліджень. За результатами досліджень має бути здійснено розроблення методичних рекомендацій з оцінювання впливу повоєнного відновлення соціально-економічної інфраструктури в територіальних громадах на місцевий економічний розвиток та пропозицій з подальшої розбудови соціально-економічної інфраструктури у східних регіонах України. Запропоновані наукові дослідження має бути здійснено відразу після перемоги України.

Список використаних джерел

1. Плани відновлення України. URL: <https://recovery.gov.ua>
2. Матеріали наукової доповіді академіка Елли Лібанової (Відділення економіки НАН України, Інститут демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи НАН України) на засіданні Президії НАН України 14 грудня 2022 року. URL: <https://www.nas.gov.ua/UA/Messages/Pages/View.aspx?MessageID=9717>
3. Ukraine Rapid Damage and Needs Assessment: February 2022 - February 2023. Washington, D.C.: World Bank Group. URL: <http://documents.worldbank.org/curated/en/099184503212328877/P1801740d1177f03c0ab180057556615497>
4. Закон України «Про критичну інфраструктуру». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1882-20#Text>
5. Економіко-правові засоби стимулюючого впливу на розвиток Донбасу: монографія / під заг. ред. В.А. Устименка. – Київ, 2019. 236 с.
6. Досвід об'єднання територіальних громад на Сході України: економіко-правові аспекти: колективна монографія / за наук. ред. В.А. Устименка та І.В. Заблодської. Київ, 2018. 210 с.
7. Економіко-правове забезпечення відновлення сфери життєдіяльності міста на постконфліктних територіях: монографія / під заг. ред. чл.-кор. НАН України В.А. Устименка. Київ, 2021. 248 с.
8. Ustyomenko V., Pashyna N., Sieriebriak K., Hrechana S., Zablodska D. Conceptual content of infrastructural support for the development of post-conflict territories of Luhansk region in the war conflict and pandemic conditions. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*. 2021. 43(1). pp. 66–76.
9. Інфраструктурне забезпечення розвитку транспортної системи регіону: монографія / І.В. Заблодська та ін. Северодонецьк, 2016. 193 с.
10. Zablodska I., Melnykova O., Romakhova O. Karielin S. Territorial Dimension for Sustainable Development of Infrastructure Enterprises: Information and Administrative Component. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*. 2021. Vol. 43. No. 3. pp. 354-362.
11. Рогозян Ю.С. Карта-схема регіональної інфраструктури (на прикладі Луганського регіону). *Ефективна економіка*. 2016. № 6. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5564&p=1>
12. Vasilchuk N., Kuzmenko E. Market infrastructure as an integral element of infrastructure system. *European Reforms Bulletin*. 2015. № 3. pp. 25-28.
13. Boychenko E. Hrechana S. Monitoring as a tool for modernization infrastructure interregional cooperation. *European Reforms Bulletin*. 2016. № 2. pp. 6-11.
14. Плетньов М.В., Кузьменко О.М. Концептуальні аспекти державної цільової програми Відновлення та розбудова миру в східних регіонах України. *Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля*. 2015. № 6. С.117-123.

References

1. Plans for the recovery of Ukraine. URL: <https://recovery.gov.ua> (in Ukrainian).
2. Materials of a scientific report by Academician Ella Libanova (Department of Economics of the National Academy of Sciences of Ukraine, Institute of Demography and Social Research named after M. V. Ptukha of the National Academy of Sciences of Ukraine) at the meeting of the Presidium of the National Academy of Sciences of Ukraine on December 14, 2022. URL: <https://www.nas.gov.ua/UA/Messages/Pages/View.aspx?MessageID=9717> (in Ukrainian).
3. Ukraine Rapid Damage and Needs Assessment: February 2022 - February 2023. Washington, D.C.: World Bank Group. URL: <http://documents.worldbank.org/curated/en/099184503212328877/P1801740d1177f03c0ab180057556615497>

4. Law of Ukraine "On Critical Infrastructure" <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1882-20#Text> (in Ukrainian).
5. Economic and legal means of stimulating influence on the development of Donbas: monograph / ed. V.A. Ustymenko. Kyiv, 2019. 236 p. (in Ukrainian).
6. The experience of uniting territorial communities in the East of Ukraine: economic and legal aspects: collective monograph / ed. V.A. Ustymenko, I.V. Zablodska Kyiv, 2018. 210 p. (in Ukrainian).
7. Economic and legal support for the restoration of the life sphere of the city in the post-conflict territories: monograph / ed. V.A. Ustymenko. Kyiv, 2021. 248 p. (in Ukrainian).
8. Ustymenko V., Pashyna N., Sieriebriak K., Hrechana S., Zablodska D. Conceptual content of infrastructural support for the development of post-conflict territories of Luhansk region in the war conflict and pandemic conditions. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*. 2021. 43(1). pp. 66–76.
9. Infrastructural support for the development of the transport system of the region: monograph / I.V. Zablodska et al. Sievierodonetsk, 2016. 193 p. (in Ukrainian).
10. Zablodska I., Melnykova O., Romakhova O. Karielin S. Territorial Dimension for Sustainable Development of Infrastructure Enterprises: Information and Administrative Component. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*. 2021. Vol. 43. No. 3. pp. 354-362.
11. Rohozian Yu.S. Map-scheme of regional infrastructure (on the example of Luhansk region). *Efficient economy*. 2016. No. 6. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5564&p=1> (in Ukrainian).
12. Vasilchuk N., Kuzmenko E. Market infrastructure as an integral element of infrastructure system. *European Reforms Bulletin*. 2015. № 3. pp. 25-28.
13. Boychenko E. Hrechana S. Monitoring as a tool for modernization infrastructure interregional cooperation. *European Reforms Bulletin*. 2016. № 2. pp. 6-11.
14. Plietnov M.V., Kuzmenko O.M. Conceptual aspects of the state target program Restoration and development of peace in the eastern regions of Ukraine. *Bulletin of the Volodymyr Dahl Eastern Ukrainian National University*. 2015. No. 6. pp. 117-123. (in Ukrainian).

Pavlo LIASHENKO

PhD in Economics, Junior Researcher, V. Mamutov Institute of Economic and Legal Research of the National Academy of Sciences of Ukraine'

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6455-6831>

e-mail: paaaaaaaaul13@gmail.com

Mykhailov PLIETNOV

PhD in Engineering, Associate Professor, Volodymyr Dahl East Ukrainian National University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8482-9419>

e-mail: mikhailvpletnev@gmail.com

Viktoriia VAKHLAKOVA

PhD in Economics, Associate Professor, Volodymyr Dahl East Ukrainian National University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4991-9996>

e-mail: vaxlakovavvv@gmail.com

COHERENCE OF LOCAL ECONOMIC DEVELOPMENT AND POST-WAR RECONSTRUCTION OF INFRASTRUCTURE: SCIENTIFIC HYPOTHESIS

The paper substantiates a scientific hypothesis regarding the expediency of conducting research on the topic "Coherence of local economic development and post-war reconstruction of infrastructure", within which scientific-applied approaches and methodological tools should be developed to assess the impact of post-war socio-economic infrastructure reconstruction in territorial communities on local economic development. The conducted monitoring of scientific developments regarding the coherence of local economic development and post-war infrastructure reconstruction made it possible to form a plan of scientific research, which includes three logically related subtopics: theoretical and methodological aspects of assessing the coherence of local economic development and regional infrastructure; assessment of the impact of post-war reconstruction of socio-economic infrastructure in territorial communities on local economic development; proposals for further post-war development of social and economic infrastructure in the eastern regions of Ukraine. Also to determine the structure, terms and tasks of scientific research. The effectiveness of local economic development undoubtedly depends on the active reconstruction of social infrastructure (private medical institutions, schools, public catering, culture, sports, cultural and household service enterprises, waste processing, etc.), and the preparation and implementation of proposals for the further development of infrastructure in the communities of the eastern regions of Ukraine will contribute to the improvement of the quality of life of the population. The developed proposals can be used by the Ministry of Development of Communities, Territories and Infrastructure of Ukraine, regional military administrations of the eastern regions of Ukraine, local self-government bodies, territorial communities, the State Agency for Reconstruction and Development of Infrastructure of Ukraine in the current activities of their functions.

Keywords: coherence, local economic development, post-war reconstruction, socio-economic infrastructure, scientific hypothesis, assessment

Віктор Євгенійович ОСЬМАК

к.т.н., доцент, Національний авіаційний університет

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2459-554X>

e-mail: vic5@ukr.net

Олег Миколайович ТРЮХАН

к.т.н., доцент, Національний авіаційний університет

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0407-6814>

e-mail: omtruhan@gmail.com

Наталія Григорівна ЧАЙКА

к.і.н., доцент, Національний авіаційний університет

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3070-1639>

e-mail: natalia.chaika@npp.nau.edu.ua

Лариса Миколаївна ДОКІЄНКО

к.е.н., доцент, Луганський національний університет ім. Тараса Шевченка

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6528-6810>

e-mail: dokiienko@gmail.com

АНАЛІЗ ДОСЛІДЖЕНЬ ПОВ'ЯЗАНИХ З ДОСВІДОМ СТВОРЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ АЕРОПОРТІВ, ЩО КОНЦЕНТРУЮТЬСЯ НА МУЛЬТИМОДАЛЬНИХ ПАСАЖИРСЬКИХ ПЕРЕВЕЗЕННЯХ

Мультиmodalні перевезення стають новою нормою, що змінює підхід надання транспортних послуг та сприяють високоякісним процесам перевезенням. Дослідження спрямовано на вивчення попереднього досвіду використання вузлових аеропортів як мультиmodalних транспортних вузлів. Досвід об'єднання кількох транспортних модальностей в один великий транспортний хаб надає безумовну конкурентну спроможність. У статті розглянуто теоретичні засади та особливості роботи аеропортів, які виникають в організації мультиmodalних транспортних комплексів на базі аеропортових хабів.

Ключові слова: авіаційний транспорт, мультиmodalний транспорт, транспорт, аеропортовий хаб, інформаційне забезпечення, пасажирські перевезення, інфраструктура

ВСТУП

Транспортна галузь постійно розвивається. Одним із чинників, що впливає на цей процес, – це висока мобільність населення. Розвиток мобільності населення обумовлено швидким зростанням інформаційних технологій (ІТ) або цифровізацією. Стійке зростання цифровізації стимулює більш консервативну транспортну галузь.

Сучасний розвиток суспільства породжує попит на більш екологічні технології, безпосередньо і в транспортній галузі. Поява інформаційних технологій збільшила комунікації не тільки у віртуальному світі, але й в реальному. ІТ робить процес перевезення більш безпечним, швидким, ефективним, але й для пасажирів дешевшим, комфортним та зручним [1].

Ці тенденції призводять до прояву нових модальностей, що характеризується автономністю, спільним використанням і новими з'єднаннями. Транспортна модальність заснована на нових технологіях, які починають свій довготривалий життєвий цикл. Впровадження нових технологій передбачає будівництво збалансованих систем, що включає інфраструктуру та залучення інвестицій. Реалізація ускладнюється за рахунок будівельного процесу, крупних інвестицій та складного розвитку системи. Прикладом таких технологій може слугувати запуск автономних транспортних засобів і концепція Гіперлуп [2].

Оцінювання нових та альтернативних способів переміщення і вибору засобів переміщення є складною задачею через велику кількість зацікавлених сторін, з

тривалим термінами інновацій, у контексті системи мобільності, що загрожує реалізації та внесенню деяких змін.

Однією з концепцій системи мобільності є Мобільність Обслуговування (МО), що пропонує майбутню систему мобільності, яка передбачає послугу, за якою пасажирів зможуть замовити персоналізовану послугу, в якій цілу низку способів переміщення об'єднано [3, 4]. Тобто МО пропонує «транспорт буде все більше організовуватися навколо «послуги» мобільності, а не «середовища», яке слід використовувати. Інакше кажучи, бажання пасажира замість можливості транспорту, стає центральним місцем. Крім того, перехід до системи мобільності майбутнього характеризується поруч з іншими функціями інформацією про пасажирів через ІТ, а також адаптацією розкладу руху транспорту до потреб пасажирів, креативністю вибору кількості поїздок [5], підкреслюючи більшу зручність і повагу до пасажирів [6].

Мультиmodalний транспорт є органічним поєднанням двох або більше видів транспорту, що фіксує і об'єднує переваги різних видів транспорту і є передовим видом транспорту [7]. Транспортна галузь складається з підсистем, заснованих на різних транспортних модальностях, таких як авіаційна, залізнична, автомобільна та водна. Пасажир може змінювати модальність на перетині цих транспортних систем у т.зв. «транзитних вузлах», що визначаються як місце збору різних видів транспорту, таких як аеропорти, залізничні вокзали або вузли громадського транспорту.

Розвиток мультимодальних перевезень зосереджено на зміні транспортних підсистем і відповідно створюється гарно організований *мультимодальний транспортний концентратор* (МТК) [8], що підтверджено Комісією ЄС: «...аеропорти, порти, залізничні станції, станції метро та автобуси, слід все більше зв'язувати і трансформувати в платформи мультимодальних з'єднань для пасажирів» [9]. МТК призначено для об'єднання послуг кількох модальностей у спеціально відведених місцях.

Аеропортові хаби можуть перетворитися на МТК, оскільки вони об'єднують різні модальності. Але стосовно інтеграції послуг (наприклад, купівля білетів, резервування, інформація та планування поїздки) їх сконцентровано тільки на тому, щоб зв'язати один домінуючий транспорт з іншими, а саме літаки. Однак є значний суспільний тиск, метою якого є скорочення авіаційних перельотів, де можливо вибрати більш екологічні види транспорту. Наприклад, Європейська комісія прийняла рішення про закони, які будуть застосовуються до 2050 р., наприклад, з використанням низьковуглецевого стабільного палива на авіаційному транспорті та заміну більшості середньодальніх пасажирських перевезень залізничним транспортом [9]. Ці події, з одного боку, здійснюють тиск на авіаційні перевезення в аеропортах, а з іншого – дають змогу транспортним вузлам в аеропортах налагодити зв'язок з більшою кількістю різних транспортних підсистем. Так, для аеропортів, що підтримують положення в індустрії мобільності, їх поточну функцію в якості транзитного вузла, переважно на повітряному транспорті, доведеться переформувати в МТК, об'єднуючи наявні транспортні мережі і включаючи у свій бізнес нові транспортні підсистеми.

МЕТА статті – створення уявлення про деякі аспекти досліджень мультимодальних інновацій процесів переходу роботи аеропортів у транспортні хаби.

МЕТОДИ ТА МАТЕРІАЛИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Основою дослідження є теоретичні аспекти та ітеративний підхід, який дає змогу включити нещодавно отримані знання в галузі мультимодальних перевезень та мультимодальності в аеропортах. Дослідження обмежено пошуком статей англійською мовою, опублікованими після 2015 р. та доступними в базі даних Google Scholar та інших електронних базах даних. Актуальність статей оцінюється шляхом зіставлення рефератів із заявленим питанням.

Мультимодальний транспортний комплекс (МТК) – цей термін вживається з урахуванням різних відстаней транспортних засобів, що призводить до унікальної класифікації модальностей для кожного МТК [10]. Зараз вузлові аеропорти класифікуються відповідно до умов наземної інфраструктури та аеродромової зони, причому модальності аеродромної зони розрізняються за технічними складниками безпеки [11]. Поява нових способів наземного й повітряного контролю робить цю поточну класифікацію недейсною, оскільки вхід до високошвидкісної залізниці (HSR) у вузлові аеропорти потенційно вимагає від пасажирів пройти контроль безпеки та паспортний контроль, які раніше вимагалися лише для входу в зону відльоту [12].

Так, авіаційний транспорт може стати зв'язаним меншою кількістю правил, оскільки він буде долати все більше відстаней у межах національних кордонів і тому більше не вимагає перевірки паспортів. Залізничні вузли пропонують наземні способи перевезення, долаючи великі відстані та перетинаючи кордони, а вузли громадського транспорту часто орієнтовано на регіони і тому лише з'єднуються з наземними видами транспорту [13].

Оскільки властивості та вимоги до МТК сильно залежать від типів модальностей, які вони інтегрують, на основі огляду літератури ми створили класифікацію транспортних модальностей, яка застосовна до МТК: 1) наддалекі, 2) далекі, 3) середні та 4) короткі.

По-перше, модальності, які класифікуються як наддалекі відстані, як правило, коливаються від 5000 до 10000 км і включають міжнародні подорожі, у більшості випадків за кордон, а пов'язаними транспортними засобами є переважно літаки і кораблі.

По-друге, далекі модальності зазвичай варіюються від 200 до 5000 км, що перетинають кордони країн або штатів, де повітряний транспорт є звичайним способом, окрім найпоширенішої альтернативи HSR.

По-третє, модальності на середні відстані охоплюють діапазони від 50 до 200 км і включають, наприклад, залізничні та автобусні лінії.

На додаток до класифікації модальностей на основі відстані можливо виділити ті модальності, що перетинають державні кордони та розвиток поїздок на довгі, середні та короткі відстані. Так, наддалекі поїздки залишаються менш змінними та сталими і залишаються за авіаційним транспортом. Довгі та середні відстані включатимуть наявні види транспорту та інновації, такі як електричні літаки, UAM, гіперлуп і самокеровані автомобілі [14].

Попередні дослідження стверджують, що успішні МТК об'єднують як інфраструктуру, так і елементи обслуговування [15, 16]. Під інтеграцією інфраструктури мультимодального транспорту ми розуміємо об'єкти, необхідні для роботи видів транспорту (таких як залізничний, автомобільний та авіаційний), а також елементи, що з'єднують їх, такі як будівлі та рухомі доріжки [17]. Якість послуг МТК з погляду пасажирів стосується послуг, які сприяють безперейному переміщенню між кількома видами транспорту, як-от трансферне середовище, доступність, вказівники, безпека, комунальні послуги, комфорт і зручність тощо [16]. Попередні дослідження визначило кілька рівнів інтеграції сервісу, щоб визначити, якою мірою цей сервіс полегшується.

У майбутньому, яке базується на досвіді мобільності та кількості послуг, які надаються, а не на індивідуальних модальностях транспортних перевезень, МТК повинні сприяти високоякісним інтермодальним трансферам, що також означає покращення інтеграції послуг [18].

Аеропортові хаби є складними транзитними вузлами, що містять (ультра)далекі види транспорту та просто об'єднують фізичні елементи видів транспорту та полегшують одноразові пересадки з високоякісним обслуговуванням. Так, незважаючи на зміну системи мобільності, що збільшує потребу в мультимодальних поїздках, що підтримуються послугами,

наявні транзитні вузли не об'єднують обидві інфраструктури та аспекти надання високоякісного сервісного обслуговування для пасажирів, які здійснюють поїздки в інтегрованому мультимодальному трансфері.

Аеропортові хаби – це ексклюзивні гравці на ринку мультимодальних перевезень, які включають швидкі наддалекі модальності, і не мають високої інтеграції кількох видів транспорту. Пояснення полягає в тому, що великі відстані за своєю суттю є негнучкими [19], оскільки вони вимагають попередньо заброньованої поїздки через високу вартість і залучення багатьох зацікавлених сторін, що ускладнює включення їх у мультимодальні поїздки. Проте короткі відстані є набагато гнучкішими з протилежної причини. Негнучка риса потребує партнерства між транспортними операторами, яке виходить за рамки сполучень «повітря-повітря», яких наразі недостатньо [20]. Ці партнерства можуть забезпечити плавні подорожі у разі заторів автоматично створюються нові поїздки, наприклад, затримка поїзда автоматично призводить до перебронювання рейсу, що зараз відбувається лише в рідкісних випадках.

Так, це дослідження зосереджено на аеропортовому хабі, що приділяє особливу увагу тому, як аеропорти підключають модальність наддалеких відстаней до альтернативного способу подорожі, охоплюючи великі або середні відстані.

РЕЗУЛЬТАТИ

Постійний розвиток наявних аеропортів не є легким. Досліджуючи перепони для покращення аеропорту, розрізняють внутрішні та зовнішні фактори. Класифікуючи внутрішні перешкоди для вдосконалення аеропорту можливо виділити такі чинники: керівні, організаційні, структурні та фінансові перешкоди.

Насамперед, керівники аеропортів відіграють важливу роль у процесах прийняття стратегічних рішень і перешкоджають інноваціям, коли їхні цілі не узгоджуються зі стратегією компанії. По-друге, організаційна структура є перешкодою для розвитку аеропорту, коли бракує достатньої території, політичної волі, компетентних органів, що забезпечують безпеку. По-третє, значні фінансові витрати та висока трудомісткість інвестицій. Крім того, аеропортові хаби іноді змушені розвивати свою інфраструктуру, не знаючи майбутніх планів та потреб громади та місцевої влади [21].

Зовнішні перешкоди для вдосконалення аеропортових хабів відзначаються боротьбою великих компаній з організаційними змінами, що перешкоджають змінам. Тому аеропорти повинні прагнути завчасно залучитися до майбутніх суспільних подій і тенденцій, технологічних інновацій, нових модальностей і транспортних послуг, щоб вони могли вчасно підготуватися до можливого майбутнього.

Список використаних джерел

1. Ceder A. Future perspectives and review Urban mobility and public transport. *International Journal of Urban Sciences*. 2021. Vol. 25(4). pp. 455-479. URL: <https://doi.org/10.1063/1.5138073>
2. Nikitas A., Kougiaris I., Alyavina E., Njoya Tchouamou E. How can autonomous and connected vehicles, electromobility, BRT, hyperloop, shared use mobility and mobility-as-a-service shape transport futures for the context of smart cities? *Urban Science*. 2017. Vol. 1(4). pp. 36-49.
3. Canale A., Tesoriere G., Campisi T. The MAAS development as a mobility solution based on the individual needs of transport users. *Proceedings of the international conference of computational methods in sciences and engineering*. 2019. 125 p. URL:

Розроблення МТК подібне до аеропортових хабів, які мають обмежений час для застосування нових технологій, що ускладнюється інвестиційними питаннями та багатьма зацікавленими сторонами, які сповільнюють процес інновацій.

Зокрема, щоб перетворитися на МТК, транспортні оператори повинні співпрацювати через спільні стратегії розвитку та інформаційні системи, щоб прискорити ефективність мультимодального транспорту. Крім того, хаби повинні налагодити свою систему управління та забезпечити вдосконалення транспортних технологій. До того ж МТК мають об'єднати мережі різних видів транспорту та організувати інформаційний супровід, створити короткі пішохідні та часові відстані, а також швидке оброблення багажу між різними видами транспорту. Перешкодами є правила між різними зацікавленими сторонами мобільності, різні стандарти проектування серед транспортних операторів, незавершена інфраструктура, високі витрати на розроблення, брак відкритих інформаційних інтерфейсів та інтегрованих операцій. Такі елементи, як оперативна координація між видами транспорту, інтегровані квитки та знижки на обмін мають потенціал для боротьби з цими бар'єрами.

Оскільки розвиток аеропортових хабів супроводжується численними перешкодами, то варто глибше розглядати невідлі інновації, щоб зрозуміти характер інновацій і технологічний процес їхнього впровадження та можливі невизначеності в аеропортах.

Аеропортові хаби можна розглядати як великі (і часто відомі) компанії, які дуже добре порятуєся зі своїм основним завданням. Як наслідок, їм важко адаптуватися до нових ринків, що робить їх повільними та негнучкими в інноваціях на транспорті. Однак центри аеропортів повинні реорганізувати свій бізнес, якщо хочуть включити нові модальності у свою сферу впливу.

Критичним нюансом є чітка позиція аеропортових хабів, що успішно сприяють інноваціям модальності. Вони отримують перевагу порівняно зі звичайними або великими аеропортами, які відмовляються бачити потенціал інновацій модальності і в цьому випадку можуть перетворитися на ринок, який стане неактуальним.

ВИСНОВКИ

Виявлено зростаючий попит стосовно мультимодальних транспортних комплексів, зокрема в аеропортах для полегшення пересадки пасажирів, яка включає як інфраструктурні, так і сервісні аспекти високоякісного обслуговування, і перешкоди для практичного застосування. Аеропортовий хаб визначено як перспективний МТК, якщо він включає у свою сферу впливу альтернативні та інноваційні мультимодальності та бере на себе зобов'язання бути центром взаємодії різних зацікавлених сторін.

- <https://pubs.aip.org/aip/acp/article/2186/1/160005/667173/The-MAAS-development-as-a-mobility-solution-based>
4. Hensher D.A. Future bus transport contracts under a mobility as a service (MaaS) regime in the digital age: Are they likely to change? *Transportation Research Part A: Policy and Practice*. 2017. pp. 86-98.
  5. Porter B., Linse M., Baras Z. Six transportation trends that will change how we move. *Forbes*, January 2015. pp. 125-131.
  6. Docherty I., Marsden G., Anable J. The governance of smart mobility. *Transportation Research. Part A: Policy and Practice*. 2018. pp. 114-125.
  7. Huang S., Mu D. Discussion on the Development Strategy of China's Multimodal Transport Stations. *Proceedings of the 2018 International Conference on Transportation & Logistics, Information & Communication, Smart City (TLICSC 2018)*. URL: <https://doi.org/10.2991/tlicsc-18.2018.40>
  8. Rongen T. A qualitative analysis of multimodal hub concepts in Dutch national transport and land-use policy. *Transportation Research*. 2020. 45 p.
  9. European Commission. Roadmap to a Single European Transport Area: Towards a Competitive and Resource Efficient Transport System. Publications Office of the European Union, 2011. 342 p. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52011DC0144&from=EN>
  10. Heddebaut O., Palmer D. Multimodal city-hubs and their impact on local economy and land use. *Multimodal Transport Stations*. 2014. 132p.
  11. Marquez V. Landside. Why Airports Are the Way They Are. *Springer. Airside*. 2019. pp. 39-51.
  12. Jones W., Kotiadis K., Paola Scaparra M., O'Hanley J. Using simulation to improve the customer experience at Eurostar. *Impact*. 2020. Vol. 1. pp. 7-11.
  13. Calzada-Infante L., Adenso-Díaz B., Carbajal S.G. Analysis of the European international railway network and passenger transfers. *Chaos, Solitons & Fractals*. 2020. URL: <https://doi.org/10.1016/j.chaos.2020.110357>
  14. Nikitas A., Michalakopoulou K., Njoya E.T., Karampatzakis, D. Artificial intelligence, transport and the smart city: Definitions and dimensions of a new mobility era. *Sustainability*. 2020. Vol. 12(7). pp. 27-89.
  16. Bell D. Intermodal mobility hubs and user needs. *Social sciences*. 2019. No 8 (2). 65 p. URL: <https://doi.org/10.3390/socsci8020065>
  17. Chauhan V., Gupta A., Parida M. Demystifying service quality of Multimodal Transportation Hub (MMTH) through measuring users' satisfaction of public transport. *Transport Policy*. 2021. Vol. 102. pp. 47-60. URL: <https://doi.org/10.1016/j.tranpol.2021.01.004>
  18. Li L., Loo B.P. Towards people-centered integrated transport: A case study of Shanghai Hongqiao Comprehensive Transport Hub. *Cities*. 2016. No. 58. pp. 50-58. URL: <https://doi.org/10.1016/j.cities.2016.05.003>
  19. Araghi Y., van Oort N., Hoogendoorn S. Passengers preferences for using emerging modes as first/last mile transport to and from a multimodal hub case study Delft Campus railway station. *Case Studies on Transport Policy*. 2022. Vol. 10(1). pp. 300-314. URL: <https://doi.org/10.1016/j.cstp.2021.12.011>
  20. Li X., Jiang C., Wang K., Ma, J. Determinants of partnership levels in air-rail cooperation. *Journal of Air Transport Management*. 2018. Vol. 71. pp. 88-96. URL: <https://doi.org/10.1016/j.jairtraman.2018.06.002>
  21. Chwilkowska-Kubala A., Huderek-Glapska S. The sources of barriers to airport development: A dynamic capabilities perspective. *Research in Transportation Business & Management*. 2020. No. 37. pp. 100-127. URL: <https://doi.org/10.1016/j.rtbm.2020.100587>

References

1. Ceder A. Future perspectives and review Urban mobility and public transport. *International Journal of Urban Sciences*. 2021. Vol. 25(4). pp. 455-479. URL: <https://doi.org/10.1063/1.5138073>
2. Nikitas A., Kougiaris I., Alyavina E., Njoya Tchouamou E. How can autonomous and connected vehicles, electromobility, BRT, hyperloop, shared use mobility and mobility-as-a-service shape transport futures for the context of smart cities? *Urban Science*. 2017. Vol. 1(4). pp. 36-49.
3. Canale A., Tesoriere G., Campisi T. The MAAS development as a mobility solution based on the individual needs of transport users. *Proceedings of the international conference of computational methods in sciences and engineering*. 2019. 125 p. URL: <https://pubs.aip.org/aip/acp/article/2186/1/160005/667173/The-MAAS-development-as-a-mobility-solution-based>
4. Hensher D.A. Future bus transport contracts under a mobility as a service (MaaS) regime in the digital age: Are they likely to change? *Transportation Research Part A: Policy and Practice*. 2017. pp. 86-98.
5. Porter B., Linse M., Baras Z. Six transportation trends that will change how we move. *Forbes*, January 2015. pp. 125-131.
6. Docherty I., Marsden G., Anable J. The governance of smart mobility. *Transportation Research. Part A: Policy and Practice*. 2018. pp. 114-125.
7. Huang S., Mu D. Discussion on the Development Strategy of China's Multimodal Transport Stations. *Proceedings of the 2018 International Conference on Transportation & Logistics, Information & Communication, Smart City (TLICSC 2018)*. URL: <https://doi.org/10.2991/tlicsc-18.2018.40>
8. Rongen T. A qualitative analysis of multimodal hub concepts in Dutch national transport and land-use policy. *Transportation Research*. 2020. 45 p.
9. European Commission. Roadmap to a Single European Transport Area: Towards a Competitive and Resource Efficient Transport System. Publications Office of the European Union, 2011. 342 p. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52011DC0144&from=EN>
10. Heddebaut O., Palmer D. Multimodal city-hubs and their impact on local economy and land use. *Multimodal Transport Stations*. 2014. 132p.
11. Marquez V. Landside. Why Airports Are the Way They Are. *Springer. Airside*. 2019. pp. 39-51.
12. Jones W., Kotiadis K., Paola Scaparra M., O'Hanley J. Using simulation to improve the customer experience at Eurostar. *Impact*. 2020. Vol. 1. pp. 7-11.
13. Calzada-Infante L., Adenso-Díaz B., Carbajal S.G. Analysis of the European international railway network and passenger transfers. *Chaos, Solitons & Fractals*. 2020. URL: <https://doi.org/10.1016/j.chaos.2020.110357>
14. Nikitas A., Michalakopoulou K., Njoya E.T., Karampatzakis, D. Artificial intelligence, transport and the smart city: Definitions and dimensions of a new mobility era. *Sustainability*. 2020. Vol. 12(7). pp. 27-89.

16. Bell D. Intermodal mobility hubs and user needs. *Social sciences*. 2019. No 8 (2). 65 p. URL: <https://doi.org/10.3390/soecsci8020065>
17. Chauhan V., Gupta A., Parida M. Demystifying service quality of Multimodal Transportation Hub (MMTH) through measuring users' satisfaction of public transport. *Transport Policy*. 2021. Vol. 102. pp. 47-60. URL: <https://doi.org/10.1016/j.tranpol.2021.01.004>
18. Li L., Loo B.P. Towards people-centered integrated transport: A case study of Shanghai Hongqiao Comprehensive Transport Hub. *Cities*. 2016. No. 58. pp. 50-58. URL: <https://doi.org/10.1016/j.cities.2016.05.003>
19. Araghi Y., van Oort N., Hoogendoorn S. Passengers preferences for using emerging modes as first/last mile transport to and from a multimodal hub case study Delft Campus railway station. *Case Studies on Transport Policy*. 2022. Vol. 10(1). pp. 300-314. URL: <https://doi.org/10.1016/j.cstp.2021.12.011>
20. Li X., Jiang C., Wang K., Ma, J. Determinants of partnership levels in air-rail cooperation. *Journal of Air Transport Management*. 2018. Vol. 71. pp. 88-96. URL: <https://doi.org/10.1016/j.jairtraman.2018.06.002>
21. Chwilkowska-Kubala A., Huderek-Glaska S. The sources of barriers to airport development: A dynamic capabilities perspective. *Research in Transportation Business & Management*. 2020. No. 37. pp. 100-127. URL: <https://doi.org/10.1016/j.rtbm.2020.100587>

Viktor OSMAK

PhD in Engineering, Associate Professor, National Aviation University
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2459-554X>
e-mail: vic5@ukr.net

Oleh TRIUKHAN

PhD in Engineering, Associate Professor, National Aviation University
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0407-6814>
e-mail: omtruhan@gmail.com

Nataliia CHAIKA

PhD in History, Associate Professor, National Aviation University
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3070-1639>
e-mail: nataliia.chaika@npp.nau.edu.ua

Larysa DOKIENKO

PhD in Economics, Associate Professor, Luhansk Taras Shevchenko National University
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6528-6810>
e-mail: dokienko@gmail.com

ANALYSIS OF RESEARCH RELATED TO THE EXPERIENCE OF CREATING INNOVATIVE AIRPORTS FOCUSING ON MULTIMODAL PASSENGER TRANSPORTATION

Multimodal transportation is becoming the new norm. The center of providing the transportation process is changing from the vehicle to the passenger experience and related services provided. Multimodal transportation is becoming an important player in transportation systems because it can facilitate high-quality intermodal transportation. However, these innovative transportations are not yet widespread enough.

The paper is devoted to the analysis of the experience of using theoretical and practical aspects of the use of multimodal transportation in innovative airport hubs, the search for means of integrating multimodality into the transport hub, the evaluation and selection of new alternative ways of determining the level of integration of various participants in the transport process.

The study is aimed at studying the previous experience of using hub airports as multimodal transport hubs. The experience of combining several transport modes into one large transport hub with a diverse range of services indicates unconditional competitive advantages.

However, hub airports have some features that create difficulties when transitioning to multimodal transport complexes. The paper examines the theoretical foundations of the use and integration of alternative airport hubs at hub airports. In particular, how to evaluate and select new alternative methods, how to determine the appropriate level of participation at different stages and how to integrate new methods into airport hubs in future studies.

The proposed approach to the organization of airport hubs, overcoming obstacles on the way to the creation of a multimodal transport complex and solving a scientific and applied problem that will successfully contribute to innovations in the transport modality. In particular, a growing demand among passengers at airports to facilitate the transfer process from one type of transport to another has been revealed. Which leads to benefits and rapid adoption of innovations in airports.

The importance of theoretical research lies in identifying the growing demand for multimodal transport complexes, infrastructure development and customer service at airports.

Keywords: air transport, multimodal transport, transport, airport hub, information support, passenger transport, infrastructure

Наталія Ярославівна ПЕТРИШИН

к.е.н., доцент, Національний університет "Львівська політехніка"
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4642-1778>
e-mail: natalia.y.petryshyn@lpnu.ua

Тетяна Сергіївна ЯРЕМЧУК

студентка, Національний університет "Львівська політехніка"
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6366-2667>
e-mail: tetiana.yaremchuk.mnmem.2021@lpnu.ua

ДОСЛІДЖЕННЯ ЦІННІСНОГО СКЛАДНИКА ЦІННІСНО-ЦІЛЬОВОГО УПРАВЛІННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

У статті розглянуто ціннісний складник моделі ціннісно-цільового управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємства (ЗЕД): визначено сутність категорійного поняття «цінності», встановлено їх роль та важливість в процесі формування згуртованої вмотивованої команди менеджерів ЗЕД, досліджено цінності, якими керуються у своїй діяльності українські компанії, проаналізовано ключові особливості ціннісно-орієнтованого управління, встановлено, як на підприємстві мають підтримуватися та впроваджуватися задекларовані цінності у сфері ЗЕД, а також наведено декілька прикладів ознак, за якими можна оцінювати ціннісні компетенції менеджерів ЗЕД.

Ключові слова: ціннісно-цільове управління, зовнішньоекономічна діяльність, цінності, ціннісно-орієнтоване управління, компетенції, менеджери ЗЕД, вітчизняні підприємства

ВСТУП

Управління зовнішньоекономічною діяльністю (ЗЕД) успішне та результативне тоді, коли спрямоване на досягнення загальнокорпоративних цінностей та цілей. Ефективним інструментом підвищення ефективності ЗЕД підприємства та його конкурентоспроможності на закордонних ринках виступає ціннісно-цільове управління. Вітчизняний бізнес часто нехтує цінностями, і це веде до того, що в компанії ніхто не бачить глобального сенсу в щоденному виконанні своїх посадових обов'язків, працівники не вмотивовані працювати на результат і не відчують єдності та командного духу. Така компанія не здатна досягти значного успіху та стати лідером на ринку. Саме тому роботу присвячено дослідженню важливості та ролі цінностей у формуванні ефективної стратегії управління ЗЕД підприємства.

Основні теоретичні та прикладні аспекти ціннісно-цільового управління сформульовано в праці І. Сінчалою. Дослідженню та вивченню теорії ціннісно-цільового управління присвячено роботи та інших вітчизняних науковців. Серед них: О.В. Харчишина, І. Бригідир, В. Радкевич, В.М. Жуковська та О.Ю. Лінькова.

Вагомі концептуальні положення ціннісно-орієнтованого управління висвітлено у працях О.А. Грішнєвої і Я.В. Ольшанської [1], М.І. Копитко, Н.Я. Михаліцької та М.Р. Вересклі, Г. Захарчин [2], Н.А. Мула та М.Д. Ведернікова [3], А.В. Іванченка та ін.

О.А. Грішнєва та Я.В. Ольшанська [1] розглядають роль та місце цінностей у сучасному бізнесі, а також визначають основні напрями взаємовпливу цінностей людини і організації в корпоративній системі. Г. Захарчин [2] обґрунтовує необхідність зміни технології управління персоналом в умовах трансформації економіки, а також визначено вплив організаційної культури на систему управління персоналом підприємства, зокрема через цінності. Н.А. Мула та М.Д. Ведерніков [3] досліджують і характеризують формування корпора-

тивної культури на підприємстві та визначають її роль у системі управління персоналом, зокрема, розглядають шляхи вдосконалення корпоративної культури у частині формування корпоративних цінностей.

Загалом вищезазначені дослідження сфокусовано на дослідженні та вивченні окремих аспектів ціннісно-орієнтованого управління як підходу до управління підприємством загалом. Актуальність дослідження полягає у вивченні та аналізованні застосування ціннісно-орієнтованого управління в управлінні ЗЕД підприємства.

МЕТА роботи полягає у дослідженні та аналізованні ціннісного складника ціннісно-цільової моделі управління ЗЕД підприємства, а також визначенні, як на підприємстві мають підтримуватися та впроваджуватися задекларовані цінності у сфері ЗЕД.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Для досягнення поставленої мети в роботі застосовано такі методи дослідження: аналіз та синтез (у дослідженні основних теоретичних аспектів стосовно поняття «цінності», значення цінностей в управлінні бізнесом та ЗЕД підприємства); групування (у формуванні ознак, за якими можна оцінювати ціннісні компетенції менеджерів ЗЕД); графічний метод (в оформленні основних результатів роботи); узагальнення (у формуванні результатів дослідження) тощо.

РЕЗУЛЬТАТИ

Ціннісно-цільова модель управління ЗЕД – модифікована та вдосконалена модель ціннісно-цільового управління «Віче Консалтинг Україна», яка дає змогу зосередитися на зовнішньоекономічній сфері діяльності підприємства, підвищити її ефективність та результативність. Модель ціннісно-цільового управління ЗЕД підприємства направлена на цілеспрямований розвиток ціннісно-цільових компетенцій персоналу відділу ЗЕД, зорієнтованих переважно на досягнення цілей підприємства та запланованих результатів від ЗЕД [4, с. 62-63].

Модель ціннісно-цільового управління ЗЕД під-

приємства містить у собі два складника – ціннісний та цільовий, – і відображає тісний взаємозв'язок між цінностями і цілями підприємства [4, с. 65]. Ціннісний складник моделі ціннісно-цільового управління ЗЕД є похідною цінностей підприємства та відображає ціннісні компетенції менеджерів ЗЕД, які визначають рівень розвитку їх «м'яких» компетенцій (soft skills).

Цінності – це набір директив, ідеалів, переконань та етичних уявлень, що є найбільш значущими для суспільства, групи осіб чи окремої людини [5]. Цінності відображають правила та принципи, що діють в організації і дають відповіді на питання: «Що є для нас важливим?», «Чим ми керуємося у своїх діях?». Цінності постають засобами досягнення цілей.

Ціннісно-орієнтоване управління на українські підприємства прийшло не так давно – із приходом на вітчизняний ринок міжнародних корпорацій та прогресивних методів управління бізнесом та персоналом [1, с. 224]. З часом багато українських компаній перейняли досвід міжнародних корпорацій і почали декларувати власні цінності – у річних звітах, маркетингових матеріалах та корпоративних документах і брошурах. Сьогодні все ще залишається великий відсоток вітчизняних підприємств, які у своїй діяльності не керуються цінностями або цінності яких є нудними абстрактними фразами, яких не дотримуються навіть керівники. На рис. 1 відображено рейтинг цінностей, що їх декларують вітчизняні підприємства. Дослідження здійснено Львівською бізнес-школою УКУ серед компаній, які декларують цінності.

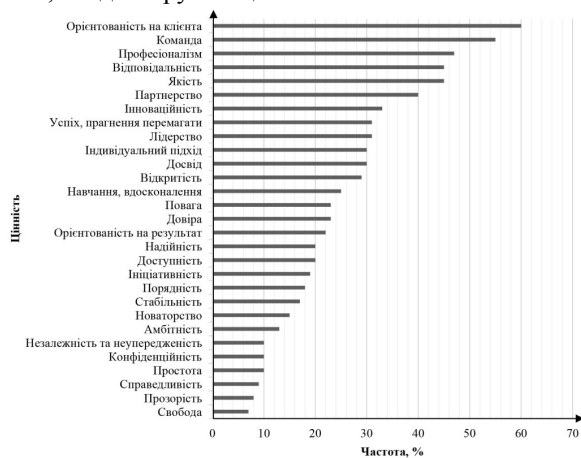

Рис. 1. Рейтинг цінностей, які декларують вітчизняні підприємства (складено на основі [1, с. 226-227])

Впроваджуючи цінності в корпоративну культуру, підприємства дбають не лише про свої клієнтів, але й про співробітників. Обираючи компанію для працевлаштування, кандидати швидше віддадуть перевагу тій компанії, в якій чітко виражені й зрозумілі цінності, – люди хочуть працювати з компаніями, з якими вони близькі з позиції цінностей.

Для того щоб система цінностей компанії позитивно впливала на результати діяльності та досягнення запланованих показників, важливо, щоб система цінностей працівника збігалася із системою корпоративних цінностей («culture & values fit»), які повинні бути інтегровані у стратегію розвитку підприємства та забезпечувати її зростання [1, с. 227; 2, с. 109]. Саме тому у ціннісно-цільовому управлінні залучення «правильних»

людей, цінності яких добре вписуються в корпоративні цінності, посідає одне з центральних місць. Це дає змогу досягнути ефекту синергії, більш ефективно втілювати стратегію розвитку і досягати запланованих цілей.

Важливість залучення «правильних» з погляду цінностей людей полягає у тому, що на відміну від знань та навичок цінностям неможливо навчити, їх неможна радикально змінити, а тому людина, цінності якої суттєво відрізняються від корпоративних цінностей, не буде ефективною. Наприклад, в багатьох американських стартапах та невеликих компаніях керуються практикою «Hire slow, fire fast». У таких компаніях не намагаються перевиховати працівника і не чекають прийняття ним корпоративних цінностей, натомість більшу увагу приділяють процесу добору кандидатів [6].

На перший погляд, може здатися, що цінності не є настільки важливими, як й інші процеси на підприємстві, але дослідження показують, що слабка нерозвинена корпоративна культура та відсутність корпоративних цінностей веде до того, що бізнес втрачає гроші [6]. Більшість успішних компаній мають сильні корпоративні цінності, що дає змогу їм досягати кращих фінансових показників, підвищувати задоволеність клієнтів, партнерів та працівників, формувати сприятливу атмосферу в колективі, а також приймати ефективні стратегічні рішення та реалізовувати їх.

Найбільш типовими сферами ЗЕД, де цінності можуть прямо чи опосередковано впливати на результати діяльності, є наступні: показники роботи менеджерів ЗЕД, рівень їх професіоналізму та компетентності, рівень обслуговування клієнтів, робота в команді, якість і швидкість виконаної роботи менеджерами ЗЕД, вміння застосовувати в роботі інноваційні рішення, повага до інших членів команди тощо [1, с. 228].

Ціннісний складник моделі ціннісно-цільового управління ЗЕД підприємства формується на основі загальнокорпоративних цінностей. Зазвичай, це відбувається в ході стратегічної сесії, під час якої команда управлінців відділу ЗЕД разом із топ-менеджментом та власником бізнесу формують загальне бачення розвитку ЗЕД підприємства на наступні періоди діяльності. Перед проведенням стратегічної сесії доцільно здійснити «брейнстормінг» серед менеджерів ЗЕД, щоб отримати відповіді на ключові питання стосовно ЗЕД та власне команди менеджерів ЗЕД. Питання, які варто поставити менеджерам ЗЕД: «Які цінності відображають потреби та цінності наших закордонних клієнтів?», «Які цінності можуть виділити нас серед конкурентів на зовнішньому ринку?», «Які якості повинні бути у менеджера ЗЕД для ефективного виконання ним посадових обов'язків?», «Що особливо важливо для Вас у Вашій роботі?» тощо. До процесу можна залучити зовнішніх консультантів, які мають навички та досвід проведення глибоких інтерв'ю та опитувань. Необхідною умовою вбудовування ціннісно-цільового управління у процеси управління ЗЕД підприємства є наявність чітко визначених загальнокорпоративних цінностей.

Встановлені та задекларовані цінності у сфері ЗЕД у подальшому мають підтримуватися та впроваджуватися всіма системами управління людськими ресурсами підприємства за принципом [1, с. 229; 3, с. 69]:

«вдбирати → інформувати → стимулювати».

Як вже згадано, у процесі залучення менеджерів ЗЕД важливо відбирати тих працівників, в яких цінності, мотивації, ставлення, принципи та норми поведінки є близькими до системи загальнокорпоративних цінностей та цінностей підприємства у сфері ЗЕД. Для цього застосовується профілювання та правильно проведені співбесіди, на яких застосовуються різноманітні анкетування, тестування, опитування, які комплексно оцінюють справжні цінності кандидата та співставляють їх із корпоративними цінностями. Це дає змогу виявляти «невідповідність» ще на етапі співбесіди та наймати потрібних людей.

У ході орієнтації та адаптації нових менеджерів ЗЕД на підприємстві їх потрібно поінформувати про загальнокорпоративні цінності та окремо про цінності підприємства у сфері ЗЕД. Водночас варто уникати гучних слів та цінностей, які неможливо впровадити у цій сфері, – щоб довести цінність краще розповісти, як та чи інша цінність впливає на ЗЕД підприємства, результати від неї, як вона пов'язана із системою загальнокорпоративних цінностей. Це стимулює співробітників ставити питання та ділитися своїми ідеями. Згідно з дослідженням Officevibe тільки 40% співробітників знають про стратегію, цінності та цілі своєї компанії, що підкреслює важливість ефективної комунікації та донесення до співробітників необхідної інформації [6].

Одним із важливих моментів ефективного запровадження ціннісно-цільового управління ЗЕД підприємства є дотримання цінностей управління компанії, в даному випадку – керівником відділу ЗЕД підпри-

ємства. Він повинен подавати приклад працівникам відділу, говорити про цінності, прив'язувати їх до конкретних рішень та політики у свої щоденній діяльності. Водночас має бути почута думка і співробітників, адже без цього цінності спільними не стануть.

Цінності виступають базовим елементом корпоративної культури та кадрової політики компанії. Виходячи з цього, модель ціннісно-цільового управління розглядає цінності як дієвий інструмент мотивування працівників на шляху досягненнями ними як особистісних, так і стратегічних цілей у сфері ЗЕД. У ході розроблення системи мотивування та стимулювання праці менеджерів ЗЕД потрібно акцентувати увагу на підтримці та винагородженні, зокрема матеріальному, дотримання цінностей менеджерами ЗЕД та розвитку у них тих чи інших ціннісних компетенцій, необхідних для успішного виконання ними своїх функціональних обов'язків.

У ході оцінювання ціннісних компетенцій менеджерів ЗЕД підприємства важливим моментом є вибір перевірених та ефективних методів оцінювання, які підбираються залежно від специфіки та особливостей діяльності підприємства. На сьогодні «Ассесмент Центр» та «360 градусів» є одними із найбільш визнаних та популярних технологій оцінювання компетенцій персоналу, які дають змогу комплексно оцінити працівника.

Оцінювати ту чи іншу ціннісну компетенцію менеджера ЗЕД варто за конкретними, заздалегідь сформованими ознаками. Декілька прикладів приведено на рис. 2.

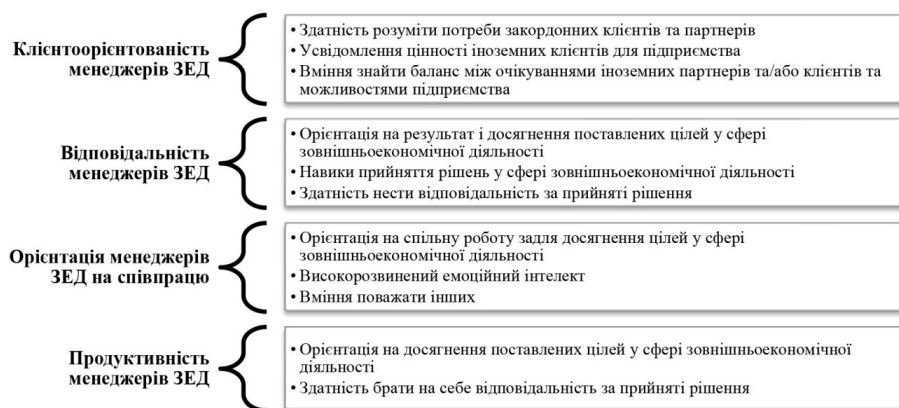

Рис. 2. Приклади ознак, які дозволяють оцінити ту чи іншу ціннісну компетенцію менеджера ЗЕД (розроблено авторами)

Оцінювання ціннісних компетенцій менеджерів ЗЕД підприємства, зокрема, є основою для побудови курсу розвитку команди. У моделі ціннісно-цільового управління ЗЕД на основі результатів оцінювання компетенцій, зокрема ціннісних, менеджерів ЗЕД та аналізування досягнення ними ключових показників ефективності (КРІ) ЗЕД на підприємстві формуються індивідуальні плани розвитку менеджерів ЗЕД, спрямовані на покращення їх компетенцій та професійне зростання. На основі цих планів розробляється комплексний план розвитку команди менеджерів ЗЕД, який дає змогу підвищувати їх рівень компетентності та професіоналізму і веде до більш успішного досягнення підприємством запланованих цілей та результатів від ЗЕД.

ВИСНОВКИ

Модель ціннісно-цільового управління ЗЕД – ефек-

тивний інструмент удосконалення управління ЗЕД підприємства. Ціннісний складник моделі ціннісно-цільового управління ЗЕД є похідною цінностей підприємства та відображає ціннісні компетенції менеджерів ЗЕД.

Застосування ціннісно-орієнтованого управління у управлінні ЗЕД підприємства дає змогу згуртувати команду менеджерів ЗЕД, збільшити їх залученість та лояльність, зменшити витрати на неефективні рішення, залучати вмотивованих фахівців високого рівня, підвищувати задоволеність клієнтів, партнерів та працівників, забезпечувати високу якість роботи і, як результат, підвищувати продуктивність та ефективність команди менеджерів ЗЕД та досягати кращих фінансових результатів від ЗЕД.

Зважаючи на сучасні умови господарювання, під-

приємствам, які займаються ЗЕД, варто звернути увагу саме на ті цінності, які допоможуть їм розвиватися і процвітати у нових реаліях сьогодення. За потреби цінності доцільно переглядати, адже будь-які правила з часом втрачають свою актуальність.

Список використаних джерел

1. Грішнова О.А., Ольшанська Я.В. Взаємозв'язок цінностей людини й цінностей організації в корпоративній системі. *Формування ринкової економіки. Соціально-трудові відносини: теорія і практика*: у 3 т. Київ, 2010. Т. 1. 468 с.
2. Захарчин Г. Управління персоналом на основі ідеології організаційної культури. *Вісник THEV*. 2009. № 2. С. 107–110.
3. Мул Н.А., Ведерніков М.Д. Корпоративна культура в системі управління персоналом на підприємстві. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2010. № 1. Т. 1. С. 68–71.
4. Петришин Н.Я., Яремчук Т.С. Ціннісно-цільове управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємства: модель та проблеми застосування. *Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення та проблеми розвитку*. 2022. № 2 (8). С. 61–69.
5. Невидимі важелі впливу: корпоративні цінності – ефективний інструмент управління аудиторською компанією. URL: https://msfz.ligazakon.ua/ua/magazine_article/FZ001997
6. Повна синергія: що важливіше в команді – cultural fit чи вміння виконувати завдання. URL: <https://itexpert.work/uk/povna-synergiya-shho-vazhlyvishe-v-komandi-cultural-fit-chy-vminnya-vykonuvaty-zavdannya/>

References

1. Hrishnova O.A., Olshanska Ya.V. Relationship of person's values and organizational values in the corporate system. *Formation of the market economy. Social and labor relations: theory and practice*: in 3 vol. Kyiv : KNEU. 2010. Vol. 1. 468 p. (in Ukrainian).
2. Zakharchyn H. Personnel management based on the ideology of organizational culture. *Bulletin of Ternopil National Economic University*. 2009. No. 2. pp. 107–110 (in Ukrainian).
3. Mul N.A., Vediernikov M.D. Corporate culture in the personnel management system at the enterprise. *Bulletin of Khmelnytskyi National University*. 2010. No. 1. Vol. 1. pp. 68–71 (in Ukrainian).
4. Petryshyn N.Ya., Yaremchuk T.S. Value-target management of foreign economic activity of the enterprise: model and problems of application. *Management and Entrepreneurship in Ukraine: the stages of formation and problems of development*. 2022. No. 2 (8). pp. 61–69 (in Ukrainian).
5. Invisible levers of influence: corporate values are an effective management tool of an auditing company. URL: https://msfz.ligazakon.ua/ua/magazine_article/FZ001997 (in Ukrainian).
6. Full synergy: what is more important in a team – cultural fit or the ability to perform tasks. URL: <https://itexpert.work/uk/povna-synergiya-shho-vazhlyvishe-v-komandi-cultural-fit-chy-vminnya-vykonuvaty-zavdannya/> (in Ukrainian).

Nataliia PETRYSHYN

PhD in Economics, Associate Professor, Acting Head of the Department, Lviv Polytechnic National University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4642-1778>

e-mail: natalia.y.petryshyn@lpnu.ua

Tetiana YAREMCHUK

student, Lviv Polytechnic National University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6366-2667>

e-mail: tetiana.yaremchuk.mnmem.2021@lpnu.ua

STUDY OF THE VALUE COMPONENT OF THE VALUE-TARGET MANAGEMENT OF THE FOREIGN ECONOMIC ACTIVITY OF THE ENTERPRISE

Introduction. Management of foreign economic activity is successful and effective when it is aimed at achieving corporate values and goals. Value-target management is an effective tool for increasing the efficiency of a company's foreign economic activity and its competitiveness in foreign markets. Today, there is still a large percentage of domestic enterprises that are not guided by values in their activities or whose values are boring abstract phrases that even managers do not follow. Since domestic enterprises usually focus only on goals, they cannot use the potential of their employees as efficiently as possible.

The purpose of the paper is to investigate and analyze the value component of the value-target management model of the enterprise's foreign economic activity, as well as to determine how the declared values in the field of foreign economic activity should be supported and implemented at the enterprise.

Results. The paper covers the general theoretical aspects related to the value-target management of the enterprise's foreign economic activity, the value component of the value-target management model of the enterprise's foreign economic activity is considered in detail: the essence of the concept of «corporate values» is defined, their role and importance in the process of forming a cohesive motivated FEA managers team are determined, the values by which Ukrainian companies are guided in their activities are studied, the key features of value-oriented management are analyzed, and it is also determined how the declared values in the field of foreign economic activity should be supported and implemented at the enterprise.

Conclusion. The application of value-oriented management in the management of foreign economic activity of the enterprise allows to unite the team of FEA managers, increase their involvement and loyalty, reduce the costs of ineffective decisions, attract motivated specialists of a high level of professionalism, increase the satisfaction of customers, partners, and employees, ensure high quality of work and, as a result, increase the productivity and efficiency of the FEA managers team and achieve better financial results from foreign economic activity.

Keywords: value-target management, foreign economic activity, values, value-oriented management, competencies, FEA managers, domestic enterprises

Лариса Миколаївна **СОРОКА**

к.е.н., доцент, Ізмаїльський державний гуманітарний університет

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8014-7509>

e-mail: soroka.lara5555@gmail.com

ПОНЯТІЙНИЙ АПАРАТ ІНТЕГРОВАНИХ МАРКЕТИНГОВИХ КОМУНІКАЦІЙ

У статті визначено, що під маркетинговими комунікаціями варто розуміти концепцію, згідно з якою підприємство ретельно продумує та координує роботу своїх каналів комунікації, щоб створити чіткий, послідовний та переконливий погляд на підприємство та його товари. Уточнено склад основних та синтезованих елементів маркетингових комунікацій. Сформовано дев'ять основних класифікаційних критеріїв маркетингових комунікацій. На основі аналізу та систематизації наукових поглядів вітчизняних вчених сформовано класифікацію маркетингових комунікацій відповідно до вимог цифрового середовища.

Ключові слова: маркетингові комунікації, інтеграція; класифікація, реклама, стимулювання збуту, зв'язки з громадськістю, прямий маркетинг, персональні продажі

ВСТУП

На сьогодні застосування маркетингових комунікацій на вітчизняних підприємствах характеризується низькою ефективністю, про що свідчать негативні значення індикаторів окупності та ефективності. Однією з причин такого становища є відсутність системності у здійсненні комунікативної політики, єдиного та зрозумілого підходу до класифікації та систематизації засобів маркетингових комунікацій, наявність низки розбіжностей у формулюванні ключових дефініцій. Розроблення адекватного категоріального апарату маркетингових комунікацій дасть змогу підвищити якість розробки, планування, реалізації та оцінювання ефективності останніх на підприємствах.

Аналіз літературних джерел показав наявність великої кількості наукових публікацій, присвячених класифікації та систематизації елементів маркетингових комунікацій, зустрічаємо різноманітні погляди вчених стосовно визначення місця і ролі маркетингових комунікацій у загальній системі управління підприємством. Заслужують на увагу праці таких вітчизняних дослідників, як Н.В. Карпенко, Н.І. Яловеги [1]; О.І. Лабурцевої, Г.В. Алданькової [2]; М.А. Окландера, Л.І. Литовченко, М.І. Ботушан [3]; І.О. Башинської, Н.С. Поповенко [4]; І.А. Хмарської [7]; Я.О. Тимохіної [10]; С.Ю. Хамініч, П.М. Сокола, Т.С. Карасьової [14]. Відмітимо, що діяльність Американської асоціації маркетингу [20] спрямована на формування єдиної термінології у галузі маркетингу шляхом опрацювання праць провідних вчених даної наукової сфери.

МЕТА статті полягає у формуванні категоріального апарату маркетингових комунікацій підприємств відповідно до вимог медійного середовища та цифровізації підприємницького простору.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У ході дослідження застосовано такі методи наукового пізнання, як порівняльний аналіз (для зіставлення поглядів різних науковців стосовно визначення складу елементів маркетингових комунікацій) та абстрактно-логічне узагальнення (для розроблення класифікаційних критеріїв маркетингових комунікацій).

РЕЗУЛЬТАТИ

Сьогодні констатуємо велику кількість підходів до

визначення дефініції поняття «маркетингові комунікації». Дослідники пропонують визначати «маркетингові комунікації» як комплекс заходів [1, с. 9], процес обміну інформацією [2, с. 141], сукупність сигналів, що виходять від підприємства [3, с. 18], діяльність підприємства [4, с. 237] тощо. 3-поміж наявних визначень найбільш чітким, адекватним та прийнятним до застосування вважаємо: «Маркетингові комунікації – це концепція, згідно з якою підприємство ретельно продумує та координує роботу своїх каналів комунікації, щоб створити чіткий, послідовний та переконливий погляд на підприємство та його товари» [5, с. 81].

Для визначення місця та ролі маркетингових комунікацій у загальній системі управління маркетингом застосовуємо класичну модель маркетингу – 4Р (від англ. «product» – товар; «price» – ціноутворення; «placement» – розподіл; «promotion» – просування) (рис. 1).

З рис. 1 бачимо, що класичний підхід розглядає маркетингові комунікації виключно як четвертий елемент комплексу управління маркетингом – просування. Сьогодні доцільним є впровадження інтегрованого підходу, за яким всі елементи комплексу маркетингу є цілісною системою, об'єднані спільною ідеєю, оформлені в єдиному стилі, несуть спільне повідомлення, передбачають зворотній зв'язок із споживачем та взаємодіють між собою, формуючи синергійний ефект.

Найпоширенішим є розподіл компонентів маркетингових комунікацій за походженням на основні (базові або традиційні) та додаткові (синтезовані). Відмітимо, що шляхом поєднання основних інструментів маркетингових комунікацій утворилися синтезовані інструменти. Наприклад, до складу синтезованого елемента «виставково-ярмаркова діяльність» входять:

- персональні комунікації (торговий персонал, який безпосередньо залучений для консультування клієнтів та здійснення продажів);
- реклама (як власне заходу, так і товарів підприємств-учасників);
- зв'язки з громадськістю (публікації анонсів, статей);
- стимулювання збуту (надання безкоштовних пробних зразків товарів, купонів, проведення акцій, лотерей та розіграшів);
- прямий маркетинг (поштова розсилка повідомлень про захід та запрошень потенційно зацікавленим особам).

Рис. 1. Місце маркетингових комунікацій в загальному комплексі маркетингу на підприємстві

Синтезований елемент «сервісне обслуговування» формується з таких основних компонентів маркетингових комунікацій:

- особисті комунікації (торговий персонал, який здійснює консультування, налаштування, діагностику товарів);
- реклама (інформування клієнтів про даний вид послуг).

До складу такого синтезованого засобу, як «проведення ІМК в місцях продажу» входять такі основні елементи:

- реклама (відео ролики, банерна реклама, POS-матеріали);
- особисті комунікації (торговий персонал, завданням якого є консультування та інформування споживачів про властивості товару, підтримка у здійсненні вибору товару та покупки);
- стимулювання збуту (надання знижок або безкоштовних зразків).
- прямий маркетинг (поштова розсилка повідомлень про захід та запрошень потенційно зацікавленим особам).

Пропонуємо систематизувати погляди науковців, які досліджували маркетингові комунікації підприємств різних галузей (табл. 1).

Як бачимо з табл. 1, думки дослідників стосовно складу основних та додаткових елементів різняться. Однак вчені одноставно включають рекламу, стимулювання збуту та зв'язки з громадськістю до складу основних елементів маркетингових комунікацій.

Наукові дискусії виникають стосовно включення таких елементів, як «особисті продажі» та «прямий маркетинг»: деякі автори вважають за потрібне об'єднати ці два інструменти, інші ж пропонують включати кожен компонент окремо. Зауважимо, що «персональні продажі» та «прямий маркетинг» дійсно мають спільні риси, однак здійснення особистих продажів потребує наявності торгового персоналу, на відміну реалізації заходів прямого маркетингу, що суттєво впливає на процес планування, реалізації та оцінювання ефективності маркетингових комунікацій. Цей факт є достатньою підставою для того, щоб відокремлено включати персональні продажі та прямий маркетинг до складу основних елементів маркетингових комунікацій.

Дискусійним є питання включення брендингу до складу синтезованих маркетингових комунікацій:

- одні вчені вважають брендинг елементом маркетингових комунікацій [2, с. 11; 11, с. 274; 12, с. 55; 13, с. 669];
- інші – самостійним видом управлінської діяльності [15, с. 98; 16, с. 85; 17, с. 93; 18, с. 192].

Зазначимо, що брендинг – це управлінська технологія формування тривалої прихильності до товару на основі спільного впливу на споживача рекламних повідомлень, товарної марки, пакування та інших елементів комунікації, об'єднаних певною ідеєю та фірмовим стилем, які виокремлюють товар серед конкурентів [19, с. 20]. Отже, у більшості випадків маркетингові комунікації є інструментом формування бренду підприємства. Сьогодні поширеною є ситуація, коли люди з потужним особистим брендом (відомі люди, професійна діяльність яких знаходиться на очах у громадськості) започатковують власну справу. Новостворена компанія вже має певний рівень довіри та сприятливий імідж серед потенційних клієнтів і в такому випадку можемо говорити, що бренд виступає в якості маркетингового комунікаційного інструменту.

Зустрічаємо різні наукові погляди стосовно включення спонсорства до інструментарію маркетингових комунікацій: одні автори відносять спонсорство до складу елементу «зв'язки з громадськістю», інші – розглядають спонсорство в якості самостійного інструменту.

Зауважимо, що здійснення спонсорської діяльності має не тільки благодійний, а й комерційний характер. Спонсорство націлене на створення сприятливого іміджу підприємства у суспільстві, нагадування та інформування громадськості про діяльність підприємства, передбачає публікацію статей у паперових або цифрових ЗМІ. Здійсненню спонсорських заходів передують планування бюджету, вирішення організаційних питань, запрошення представників преси. Тому вважаємо спонсорство синтезованим інструментом маркетингових комунікацій.

У своїх дослідженнях Я.О. Тимохіна [10, с. 86] та С.І. Плотницька і М.С. Білоусов [13, с. 669] дійшли висновку про те, що у результаті поєднання основних та синтетичних елементів утворюються синтезовані елементи маркетингових комунікацій.

Таблиця 1 – Систематизація поглядів науковців стосовно складу основних та синтезованих елементів маркетингових комунікацій (систематизовано та доповнено автором [1-14])

Автори	Досліджувана галузь	Склад основних елементів	Склад синтезованих елементів
Карпенко Н.В., Яловега Н.І. [1, с. 11]	споживча кооперація	реклама, паблік рилейшнз, прямий маркетинг, стимулювання збуту	брендинг, персональний продаж, співпраця, виставково-ярмаркова діяльність, внутрішні комунікації
Лабурцева О.І., Алданькова Г.В. [2, с. 142]	роздрібна торгівля	реклама, стимулювання збуту, «паблік рилейшнз», прямий маркетинг, персональні продажі	інтегровані маркетингові комунікації в місцях продажу
Окландер М.А., Литовченко Л.І., Ботушан М.І. [3, с. 55]	металургійної галузі	реклама, стимулювання збуту, PR, прямий маркетинг, особисті продажі	не виокремлюють
Башинська І.О., Поповенко Н.С. [4, с. 241]	промислове машинобудування	реклама, стимулювання збуту, паблік рилейшнз, прямий маркетинг, персональний продаж	післяпродажне обслуговування, виставки, ярмарки, спонсорство
Ремезь Ю.Б. [6, с. 453]	споживчі послуг	реклама, зв'язки з громадськістю, особистий продаж, прямий маркетинг	івент-маркетинг, мерчандайзинг, корпоративний дизайн
Ромат Є.В., Юрчак Е.В. [7, с. 56]	ресторанне господарство	реклама, PR, стимулювання продажів	подієвий маркетинг, проведення агітації в залах ресторану, застосування Digital Media, POS-матеріалів, мобільних додатків
Хмарська І.А. [8, с. 117]	легка промисловість	реклама, стимулювання збуту, особисті продажі, зв'язки з громадськістю і пабліситі, прямий маркетинг	«партизанські» комунікації, виставки, ярмарки
Легкий О.А., Сохацька О.М. [9, с. 85]	пивоварна галузь	реклама, стимулювання збуту, зв'язки з громадськістю, пропаганда, спонсорство, особистий продаж, прямий маркетинг	інтегровані маркетингові комунікації в місцях продажу
Тимохіна Я.О. [10, с. 86]	хімічна промисловість	реклама, паблік рилейшнз, стимулювання збуту, персональний продаж	маркетинг подій, виставки
Мальчик М.В. [11, с. 274]	промислові підприємства	реклама, стимулювання продаж, зв'язки з громадськістю, індивідуальний продаж, прямий маркетинг	виставки, ярмарки, спонсорство, брендинг, меценатство, ІМК на місці продажу
Ткачук С.В. [12, с. 55]	сфера послуг	реклама, стимулювання збуту, персональний продаж, прямий маркетинг, формування громадської думки	виставки та ярмарки, спонсорство, брендинг
Плотницька С.І., Білоусов М.С. [13, с. 669]	будівництво	прямий продаж, стимулювання збуту, реклама, паблік рилейшнз, прямий маркетинг	виставки, ярмарки, event-заходи, брендинг
Хамініч С.Ю., Сокол П.М., Карасьова Т.Є. [14, с. 24]	транспортно-експедиторські підприємства	система особистих продажів, паблік рилейшнз, стимулювання просування товару (послуг), реклама	тематичні виставки і форуми

Зазначимо, що згідно з Академічним словником, дієприслівник «синтезований» означає «цілісний, узагальнений, який складається з кількох компонентів», а прикметник «синтетичний» вживається у значенні «той, що з'єднує окремі елементи, частини в єдине ціле» або «той, який ґрунтується на синтезі». Глумачне значення цих двох говорить про те, що ці два слова постають різними частинами мови, але обидва утворені від слова «синтез». Отже, твердження про те, що в результаті об'єднання основних та синтетичних елементів утворюються синтезовані засоби маркетингових комунікацій, є хибним, а застосування запропонованої класифікації вважаємо недоцільним.

У наукових працях часто зустрічаємо розподіл засобів маркетингових комунікацій на ATL-, BTL- та

TTL- комунікації. Назви зазначених класифікаційних ознак у перекладі з англійської означають «над лінією» (ATL – above the line), «під лінією» (BTL – below the line) та «скрізь лінію» (TTL – through the line). Поява даних термінів у науковому лексиконі є спонтанною: під час розроблення бюджету співробітники Proctor and Gamble Company забули внести витрати на рекламні заходи, тому довелося підвести лінію і дописати статті витрат, яких бракувало.

Зауважимо, що до ATL-комунікацій пропонують включати масові комунікації, що здійснюються через традиційні медіа канали та не передбачають надання зворотного зв'язку. Особливістю BTL-комунікацій є встановлення діалогу з клієнтами та використання засобів нестандартних медіа. На межі між ATL- та BTL-ко-

мунікаціями утворились TTL-комунікації, які передбачають проведення масових заходів для цільової аудиторії. Підтримуємо думку закордонних фахівців з маркетингу [20] та вважаємо, що еволюція медіа ландшафту та розвиток маркетингової діяльності із застосуванням цифрових технологій зробили неможливою чітку ідентифікацію відмінностей між ATL-, BTL- та TTL- комунікаціями, відтак варто відмовитись від застосування цих термінів, надаючи перевагу більш валідній термінології.

Активна діджиталізація підприємницького простору передбачає застосування цифрових технологій у здійсненні маркетингової комунікаційної політики, відтак

виникає потреба у трансформації елементів маркетингових комунікацій відповідно до вимог цифрового середовища (табл. 2).

Як бачимо з табл. 2, використання цифрових технологій під час реалізації комплексу маркетингових комунікацій сприяє виходу компанії на новий рівень взаємодії з клієнтом, що є особливо актуальним у період пандемії вірусу COVID-19 та дії карантинних обмежень.

Контент-аналіз досліджень вчених дав змогу обрати дев'ять найбільш значущих критеріїв класифікації елементів маркетингових комунікацій та визначити їх зміст (рис. 2).

Таблиця 2 – Адаптація базових елементів маркетингових комунікацій відповідно до вимог цифрового середовища (сформовано автором)

Інструмент	У форматі offline	У форматі online
Реклама	реклама у ЗМІ, на телебаченні, на радіо, вулична реклама, рекламні плакати та листівки	медійна, пошукова, контекстна, тизерна, банерна, фонові реклама, рекламні заставки,
Стимулювання збуту	акційні пропозиції, знижки, премії, програми лояльності, дисконтний клуб, проведення конкурсів, розіграшів, лотерей	програми лояльності під час замовлення або бронювання через сайт/мобільний додаток: знижка або промо-код, безкоштовна доставка
Реклама	реклама у ЗМІ, на телебаченні, на радіо, вулична реклама, рекламні плакати та листівки	медійна, пошукова, контекстна, тизерна, банерна, фонові реклама, рекламні заставки
Стимулювання збуту	акційні пропозиції, знижки, премії, програми лояльності, дисконтний клуб, проведення конкурсів, розіграшів, лотерей	програми лояльності під час замовлення або бронювання через сайт/мобільний додаток: знижка або промо-код, безкоштовна доставка
Зв'язки з громадськістю	публікації у пресі, публічні виступи, спонсорство, благодійність, лобювання інтересів	SERM, CRM, публікації на сторінках соціальних мереж, інформування про спонсорство та громадські справи
Персональні продажі	зустрічі, телефонні перемовини, листування торгових консультантів із клієнтами	організація продажів товарів та послуг із застосуванням відео зв'язку (Zoom, Skype, Google Meet, відео чати соцмереж)
Прямий маркетинг	продаж за каталогами, телевізійний маркетинг, поштова розсилка, ділова переписка з потенційними клієнтами	розсилка повідомлень на електронні скриньки та у месенджери, SMS-маркетинг, продажі через сайт або торговельні майданчики, лідогенерація
Виставково-ярмаркова діяльність	проведення і участь у виставках, ярмарках, фестивалях, вебінарах тощо	прямі ввімкнення та online трансляції масових подієвих заходів
Сервісне обслуговування	надання професійної допомоги та консультації після придбання товару, вирішення конфліктних ситуацій з приводу несправностей товару	консультація клієнтів за допомогою чат-ботів, месенджерів соціальних мереж, із застосуванням SMS-повідомлень, прийом реклаमाцій на електронну пошту
ІМК в місцях продажу	мерчандайзинг (POS-матеріали, оформлення приміщень, орієнтуючі покажчики), відеореклама на моніторах, консультування клієнтів	оформлення, зручність інтерфейсу корпоративного сайту або сторінки у соціальних мережах чи на торгових майданчиках

Рис. 2. Узагальнення класифікаційних ознак елементів маркетингових комунікацій (сформовано автором на основі [1, с. 117; 2, с. 10; 6, с. 453])

Показаний на рис. 2 класифікаційний перелік не є вичерпним і потребуватиме доповнення або модифікації з огляду на зміни в медіа середовищі, умов господарювання вітчизняних ресторанних підприємств. Застосування запропонованої класифікації у практичній діяльності підприємств покликане забезпечити комплексність процесу планування та організації, прозорість та адекватність процесу оцінювання ефективності застосування інструментів маркетингових комунікацій.

Акцентуємо увагу, що вибір конкретних інструментів маркетингових комунікацій залежатиме від низки стратегічних, організаційних, фінансових, трудових факторів. Врахування цих факторів сприятиме продуктивній імплементації комплексу маркетингових комунікацій на вітчизняних закладах ресторанного господарства.

Список використаних джерел

1. Карпенко Н.В., Яловега Н.І. Комплекс маркетингових комунікацій у стратегічному управлінні маркетинговою діяльністю підприємства: монографія. Полтава, 2012. 278 с.
2. Лабурцева О.І., Алданькова Г.В. Система маркетингових комунікацій підприємств роздрібної торгівлі. *Економіка України*. 2018. № 9 (682). С. 139-152.
3. Окландер М.А., Литовченко Л.І., Ботушан М.І. Маркетингові комунікації промислових підприємств в умовах інформаційної економіки: монографія. Київ, 2017. 102 с.
4. Башинська І.О., Поповенко Н.С. Категоріальний апарат маркетингових комунікацій. *Збірник наукових праць ЧДТУ*. 2012. № 31 (1). С. 236-242.
5. Кириченко С.О., Цвях П.В. Проблеми формування комунікацій на підприємстві. *Агросвіт*. 2020. № 12. С. 79-86. URL: http://www.agrosvit.info/pdf/12_2020/13.pdf
6. Ремезь Ю.Б. Інструментарій інтегрованих маркетингових комунікацій на ринку споживчих послуг і їх використання в управлінській діяльності вітчизняних підприємств. *Збірник наукових праць КНЕУ ім. В. Гетьмана*. 2018. С. 446-456. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/32608688.pdf>
7. Хмарська І.А. Сутність та значення комплексу маркетингових комунікацій підприємств. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2017. № 6 (2). С. 114-118. URL: http://journals.khnu.km.ua/vestnik/pdf/ekon/2011_6_2/114-118.pdf
8. Ромат Є.В., Юрчак Е.В. Бренд-маркетингові комунікації підприємств ресторанного господарства. *Інвестиції: практика та досвід*. 2017. № 3. С. 55-64.
9. Легкий О.А., Сохачька О.М. Розвиток інструментів маркетингових комунікацій пивоварних підприємств у цифровій економіці. *Інтелект XXI*. 2016. № 5. С. 84-90.
10. Тимохіна Я.О. Проблеми бюджетування та оцінки ефективності синтезованих маркетингових комунікацій промислових підприємств. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2015. № 10 (4). С. 85-89.
11. Маркетинг / М.В. Мальчик та ін. Рівне, 2014. 444 с. URL: <http://ep3.nuwm.edu.ua/1763/>
12. Ткачук С.В. Маркетинг послуг: конспект лекцій. Київ, 2015. 119 с.
13. Плотницька С.І., Білоусов М.С. Розвиток маркетингової комунікаційної діяльності будівельних підприємств. *Економіка і суспільство*. 2017. № 13. С. 667-670.
14. Хамініч С.Ю., Сокол П.М., Карасьова Т.Є. Специфіка розробки та оцінки комплексу маркетингових комунікацій в умовах конкурентного бізнес-середовища. *Держава та регіони*. 2020. № 3 (114). Ч. 2. С. 22-28. URL: <https://doi.org/10.32840/1814-1161/2020-3-28>
15. Мельничук Л.С. Бренд та його роль у процесі організації ефективних маркетингових комунікацій. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2016. № 6 (2). С. 96-98.
16. Стецюк Т.І. Бренд як ринковий інструмент маркетингової діяльності страховика. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. 2020. № 17 (45). С. 84-88.
17. Івашова Н.Д. Місце брендингу в сучасних маркетингових концепціях. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2018. № 4 (2). С. 89-97.
18. Бихова О.М. Роль бренда в організації інтегрованих маркетингових комунікацій. *Бізнес-інформ*. 2012. № 6. С. 191-193.
19. Гуля Ю.В. Використання брендингу підприємствами галузі птахівництва. дис. ... канд. економ. наук: 08.00.04. Житомир, 2015. 274 с.
20. The Universal Marketing Dictionary. URL: <https://marketing-dictionary.org/>

References

1. Karpenko N.V., Yaloveha N.I. Complex of marketing communications in strategic management of marketing activity of the enterprise: monograph. Poltava, 2012. 278 p. (in Ukrainian).
2. Laburtseva O.I., Aldankova H.V.,. System of marketing communications of retail enterprises. *Ukrainian economy*. 2018. № 9 (682). pp. 139-152. (in Ukrainian).
3. Oklander M.A., Lytovchenko L.I., Botushan M.I. Marketing communications of industrial enterprises in the information economy: monograph. Kyiv, 2017. 102 p. (in Ukrainian).
4. Bashynska I.O., Popovenko N.S. Categorical apparatus of marketing communications. *Collection of scientific works of CSTU*. 2012. № 31 (1). pp. 236-242. (in Ukrainian).
5. Kyrychenko S.O., Tsviakh P.V. Problems of formation of communications at the enterprise. *Ahrosvit*. 2020. № 12. pp. 79-86.

ВИСНОВКИ

Під маркетинговими комунікаціями варто розуміти концепцію, за якою компанія ретельно продумує та координує роботу своїх каналів комунікації, щоб створити чіткий, послідовний та переконливий погляд на підприємство та його товари. За результатами дослідження визначено склад основних та синтетичних інструментів маркетингових комунікацій. Встановлено, що провідними класифікаційними критеріями маркетингових комунікацій є тривалість здійснення, склад цільової аудиторії, цілі використання, форма встановлення зв'язку, швидкість появи ефекту та тип комунікаційного каналу. Адаптація інструментів маркетингових комунікацій відповідно до вимог цифрового середовища передбачає реалізацію традиційних інструментів маркетингових комунікацій у форматі online.

URL: http://www.agrosvit.info/pdf/12_2020/13.pdf (in Ukrainian).

6. Remez Yu.B. Tools of integrated marketing communications in the market of consumer services and their use in the management of domestic enterprises. *Collection of scientific works of KNEU named after V. Hetman*. 2018. pp. 446-456. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/32608688.pdf> (in Ukrainian).

7. Khmarska I.A. The essence and significance of the complex of marketing communications of enterprises. *Bulletin of Khmelnytskyi National University*. 2017. № 6 (2). pp. 114-118. URL: http://journals.khnu.km.ua/vestnik/pdf/ekon/2011_6_2/114-118.pdf (in Ukrainian).

8. Romat Ye.V., Yurchak, E.V. Brand marketing communications of restaurant enterprises. *Investments: practice and experience*. 2017. № 3. pp. 55-64. (in Ukrainian).

9. Lehkyi O.A., Sokhatska O.M. Development of marketing communications tools of breweries in the digital economy. *Intelligence XXI*. 2016. № 5. pp. 84-90. (in Ukrainian).

10. Tymokhina Ya.O. Problems of budgeting and evaluation of the effectiveness of synthesized marketing communications of industrial enterprises. *Scientific Bulletin of Kherson State University*. 2015. № 10. pp. 85-89. (in Ukrainian).

11. Marketing / ed. M.V. Malchyk et al. Rivne, 2014. 444 p. URL: <http://ep3.nuwm.edu.ua/1763/> (in Ukrainian).

12. Tkachuk S.V. Marketing services. Kyiv, 2015. 119 p. (in Ukrainian).

13. Plotnytska S.I., Bilousov M.S. Development of marketing communication activities of construction companies. *Economy and society*. 2017. № 13. pp. 667-670. (in Ukrainian).

14. Khaminich S.Iu., Sokol P.M., Karasova T.Ye. The specifics of the development and evaluation of a set of marketing communications in a competitive business environment. *State and regions*. 2020. № 3 (114). pp. 22-28. URL: <https://doi.org/10.32840/1814-1161/2020-3-28> (in Ukrainian).

15. Melnychuk L.S., Brand and its role in the process of organizing effective marketing communications. *Scientific Bulletin of Uzhhorod National University*. 2016. № 6 (2). pp. 96-98. (in Ukrainian).

16. Stetsiuk T.I. Brand as a market tool for marketing activities of the insurer. *Scientific notes of the National University «Ostroh Academy»*. 2020. № 17 (45). pp. 84-88. (in Ukrainian).

17. Ivashova N.D. The place of branding in modern marketing concepts. *Marketing and innovation management*. 2018. № 4 (2). pp. 89-97. (in Ukrainian).

18. Bykhova O.M., The role of the brand in the organization of integrated marketing communications. *Business inform*. 2012. № 6. pp. 191-193. (in Ukrainian)

19. Hulia Yu.V. Use of branding by poultry companies: dys. ... PhD in economics: 08.00.04. Zhytomyr, 2015. (in Ukrainian).

20. The Universal Marketing Dictionary. URL: <https://marketing-dictionary.org/>

Larysa SOROKA

PhD in Economics, Associate Professor, Izmail State University of Humanities

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8014-7509>

e-mail: soroka.lara5555@gmail.com

CONCEPTUAL APPARATUS OF INTEGRATED MARKETING COMMUNICATIONS

The purpose of this study is to form a categorical apparatus of marketing communications, namely: to determine the nature, composition and classification criteria of the elements of marketing communications. Methods. In the course of this study, such methods of scientific cognition were used as comparative analysis (to compare the views of different scientists on determining the composition of elements of marketing communications) and abstract-logical generalization (to develop classification criteria for marketing communications). The results. It is determined that marketing communications should be understood as a concept according to which the company carefully considers and coordinates the work of its communication channels to create a clear, consistent and convincing view of the company and its products. The composition of the main and synthesized elements of marketing communications is specified. Nine main classification criteria for marketing communications have been identified. Scientific novelty. Based on the analysis and systematization of scientific views of domestic scientists, the classification of marketing communications in accordance with the requirements of the digital environment is formed. The practical significance is manifested in the possibility of applying the developed conceptual apparatus in the activities of domestic enterprises in the process of development, planning, implementation and evaluation of the effectiveness of marketing communications.

Keywords: marketing communications, integration, classification, advertising, sales promotion, Public Relations, direct marketing, personal sales

Ірина Вікторівна **ІВАНЕНКО**

аспірантка, Ізмаїльський державний гуманітарний університет

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0643-9255>

e-mail: iryna.ivanenko.123@gmail.com

ІНСТРУМЕНТАРІЙ МАРКЕТИНГОВИХ КОМУНІКАЦІЙ ПІДПРИЄМСТВ РЕСТОРАННОГО ГОСПОДАРСТВА

Статтю присвячено адаптації інструментів маркетингових комунікацій у відповідності до потреб вітчизняних ресторанних закладів. Визначено особливості формування та просування ресторанного продукту, який є поєднанням продукції та послуг. Встановлено, що основними функціями ресторанного продукту є споживча, економічна, соціально-культурна та естетична. Так, використання інструментів маркетингових комунікацій має бути спрямоване на інформування клієнтів про зазначені функції та конкурентні переваги, переконання споживачів у якості пропонованих страв та послуг, мотивування цільової аудиторії до відвідування закладу та перетворення відвідувачів на постійних клієнтів ресторану. Розкрито сутність та наведено приклади використання таких основних інструментів маркетингових комунікацій, як реклама, стимулювання збуту, зв'язки з громадськістю, особисті продажі та прямий маркетинг на підприємствах ресторанного господарства. Визначено ендogenous та екзогенні фактори, які здійснюють вагомий вплив на вибір та імплементацію засобів маркетингових комунікацій.

Ключові слова: ресторанний продукт, маркетингові комунікації, сфера обслуговування, сфера гостинності, підприємства ресторанного господарства

ВСТУП

Сьогодні в арсеналі управлінців ресторанного закладу є різноманітні інструменти для здійснення маркетингових комунікацій. Однак для забезпечення ефективного інвестування ресурсів у розвиток маркетингових комунікацій вибір комунікаційного інструментарію варто проводити з урахуванням особливостей галузі, в якій функціонує підприємство, та продукту, який пропонується споживачам. Вплив коронавірусної та військової криз, загострення конкурентної боротьби та розвиток нецінових методів конкуренції посилюють необхідність імплементації маркетингових комунікацій на підприємствах ресторанного господарства.

У працях С.О. Кириченка, П.В. Цвях [1], О.В. Жегус, М.В. Михайлової [5], Г.В. Мозгової, К.С. Жара [6] розглянуто теоретичні засади здійснення маркетингових комунікацій: сутність, структуру та функції маркетингових комунікацій, застосування інтегрованого підходу та метрики ефективності застосування останніх. Праці Л.Г. Коваленка, Д.В. Нагернюка, В.О. Нечпаченко [3], В.А. Вардевяна [8], І.М. Буднікевич, І.А. Крупенної, А.А. Костинян [9] присвячено ідентифікації особливостей функціонування ресторанного господарства, формування та просування ресторанного продукту.

Однак низький рівень ефективності імплементації, відсутність системності у реалізації комунікаційної діяльності та негативні показники окупності інвестицій у здійснення маркетингових комунікацій на більшості ресторанних підприємств говорить про доцільність продовження наукових пошуків у цьому напрямі.

МЕТА роботи – адаптація елементів маркетингових комунікацій відповідно до особливостей функціонування ресторанних закладів в Україні.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Теоретичну та методологічну основу статті становлять наукові праці вітчизняних та зарубіжних спеціалістів у галузі розроблення та впровадження комплексу маркетингових комунікацій у закладах рес-

танного господарства. У дослідженні застосовано як загальнонаукові, так і спеціальні методи, а також методи аналізу, синтезу та системного підходу – для деталізації компонентів ресторанного продукту; причинно-наслідкового зв'язку та комплексного підходу – для адаптації інструментів маркетингових комунікацій з огляду на особливості господарювання ресторанних підприємств.

РЕЗУЛЬТАТИ

Сьогодні застосування маркетингових комунікаційних інструментів покликане забезпечити інформування, переконання, нагадування та мотивацію цільової аудиторії до здійснення певних дій (придбання продукції або послуг).

У контексті діяльності ресторанних закладів цільовими діями вважаємо:

- відвідування закладу;
- купівлю ресторанних товарів і послуг;
- заохочування до відвідування закладу друзів, родичів, знайомих;
- повторне відвідування закладу.

У цьому дослідженні під маркетинговими комунікаціями розуміємо концепцію, згідно з якою підприємство ретельно продумує та координує роботу каналів комунікації, щоб створити чіткий, послідовний та переконливий погляд на ресторанний заклад та його продукт [1, с. 81].

Акцентуємо увагу, що інструменти маркетингових комунікацій за походженням поділяються на:

- основні (реклама, стимулювання збуту, зв'язки з громадськістю, особисті продажі та прямий маркетинг);
- додаткові або синтетичні (виставково-ярмаркова діяльність, сервісне обслуговування, маркетингові комунікації у місцях продажів).

У сфері ресторанного бізнесу об'єктом просування є ресторанний продукт. Зауважимо, що ресторанний продукт буває двох видів [2, с. 74]:

- комплексний (ресторан постає частиною готельного або розважального комплексу);

– індивідуальний (ресторанний заклад створено самостійними підприємствами ресторанного господарства).

У контексті цього дослідження розглядається застосування інструментів маркетингових комунікацій для індивідуального ресторанного продукту.

На думку більшості вчених [3; 4, с. 217], ресторанний продукт поєднує в собі як продукцію (готові страви та напої), так і послуги (обслуговування у залі, проведення бенкетів, надання додаткових послуг). Відмітимо, що вчені пропонують доповнювати класичний комплекс маркетингу 4P (з англійської «pro-

duct» – продукт, «price» – ціна, «place» – місце продажів, «promotion» – просування) такими двома компонентами, як емоції та персонал [5, с. 206].

Розглянуті факти, на нашу думку, є ключовими особливостями ресторанних закладів, які відрізняють їх від підприємств інших сфер господарювання. Вважаємо за доцільне виокремити функції ресторанного продукту, що допоможе якісно адаптувати інструменти маркетингових комунікацій з урахуванням особливостей ресторанного продукту (рис. 1).

Рис. 1. Деталізація функціональних компонентів ресторанного продукту (побудовано автором на основі [2, с. 74])

З поданої схеми (рис. 1) формуємо висновок про те, що провідними функціями ресторанного продукту є споживча, економічна, соціально-культурна та естетична. Отже, застосування інструментів маркетингових комунікацій має бути спрямоване на інформування клієнтів про зазначені функції та конкурентні переваги, переконання споживачів в якості пропонованих страв та послуг, мотивування цільової аудиторії до відвідування закладу та перетворення відвідувачів на постійних клієнтів ресторану. Визначені особливості функціонування ресторанних закладів зумовлюють необхідність відбору інструментів маркетингових комунікацій, імплементація яких є найбільш доцільною та ефективною з економічного погляду.

Звернімо увагу, що активний розвиток інформаційно-комунікаційних технологій, зростання популярності та кількості користувачів мережі Інтернет є причинами доцільності використання такого каналу для здійснення маркетингових комунікацій ресторанними закладами [6]. До основних переваг Інтернету та соціальних мереж (як майданчиків для здійснення маркетингової діяльності) належать інтерактивність, цільова спрямованість та можливість швидко відслідковувати результативність дій та вносити корективи [7, с. 225].

Вибір конкретних інструментів маркетингових комунікацій, об'єднання їх у комплекс та впровадження у діяльність ресторанного підприємства потребує врахування низки ендогенних та екзогенних чинників.

Відмітимо, що основними ендогенними факторами, які здійснюють вагомий вплив на вибір інструментів

маркетингових комунікацій ресторанних закладів, є [8, с. 96; 9, с. 68]:

- цінний сегмент, до якого належить ресторанне підприємство;
- вибрані стратегія, концепція та позиціонування закладу;
- розмір підприємства та масштаби діяльності;
- обсяг фінансових ресурсів на розвиток маркетингових комунікацій;
- цілі та завдання, які заплановано досягти шляхом залучення маркетингових комунікацій.

Акцентуємо увагу, що головними екзогенними чинниками є [10]:

- рівень купівельної спроможності населення;
- стан політичної та економічної обстановки;
- зміни у законодавстві, яке регулює діяльність підприємств ресторанного господарства;
- стан та насиченість ринку, умови входу та виходу з ресторанної галузі.

Розглянемо приклади адаптації елементів маркетингових комунікацій у форматі off-line та on-line для підприємств ресторанного господарства (рис. 2). Як видно з поданої схеми, незалежно від формату реалізації – off-line чи on-line, – маркетингові комунікаційні інструменти мають спільну мету застосування у ресторанних закладах.

З березня 2020 р. основним чинником зовнішнього середовища, який здійснює значний негативний вплив на функціонування ресторанної сфери, є карантинні обмеження, спричинені пандемією вірусу COVID-19.

Інструментарій маркетингових комунікацій ресторанних закладів			
Інструмент	Off-line формат	On-line формат	Мета
Реклама	зовнішня реклама (друкованої та інтерактивної), реклама у ЗМІ та на радіо	тизерна, банерна, пошукова, контекстна, таргетована реклама; реклама у соціальних мережах	інформування та нагадування про діяльність закладу клієнтам
Стимулювання збуту	розробка програми лояльності або створення дисконтного клубу, надання знижок, проведення акційних пропозицій	знижки, акції або розіграші при здійсненні замовлення або бронювання столика в on-line режимі (на сайті, через чат-бота)	нагадування про діяльність закладу, мотивація до відвідування закладу
Зв'язки з громадськістю	статті у журналах та газетах про діяльність закладу, інтерв'ю управлінців, повідомлення про цікаві заходи	повідомлення про діяльність закладу, інтерв'ю власників та співробітників закладу в електронних ЗМІ	формування позитивної громадської думки, лояльної аудиторії
Особисті продажі	відбуваються в процесі спілкування клієнта і офіціанта, адміністратора або сомельє	консультування, прийом замовлень та бронювання столиків через чат-боти, месенджери соціальних мереж	переконання у здійсненні покупки ресторанного продукту
Прямий маркетинг	розсилка повідомлень цільовій аудиторії поштою або засобами телефонного зв'язку	розсилка повідомлень на електронні поштові скриньки, у директ соціальних мереж, месенджери	інформування та нагадування про діяльність закладу, цікаві заходи

Рис. 2. Адаптація інструментів маркетингових комунікацій з огляду на особливості господарювання ресторанних підприємств (сформовано автором)

Починаючи з лютого 2022 р., основним негативним фактором, який здійснює вагомий вплив на функціонування ресторанних закладів – є військова агресія з боку росії. На сьогодні частина ресторанних закладів змушена була закритися, змінити дислокацію або ж переформувати діяльність.

Використання маркетингових комунікацій, зокрема у форматі on-line, на майданчиках соціальних мереж, дає змогу ресторанним закладам налагоджувати зв'язок зі своїми клієнтами, інформувати про свою діяльність та послуги.

Формування та імплементація комплексу маркетингових комунікацій на вітчизняних ресторанних підприємствах покликана інформувати наявних та потенційних клієнтів про діяльність закладу, цікаві заходи та акційні пропозиції, формувати позитивну громадську думку та лояльну аудиторію, мотивувати споживачів до відвідування закладу.

ВИСНОВКИ

Отже, дійшли висновку про те, що особливостями

ресторанного продукту є поєднання продукції та послуг, а основними функціями виступають споживча, економічна, соціально-культурна та естетична. Отже, застосування інструментів маркетингових комунікацій спрямоване на інформування клієнтів про функції та конкурентні переваги закладу, переконання споживачів в якості пропонованих страв та послуг, мотивування цільової аудиторії до відвідування закладу та перетворення відвідувачів на постійних клієнтів ресторану.

Встановлено, що провідними ендогенними чинниками вибору інструментів маркетингових комунікацій на ресторанних підприємствах є ціновий сегмент, стратегія та позиціонування, розмір і масштаби господарювання, фінансові можливості та цілі комунікаційної кампанії. Визначено, що до основних екзогенних факторів впливу належать стан економічної та політичної обстановки, зміни у податковому законодавстві, карантинні обмеження та військовий стан в Україні.

Список використаних джерел

1. Кириченко С.О., Цвях П.В. Проблеми формування комунікацій на підприємстві. *Агросвіт*. 2020. № 12. С. 79-86. URL: http://www.agrosvit.info/pdf/12_2020/13.pdf
2. Дибєва Т. Порівняльний аналіз структур готельного та ресторанного продуктів. *Вісник соціально-економічних досліджень*. Одеса, 2018. № 3 (67). С. 73-79.
3. Коваленко Л.Г., Нагернюк Д.В., Непочатенко В.О. Сутність та специфіка ринкового продукту готельно-ресторанної галузі. *Ефективна економіка*, № 4. 2016. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4908>
4. Русалова А.М. Сучасні маркетингові технології в управлінні підприємствами ресторанного бізнесу. *Інноваційна економіка*. № 4 (59), 2015. С. 215-220.
5. Жегус О.В., Михайлова М.В. Особливості комплексу маркетингу підприємств ресторанного господарства. *Економічні студії*. № 7. 2018. С. 205-209. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/4357/1/Zegus.pdf>

6. Мозгова Г.В., Жара К.С. Систематизація інструментів маркетингової комунікаційної політики в Інтернеті. *Ефективна економіка*. № 12. 2017. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5991>
7. Язіна В.А. Застосування інтернет-маркетингу рекламної діяльності на підприємствах готельно-ресторанного господарства. *Вісник Донбаської державної машинобудівної академії*. 2015. № 1(34). С. 225-228. URL: [http://www.dgma.donetsk.ua/science_public/ddma/Herald_1\(34\)_2015/article/39.pdf](http://www.dgma.donetsk.ua/science_public/ddma/Herald_1(34)_2015/article/39.pdf)
8. Вардеванян В.А. Специфіка використання маркетингових комунікацій у ресторанному бізнесі. *Збірник наукових праць ЧДТУ*. 2018. № 45 (1). С. 95-101.
9. Буднікевич І.М., Крупенна І.А., Костинян А.А. Особливості комунікацій в маркетингу малих підприємств ресторанного бізнесу. *Збірник наукових праць ЧДТУ*. 2020. № 58. С. 68-75. URL: <https://doi.org/10.24025/2306-4420.0.58.2020.213424>
10. Saura, J.R., Palos-Sanchez, P., Cerda Suarez, L.M. Understanding the digital marketing environment with KPIs and web analytics. *Future Internet*. 2017. № 76. URL: <https://www.mdpi.com/1999-5903/9/4/76/htm>

References

1. Kyrychenko S.O., Tsviakh P.V. Problems of formation of communications at the enterprise. *Ahrosvit*. 2020. № 12. pp. 79-86. URL: http://www.agrosvit.info/pdf/12_2020/13.pdf (in Ukrainian).
2. Dybeva T. Comparative analysis of the structures of hotel and restaurant products. *Visnyk sotsialno-ekonomichnykh doslidzhen*, 2018. № 3 (67). pp. 73-79. (in Ukrainian).
3. Kovalenko L.H., Naherniuk D.V., Nepochatenko V.O. The essence and specifics of the market product of the hotel and restaurant industry. *Efektivna ekonomika*. 2016. № 4. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4908> (in Ukrainian).
4. Rusalova A.M., Modern marketing technologies in the management of restaurant business. *Innovatsiina ekonomika*. 2015. № 4 (59). pp. 215-220. (in Ukrainian).
5. Zhehus O.V., Mykhailova M.V. Features of the marketing complex of restaurant enterprises. *Ekonomichni studii*. 2018. № 7, pp. 205-209. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/4357/1/Zegus.pdf> (in Ukrainian).
6. Mozhova H.V., Zhara, K.S. Systematization of tools of marketing communication policy on the Internet. *Efektivna ekonomika*. 2017. № 12. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5991> (in Ukrainian).
7. Yazina V.A. Application of Internet marketing of advertising activity at the enterprises of hotel and restaurant economy. *Visnyk Donbaskoi derzhavnoi mashynobudivnoi akademii*. 2015. № 1(34). pp. 225-228. URL: [http://www.dgma.donetsk.ua/science_public/ddma/Herald_1\(34\)_2015/article/39.pdf](http://www.dgma.donetsk.ua/science_public/ddma/Herald_1(34)_2015/article/39.pdf) (in Ukrainian).
8. Vardevanian, V.A. The specifics of the use of marketing communications in the restaurant business. *Zbirnyk naukovykh prats ChDTU*. 2018. № 45 (1), pp. 95-101. (in Ukrainian).
9. Budnikovich I.M., Krupenna I.A., Kostynian A.A. Features of communications in marketing of small enterprises of restaurant business. *Zbirnyk naukovykh prats ChDTU*. 2020. № 58. pp. 68-75. URL: <https://doi.org/10.24025/2306-4420.0.58.2020.213424> (in Ukrainian).
10. Saura, J.R., Palos-Sanchez, P., Cerda Suarez, L.M. Understanding the digital marketing environment with KPIs and web analytics. *Future Internet*. 2017. № 76. URL: <https://www.mdpi.com/1999-5903/9/4/76/htm>

Iryna IVANENKO

postgraduate student, IZmail State University of Humanities

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0643-9255>

e-mail: iryana.ivanenko.123@gmail.com

ELEMENTS OF MARKETING COMMUNICATIONS OF RESTAURANT ENTERPRISES

The paper is devoted to the adaptation of marketing communication tools in accordance with the needs of domestic restaurants. The study identifies the features of the formation and promotion of a restaurant product, which is a combination of products and services. Detailing of the functional components of the restaurant industry product allowed for a qualitative adaptation of marketing communications in on-line and off-line formats. It is established that the main functions of the restaurant product are consumer, economic, socio-cultural and aesthetic. The study details the functional components of the restaurant product, which allows for a better understanding of the essence of the activity of restaurant establishments.

Thus, the use of marketing communication tools should be aimed at informing customers about these features and competitive advantages, convincing consumers of the quality of food and services, motivating the target audience to visit the institution and turning visitors into regular customers of the restaurant. The essence and examples of the use of such basic tools of marketing communications as advertising, sales promotion, public relations, personal sales and direct marketing. Endogenous and exogenous factors that have a significant impact on the choice and implementation of marketing communications are identified. The formation and implementation of a complex of marketing communications at domestic restaurant enterprises is designed to inform existing and potential customers about the establishment's activities, interesting events and promotional offers, to form positive public opinion and a loyal audience, and to motivate consumers to visit the establishment.

Keywords: restaurant product, marketing communications, service sector, sphere of hospitality, restaurant enterprises

Станіслав Вадимович СЕРЄБРЯК

к.ю.н., доцент кафедри, Східноукраїнський національний університет імені В. Даля

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7207-594X>

e-mail: sieriebriak@ukr.net

КОНЦЕПТ ФОРМУВАННЯ НОВИХ СПЕЦІАЛЬНИХ ПРАВОВИХ РЕЖИМІВ (МЕХАНІЗМІВ) ГОСПОДАРЮВАННЯ

У статті визначено елементи та концепт формування нових спеціальних правових режимів (механізмів) господарювання на локальних територіях. Аргументовано, що поява потенційно небезпечних територій в Україні передбачає використання економіко-правових механізмів регулювання розвитку зруйнованих/депресивних територій шляхом запровадження заохочувально-обмежувального режиму господарювання та застосування стимулів/обмежень для територіальних громад і суб'єктів господарювання. Встановлено види та завдання нових спеціальних правових режимів (механізмів) господарювання, принципи та цільові показники проведення моніторингу результатів функціонування спеціальних правових режимів (механізмів) господарювання.

Ключові слова: концепт, спеціальний правовий режим господарювання, механізми, види, завдання, моніторинг, показники, територія

ВСТУП

Спеціальні правові режими господарювання активно використовувалися в Україні у виді спеціальних економічних зон (СЕЗ) з 1995 р., територій пріоритетного розвитку (ТПР) з 1999 р., технологічних парків (ТП) з 2000 р. та наукових парків (НП) з 2007 р. тощо. Проте сучасна трансформація державної економічної політики України через війну та критичний стан економіки зумовлюють необхідність переосмислення концептуальних засад застосування нового економіко-правового інструментарію, спонукають до його активного використання для подолання наслідків війни та забезпечення повоєнного відновлення економіки регіонів та територіальних громад.

МЕТА роботи – визначення елементів та обґрунтування концепту формування нових спеціальних правових режимів (механізмів) господарювання на локальних територіях.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Для проведення дослідження та обґрунтування концепту формування нових спеціальних правових режимів (механізмів) господарювання на локальних територіях використано методи монографічного та компаративного аналізу, логічного узагальнення, систематизації, візуалізації тощо.

РЕЗУЛЬТАТИ

Доцільність застосування чинних та запровадження нових для України спеціальних правових режимів (механізмів) господарювання залишаються дискусійними серед представників наукових, владних, політичних, бізнесових та інших кіл. Зокрема, концептуальні основи запровадження нових для України спеціальних правових режимів (механізмів) господарювання подані у Візії повоєнного відродження України, яку запропонувала НАН України у 2022 р. [1, с. 17-19].

Відповідно до цієї Візії Україна до 2030 р. має реалізувати нові підходи до формування державної політики на основі ефективного застосування потенціалу територій, надання підтримки окремим територіям з особливими проблемами соціально-економічного розвитку, несприятливими екологічними умовами.

Вихід на нову траєкторію розвитку досягатиметься на основі збалансування загальнодержавних, регіональних та місцевих інтересів та підвищення спроможності економіки територій. Стимулювання ефективної релокації підприємницьких структур виробничого профілю на території, які максимально віддалені від кордонів із росією та білоруссю, дасть змогу посилити їхній економічний потенціал, а розвиток освітньої інфраструктури та системи охорони здоров'я сприятиме формуванню стійкої соціальної інфраструктури. Вирішення проблем житлового забезпечення ВПО та раціонального використання житлового фонду упродовж відновлювального періоду забезпечить соціалізацію процесів територіального розвитку. Процес розбудови потенційно небезпечних територій в Україні на основі економіко-правових механізмів регулювання розвитку проблемних/депресивних територій, запровадження заохочувально-обмежувального режиму господарювання та використання стимулів/обмежень для територіальних громад і суб'єктів підприємництва сприятиме зміцненню їх позицій. Розгалуження логістично-транспортної інфраструктури прикордонних областей Західного регіону України на засадах інтероперабельності, інтермодальності та сталого розвитку транспортних систем в умовах глобальних трансформацій у світовій торгівлі забезпечуватиме зміцнення їхньої економічної стійкості.

Необхідні ключові зміни територіального устрою України. А прискорення реалізації основних завдань політики інноваційного регіонального розвитку, визнаної Європарламентом та поширеної в Україні, сприятиме економічному зростанню в регіонах, розкриттю їхнього потенціалу на основі партнерства між представниками бізнесу, влади, науково-технічних установ та громадськості. Збалансований розвиток громад і територій має базуватись на принципах ордолібералізму, тобто поєднанні функцій сильної держави і свободи підприємництва.

Ефективне застосування наявних і розкриття нових можливостей різних функціональних типів територій країни: відновлення, з особливими умовами розвитку, сталого розвитку; регіональних полюсів зростання.

Пріоритетними сферами інвестування в регіонах залишатимуться будівництво альтернативних автомобільних і залізничних транспортних шляхів, логістичної інфраструктури. Поступово здійснюватиметься перехід до нової концепції розбудови територій, в основі якої пріоритети інноваційності та соціально-економічної ефективності. Виходячи з безпекових інтересів, стратегічні сектори економіки концентруватимуться на територіях сталого розвитку, передусім віддалених від зони ризику ведення бойових дій. Реформа місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні отримала логічне завершення формуванням мережі територіальних громад, які стали базовим рівнем місцевого економічного розвитку, надання суспільних послуг та побудови громадянського суспільства.

Підтримка територіальних громад через механізми державного регулювання, визначальним з яких є фінансове вирівнювання, з одного боку, та стимулювання місцевого економічного розвитку через інструменти впливу з боку регіональної влади та органів місцевого самоврядування, – з іншого, забезпечить якісні зміни у життєдіяльності громад. Україна і надалі активізуватиме зусилля, спрямовані на зростання фінансової й організаційної спроможності територіальних громад через систему фінансового вирівнювання їх розвитку за видатками, на який орієнтується більшість європейських держав.

У напрямі посилення механізму вирівнювання за видатками важливими кроками в Україні повинні стати: врахування у формулі освітньої субвенції видатків на утримання самих закладів та допоміжного персоналу, які сьогодні фінансуються з місцевих бюджетів; здійснення фінансового вирівнювання обласних бюджетів із врахуванням видатків на функціонування закладів професійної (професійно-технічної) освіти та будинків-інтернатів. Водночас з метою забезпечення стійкості територіальних громад та регіонів в умовах сучасних викликів під час формування проекту державного бюджету на рік необхідно обсяги трансфертів територіальних громад визначати з урахуванням ВПО.

Визначено червоні лінії у територіальному управлінні, які неможна перетинати: порушення принципу компліментарності загальнодержавних, регіональних та місцевих інтересів у реалізації державної регіональної політики; відтермінування заходів з мінімізації територіальних диспропорцій, сформованих внаслідок переміщення населення, релокації бізнесу, порушення логістично транспортних зв'язків; створення перешкод для розбудови територій на засадах інноваційності та соціально-економічної ефективності; неефективне застосування регіональних та локальних інструментів стимулювання місцевого економічного розвитку; порушення принципу справедливості, внаслідок чого більший обсяг реверсної дотації вимушені сплачувати не заможні громади, а ті, які у структурі податкових доходів мають високу частку ПДФО; недотримання принципів оптимального поєднання механізмів вертикального і горизонтального вирівнювання фінансової спроможності територіальних громад; ігнорування місцевою владою проблем поточного життєзабезпечення громад у житлово-комунальній сфері, освіти чи охорони здоров'я; неефективна модернізація сфери на-

дання адміністративних і соціальних послуг у територіальних громадах; невизначеність пріоритетів діяльності місцевої влади, концентрація зусиль на другорядних питаннях місцевого розвитку; недотримання засад партнерства, відповідальності в організації співпраці зацікавлених суб'єктів для досягнення економічного зростання й підвищення якості життя мешканців; нехтування думкою громади, обмеження громадської активності у розв'язанні питань місцевого розвитку [1. с. 17-19].

Особливо увагу слід звернути на появу та процес розвитку потенційно небезпечних територій в Україні на основі економіко-правових механізмів регулювання розвитку проблемних/депресивних територій, запровадження заохочувально-обмежувального режиму господарювання та використання стимулів/обмежень для територіальних громад і суб'єктів підприємництва сприятиме зміцненню їх позицій. Це стосується такого функціонального типу територій, як території з особливими умовами для розвитку – макрорегіонів, мікрорегіонів, територіальних громад, рівень соціально-економічного розвитку яких є низьким або на яких наявні природні, демографічні, міжнародні, безпекові чи інші об'єктивні обмеження з використання потенціалу території для розвитку. Саме території з особливими умовами для розвитку через безпекові обмеження наближені до потенційно-небезпечних територій, які розташовані вздовж кордон з росією та білоруссю. Ці території найбільше постраждали від військових дій та тривалого розмінування (до 10 років). Для ідентифікації цих регіонів та територіальних громад можна скористатися інтерактивною мапою територій Держаної служби України з надзвичайних ситуацій. На ній відображаються території, на яких вже виявлено або ймовірно знаходяться вибухонебезпечні предмети, та ступінь загрози від них (похибка локалізації стано-вить до 30 м) [2].

Станом на 1.01.2023 р. до небезпечних територій відносяться прикордонні регіони і територіальні громади, починаючи від Київської через Чернігівську, Сумську, Харківську, Луганську, Донецьку, Запорізьку, Херсонську області до Одеси. Найбільше територій, на яких вже виявлено або ймовірно знаходяться вибухонебезпечні предмети, – у Київській Харківській, Луганській, Донецькій, Запорізькій і Херсонській областях. Тому запровадження заохочувально-обмежувального режиму господарювання та застосування стимулів/обмежень для територіальних громад і суб'єктів господарювання у воєнний та повоєнний часи на цих територіях сприятиме зміцненню їх потенціалу.

Отже, спираючись на результати досліджень, розроблено Концепт формування та запровадження нових спеціальних правових режимів (механізмів) господарювання (рис. 1).

Концепт являє собою сукупність елементів та логіку обґрунтування необхідності запровадження нових спеціальних правових режимів (механізмів) господарювання на локальних територіях.

Безперечно, що трансформаційні процеси, які спостерігаються сьогодні у державній економічній політиці України відбуваються переважно через війну. Це обумовлює зміни у законодавчій базі, яка регулює соціально-економічний розвиток регіонів та територіальних громад, діяльність суб'єктів господарювання у воєнний та повоєнний час.

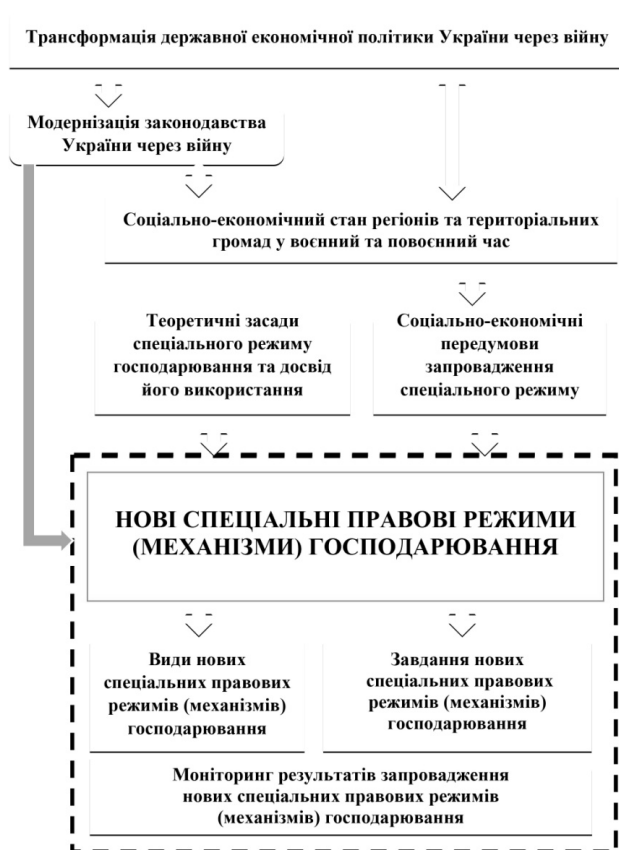

Рис. 1. Концепт формування та запровадження нових спеціальних правових режимів (механізмів) господарювання

Теоретичні засади спеціального режиму господарювання включають правове регулювання господарської діяльності, досвід (світовий й вітчизняний) застосування спеціального режиму господарювання та соціально-економічні передумови запровадження спеціального режиму господарювання запропоновано запровадження спеціальних правових режимів (механізмів) господарювання на засадах цифровізації.

До спеціальних правових режимів (механізмів) господарювання можуть відноситися три види: заохочувально-обмежувальний спеціальний правовий режим (механізм) господарювання з використання стимулів / обмежень для територіальних громад і суб'єктів господарювання; заохочувальний спеціальний правовий режим (механізм) господарювання із застосування стимулів для територіальних громад і суб'єктів господарювання; обмежувальний спеціальний правовий режим (механізм) господарювання із застосування обмежень для територіальних громад і суб'єктів господарювання.

В якості стимулів та обмежень зазвичай застосовують засоби впливу держави на діяльність суб'єктів господарювання: державне замовлення, ліцензування, патентування і квотування; технічне регулювання; застосування нормативів та лімітів; регулювання цін і тарифів; надання інвестиційних, податкових та інших пільг; надання дотацій, компенсацій, цільових інновацій та субсидій тощо.

Також слід зауважити, що на потенційно-небезпечних територіях може бути запроваджено обмеження – заборона деяких видів економічної діяльності, які мають стратегічний характер для економіки країни. Цей контент має бути узгоджено з Міністерством з питань

стратегічних галузей промисловості України, яке опікується формуванням й реалізацією державної промислової та військово-промислової політики, державної політики у сфері оборонного замовлення та оборонно-промислового комплексу, а також у літакобудівній галузі та у сфері космічної діяльності. Для визначення територій, на яких функціонують суб'єкти господарювання і до яких можуть бути застосовано заохочувально-обмежувальний спеціальний правовий режим (механізм) господарювання, має бути сформовано їх реєстр за аналогією «Дія. City» [3]. Цей реєстр міститимуть: організаційно-правову форму суб'єкта господарювання, його назву, ідентифікаційний код в Єдиному державному реєстрі, дату набуття резидентства спеціального правового режиму (механізму) господарювання, відомості про втрату резидентства спеціального правового режиму (механізму) господарювання тощо. Проект «Дія. City» – це результат тривалої та активної співпраці держави та бізнесу над законодавчою базою. Завдяки чому вдалося напрацювати умови, що стимулюватимуть розвиток таких окремих видів економічної діяльності.

До завдання нових спеціальних правових режимів (механізмів) господарювання слід віднести: вирішення проблем, які стоять перед державою, окремими територіальними утвореннями, окремими галузями економіки (соціально-економічних, організаційно-правових, екологічних тощо); збільшення бюджетних та позабюджетних фінансових надходжень в економіку зруйнованих (слаборозвинених) громад та регіонів; досягнення балансу приватних і державних інтересів на певних територіях або в певних галузях економіки; запровадження заохочування суб'єктів господарювання до активізації економічної діяльності; забезпечення соціальної якості життя українців; розв'язання проблеми корупції й хабарництва та інших видів злочинності, що мають високий, дуже високий та помірний рівень; запровадження страхування майна та речей мешканців територіальних громад за кошти місцевого бюджету; запровадження заохочування суб'єктів господарювання до використання цифрових технологій для запобігання проблем корупції й хабарництва в оформленні дозвільних документів; реінтеграція деокупованих територій окремих районів Донецької та Луганської областей в єдиний правовий, інформаційний, соціально-економічний, культурний, освітній простір України після віднови її територіальної цілісності в межах міжнародно визнаного державного кордону тощо.

Для реалізації та досягнення поставлених завдань державним органам влади та органам місцевого самоврядування необхідно здійснювати моніторинг результатів розвитку економіки та спеціальних правових режимів (механізмів) господарювання. Система моніторингу має ґрунтуватися на принципах: цілеспрямованості – орієнтованості на досягнення цілей і вирішення конкретних завдань розвитку економіки та спеціальних правових режимів (механізмів) господарювання; системного підходу – дослідження взаємозв'язків об'єкта моніторингу з іншими об'єктами розвитку економіки та спеціальних правових режимів (механізмів) господарювання; комплексності – здійснення моніторингу окремих сфер соціально-економічного розвитку та спеціальних правових режимів (механізмів) господа-

рювання; безперервності спостереження за об'єктом моніторингу – спеціальний правовий режим (механізмів) господарювання; систематичності збору, оброблення та аналізу інформації стосовно розвитку економіки та спеціальних правових режимів (механізмів) господарювання; узгодженості нормативно-правового та організаційно-методичного забезпечення, сумісності технічного, інформаційного і програмного забезпечення розвитку економіки та спеціальних правових режимів (механізмів) господарювання; об'єктивності первинної, аналітичної і прогнозної інформації та оперативності її доведення до органів державної влади та органів місцевого самоврядування; відкритості та доступності результатів моніторингу для громадськості; порівнянності показників і індикаторів моніторингу в динаміці.

Відповідно до Закону України «Про Стратегію сталого розвитку України до 2030 року» моніторинг впровадження та оцінювання результативності Стратегії здійснюється за допомогою ключових показників [4].

Для проведення моніторингу результатів запровадження спеціальних правових режимів (механізмів) господарювання з наведених ключових показників пропонується застосовувати такі:

вектор розвитку: кількість зайнятих працівників на середніх і малих підприємствах, фізичних осіб – суб'єктів малого підприємництва, позиція у рейтингу легкості ведення бізнесу Doing Business, ступінь зносу основних засобів за видами економічної діяльності, частка доріг загального використання з твердим покриттям, що відповідають нормативним вимогам, частка реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової продукції, продуктивність праці у сільському господарстві тощо;

вектор безпеки: скиди неочищених стічних вод у водні об'єкти, обсяг утворених відходів усіх видів економічної діяльності, частка перероблених та утилізованих відходів у загальному обсягу утворених відходів, питома вага перероблених відходів, накопичених у місцях видалення, у загальному обсязі накопичених відходів, частка викидів парникових газів тощо;

вектор відповідальності: частка населення, чий середньодушові еквівалентні сукупні витрати є нижчими за фактичний (розрахунковий) прожитковий мінімум, частка осіб, добове споживання яких є нижчим за 5,05 дол. США, рівень зайнятості населення віком від 20 до 64 років, частка сільських домогосподарств, які потерпали від позбавлення через відсутність регул ярного щоденного транспортного сполучення з іншим населеним пунктом з розвинутою інфраструктурою тощо.

Державною стратегією регіонального розвитку на 2021-2027 рр. передбачено такі показники моніторингу досягнення цілей стратегії, які згруповано за цілями [5]. Для проведення моніторингу результатів функціонування спеціальних правових режимів (механізмів) господарювання пропонується використовувати такі цілі:

формування згуртованої держави в соціальному,

гуманітарному, економічному, екологічному, безпечовому та просторовому вимірах: відношення кількості робочої сили віком 15-70 років до загальної кількості населення відповідного віку (%), наявний дохід у розрахунку на одну особу (грн), частка населення із середньодушовими еквівалентними загальними доходами на місяць нижче від фактичного прожиткового мінімуму (%), середньомісячна заробітна плата (грн) тощо;

підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів: прямі іноземні інвестиції на душу населення на регіональному рівні (дол. США), частка обсягу реалізованої інноваційної продукції (товарів, послуг) у загальному обсязі реалізованої продукції (товарів, послуг) промислових підприємств (%), щільність автомобільних доріг загального користування державного та місцевого значення з твердим покриттям, частка населення, що має доступ до мобільних мереж 4G (%) тощо.

Але головні показники для проведення моніторингу результатів функціонування спеціальних правових режимів (механізмів) господарювання з метою оцінювання ефективності їхнього функціонування відбиваються у стратегіях розвитку територіальних громад та планах їх реалізації, які мають бути актуалізовані через війну враховуючи збитки.

ВИСНОВКИ

Проведені дослідження дали змогу встановити доцільність запровадження нових спеціальних правових режимів (механізмів) господарювання для здійснення державної підтримки зруйнованих та депресивних територій. Визначено червоні лінії у територіальному управлінні та доцільність запровадження заохочувально-обмежувального режиму господарювання, використання стимулів/обмежень для територіальних громад і суб'єктів господарювання у венний та повоєнний часи. Сформований Концепт являє собою сукупність елементів та логіку обґрунтування необхідності запровадження нових спеціальних правових режимів (механізмів) господарювання на локальних територіях. До спеціальних правових режимів (механізмів) господарювання відносяться три види: заохочувально-обмежувальний спеціальний правовий режим (механізм) господарювання із застосування стимулів/обмежень для територіальних громад і суб'єктів господарювання; заохочувальний спеціальний правовий режим (механізм) господарювання із застосування стимулів для територіальних громад і суб'єктів господарювання; обмежувальний спеціальний правовий режим (механізм) господарювання із застосування обмежень для територіальних громад і суб'єктів господарювання. Встановлено завдання нових спеціальних правових режимів (механізмів) господарювання та зауважено, що система моніторингу їх реалізації має ґрунтуватися на відповідних принципах, проводиться за допомогою ключових показників відповідно до напрямів розвитку.

Список використаних джерел

1. Матеріали наукової доповіді академіка Елли Лібанової (Відділення економіки НАН України, Інститут демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи НАН України) на засіданні Президії НАН України 14 грудня 2022 р. URL: <https://www.nas.gov.ua/UA/Messages/Pages/View.aspx?MessageID=9717>

2. Інтерактивна мапа територій, які потенційно можуть бути забруднені вибухонебезпечними предметами. URL: <https://mine.dsns.gov.ua>

3. Реєстр Дія.Сіті. URL: <https://city.diiia.gov.ua/registry/resident>

4. Закон України «Про Стратегію сталого розвитку України до 2030 року». URL: <https://ips.ligazakon.net/document/JH6YF00A?an=332>

5. Державна стратегія регіонального розвитку на 2021-2027 роки. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/regionalna-politika/strategichne-planuvannya-regionalnogo-rozvitku/derzhavna-strategiya-regionalnogo-rozvitku-na-2021-2027-roki-ta-plan-zahodiv-z-yiyi-realizaciyi>

References

1. Materials of a scientific report by Academician Ella Libanova (Department of Economics of the National Academy of Sciences of Ukraine, Institute of Demography and Social Research named after M. V. Ptukha of the National Academy of Sciences of Ukraine) at the meeting of the Presidium of the National Academy of Sciences of Ukraine on December 14, 2022. URL: <https://www.nas.gov.ua/UA/Messages/Pages/View.aspx?MessageID=9717> (in Ukrainian).

2. Interactive map of territories that can potentially be contaminated by explosive objects. URL: <https://mine.dsns.gov.ua> (in Ukrainian).

3. Register Action. City. URL: <https://city.diiia.gov.ua/registry/resident> (in Ukrainian).

4. Law of Ukraine "On the Strategy of Sustainable Development of Ukraine until 2030". URL: <https://ips.ligazakon.net/document/JH6YF00A?an=332> (in Ukrainian).

5. State strategy of regional development for 2021-2027. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/regionalna-politika/strategichne-planuvannya-regionalnogo-rozvitku/derzhavna-strategiya-regionalnogo-rozvitku-na-2021-2027-roki-ta-plan-zahodiv-z-yiyi-realizaciyi> (in Ukrainian).

Stanislav SIERIEBRIAK

PhD in Legal Sciences, Associate Professor of department, Volodymyr Dahl East Ukrainian National University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7207-594X>

e-mail: sieriebriak@ukr.net

CONCEPT OF FORMATION OF NEW SPECIAL LEGAL REGIMES (MECHANISMS) OF MANAGEMENT

The paper defines the elements and the concept of the formation of new special legal regimes (mechanisms) of management in local territories, which is a set of elements and the logic of substantiating the need to introduce new special legal regimes (mechanisms) of management in local territories. It was revealed that the emergence of potentially dangerous territories in Ukraine (territories along the borders with the Russian Federation and Belarus) involves the use of economic and legal mechanisms for regulating the development of destroyed/depressed territories by introducing an encouraging-restrictive management regime and applying incentives/restrictions for territorial communities and economic entities. The red lines in territorial administration that cannot be crossed in order to effectively restore the destroyed territories of Ukraine have been marked. There are three types of special legal regimes (mechanisms) of management: incentive-restrictive special legal regime (mechanism) of management on the use of incentives/restrictions for territorial communities and economic entities; special incentive legal regime (mechanism) of management for the use of incentives for territorial communities and business entities; restrictive special legal regime (mechanism) of management on the use of restrictions for territorial communities and business entities. The tasks, key indicators and goals of monitoring the results of the introduction of special legal regimes (mechanisms) of management have been established. To monitor the results of the operation of special legal regimes (mechanisms) of management, key indicators are grouped by vectors: development, security, responsibility. But the main indicators should be reflected in the development strategies of territorial communities and their implementation plans, which should be updated due to the war, taking into account the losses.

Keywords: *concept, special legal regime of management, mechanisms, types, tasks, monitoring, indicators, territory*

Ганна Анатоліївна СМОКВІНА

к.е.н., доцент, Національний університет "Одеська політехніка"

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6058-4720>

e-mail: smokvinaann@gmail.com

Аліна Олександрівна СІБІКОВСЬКА

студентка, Національний університет "Одеська політехніка"

ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-6636-1062>

e-mail: sibikovska123@gmail.com

Катерина Сергіївна КВАША

студентка, Національний університет "Одеська політехніка"

ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-9510-8076>

e-mail: katerina.kvasha2003@gmail.com

СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ РИНКУ ПРАЦІ В УКРАЇНІ ТА КРАЇНАХ ЄС У КОНТЕКСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

У статті досліджено ринок праці України та окремих країн Європи в період трансформації, зумовлених пандемією Covid-19 та повномасштабною війною на території України. Проаналізовано праці та публікації багатьох вітчизняних науковців, присвячені цій тематиці. Розглянуто та досліджено основні критерії, які характеризують функціонування ринку праці України, а також кількість вакансій за видами економічної діяльності, їхні зміни за останніх подій. Проаналізовано ринки праці окремих країн Європи, які особливо відзначились своєю підтримкою Україні в період війни. Розглянуто рівні безробіття, соціальний пакет, визначено перелік затребуваних професій на ринках праці представлених країн. На основі дослідженої практики іноземних держав визначено основні переваги та напрями розвитку, які можна застосувати на ринку праці України.

Ключові слова: статистичний аналіз, ринок праці, зайняте та безробітне населення, країни Європи

ВСТУП

На сучасних теренах розвитку ринкової економіки значна частка уваги все більше приділяється ринку праці як одному з найважливіших компонентів економічної системи. Саме ринок праці, робочі місця – найдинамічніші складники у складному механізмі функціонування ринкової економіки, оскільки це є віддержанням соціально-економічних, політичних, демографічних процесів у будь-якій країні. На сьогодні, аналізуючи практичні аспекти та можливі перспективи, можна стверджувати, що загальна картина функціонування вітчизняного ринку праці демонструє розбалансованість та слабе регулювання з боку державних структур. Якщо, порівнюючи стан ринку праці зарубіжних країн, основним важелем їх розвитку є саме еволюція соціально-економічних відносин у суспільстві, то в Україні це є низка непередбачуваних дій та заходів. За останні роки пандемія COVID-19 спричинила низку економічних і соціальних проблем у всьому світі, що безпосередньо торкнулося ринку праці різних країн. Україна теж не лишилась осторонь. На сьогодні головною проблемою України є повномасштабна війна, яка ще більше вплинула на ринок праці, який зазнав значних трансформацій. Загалом спостерігається низка негативних наслідків та тенденцій, які потребують детального дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Питання вітчизняного ринку праці та досвід зарубіжних країн, а також статистичний аналіз основних показників, проблем та шляхів їх вирішення на теренах кон'юнктури ринку праці розглянуто багатьма науковцями, серед яких можна виділити роботи: А. Вагнера, П. Гейка, П. Друкера, В. Зомбарта, Ф. Лассала,

П. Момберта, М. Портера, В. Репке, А. Бутенка, С. Гаркавенко, В. Карпова, Є. Крикавського, В. Кучеренка, Л. Іванової, Г.Смоквіна, С. Скибінського, А. Старостіної.

У розглянутих наукових працях вітчизняних та зарубіжних науковців виділено основні аспекти, напрями розвитку, перспективи, проблеми та шляхи їх вирішення у розрізі дослідження як вітчизняного, так і міжнародного ринку робочої сили. Проте на етапі сьогодення не розглянуто низку питань з вирішення нагальних проблем, пов'язаних з удосконаленням ринку праці, збільшення кількості робочих місць, підвищення рівня кваліфікації кадрового складу в умовах фінансово-економічної кризи під час воєнної кризи.

МЕТА статті – статистичний аналіз вітчизняного ринку праці та зарубіжний досвід, виділення основних аспектів на арені ринкової економіки в умовах наростання фінансово-економічної кризи, спричиненої пандемією та військовим конфліктом.

МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ

Інформаційну та методичну базу роботи склали наукові праці вітчизняних фахівців та науковців, періодичні видання, ресурси мережі Internet, статистична та аналітична звітність України, Німеччини, Іспанії, Польщі, Швейцарії. У дослідженні застосовано методи збирання та оброблення, кількісного аналізу і синтезу, логічного порівняння, порівняльних переваг тощо.

РЕЗУЛЬТАТИ

Ринок праці та процеси, що відбуваються у сфері зайнятості населення України та країн ЄС, належать до соціально-економічних складників, що мають значний вплив на конкурентоспроможність та розвиток національної економіки. З одного боку, від складників ринку

праці залежить напрям і темпи росту макроекономічних змін, а з іншого – забезпечує вплив макроекономічної політики та розвитку на майже всі соціально- економічні процеси, забезпечуючи добробут населення.

Події сьогодення, що відбуваються на території України і, як наслідок, виголошуються у країнах ЄС, супроводжуються негативними тенденціями та наслідками для всіх країн-учасниць. Для України такими не-

гативними наслідками є: міграція населення (робочої сили) за кордон, мобілізація чоловіків з початку воєнного вторгнення, закриття великої кількості малого та середнього бізнесу, збільшення частки тіньової економіки тощо. До загальних критеріїв (складників), що характеризують ефективність ринку праці, відносяться показники: зайнятості, безробіття, економічно активного та неактивного населення (табл. 1).

Таблиця 1 – Динаміка складників ринку робочої сили України у віці 15-70 років за 2018-2021 рр. (опрацьовано на засадах [1-3])

	Все населення				Темп приросту		
	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2019/2018	2020/2019	2021/2020
Робоча сила, тис. осіб	17957,8	18155,7	17643,4	17321,6	1,1	-2,8	-1,8
Рівень участі населення в робочій силі, %	62,6	56,3	62,0	60,8	-10,1	10,1	-1,9
Зайняте населення, тис. осіб	16408,5	16668,0	15974,4	15610,0	1,5	-4,1	-2,2
Рівень зайнятості, %	57,2	51,7	56,1	55,7	-9,6	8,5	-0,7
Безробітне населення (за методологією МОП), тис. осіб	1549,3	1487,7	1669,0	1711,6	-3,9	12,1	2,5
Рівень безробіття (за методологією МОП), %	8,6	8,2	9,5	9,9	-4,6	15,8	4,2

За даними Державної служби статистики України у 2021 р. спостерігалось скорочення робочої сили на 1,8 %, що на 1 в.п менше показника попереднього періоду. За показником кількості зайнятого населення також відбувається негативні зміни показника на -2,2% у 2021 р. порівняно з 2020 р. Кількість безробітних збільшується, найбільш високе зростання спостерігалось у 2020 р. у розмірі +12,1%. Але за даними офіційних джерел за 2022 р. кількість безробітних збільшилась на 166 тис. осіб порівняно з даними 2021 р. За наведеною таблицею доцільно було б зробити прогноз наведених показників, але отриманні значення будуть фіктивні, оскільки будь-який прогноз доцільно робити в умовах стабільного розвитку економіки. Нестабільність і погіршення показників на ринку праці обумовлена карантинними заходами в період пандемії COVID впродовж 2019-2021 рр. та початком військових дій у 2022 р.

Для будь-якої країни рівень зайнятості населення вважається найбільш узагальненим показником, що характеризує економіку, віддзеркалюючи економічний розвиток та соціально-трудова активність населення. За структурою зайнятості окреслює зв'язок споживчих благ з виробництвом (або наданням послуг). Сьогодні український ринок праці складається з великого спектра вакансій за видами економічної діяльності. Розглянемо детальніше на рис. 1.

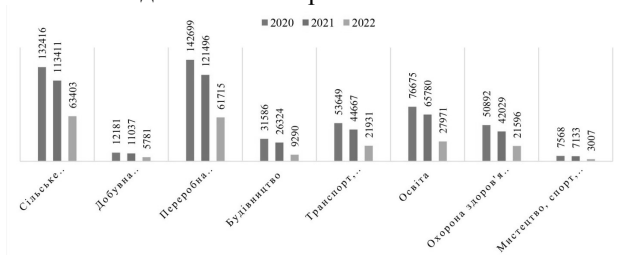

Рис. 1. Кількість найбільш затребуваних вакансій за видами економічної діяльності, 2020-2022 рр. (опрацьовано на засадах [1, 3])

Згідно з рис. 1 за даними Державної служби зайнятості України можна побачити значне скорочення

кількості затребуваних професій за видами економічної діяльності за останні три роки. Саме на той час припадають надскладні (вищенаведені) події від часів проголошення незалежності території України. Значне скорочення господарських суб'єктів відбулось у сільськогосподарському секторі та промисловості. У ході руйнування інфраструктури скоротилась кількість освітніх та медичних закладів і, як наслідок, – кількість робочих місць.

Стан економічного та соціального життя та процеси, які трансформуються у свідомість населення забезпечує ринок праці, оскільки вважається ядром всіх ресурсних ринків, що забезпечує економічну та соціальну стабільність у державах ЄС. Тому дослідження основних рис деяких розвинутих європейських країн та аналіз стану ринку праці буде корисним для подальшого визначення перспективних передумов.

Німеччина займає 2 місце за якістю рівня життя в ЄС, зуміла знайти ефективне та унікальне поєднання гнучкості та жорсткості на своєму ринку праці. Інститути, які зазвичай характеризують жорсткі ринки праці, ефективно врівноважуються інструментами гнучкості. Розпочинаючи з 2017 р., рівень безробіття Німеччини зазнає поступового зниження, і протягом 2019-2020 рр. зберігав стійкий показник – 5,3%. Проте на фоні змін, пов'язаних з наслідками поширення пандемії COVID-19, рівень безробіття у 2021 р. зріс до показника 6,3% (рис. 2) [4]. На сьогодні, аналізуючи 2022 р., відбувається стрімке збільшення цього показника, що негативно впливає на німецький ринок трудових ресурсів. Ринок зайнятості пропонує значний спектр вакансій, що дійсно мають значний попит на ринку. Рівень оплати праці у Німеччині дійсно відповідає стандартам та вимогам, що зазначено як основні параметри під час працевлаштування. На етапі розвитку ринкової економіки саме робоча сила постає ключовим інструментом для можливого розвитку підприємницьких структур [5]. Постійні технологічні зміни, які зараз часто називають «оцифруванням», матимуть потенційно великий вплив на глобальні, національні та регіональні ринки праці.

Рис. 2. Рівень безробіття країн ЄС в період 2017-2022 рр, % [4-6, 8, 9]

Але принаймні досі ця форма технологічних змін не мала руйнівного впливу на німецький ринок праці. Однак через нові форми зайнятості, які не охоплюються стандартними установами, цифровізація також загрожує стійкості системи соціального забезпечення, яка вже зазнає тиску демографічних змін [5].

Сучасний ринок праці Швейцарії з кожним роком доводить свою стійкість до можливих потрясінь: рівень безробіття залишається стабільним, а реальна заробітна плата неухильно зростає. З початку нового тисячоліття Швейцарія поглибила свою інтеграцію в єдиний ринок ЄС шляхом запровадження вільного пересування людей між Швейцарією та ЄС, що дає громадянам ЄС недискримінаційний доступ до швейцарського ринку праці. Однак є проблеми, пов'язані з різницею у доходах і зайнятості між іноземними та місцевими працівниками, що обумовлено постійною гендерною різницею в оплаті праці. За останні п'ять років рівень безробіття Швейцарії не зазнав значних трансформацій та коливань. Однак 2020-2021 рр. свідчать про загальний ріст рівня безробіття, як і в інших країнах Європи, що супроводжувалось певними корективами, які внесла пандемія коронавірусної інфекції (рис. 2) [6].

Порівняно з рештою країн Європи за цей проміжок часу Швейцарія в плані безробіття виступає справжнім лідером. З кожним роком кількість затребуваних професій на ринку праці Швейцарії лише зростає, що пов'язане зі збільшенням кількості робочих місць у країні. У Швейцарії вже сьогодні спостерігається дефіцит найманої робочої сили, і потребує лише висококваліфікованих фахівців [7].

На фоні стабільної економічної та політичної ситуації у країні значна кількість міжнародних компаній та філій обрали її центром своїх головних офісів. Швейцарія на сучасному етапі наукового розвитку постає лідером у сфері досліджень та розробок завдяки розвинутій системі освіти та високого рівня людського потенціалу [6, 7].

Порівнюючи процеси, що відбуваються на вітчизняному ринку праці, можна виділити спільні риси з ринком Польщі: помітний рівень бідності, велика кількість вакансій з недостатньою оплатою праці, диференціація у доходах громадян, що перевищує норму тощо. Проте Польща знаходить та втілює в життя більш ефективні заходи у розрізі питання проблем ринку праці та соціальної політики. Загальна картина рівня безробіття у Польщі демонструє позитивну динаміку до зниження цього показника, що значною мірою зумовлено зростанням зайнятості. Так, за період 2017-2020 рр. рівень безробіття знизився майже на 3 в.п. 2021 р. демонструє ріст безробіття серед трудових ресурсів, як і в інших країнах Європи (рис. 2) [8]. Ринок праці Польщі останніми роками гостро потребує іноземної робочої сили. Проте не всі фахівці можуть швидко та

вигідно знайти робоче місце у Польщі. Важлива умова для успішного працевлаштування у Польщі – знання державної мови, бажання чесно та продуктивно працювати [7].

Соціальне забезпечення у Польщі становить близько 20 % державних витрат і залишається приблизно стабільним за останні кілька десятиліть. Але насамперед потребує змін у сфері заохочення працівників, які мають відповідну кваліфікацію, але працюють у «тіньовому середовищі». Активних заходів потребує і сфера підвищення кваліфікації кадрового складу різних сегментів населення (наприклад, частка сільських жителів тощо). Важливим кроком для зміцнення позицій Польщі стане повернення частини трудових мігрантів, які залишили межі країни у пошуках кращого життя та працевлаштування, створивши для цього відповідні умови [7, 10].

Іспанія – четверта за величиною економіка Європи, перебуває у процесі постійних змін на ринку трудових ресурсів. Основною метою для себе іспанський уряд обрав курс на ліквідацію безробіття як основного чинника, що гальмує подальший розвиток ринкової економіки. У процесі формування національної моделі ринку праці Іспанія застосовує низку реформ як дієвий інструмент для вирішення нагальних проблем та викликів, що постають у процесі трудових відносин. Так, за даними Національного інституту статистики Іспанії [9] рівень безробіття демонструє порівняно вищі показники порівняно з іншими європейськими країнами (рис. 2). Однак, незважаючи на доволі високі показники, все ж таки демонструється поступовий спад. Винятком став лише 2020 р., що обумовлено економічною кризою на фоні карантинних заходів та обмежень. Така позитивна динаміка передбачає значний спектр перспектив і можливостей для розвитку трудових відносин. Кількість мігрантів, які щорічно приїжджають до Іспанії становить 25 % від кількості приїжджих іноземців до ЄС [10].

Тож у ході здійснення реформ у сфері трудових ресурсів Іспанії відбулось скорочення рівня регулювання та захищеності ринку праці. Ці трансформації з боку державного сектору Іспанії передбачають гнучкість моделі ринку трудових ресурсів, що знайшли свою підтримку з боку міжнародних організацій. Іспанія продовжує впевнено крокувати у напрямі формування та впровадження захищеного й стабільного ринку праці. Проте нагальною проблемою залишається незахищеність значної частки тимчасово працевлаштованих, високий рівень безробіття, повільний процес входження молодих спеціалістів на арену трудових відносин [7].

Проведення соціального дослідження ринку праці розглянутих вище країн ЄС дало змогу відокремити, на наш погляд, найвагоміших стейкхолдерів (табл. 2).

Підсумовуючи вищенаведений матеріал, можна визначити, що не тільки Україна, а й деякі країни ЄС під впливом глобалізаційних процесів зазнали значних змін, особливо й на ринку праці. Сьогодні Україна перебуває у надскладних умовах та має потребу в ефективних механізмах державного регулювання ринку трудових ресурсів, які б дійсно на практиці могли показати дію у вирішенні нагальних проблем та завдань, що постають на фоні нестабільної соціально-економічної, політичної ситуації та військового стану в державі.

Таблиця 2 – Порівняна характеристика окремих стейкхолдерів ринку праці країн Європи (власна розробка)

Стейкхолдери ринку праці		Німеччина	Швейцарія	Польща	Іспанія	Україна
Затребувані професії	Сільське господарство				+	+
	Туристичний бізнес				+	
	Промислове виробництво			+		
	Не кваліфіковані фахівці (садівник, водії, ...)	+			+	
	Сфера ІТ технологій	+	+	+	+	+
	Сфера оптової та роздрібною торгівлі			+		+
	Медіа та телекомунікації			+		
	Медичний персонал	+	+			
	Керівні посади		+			+
	Фінансова сфера		+			
Сфера освіти		+				
незатребувані професії	Фахівців з вищою освітою			+	+	+
	Фахівці що не мають вищої освіти	+	+			+
Вимоги до іноземців під час працевлаштування	Постановка на облік на біржі праці;	+	+	+	+	+
	Пошук вакансій на спеціальних сайтах з оголошеннями про роботу;	+	+	+	+	+
	Звернення безпосередньо до компанії	+	+	+	+	+
	Звернення в службу зайнятості, яка займається працевлаштуванням мешканців	+	+	+	+	+
	Звернення в приватне агентство зайнятості;	+	+	+	+	+
	Пошук роботи в газетах і на дошках оголошень.	+	+	+	+	+
	Дозвіл на роботу.	+	+	+	+	
Соціальний пакет	Медична страховка, у тому числі від нещасних випадків	+	+	+	+	
	Страховання по старості	+	+			
	Страховання з втрати трудоспроможності	+	+			+
Середня заробітна плата		3936.6 USD	6679.43 USD	1481 USD	1700-1913 USD	385 USD

Саме тому досвід європейських країн та основні риси функціонування ринків праці є особливо важливими для вітчизняної практики. У розгляді зарубіжних моделей ринку праці, а також провівши наскрізне дослідження їхніх практик, можна дійти до висновку, що досвід вищезгаданих європейських країн може стати орієнтиром у формуванні політики регулювання безробіття та зайнятості, а також можливих перспектив управління трудовим потенціалом.

ВИСНОВКИ

З урахуванням ситуації, що відбувається на ринку праці України та європейських країн сьогодні та останніми роками, можна відзначити деякі пріоритетні напрямки соціально-економічної політики держави. Враховуючи досвід країн ЄС, необхідно: по-перше посилити ретельний контроль за суб'єктами господарської діяльності, що використовують схеми нелегітимного працевлаштування з оплатою праці у конвертах. Тобто переглянути систему оподаткування заробітної плати у напрямі зниження до рівня, за якого і

державі (за рахунок збільшення кількості одиниць), і господарським суб'єктам (за рахунок зниження розміру податкової ставки) буде вигідніше діяти прозоро, ніж сплачувати штрафи за порушення законодавства. По-друге, визначити пріоритетні галузі економіки України (аграрна промисловість, ІТ сфера, послуги тощо) і саме на них тимчасово переорієнтувати ринок робочої сили, використовуючи матеріальні та нематеріальні стимули; можливості перекваліфікації тощо. По-третє, застосовуючи досвід Німеччини, запровадити систему дуальної освіти з узгодженням інтересів молодих фахівців і роботодавців, що забезпечить нові робочі місця. По-четверте, тимчасово на період військового стану впровадити пільгове оподаткування та кредитування на створення і підтримку малого і середнього бізнесу, застосовуючи досвід Швейцарії. Наведені пропозиції із застосування європейського досвіду вважаємо корисними для підтримки ринку праці України у сучасних умовах.

Список використаних джерел

1. Державна служба зайнятості України. URL: <https://www.dcz.gov.ua/analitics/69>
2. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua>
3. Смоквіна Г.А., Мойсей А.В. Досвід розвинених країн з питань розвитку ринку праці: аналіз сучасного стану та перспективи розвитку в Україні. *Бізнес Інформ*. 2021. № 11. С. 248-254 URL: https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2021-11_0-pages-248_254.pdf.
4. Федеральне статистичне відомство Німеччини. URL: https://www.destatis.de/EN/Themes/Economy/Short-Term-Indicators/_node.html
5. Система соціального забезпечення у Німеччині. URL: <https://migrant.biz.ua/nimechina/zhitty-a-de/sotsialne>

zabezpechennia.html

6. Федеральне управління статистики Швейцарії. URL: <https://www.bfs.admin.ch/bfs/en/home/statistics/work-income/unemployment-underemployment/ilo-unemployed.html>

7. Беззуб І. Зарубіжний досвід регулювання ринку праці та можливості його використання в Україні. *Громадська думка про правотворення*. 2015. № 4. С. 22-28.

8. Центральне статистичне управління Польщі. URL: <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/rynek-pracy/>

9. Національний інститут статистики Іспанії. URL: <https://www.ine.es/consul/serie.do?d=true&s=EPA815>

10. Бахчеванова Н. В. Україна на світовому ринку праці. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2009. № 1 (6).

References

1. State Employment Service of Ukraine. URL: <https://www.dcz.gov.ua/analytics/69> (in Ukrainian).

2. State Statistics Service of Ukraine. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua> (in Ukrainian).

3. Smokvina H.A., Moisei A.V. The experience of developed countries in the development of the labor market: an analysis of the current state and development prospects in Ukraine. *Business Inform*. 2021. No. 11. pp. 248-254. URL: https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2021-11_0-pages-248_254.pdf (in Ukrainian).

4. Federal Statistical Office of Germany. URL: https://www.destatis.de/EN/Themes/Economy/Short-Term-Indicators/_node.html

5. Social security system in Germany. URL: <https://migrant.biz.ua/nimechina/zhittya-de/sotsialne-zabezpechennia.html> (in Ukrainian).

6. Swiss Federal Statistical Office: official website. URL: <https://www.bfs.admin.ch/bfs/en/home/statistics/work-income/unemployment-underemployment/ilo-unemployed.html>

7. Bezzub I. Foreign experience of labor market regulation and possibilities of its use in Ukraine. *Public opinion on law-making*. 2015. No. 4. pp. 22-28. (in Ukrainian).

8. Central Statistical Office of Poland: official website. URL: <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/rynek-pracy/>

9. National Institute of Statistics of Spain: official website. URL: <https://www.ine.es/consul/serie.do?d=true&s=EPA815>

10. Bakhchevanova N.V. Ukraine on the global labor market. Financial and credit activity: problems of theory and practice. 2009. № 1 (6). (in Ukrainian).

Hanna SMOKVINA

PhD in Economics, Associate Professor, Odessa Polytechnic National University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6058-4720>

e-mail: smokvinaann@gmail.com

Alina SIBIKOVSKA

student, Odessa Polytechnic National University

ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-6636-1062>

e-mail: sibikovska123@gmail.com

Kateryna KVASHA

student, Odessa Polytechnic National University

ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-9510-8076>

e-mail: katerina.kvasha2003@gmail.com

STATISTICAL ANALYSIS OF THE LABOR MARKET IN UKRAINE AND THE EU COUNTRIES IN THE CONTEXT OF THE CURRENT DEVELOPMENT

This paper explores the labor market of Ukraine and individual European countries: Germany, Switzerland, Poland and Spain - during the period of transformation caused by the COVID-19 pandemic and a full-scale war on the territory of Ukraine. The works and publications of many domestic and foreign scientists devoted to this topic are analyzed. Perspective directions for the development of the domestic labor market and ways to overcome possible risks are determined. The main criteria characterizing the efficiency of the functioning of the labor market of Ukraine, as well as the number of vacancies by types of economic activity, their trends in recent events are considered and investigated. The labor market in Ukraine is complex and unstable, and there are numerous problems complicating the situation. One of the biggest problems is the high unemployment rate, which periodically reaches double digits. Currently, Ukraine is actively developing and implementing various programs and measures to improve the situation on the labor market, such as creating favorable conditions for business, developing infrastructure and improving the skills of employees. The labor markets of individual European countries are analyzed, which are especially distinguished by their support for Ukraine during the war. Unemployment levels, a social package are considered, a list of professions in demand in the labor markets of the countries represented is determined. On the basis of statistical data presented on official platforms, the strengths and weaknesses of the functioning of the labor market of European countries are recorded. The results obtained are evidence of the effective work of power structures, the population. Based on the studied practice of foreign countries, the main advantages, trends and directions of development that can be applied in the labor market of Ukraine are determined. In general, the paper gives readers the opportunity to better understand the state of the labor market in different countries and to identify the most important criteria that affect employment.

Keywords: statistical analysis, labor market, employment and jobless population, regions of Europe

DOI: <https://doi.org/10.37634/efp.2023.4.13>
УДК 657.6

Тетяна Володимирівна **КОВАЛЬОВА**

к.е.н., доцент, Харківський національний автомобільно-дорожній університет

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1250-2019>

e-mail: kovaleva64@ukr.net

Тетяна Григорівна **МАРЕНИЧ**

д.е.н., професор, Державний біотехнологічний університет

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8502-1884>

e-mail: thmarenych2020@gmail.com

ВНУТРІШНІЙ АУДИТ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В умовах воєнного стану робота системи внутрішнього аудиту змінюється і переглядається. У статті визначено мету, функції та завдання внутрішнього аудиту під час воєнного стану. Визначено його роль в сучасному середовищі та запропоновані заходи для ефективності роботи служби під час війни.

Ключові слова: внутрішній аудит, мета внутрішнього аудиту, функції аудиту, завдання аудиту, воєнний стан

ВСТУП

Війна змінила життя у нашій країні, перетворивши звичну роботу на боротьбу за виживання. Але український бізнес не здався перед труднощами, він рухається вперед. Команда *Kyivstar Business Hub* здійснила низку досліджень стану їхньої роботи під час війни (з початку війни до серпня 2022 р.). Ці дослідження показали, що мікропідприємства: 42 % – «працюють з обмеженнями, 20 % – працюють без змін як і до війни, 8 % – довелося призупинити діяльність, 17 % – вже відновлюють роботу після зупинки, а 5 % – за цих обставин тільки планують відновлюватись. Водночас 7 % мікрокомпаній повідомили про повну зупинку своєї діяльності. 50 % малих компаній ведуть свою діяльність з обмеженнями, 25% – залишили все без змін як і до початку воєнного вторгнення, 15 % – зараз відновлюють свою роботу, 2 % – на етапі планування відновлення, 5 % – призупинили свою діяльність, а 4 % – зовсім закрили бізнес. Більш ніж половина середніх компаній функціонують з обмеженнями, а 33% – у звичному до воєнному режимі, 11 % – відновлюють роботу. Лише 1-2 % опитаних компаній з цього сегменту зупинили діяльність повністю, призупинили її на деякий час і мають плани на відновлення. Війна не порушила режим роботи 49 % опитаних великих компаній, 31 % впровадили деякі обмеження, лише 4 % повністю закрили свій бізнес, а інші 4 % – призупинили діяльність на деякий час. Водночас 7 % компаній уже відновлюють роботу після закриття, 3 % – тільки міркують над цим. Тож чим більший розмір компанії, тим легше вона адаптується до кризи [1]. Ці дослідження свідчать, що якщо бізнес працює, то буде існувати і внутрішній аудит, хоча, безумовно, зміни в його роботі вже відбуваються.

Зараз суб'єкти підприємницької діяльності мотивовані здебільшого питаннями самозбереження, однак не забувають вони й про необхідність надання робочих місць та надання максимальної допомоги ЗСУ. Реалії війни збільшили ризики підприємств – це і ризики втрати майна, податкові ризики, ризики втрати контрагентів через порушення ними умов договору, репутаційні ризики тощо. Зменшення або запобігання ризикам є однією з видів робіт служби внутрішнього аудиту підприємства. Внутрішній аудит є інструментом

у системі управління, що дає змогу досягти виконання поставлених завдань, зменшити кількість помилок, виявити та нейтралізувати недоліки, що виникають під час воєнного стану.

За будь-якої ситуації внутрішній аудит – це та діяльність, яка має на меті підвищувати ефективність управління процесами, що відбуваються на підприємстві, та покращувати діяльність підприємства.

Питаннями методики та організації внутрішнього аудиту переймалась значна кількість вчених. Серед вчених, які досліджували це питання Т. Шрам, Н. Білуха, Л. Стельмах, Б. Соколов, І.Йовенко, Г. Коблянська та ін. Науковцями зроблено значні напрацювання з питань його функціонування, однак питаннями роботи служби внутрішнього аудиту під час війни дослідники займалися мало.

МЕТА дослідження – розгляд можливостей внутрішнього аудиту під час воєнного стану, його мета, функції та завдання в цей період.

МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ

Дослідження проводилось шляхом аналізу теоретичних надбань науковців, а також *форензик*-спеціалістів. У написанні статті застосовувались загальнологічні методи наукового дослідження: спостереження, аналіз та синтез, теоретичного узагальнення.

РЕЗУЛЬТАТИ

Досліджуючи ретроспективу появи внутрішнього аудиту, слід звернути увагу, що поштовхом значного розвитку цього виду діяльності став 1941 р., коли світ побачив працю В. Бринка «Внутрішній аудит», де зазначено, що роль внутрішнього аудиту виходить далеко за межі бухгалтерського обліку [2]. Пізніше з'явилась міжнародна професійна організація – Інститут внутрішніх аудиторів, де сформовано перші професійні стандарти аудиту. Загалом виділяють чотири основні етапи розвитку внутрішнього аудиту: перший етап підтверджувального аудиту (етап формування професії) (1941-1970 рр.); другий – системно-орієнтованого аудиту (1970-1990 рр.); третій – ризико-орієнтованого аудиту (1990-2013 рр.); і останній – етап комплексного внутрішнього аудиту з орієнтацією на вияв-

лення внутрішньовиробничих резервів (з 2013 р.) [2]. Можна, на нашу думку, розширити ці етапи, додавши до них п'ятий етап – етап кризовий, який ставить під сумнів існування звичної системи внутрішнього аудиту. Він пов'язаний зі зміною зовнішнього середовища, яке негативно впливає на функціонування компаній. Це не тільки війна, а й пандемія, які внесли зміни у роботу внутрішніх аудиторів. Основними ознаками цього етапу є залежність від доступних технологій та IT-інструментів, набуття навичок віддаленої роботи і пов'язані з цим нові варіанти комунікації всередині компанії. Реалії життя такі, що іноземні інвестори, незважаючи на катаклізм війни, який безпосередньо зараз впливає на існування підприємств, будуть хотіти отримати гарантії стосовно цільового використання їх коштів [3]. Неостаннім у світі є орієнтація компаній на ESG-підхід до ведення бізнесу (*ESG – аббревіатура від environmental, social, governance (навколишнє середовище, суспільство, управління)*). О. Коробкова у довоєнний період вказала, що дотримання бізнесом ESG-принципів і розкриття інформації про ESG-показники стає вагомим чинником інвестиційної привабливості бізнесу, майбутньої вартості інвестицій у нього, тобто безпосередньо впливає на прийняття інвесторами фінансових рішень [4]. Можливо, зараз українські компанії і внутрішні аудиторі не готові вести мову про ці показники, але не враховувати їх було б недоречно, оскільки європейські цінності ведення бізнесу завжди будуть у пріоритеті у нашій країні.

У довоєнний період внутрішній аудит займався внутрішніми проблемами в середині підприємства, серед яких запобігання недостовірній інформації, зловжива-

нням і крадіжкам тощо [2]. Війна змінила проблематику і взагалі поставила під загрозу існування самої служби. На нашу думку, на перший план роботи аудитора в умовах воєнного стану є розроблення заходів для збереження репутації підприємства, ефективного застосування ресурсів, оцінювання майбутніх перспектив тощо [5]. Тобто змінились пріоритети в роботі внутрішніх аудиторів.

Традиційно форму організації внутрішнього аудиту на конкретному підприємстві вирішували або власник, або керівник залежно від мети і завдань, поставлених перед цією службою. До війни, за словами І. Йовенко, функції внутрішнього аудиту охоплювали, зокрема, перевірку, оцінювання та моніторинг адекватності й ефективності функціонування систем бухгалтерського обліку і внутрішнього контролю, завдання: нагляд за дотриманням законодавства, внутрішніх норм і правил; збереження та захист активів підприємства та власників; контроль за оптимальним застосуванням ресурсів суб'єкта господарювання; визначення та попередження ризиків бізнесу; забезпечення достовірності й повноти інформації та звітності; проведення стратегічного аналізу та розроблення фінансових прогнозів; забезпечення та сприяння виконанню планів і досягненню мети діяльності підприємства. Головною метою внутрішнього аудиту є пошук шляхів підвищення ефективності діяльності підприємства. Об'єкти внутрішнього аудиту з'ясовуються залежно від виду діяльності суб'єкта господарювання [6]. Війна ж змінила традиційне бачення функцій та завдань аудиту. Та й мета внутрішнього аудиту в цей період дещо відрізняється від довоєнної (табл. 1).

Таблиця 1 – Мета, функції та завдання внутрішнього аудиту

	Довоєнний період	Під час воєнного стану
Мета	Метою внутрішнього аудиту є комплексне оцінювання ефективності господарських процесів із подальшим формуванням і наданням необхідної інформації органам управління підприємством для забезпечення ефективного стану системи управління та внутрішнього контролю, що, зі свого боку, сприятиме досягненню стратегічних та оперативних цілей підприємства [7].	Метою є забезпечення безперервності діяльності підприємства та збереження активів, фізична безпека персоналу [3].
Функції	Контрольна, Інформаційна, Аналітична, Прогнозна, Профілактична, Консультаційна	Аналітична, Прогнозна, Консультаційна
Завдання	<ul style="list-style-type: none"> – перевірка відповідності діяльності законодавчим актам; – надання інформації власникам стосовно ефективності; – аналіз показників господарської діяльності та оцінювання; – надання пропозицій з підвищення ефективності; – перевірка системи бухгалтерського обліку; – консультування засновників, керівників підрозділів. 	<ul style="list-style-type: none"> – короткострокове планування виконання позапланових завдань; – виправлення недоліків у системі внутрішнього контролю; – підвищення стійкості і ефективності бізнесу під час кризи; – розроблення отримання гарантій стосовно цільового освоєння коштів інвесторів; – консультування бізнесу з розбудови системи управління ESG-ризиками.

Стосовно завдань внутрішнього аудиту під час війни, то Міністерство фінансів України надало низку роз'яснень про роботу цих підрозділів у цей період. Зокрема, роз'яснення від березня 2022 р.: «Відповідно до кращих практик підрозділи внутрішнього аудиту допомагають установам досягати поставлених цілей за допомогою системного, упорядкованого підходу до оцінки і підвищення ефективності процесів управління

ризиками, контролю, і системи управління, зокрема через виконання консультаційних завдань (наприклад, надання порад і рекомендацій, організація процесу колективного обговорення проблем, дорадча участь в робочих групах тощо)» [8]. У цих роз'ясненнях чітко простежуються як цілі, так і завдання цієї служби на час війни, а також функції: аналітична та консультаційна. Пізніше, у квітні 2022 р. з'явилося роз'яснення

від Мінфіну: «...для налагодження повноцінної діяльності підрозділу внутрішнього аудиту в державних органах вказало на можливі способи організації роботи, пов'язані зі здійсненням внутрішнього аудиту, які адаптовані до поточних умов. Одним із запропонованих способів такої організації є камеральне (диспетчерське) проведення внутрішнього аудиту, який передбачає виконання аудиторських завдань за межами адміністративної будівлі державного органу, його територіальних органів і бюджетних установ, що належать до сфери його управління» [8]. Ці роз'яснення у частині застосування камеральних перевірок застосовано більшістю внутрішніх аудиторів під час пандемії. Сьогодні ці перевірки слід поглиблювати, звернувши ще більшу увагу на вдосконалення комунікацій між членами команди. Важливою до війни була контрольна функція, суть якої зводилась до застосування певних процедур та заходів, які б давали змогу утримувати ризики на тому рівні, який компанія готова прийняти. Під час війни сутність цієї функції дещо видозмінилась, тому що змінились самі пріоритети. На перший план виходить функція консультування, оскільки вона дасть змогу зменшити тиск на економічний стан компанії і забезпечити збереження бізнесу.

Для виконання поставлених воєнним станом завдань необхідно, наш погляд, застосувати системний підхід. Система повинна складатись із взаємозалежних елементів, які можуть одночасно існувати як самостійно, так і мати єдине призначення або загальну мету. Системний підхід дасть змогу вивчити властивості всієї системи «Внутрішній аудит» та окремих її елементів. Системність є основою для функціонування підприємства, усіх його організаційних структур, до складу яких входить і внутрішній аудит. Сформулював засади системної діяльності внутрішнього аудиту В.Ф. Оболенцев. Він довів, що система «Внутрішній аудит» повністю може досягти своєї мети, оскільки виконує певні функції. У системному аналізі функцію об'єкта ототожнюють зі здатністю до дії, впливом, задоволенням потреб, роллю, обов'язками [9]. Система може під час війни здійснювати діагностику функціонування компанії, так запобігаючи або знижуючи її ризики. Основними елементами вказаної сис-

теми ми вважаємо елементи: «людина», «середовище» і «процеси». Основним, безумовно, є елемент «людина», тобто аудитор, який займається внутрішнім аудитом. Аудитор повинен переглянути своє відношення до бізнесу у частині оцінювання ризиків, оскільки оцінка ризиків має бути консенсусом думок внутрішнього аудиту, менеджменту та аудиторського комітету стосовно того, які загрози й можливості постають перед бізнесом [10]. Стосовно компоненту «середовище», то цей компонент є не що інше, як можливість забезпечення безперебійності ланцюжків постачань, ефективністю заходів зі скорочення витрат, управлінням персоналом в умовах віддаленої роботи [10]. Це підвищить ефективність господарської діяльності суб'єкта господарювання. Елемент «процеси» – це адаптація аудиторських процедур до умов воєнного стану. Так, внутрішнє функціонування системи «Внутрішній аудит» під час війни повинно забезпечувати належний аналіз внутрішньої та зовнішньої ситуації компанії, здійснювати прогнозне оцінювання впливу зовнішніх ризиків і здійснювати консультування, яке дасть змогу керівництву компанії приймати ефективні рішення стосовно її функціонування.

ВИСНОВКИ

Незважаючи на несприятливі умови існування, війну у країні, внутрішній аудит існує і шукає нові шляхи для здійснення своєї діяльності. Воєнний стан змінив мету, завдання та основні функції проведення цього виду контролю. Під час війни його метою є допомога керівникам компанії у здійсненні безперервності діяльності підприємства та виконання процедур, які забезпечать збереження активів, фізичну безпеку персоналу. Основна функція – консультативна. Велике значення має аналітична та прогнозна функції. Водночас внутрішній аудит залишається актуальним під час війни, оскільки його спрямовано на зниження ризиків, він враховує особливості бізнесу і допомагає йому вижити у складний воєнний період. Як підтверджує історичний досвід, внутрішній аудит після війни отримає новий поштовх свого розвитку, оскільки відбудова країни дасть нові можливості для бізнесу, а значить знову необхідно буде проводити контроль ефективності діяльності підприємств.

Список використаних джерел

1. Дослідження стану українського бізнесу під час війни: як себе почувають середні, малі та великі компанії. URL: <https://hub.kyivstar.ua/news/doslidzhennya-stanu-ukrayinskogo-biznesu-pid-chas-vijny-yak-sebe-pochuvayut-seredni-mali-ta-velyki-kompaniyi/>
2. Виникнення внутрішнього аудиту та його необхідність URL: https://dl.kname.edu.ua/pluginfile.php/125516/mod_resource/content/1/2.1.pdf
3. Касаткін С. Професія внутрішнього аудитора під час війни. URL: <https://kpmg.com/ua/uk/blogs/home/posts/2022/07/profesiya-vnutrishnoho-audytora-pid-chas-vijny.html>
4. Коробкова О. Чи є місце для ESG в Україні сьогодні. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/10/24/692962>
5. Дмитренко О.М., Внутрішній аудит як інструмент підвищення ефективності системи бухгалтерського обліку підприємства. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5591>
6. Йовенко І. Проведення внутрішнього аудиту на підприємстві: важливі аспекти. URL: <https://www.pspaudit.com.ua/files/iovenko.pdf>
7. Черниш С.С. Організаційно-методичне забезпечення внутрішнього аудиту. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/4_ukr/58.pdf
8. Роз'яснення Міністерства фінансів України. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/Vnutrishniy_audyt/2022/27.04.22/Shchodo_mozhl_zdiysn_vnutr_aud_period_diyi_voyen_stan.27.04.22.pdf
9. Оболенцев В.Ф. Внутрішній аудит як підсистема державної системи. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/263427/259695>

10. Жукова Т.А., Баранова К.І., Плікус І.Й. Внутрішній аудит як ефективний інструмент корпоративного контролю в умовах пандемії COVID-19. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/87921/1/Zhukova_internal_audit.pdf

References

1. Study of the state of Ukrainian business during the war: how medium, small and large companies feel. URL: <https://hub.kyivstar.ua/news/doslidzhennya-stanu-ukrayinskogo-biznesu-pid-chas-vijny-yak-sebe-pochuvayut-seredni-mali-ta-velyki-kompaniyi/> (in Ukrainian).
2. The emergence of internal audit and its necessity. URL: https://dl.kname.edu.ua/pluginfile.php/125516/mod_resource/content/1/2.1.pdf (in Ukrainian).
3. Kasatkin S. The profession of an internal auditor during the war. URL: <https://kpmg.com/ua/uk/blogs/home/posts/2022/07/profesiya-vnutrishnoho-audytora-pid-chas-viyny.html> (in Ukrainian).
4. Korobkova O. Is there a place for ESG in Ukraine today. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/10/24/692962> (in Ukrainian).
5. Dmytrenko O.M. Internal audit as a tool for improving the efficiency of the company's accounting system. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5591> (in Ukrainian).
6. Yovenko I. Conducting an internal audit at the enterprise: important aspects. URL: <https://www.pspaudit.com.ua/files/iovenko.pdf> (in Ukrainian).
7. Chernysh S.S. Organizational and methodological support of internal audit. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/4_ukr/58.pdf (in Ukrainian).
8. Clarification of the Ministry of Finance of Ukraine. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/Vnutrishniy_audyt/2022/27.04.22/Shchodo_mozhl_zdiysn_vnutr_aud_period_diyi_voyen_stan.27.04.22.pdf (in Ukrainian).
9. Obolentsev V.F. Internal audit as a subsystem of the state system. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/263427/259695> (in Ukrainian).
10. Zhukova T.A., Baranova K.I., Plikus I.Y. Internal audit as an effective tool of corporate control in the conditions of the COVID-19 pandemic. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/87921/1/Zhukova_internal_audit.pdf (in Ukrainian).

Tetiana KOVALOVA

PhD in Economics, Associate Professor, Kharkiv National Automobile and Highway University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1250-2019>

e-mail: kovaleva64@ukr.net

Tetiana MARENYCH

Doctor of Economics, Professor, State Biotechnological University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8502-1884>

e-mail: thmarenych2020@gmail.com

INTERNAL AUDIT UNDER MARTIAL LAW

Introduction. *In the conditions of martial law, the work of the internal audit system changes and is revised. Having analyzed the points of view of scientists and forensic specialists regarding the work of the internal audit service during the war, which determined the purpose of the paper.*

The purpose of the paper is to consider the possibilities of internal audit during martial law, its purpose, functions and tasks during this period.

Results. *During the writing of the paper, general logical methods of scientific research were used: observation, analysis and synthesis, theoretical generalization. It has been proved that the control function of audit during war is not as important as before war. The advisory function of the internal audit becomes the main one during the war, it will contribute to the preservation of business and the reduction of enterprise risks. It is proposed to use the work experience of internal auditors acquired during the Covid-19 pandemic. It is important to improve the efficiency of internal audit work in the company is to use a systematic approach that will contribute to the efficiency of the work of internal audit representatives.*

Conclusions. *Martial law changed the purpose, functions and tasks of internal audit. During the war, its purpose is the continuity of the company's activities and the preservation of assets, the physical safety of personnel. The main function is consulting, analytical and predictive functions are of great importance.*

Keywords: *internal audit, purpose of internal audit, audit functions, audit tasks, martial law*

Тетяна Ярославівна **НАЗАР**

к.ю.н., доцент кафедри, Інститут права, Львівський державний університет внутрішніх справ

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7836-1055>

e-mail: tetnazar@ukr.net

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ МІСЦЕВИХ ОРГАНІВ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ

Статтю присвячено дослідженню правового регулювання діяльності місцевих органів виконавчої влади. Зазначено, що саме місцеві органи виконавчої влади найбільше взаємодіють із громадянами, а тому їх організація та компетенція повинні бути відповідними й достатніми для задоволення публічного інтересу. На основі аналізу нормативно-правових актів, що регулюють діяльність місцевих органів виконавчої влади, виокремлено важливу роль локальних нормативно-правових актів, які забезпечують належну організацію та планування діяльності місцевих органів виконавчої влади, зокрема затвердженні щорічні плани роботи, положення про відповідні структурні підрозділи місцевих органів виконавчої влади. Наголошено, що вагому роль набула діяльність місцевих органів виконавчої влади в період військової агресії російської федерації проти України, що, зі свого боку, зумовлює чітке та ефективне правове регулювання їх діяльності.

Ключові слова: правове регулювання, місцеві органи виконавчої влади, діяльність місцевих органів виконавчої влади

ВСТУП

Формування цілісної та ефективної системи державної влади є запорукою утвердження України як демократичної, соціальної, правової держави. Це передбачає її поділ та розмежування основних повноважень і функцій між трьома основними гілками влади: законодавчою, виконавчою і судовою. Місцеві органи виконавчої влади знаходяться на найближчому до громадян рівні, а тому їхня організація та компетенція повинні бути відповідними й достатніми для задоволення публічного інтересу.

Органи виконавчої влади розробляють основні напрями соціально-економічної політики держави, її обороноздатності, безпеки, забезпечення громадського порядку та організують їх здійснення; організують управління державною власністю; виробляють заходи зі здійснення зовнішньої політики і виконують інші функції, покладені законодавством країни. Від результату діяльності цих органів насамперед залежить соціально-економічний та політичний стан країни. Ці органи наділено широкими повноваженнями самостійної правотворчості, правозастосування та правоохорони.

Європейська інтеграція України зумовлює реформування правової системи України загалом, зокрема передбачає перегляд засад правового регулювання сфери забезпечення діяльності місцевих органів виконавчої влади в Україні.

Варто зазначити, що особливого значення та ваги роль набула діяльність місцевих органів виконавчої влади в період військової агресії росії проти України, що, зі свого боку, зумовлює чітке та ефективне правове регулювання їх діяльності.

Теоретичним підґрунтям для написання статті стали праці таких дослідників, як В.Б. Авер'янов, М.П. Гурковський, Л. Ємець, С.С. Єсімов, В.О. Костюк, Ю.С. Кіцул, О. Лященко, А. Михненко, С.О. Семко, О.М. Ярмак та ін.

МЕТА статті полягає у теоретичному обґрунтуванні сутності правового регулювання діяльності місцевих органів виконавчої влади, зокрема особливостей правового регулювання діяльності місцевих органів виконавчої влади в період військової агресії росії проти

України.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною основою статті є нормативно-правові акти та матеріали періодичних видань. Також застосовано загальнотеоретичні методи (порівняння, синтез, моделювання), логічний та статистичний методи наукового пізнання.

РЕЗУЛЬТАТИ

Вчені визначають органи місцевої виконавчої влади як державний орган, що є складником єдиної системи органів державної виконавчої влади зі здійсненням на підставі державновладних повноважень публічних державних функцій стосовно забезпечення комплексного соціально-економічного розвитку, реалізації державної політики у визначених законодавством сферах управління та обов'язковості дотримання прав і свобод громадян на відповідній адміністративно-територіальній одиниці, у своїй діяльності підзвітний та підконтрольний органам виконавчої влади вищого рівня та утримується за рахунок державного бюджету [1].

Зі свого боку, правове регулювання суспільних відносин, зокрема відносин, які виникають у діяльності місцевих органів виконавчої влади, постає потужним засобом впливу держави на суспільні процеси, поведінку, свідомість та діяльність людей. Норми права є основою механізму діяльності місцевих органів виконавчої влади, оскільки саме з юридичних норм та їх змісту розпочинається правовий вплив на соціальні відносини. Якість правового регулювання залежить від того, наскільки норми права правильно враховують закономірності суспільних відносин, що регулюються, наскільки високий рівень загальної і правової культури законодавчого корпусу. Безпосереднім чинником виникнення правових норм є правотворча діяльність держави, що полягає у прийнятті, зміні або відміні певних правових норм. Нормативно-правові акти, які реалізують права та обов'язки суб'єктів у сфері діяльності місцевих органів виконавчої влади, – це дії суб'єктів стосовно здійснення приписів правових норм. Реалізація прав і обов'язків може відбуватися і в межах певних правовідносин, і в окремих актах.

Види органів виконавчої влади чітко передбачено Конституцією України (КУ). Відповідно до ст. 113 вищим органом у системі органів виконавчої влади є Кабінет Міністрів України (КМУ); ст. 114 вказує на існування центральних органів виконавчої влади (міністерств); ст. 118 визначає місцеві державні адміністрації як місцеві органи виконавчої влади [2]. Крім зазначених у КУ, чинне законодавство наділяє статусом органів виконавчої влади без подальшого його уточнення Раду міністрів Автономної Республіки Крим (п. 1 ст. 35 Конституції Автономної Республіки Крим).

Так, органи виконавчої влади України поділяються на: а) вищі; б) центральні; в) місцеві; г) спеціальні [3]. Місцеві органи державної влади поширюють свою діяльність на конкретну адміністративно-територіальну одиницю. Вони виконують повноваження центральних органів виконавчої влади на території району, області, міста. Місцевим органам виконавчої влади належать повноваження приймати рішення на певній території адміністративно-територіальної одиниці. Систему місцевих органів виконавчої влади становлять обласні, Київська та Севастопольська міські державні адміністрації, а також підпорядковані їм відповідні районні, районні у містах Києві та Севастополі державні адміністрації. Здійснюючи свої повноваження, місцеві державні адміністрації керуються також іншими законами України, актами Президента України, КМУ, органів виконавчої влади вищого рівня.

Варто зазначити, що на виконання Закону України «Про правовий режим воєнного стану» з метою здійснення керівництва у сфері забезпечення оборони, громадської безпеки і порядку Указом Президента України від 24 лютого 2022 р. утворено 25 обласних військових адміністрацій. У зв'язку з утворенням військових адміністрацій, обласні, Київська міська державні адміністрації та голови цих адміністрацій набувають статусу відповідних військових адміністрацій та начальників цих військових адміністрацій. Крім того, утворено на базі існуючих районних державних адміністрацій відповідні районні військові адміністрації. У зв'язку з утворенням районних військових адміністрацій відповідні районні державні адміністрації та голови таких адміністрацій набувають статусу відповідних районних військових адміністрацій та начальників таких військових адміністрацій.

Основні засади правового регулювання діяльності місцевих органів виконавчої влади визначено ст.ст. 118 та 119 КУ та Законом України «Про місцеві державні адміністрації» [4].

Так, ст. 118 КУ вказує :

1) виконавчу владу в областях і районах, містах Києві та Севастополі здійснюють місцеві державні адміністрації;

2) особливості здійснення виконавчої влади у містах Києві та Севастополі визначаються окремими законами України. Наведені особливості знайшли своє відображення у прийнятому у 1999 р. Законі України «Про столицю України – місто-герой Київ» і полягають у поєднанні у Київській міській державній адміністрації (КМДА) функцій у сферах виконавчої влади і місцевого самоврядування. Відповідно до положень вищевказаного Закону КМДА визначається як виконавчий орган Київської міської ради (КМР), яка па-

ралельно виконує функції державної виконавчої влади, що є особливістю здійснення виконавчої влади в м. Києві [5]. КМДА є місцевим органом виконавчої влади, який додатково здійснює самоврядні функції виконавчого органу КМР. З питань, віднесених до відання місцевого самоврядування, як виконавчий орган вона підзвітна і підконтрольна КМР, а з питань здійснення повноважень у сфері виконавчої влади підконтрольна і підзвітна КМУ.

3) склад місцевих державних адміністрацій формують голови місцевих державних адміністрацій;

4) голови місцевих державних адміністрацій призначаються на посаду і звільняються з посади Президентом України за поданням КМУ;

5) голови місцевих державних адміністрацій у здійсненні своїх повноважень відповідальні перед Президентом України і КМУ, підзвітні та підконтрольні органам виконавчої влади вищого рівня;

6) місцеві державні адміністрації підзвітні і підконтрольні радам у частині повноважень, делегованих їм відповідними районними чи обласними радами;

7) місцеві державні адміністрації підзвітні і підконтрольні органам виконавчої влади вищого рівня;

8) рішення голів місцевих державних адміністрацій, що суперечать Конституції та законам України, іншим актам законодавства України, можуть бути відповідно до закону скасовані Президентом України або головою місцевої державної адміністрації вищого рівня;

9) обласна чи районна рада може висловити недовіру голові відповідної місцевої державної адміністрації, на підставі чого Президент України приймає рішення і дає обґрунтовану відповідь;

10) якщо недовіру голові районної чи обласної державної адміністрації висловили дві третини депутатів від складу відповідної ради, Президент України приймає рішення про відставку голови місцевої державної адміністрації.

У ст. 119 КУ передбачено, що місцеві державні адміністрації на відповідній території забезпечують:

– виконання Конституції та законів України, актів Президента України, КМУ, інших органів виконавчої влади;

– законність і правопорядок;

– додержання прав і свобод громадян;

– виконання державних і регіональних програм соціально-економічного та культурного розвитку, програм охорони довкілля, а в місцях компактного проживання корінних народів і національних меншин – також програм їх національно-культурного розвитку;

– підготовку та виконання відповідних обласних і районних бюджетів;

– звіт про виконання відповідних бюджетів та програм;

– взаємодію з органами місцевого самоврядування;

– реалізацію інших наданих державою, а також делегованих відповідними радами повноважень.

У Законі України «Про місцеві державні адміністрації» зазначено, що виконавчу владу в областях і районах, містах Києві та Севастополі здійснюють місцеві державні адміністрації. Місцева державна адміністрація є місцевим органом виконавчої влади і входить до системи органів виконавчої влади.

Місцева державна адміністрація в межах своїх

повноважень здійснює виконавчу владу на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці, а також реалізує повноваження, делеговані їй відповідною радою.

Особливості здійснення виконавчої влади у містах Києві та Севастополі визначаються окремими законами України.

Місцеві державні адміністрації у своїй діяльності керуються також відповідними Регламентами. Так, Регламент Львівської обласної державної адміністрації регулює організаційні та процедурні питання внутрішньої діяльності обласної державної адміністрації. Регламентом передбачено: загальні положення; розподіл обов'язків між посадовими особами обласної державної адміністрації; планування роботи обласної державної адміністрації; планування роботи обласної державної адміністрації з підготовки проєктів регуляторних актів; організація роботи апарату обласної державної адміністрації; управління персоналом; організація роботи з документами; організація роботи з контролю за виконанням документів; організація розгляду звернень громадян та проведення особистого прийому громадян; організація правового забезпечення діяльності обласної державної адміністрації; консультативні, дорадчі та інші допоміжні органи, служби і комісії обласної державної адміністрації; порядок підготовки та проведення нарад [6].

Правове регулювання діяльності місцевих органів виконавчої влади здійснюється на основі підзаконних нормативно-правових актів. Зокрема, на виконання адміністративної реформи, яка проводиться з метою створення такої системи державного управління, що забезпечить становлення України як високорозвинутої, правової, цивілізованої європейської держави з високим рівнем життя, соціальної стабільності, культури та демократії, дасть змогу їй стати впливовим чинником у світі та Європі, а також формування системи державного управління, яка відповідатиме потребам і запитам людей, а головним пріоритетом її діяльності буде служіння національним інтересам українському народу, 16 грудня 2020 р. набуло чинності розпорядження КМУ «Про реорганізацію та утворення районних державних адміністрацій», відповідно до якого здійснено реорганізацію районних державних адміністрацій районів, ліквідованих згідно з постановою Верховної Ради України від 17 липня 2020 р. «Про утворення та ліквідацію районів», шляхом приєднання до районних державних адміністрацій, розташованих в адміністративних центрах районів, утворених зазначеною постановою [7].

Для реалізації великого обсягу повноважень необхідний дієздатний та ефективний апарат. З цієї метою у місцевих державних адміністраціях утворюються структурні підрозділи, особливістю діяльності яких є подвійна підлеглисть: підпорядкування голові адміністрації та підзвітність і підконтрольність відповідним міністерствам, іншим центральним органам виконавчої влади. Відповідно, керівники таких підрозділів призначаються на посади головою місцевої адміністрації за погодженням з міністерствами, іншими центральними органами виконавчої влади.

У межах своєї компетенції голови місцевих державних адміністрацій координують діяльність територіальних органів міністерств та інших центральних

органів виконавчої влади і сприяють їм у розв'язанні покладених на ці органи завдань. Основні завдання структурних підрозділів місцевих державних адміністрацій передбачено Положеннями про відповідні структурні підрозділи. Так, розпорядженням Голови Львівської обласної державної адміністрації затверджено Положення про управління з питань цифрового розвитку Львівської обласної державної адміністрації від 19.10.2021 р.

Відповідно до Положення управління відповідно до покладених на нього завдань:

1) розробляє програму цифрової трансформації Львівської області та регіональні програми у сфері інформаційно-комунікаційних технологій;

2) розробляє стратегії та плани дій з цифрової трансформації основних сфер життєдіяльності регіону, бере участь в їх реалізації;

3) впроваджує новітні технології, розробляє та забезпечує реалізацію розвитку цифрової інфраструктури регіону та окремих її елементів;

4) забезпечує утворення єдиної обласної системи накопичення, аналізу та використання даних, що формуються у роботі структурних підрозділів Львівської обласної державної адміністрації, органів місцевого самоврядування регіону;

5) координує розвиток системи електронного документообігу обласної державної адміністрації;

6) розробляє та забезпечує виконання плану заходів з електронної інформаційної взаємодії підрозділів обласної державної адміністрації, органів місцевого самоврядування та виконує інші завдання [8].

Голови місцевих державних адміністрацій видають розпорядження, які регулюють відносини у певній сфері, одноособово і несуть за них відповідальність згідно із законодавством. Акти місцевих державних адміністрацій, що суперечать КУ, законам України, рішенням Конституційного Суду України (КСУ), актам Президента України та постановам Верховної Ради України, прийнятим відповідно до Конституції та Законів України, актам КМУ або інтересам територіальних громад чи окремих громадян, може бути оскаржено до органу виконавчої влади вищого рівня або до суду. Розпорядження голови державної адміністрації, що суперечать КУ, законам України, рішенням КСУ, іншим актам законодавства або є недоцільними, неефективними, неефективними за очікуваними чи фактичними результатами, скасовуються Президентом України, головою місцевої державної адміністрації вищого рівня або в судовому порядку. Накази керівників структурних підрозділів місцевої державної адміністрації, що суперечать КУ, іншим актам законодавства, рішенням КСУ та актам міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, можуть бути скасовані головою місцевої державної адміністрації, відповідним міністерством, іншим центральним органом виконавчої влади.

З метою ефективного планування діяльності місцеві державні адміністрації щорічно затверджують План роботи з підготовки проєктів регуляторних актів, План графік діяльності на проведення заходів з відстеження результативності прийнятих регуляторних актів. Зокрема, Планом роботи з підготовки проєктів регуляторних актів передбачено назву проєкту регуляторного акта,

який планується прийняти, найменування відповідальних органів та підрозділів, ціль прийняття регуляторного акта та термін його виконання.

Наприклад, Планом роботи Черкаської обласної державної адміністрації з підготовки проектів регуляторних актів на 2022 р. серед інших заходів передбачено прийняття розпорядження «Про затвердження умов конкурсу з перевезення пасажирів на міжміських та приміських автобусних маршрутах загального користування, що проходять територією двох або більше територіальних громад та не виходить за межі території області» з метою регулювання відносин у сфері перевезень пасажирів на міжміських та приміських автобусних маршрутах загального користування, що проходять територією двох або більше територіальних громад та не виходить за межі території області [9].

ВИСНОВКИ

Отже, основні засади правового регулювання сус-

пільних відносин, зокрема відносин, які виникають у діяльності місцевих органів виконавчої влади, є потужним засобом впливу держави на суспільні процеси, поведінку, свідомість та діяльність людей. Правове регулювання діяльності місцевих органів виконавчої влади забезпечується Конституцією України, а також здійснюється на рівні законів та підзаконних нормативно-правових актів.

Водночас важливу роль відіграють локальні нормативно-правові акти, які регулюють організацію та планування діяльності місцевих органів виконавчої влади, зокрема затверджені щорічні плани роботи, положення про відповідні структурні підрозділи.

Особливого значення та вагому роль набула діяльність місцевих органів виконавчої влади в період військової агресії росії проти України, що, зі свого боку, зумовлює чітке та ефективне правове регулювання їх діяльності.

Список використаних джерел

1. Кіцул Ю.С. Адміністративно-правове регулювання діяльності місцевих органів виконавчої влади: монографія. Львів, 2014. 200 с.
2. Конституція України: Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1996. № 30. ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
3. Авер'янов В.Б. Органи виконавчої влади в Україні. Київ, 1997. 48 с.
4. Про місцеві державні адміністрації Закон України від 09.04.1999 № 586-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/586-14#Text>
5. Закон України «Про столицю України – місто-герой Київ». URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/401-14>
6. Регламент Львівської обласної державної адміністрації від 01 лютого 2018 року. URL: <https://loda.gov.ua/documents/17198>
7. Про реорганізацію та утворення районних державних адміністрацій : розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 грудня 2020 р. № 1635-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1635-2020-p#n20>
8. Положення про управління з питань цифрового розвитку Львівської обласної державної адміністрації від 19.10.2021 № 1034/0/5-21. URL: <https://loda.gov.ua/documents/17567>
9. План роботи Черкаської обласної державної адміністрації з підготовки проектів регуляторних актів на 2022 рік, затверджений Головою Черкаської обласної державної адміністрації 14 грудня 2021 року. URL: <https://ck-oda.gov.ua/wp-content2022.pdf>

References

1. Kitsul Yu.S. Administrative and legal regulation of activities of local executive bodies: monograph. Lviv, 2014. 200 p. (in Ukrainian).
2. Constitution of Ukraine: Information of the Verkhovna Rada of Ukraine (VVR). 1996. No. 30. Art. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (in Ukrainian).
3. Averianov V. B. Bodies of executive power in Ukraine. NAS of Ukraine: State University named after Koretsky Kyiv, 1997. 48 p. (in Ukrainian).
4. On local state administrations, the Law of Ukraine dated April 9, 1999 No. 586-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/586-14#Text> (in Ukrainian).
5. Law of Ukraine "On the capital of Ukraine - the hero city Kyiv". URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/401-14> (in Ukrainian).
6. Regulations of the Lviv Regional State Administration of February 1, 2018. URL: <https://loda.gov.ua/documents/17198> (in Ukrainian).
7. On the reorganization and formation of district state administrations: order of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated December 16, 2020 No. 1635-r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1635-2020-p#n20> (in Ukrainian).
8. Regulations on digital development management of the Lviv Regional State Administration of October 19, 2021 No. 1034/0/5-21. URL: <https://loda.gov.ua/documents/17567> (in Ukrainian).
9. The work plan of the Cherkasy Regional State Administration for the preparation of draft regulatory acts for 2022, approved by the Head of the Cherkasy Regional State Administration on December 14, 2021. URL: <https://ck-oda.gov.ua/wp-content2022.pdf> (in Ukrainian).

Tetiana NAZAR

PhD in Legal Sciences, Associate Professor of department, Institute of Law of Lviv State University of Internal Affairs

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7836-1055>

e-mail: tetnazar@ukr.net

LEGAL REGULATION OF THE ACTIVITIES OF LOCAL EXECUTIVE GOVERNMENT BODIES

The formation of a coherent and effective system of state power is the key to the establishment of Ukraine as a democratic, social, legal state. Local bodies of executive power are at the level closest to citizens, and therefore their organization and competence must be appropriate and sufficient to satisfy the public interest. The socio-economic and political state of the country primarily depends on the results of the activities of these bodies.

Local state authorities extend their activities to a specific administrative-territorial unit. The main principles of legal regulation of the activities of local executive bodies are determined by Articles 118 and 119 of the Constitution of Ukraine and the Law of Ukraine «On Local State Administrations».

Legal regulation of the activities of local executive bodies is carried out on the basis of subordinate legal acts. Local state administrations in their activities are also guided by the relevant Regulations. Thus, the Regulations of the Lviv Regional State Administration regulate organizational and procedural issues of the internal activity of the regional state administration.

The main tasks of structural subdivisions of local state administrations are stipulated by the Regulations on the relevant structural subdivisions. In order to effectively plan activities, local state administrations annually approve the Work Plan for the preparation of draft regulatory acts, the Plan-schedule of activities for the implementation of measures to monitor the effectiveness of adopted regulatory acts.

Therefore, the legal regulation of the activities of local executive bodies is provided by the Constitution of Ukraine, and is also carried out at the level of laws and by-laws. At the same time, an important role is played by local legal acts that regulate the organization and planning of the activities of local executive authorities. The activity of local executive bodies acquired special importance during the period of military aggression of the Russian Federation against Ukraine, which in turn determines the clear and effective legal regulation of their activities.

Keywords: legal regulation, local bodies of executive power, activities of local executive authorities

Назар Васильович **ДЕМСЬКИЙ**

ад'юнкта, Львівський державний університет внутрішніх справ

ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-7460-3541>

e-mail: Nazar_Dems@ukr.net

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВЗАЄМОДІЇ ПІДРОЗДІЛІВ ПРЕВЕНТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ З ІНШИМИ СУБ'ЄКТАМИ ПРОФІЛАКТИКИ ПРАВОПОРУШЕНЬ

У статті проаналізовано адміністративно-правове забезпечення взаємодії підрозділів превентивної діяльності Національної поліції з іншими суб'єктами профілактики правопорушень. Відзначено, що це включає як норми законів України, так і приписи підзаконних нормативно-правових актів. Обґрунтовано доцільність поділу цих норм не лише за їх юридичною силою, але й на норми, які спрямовано на закріплення значення і загальних засад такої взаємодії й які безпосередньо регламентують правові механізми взаємодії підрозділів превентивної діяльності поліції з іншими суб'єктами профілактики правопорушень.

Ключові слова: адміністративно-правове забезпечення, підрозділи превентивної діяльності, поліція, профілактика правопорушень, взаємодія

ВСТУП

Відбиття Україною збройної агресії росії актуалізує питання ефективності механізму узгодженої діяльності усіх суб'єктів сектору безпеки та оборони. Налагодження взаємодії цих суб'єктів було та залишається важливим завданням як організаційного, так і нормативно-правового забезпечення функціонування системи протидії зовнішнім та внутрішнім загрозам національній безпеці. Проблеми протидії деліктності як однієї із загроз безпеці держави також не залишились поза увагою як у контексті взаємодії відповідних державних органів, так і стосовно належної організації профілактичної роботи окремих суб'єктів. У Порядку інформаційної взаємодії між Єдиним державним реєстром осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення, та електронною системою закупівель (наказ Національного агентства з питань запобігання корупції та Міністерства економіки України № 13/23/395 від 18.01.2023) [1] визначено механізм здійснення інформаційної взаємодії з метою проведення автоматичної перевірки відсутності підстав для відхилення тендерної пропозиції учасника процедури закупівлі, а Порядок організації взаємодії Державної прикордонної служби України (ДПСУ) та Національної поліції України (НПУ) під час забезпечення дотримання режиму державного кордону та прикордонного режиму (наказ Міністерства внутрішніх справ України № 740 від 15.11.2022) [2] визначив механізм організації взаємодії ДПСУ та НПУ під час забезпечення дотримання режиму державного кордону та прикордонного режиму в умовах виникнення порушень публічної безпеки і порядку, прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави з метою запобігання протиправній діяльності у прикордонній смузі та контрольованих прикордонних районах та припинення такої діяльності.

Серед суб'єктів, для яких профілактика протиправних діянь як основне завдання реалізовується у багатьох випадках саме за допомогою взаємодії з іншими суб'єктами – територіальною громадою, правоохоронними органами, місцевими органами публічної влади, виокремлюються підрозділи превентивної діяльності НПУ. Це, зі свого боку, актуалізує питання належного адмі-

ністративно-правового закріплення взаємодії підрозділів превентивної діяльності з іншими суб'єктами профілактики правопорушень.

Окремі проблеми адміністративно-правового забезпечення взаємодії суб'єктів профілактики правопорушень, зокрема й підрозділів превентивної діяльності поліції були предметом досліджень О.М. Бандурки, І.О. Волокітенка, І.В. Іщенко, М.В. Коваліва, О.М. Кройтора, Т.П. Мінки, О.М. Музичука, Т.Я. Назар, Ю.С. Назара, О.І. Остапенка та інших науковців. Водночас питання про значення та поділу норм, якими регулюється взаємодія суб'єктів профілактичної діяльності, зокрема підрозділів превентивної діяльності, залишаються актуальними та потребують додаткового наукового дослідження.

МЕТА статті – аналіз адміністративно-правового забезпечення взаємодії підрозділів превентивної діяльності Національної поліції з іншими суб'єктами профілактики правопорушень, а також виокремлення груп норм у ньому.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічну основу статті становить сукупність методів і прийомів наукового пізнання, об'єднаних системним підходом, що дало змогу комплексно дослідити правове забезпечення взаємодії підрозділів превентивної діяльності з іншими суб'єктами профілактики правопорушень. Зокрема, метод аналізу застосовано для розкриття підходів до поділу норм на групи, формально-логічний і порівняльно-правовий методи слугували під час аналізу нормативно-правової бази у досліджуваній сфері.

РЕЗУЛЬТАТИ

У наукових дослідженнях адміністративно-правового забезпечення як однієї з визначальних категорій адміністративного права відзначають у ньому ключову роль правових норм, наголошуючи, що адміністративно-правове забезпечення слід розглядати як юридичне закріплення державою правових норм, які регулюють суспільні відносини [3, с. 189], або ж як здійснюване державою за допомогою правових норм, приписів і сукупності засобів упорядкування суспільних відносин, їх юридичне закріплення, охорону, реалі-

зацію і розвиток [4, с. 392]. Стосовно адміністративно-правового забезпечення взаємодії поліції з іншими суб'єктами правовідносин, то К.І. Анісімов відзначає, що таке забезпечення налагодження партнерських відносин між поліцією та громадянським суспільством має динамічний характер, якому притаманне постійне вдосконалення організаційних та правових основ взаємодії поліції та громади [5, с. 111], а О.М. Кройтор нормативно-правове забезпечення (що за своїм змістом є адміністративно-правовим) взаємодії патрульної поліції з іншими суб'єктами профілактики правопорушень поділяє на три групи: перша група – норми, спрямовані на закріплення та регулювання профілактичної роботи патрульної поліції, друга група норм визначає загальні засади та механізми взаємодії патрульної поліції під час виконання усієї сукупності поліцейських завдань, а до третьої відносяться норми, що безпосередньо регламентують взаємодію патрульної поліції з іншими суб'єктами профілактики правопорушень [6, с. 41].

Беручи до уваги як основний зміст поняття «адміністративно-правове забезпечення», так і запропонований поділ на групи нормативно-правового забезпечення взаємодії патрульної поліції з іншими суб'єктами профілактики правопорушень, доцільно проаналізувати адміністративно-правове забезпечення взаємодії підрозділів превентивної діяльності НПУ з іншими суб'єктами профілактики правопорушень й з погляду поділу норм на законодавчі та підзаконні, а також врахувати роль нормативно-правових актів органів місцевого самоврядування та місцевих органів виконавчої влади.

У Законі України «Про Національну поліцію» на взаємодії наголошують як на необхідній умові боротьби з диверсійно-розвідувальними силами агресора (противника) та непередбаченими законами України воєнізованими або збройними формуваннями (п. 34 ч. 1 ст. 23); засадничі складові функціонування – поліція у своїй діяльності взаємодіє з органами правопорядку та іншими органами державної влади, а також органами місцевого самоврядування відповідно до Закону та інших нормативно-правових актів (ст. 5); принципи діяльності – взаємодія з населенням на засадах партнерства (ст. 11). Стосовно взаємодії саме у профілактичній роботі, то відповідно до ч. 2 ст. 11 Закону України «Про Національну поліцію» з метою визначення причин та (або) умов учинення правопорушень планування службової діяльності органів і підрозділів поліції здійснюється з урахуванням специфіки регіону та проблем територіальних громад. Не лише у плануванні профілактичної діяльності здійснюється взаємодія з представниками територіальних громад. Поліція також взаємодіє шляхом систематичного інформування громадськості про стан правопорядку та про заходи, які вживаються для попередження правопорушень (ч. 2 ст. 88 Закону України «Про Національну поліцію»). У ст. ж 89 цього Закону вказано на окремі форми взаємодії, які можуть бути застосовано й з метою профілактики правопорушень – поліція взаємодіє з громадськістю шляхом підготовки та виконання спільних проєктів, програм та заходів; поліція надає підтримку програмам правового виховання, пропагує правові знання в освітніх закладах, медіа та у видавничій діяльності. Очевидно, що у більшості ці за-

ходи реалізують підрозділи превентивної діяльності НПУ.

Відповідно до п. 1 розд. I Положення про Департамент превентивної діяльності Національної поліції України (затверджений наказом НПУ № 123 від 27.11.2015 р.) цей Департамент у межах компетенції організовує та забезпечує виконання Національною поліцією України покладених на неї законодавством України функцій забезпечення публічної безпеки і порядку, загальної та індивідуальної профілактичної роботи, запобігання та протидії домашньому насильству тощо. Департамент координує діяльність, надає організаційну та методичну допомогу головним управлінням Національної поліції (далі – ГУНП) в Автономній Республіці Крим та м. Севастополі, областях, м. Києві, їх територіальним (відокремленим) підрозділам за напрямками службової діяльності: дільничних офіцерів поліції, протидії домашньому насильству, взаємодії з громадами та поліцейських офіцерів громади, превентивної комунікації, забезпечення та контролю масових заходів, підрозділів реагування патрульної поліції, патрульної служби поліції особливого призначення, поліції особливого призначення (крім підрозділів «КОРД»), конвойних підрозділів, підрозділів поліцейської діяльності (далі – підрозділи превентивної діяльності ГУНП) (пп. 4 п. 2 розд. II Положення про Департамент превентивної діяльності Національної поліції України). Крім цих підрозділів управлінням превентивної діяльності ГУНП підпорядковано відділи ювенальної превенції, які також слід віднести до підрозділів превентивної діяльності. Серед цих підрозділів основні функції профілактики правопорушень виконують дільничні офіцери поліції (далі – ДОП), поліцейські офіцери громад (далі – ПОГ), підрозділи ювенальної превенції, реагування патрульної поліції, а також сектори протидії домашньому насильству (у структурі районних управлінь поліції ГУНП).

Законодавчі норми, які складають адміністративно-правове забезпечення взаємодії підрозділів превентивної діяльності у профілактиці правопорушень, містяться не лише у Законі України «Про Національну поліцію». Відповідно до ст.ст. 10 та 15 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» взаємодія з іншими суб'єктами, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству є одним із повноважень поліцейських підрозділів, а сама взаємодія передбачає розроблення та виконання відповідно до компетенції програм із запобігання та протидії домашньому насильству; обмін досвідом у сфері запобігання та протидії домашньому насильству тощо. Ст. 3 «Засади організації та діяльності громадських формувань» Закону України «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону» передбачає, що громадські формування з охорони громадського порядку і державного кордону створюються і діють у взаємодії з правоохоронними органами, їх повсякденна (оперативна) діяльність організовується, спрямовується і контролюється відповідними органами НПУ, підрозділами ДПСУ. А серед основних завдань громадських формувань з охорони громадського порядку і державного кордону у цьому Законі названо надання допомоги органам НПУ у запобіганні адміністративним і кримінальним право-

порушенням.

Так, законодавчі акти, які визначають адміністративно-правовий статус НПУ, вказують на необхідність її взаємодіяти з іншими суб'єктами у профілактиці правопорушень, позначаючи таку взаємодію як принцип (засаду) діяльності. У законодавчих нормах також наголошується на окремих механізмах взаємодії поліції з певними суб'єктами профілактики або стосовно запобігання певним видам деліктів. Водночас норми мають загальний характер, що зумовлює сприйняття поліції як цілісного (єдиного) суб'єкта взаємодії (без можливості чіткої диференціації на підрозділи, які організують та виконують узгоджені заходи, зокрема й превентивної діяльності), а також дають фрагментарне уявлення про системність взаємодії поліції з іншими суб'єктами профілактики.

У підзаконних нормативно-правових актах як складовій частині адміністративно-правового забезпечення взаємодії підрозділів превентивної діяльності поліції з іншими суб'єктами профілактики правопорушень наголошується як на засадничому значенні взаємодії (зокрема й шляхом дублювання законодавчих норм), так і на системі заходів узгодженої діяльності більшості з підрозділів превенції стосовно профілактики правопорушень. На необхідності взаємодіяти вказується, як правило, у загальних положеннях відповідних нормативно-правових актів. Так, відповідно до п. 4 розд. I Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції та поліцейських офіцерів громад [7] ці поліцейські у здійсненні своїх повноважень, виконанні завдань та обов'язків взаємодіють з іншими органами (підрозділами) поліції, місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування.

Серед норм, які визначають організацію, форми, заходи, механізми взаємодії підрозділів превентивної діяльності з іншими суб'єктами профілактики правопорушень слід виокремити:

– розд. III «Взаємодія з населенням» та п. 7 розд. IV «Особливості організації роботи ДОП та ПОГ на поліцейській дільниці» Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції та поліцейських офіцерів громад (ДОП та ПОГ здійснюють роз'яснення серед населення громади, у взаємодії з органами соціального захисту населення місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, службами у справах дітей, благодійними, громадськими організаціями, представниками територіальних громад, спеціалізованими установами для осіб, які відбули покарання, здійснюють роботу із запобігання вчиненню правопорушень. У своїй роботі ДОП та ПОГ взаємодіють з іншими органами (підрозділами) поліції шляхом обміну інформацією, участі у плануванні та реалізації спільних заходів, що проводяться за наказом керівника територіального (відокремленого) підрозділу поліції) [7];

– розд. VI «Основні напрями взаємодії з іншими уповноваженими органами та підрозділами НПУ, органами державної влади та органами місцевого самоврядування, об'єднаними територіальними громадами, міжнародними та громадськими організаціями» Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції НПУ (поліцейські підрозділи ювенальної превенції з питань, що входять до їх компетенції: беруть участь

у нарадах, конференціях, круглих столах; організують спільно з іншими уповноваженими органами та підрозділами поліції, заінтересованими органами державної влади, місцевого самоврядування, об'єднаними територіальними громадами, громадськими організаціями профілактичні заходи серед дітей тощо) [8];

– п. 2 розд. XI «Порядок дій начальника сектору реагування патрульної поліції щодо реагування на заяви і повідомлення про правопорушення або події та оперативного інформування чергової служби вищого рівня» (начальникові сектору реагування патрульної поліції необхідно організувати взаємодію сектору як такого, що здійснює комплекс превентивних заходів шляхом патрулювання території обслуговування, виявлення та припинення правопорушень, з іншими підрозділами поліції, недержавними охоронними структурами, громадськими формуваннями, залученими до забезпечення публічної безпеки і порядку) [9];

– пп. 28, 36-38 Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі, п. 2 розд. II «Процедура взяття на профілактичний облік кривдника та зняття його з профілактичного обліку уповноваженим підрозділом поліції» Порядку взяття на профілактичний облік, проведення профілактичної роботи та зняття з профілактичного обліку кривдника уповноваженим підрозділом органу НПУ (на виконання завдань у сфері запобігання насильству суб'єкти забезпечують: організацію і проведення серед населення інформаційних кампаній стосовно запобігання та протидії насильству; організацію та проведення спільних спеціалізованих тренінгів та семінарів для фахівців, які працюють у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, а також для працівників правоохоронних органів і суддів [10]. Підставами для поставлення кривдника на профілактичний облік серед інших є: отримання підрозділом поліції інформації про видачу судом обмежувального припису кривднику; рішення суду про накладення адміністративного стягнення за адміністративне правопорушення, передбачене статтею 173² КУпАП; відкриття кримінального провадження стосовно кривдника у зв'язку з вчиненням ним домашнього насильства чи насильства за ознакою статі тощо [11]).

До адміністративно-правового забезпечення взаємодії підрозділів превентивної діяльності поліції належать не лише загальнодержавні нормативно-правові акти, але й правові приписи місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування. Прикладами таких правових актів є: розпорядження голови Рівненської обласної державної адміністрації № 364 від 13 травня 2021 р. «Про обласну соціальну програму запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2025 року» [12], рішення Чернігівської обласної ради № 17-2/VIII від 26 січня 2021 р. «Про затвердження програми профілактики правопорушень у Чернігівській області на 2021-2025 роки» [13], розпорядження Київської міської державної адміністрації № 1760 від 11 серпня 2021 р. «Про схвалення проекту міської цільової програми профілактики та протидії злочинності в місті Києві «Безпечна столиця» на 2022-2024 роки» [14]. Зокрема, одним із заходів, виконання яких у Рівненській обласній

соціальної програмі запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2025 р. покладено на поліцейські підрозділи, управління освіти і науки облдержадміністрації, виконавчі комітети сільських, селищних, міських рад територіальних громад та інших суб'єктів профілактики є узгодження завдань із запобігання та протидії домашньому насильству та (або) насильству за ознакою статі між суб'єктами взаємодії і затвердження відповідних програм (заходів) [12].

ВИСНОВКИ

Отже, адміністративно-правове забезпечення взаємодії підрозділів превентивної діяльності Національної поліції з іншими суб'єктами профілактики правопорушень включає як норми законів України («Про Національну поліцію України», «Про запобігання та протидію домашньому насильству» «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону» та інших), так і приписи підзаконних нормативно-правових актів. Водночас законодавчі норми мають загальний характер (вказують на необхідність підрозділам поліції взаємодіяти з іншими суб'єктами

у профілактиці правопорушень) або визначають лише окремі аспекти взаємодії.

Підзаконні нормативно-правові акти, до яких належать й різноманітні програми профілактики правопорушень, затверджені рішеннями, розпорядженнями чи іншими правовими актами місцевих органів публічної влади, хоча, як і закони, містять загальні норми стосовно засадничого значення взаємодії, однак містять й нормативно-закріплені форми, заходи, організаційні аспекти взаємодії підрозділів превентивної діяльності поліції з іншими суб'єктами профілактики правопорушень. Це зумовлює доцільність поділу норм, що складають адміністративно-правове забезпечення взаємодії підрозділів превентивної діяльності поліції з іншими суб'єктами профілактики деліктів, не лише за їх юридичною силою – на законодавчі та підзаконні, але й на норми, спрямовані на закріплення значення і загальних засад такої взаємодії, та на норми, що безпосередньо регламентують правові механізми взаємодії підрозділів превентивної діяльності поліції з іншими суб'єктами профілактики правопорушень.

Список використаних джерел

1. Про затвердження Порядку інформаційної взаємодії між Єдиним державним реєстром осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення, та електронною системою закупівель: наказ Національного агентства з питань запобігання корупції та Міністерства економіки України від 18.01.2023 № 13/23/395. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0159-23#Text>
2. Про затвердження Порядку організації взаємодії Державної прикордонної служби України та Національної поліції України під час забезпечення дотримання режиму державного кордону та прикордонного режиму: наказ Міністерства внутрішніх справ України від 15.11.2022 № 740. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1502-22#Text>
3. Пашинський О.С. Поняття та зміст адміністративно-правового забезпечення громадського контролю. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право.* 2022. Вип. 68. С. 186-189.
4. Лазур Я.В. Поняття, сутність та елементи адміністративно-правового механізму забезпечення прав і свобод громадян у державному управлінні. *Форум права.* 2009. № 3. С. 392-398. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index
5. Анісімов К.І. Адміністративно-правове забезпечення взаємодії поліції та територіальних громад. *Правовий часопис Донбасу.* 2021. № 4. С. 110–115.
6. Кройтор О.М. Нормативно-правове забезпечення взаємодії патрульної поліції з іншими суб'єктами профілактики правопорушень. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право.* 2022. Випуск 73. Частина 2. С. 38-42.
7. Про затвердження Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції та поліцейських офіцерів громад : наказ МВС України від 28.07.2017 № 650. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1041-17#Text>
8. Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України: наказ МВС України від 19.12.2017 № 1044. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0686-18#Text>
9. Про затвердження Інструкції з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України: наказ МВС України від 27.04.2020 № 357. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0443-20#Text>
10. Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі: постанова Кабінету Міністрів України від 22.08.2018 № 658. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/658-2018-%D0%BF#Text>.
11. Про затвердження Порядку взяття на профілактичний облік, проведення профілактичної роботи та зняття з профілактичного обліку кривдника уповноваженим підрозділом органу Національної поліції України : наказ МВС України від 25.02.2019 № 124. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0270-19#Text>.
12. Про обласну соціальну програму запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2025 року : розпорядження голови Рівненської обласної державної адміністрації від 13.05.2021 № 364. URL: <https://www.rv.gov.ua/npas/pro-oblasnu-socialnu-programu-zapobigannya-ta-protidii-domashnomu-nasilstvu-ta-nasilstvu-za-oznakoju-stati-na-period-do-2025-roku-364-2021>.
13. Про затвердження програми профілактики правопорушень у Чернігівській області на 2021-2025 роки: рішення Чернігівської обласної ради від 26.01.2021 № 17-2/VIII. URL: https://cg.gov.ua/web_docs/1/2015/10/docs/202021-2025.pdf.
14. Про схвалення проєкту міської цільової програми профілактики та протидії злочинності в місті Києві «Безпечна столиця» на 2022-2024 роки : розпорядження Київської міської державної адміністрації від 11.08.2021 № 1760. URL: https://kyivcity.gov.ua/npa/pro_skhvalennya_proyektu_misko_tsilovo_programi_profilaktiki_ta_protidi_zlochinnosti_v_misti_kiyevi_bezpechna_stolitsya_na_2022-2024_rocki/fga2tapjlm_kmda__1760

Reference

1. On the approval of the Procedure for Information Interaction between the Unified State Register of Persons Who Committed

Corruption or Corruption-Related Offenses and the Electronic Procurement System: Order of the National Agency for the Prevention of Corruption and the Ministry of Economy of Ukraine dated 18.01.2023 No. 13/23/395. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0159-23#Text> (in Ukrainian).

2. On the approval of the Procedure for the organization of interaction between the State Border Service of Ukraine and the National Police of Ukraine during the enforcement of the state border regime and the border regime: order of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine dated 11/15/2022 No. 740. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1502-22#Text> (in Ukrainian).

3. Pashchynskyi O.S. Concept and content of administrative and legal provision of public control. *Scientific Bulletin of the Uzhhorod National University. Series: Law*. 2022. Issue 68. pp. 186-189 (in Ukrainian).

4. Lazur Ya.V. The concept, essence and elements of the administrative-legal mechanism for ensuring the rights and freedoms of citizens in state administration. *Law forum*. 2009. No. 3. pp. 392-398. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index (in Ukrainian).

5. Anisimov K.I. Administrative and legal provision of interaction between the police and territorial communities. *Legal journal of Donbass*. 2021. No. 4. pp. 110-115 (in Ukrainian).

6. Kroitor O.M. Regulatory and legal provision of interaction of the patrol police with other subjects of crime prevention. *Scientific Bulletin of the Uzhhorod National University. Law series*. 2022. Issue 73. Part 2. pp. 38-42 (in Ukrainian).

7. On the approval of the Instructions for organizing the activities of precinct police officers and community police officers: order of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine dated 07.28.2017 No. 650. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1041-17#Text> (in Ukrainian).

8. On the approval of the Instructions for organizing the work of juvenile prevention units of the National Police of Ukraine: order of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine dated 19.12.2017 No. 1044. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0686-18#Text> (in Ukrainian).

9. On the approval of the Instructions on the organization of response to applications and reports on criminal, administrative offenses or events and operational information in the bodies (units) of the National Police of Ukraine: order of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine dated 04/27/2020 No. 357. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0443-20#Text> (in Ukrainian).

10. On the approval of the Procedure for the interaction of entities implementing measures in the field of prevention and counteraction of domestic violence and gender-based violence: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated August 22, 2018 No. 658. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/658-2018-%D0%BF#Text> (in Ukrainian).

11. On the approval of the Procedure for taking preventive registration, carrying out preventive work and removing an offender from preventive registration by an authorized unit of the National Police of Ukraine: Order of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine dated February 25, 2019 No. 124. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0270-19#Text> (in Ukrainian).

12. On the regional social program for the prevention and counteraction of domestic violence and gender-based violence for the period until 2025: order of the head of the Rivne regional state administration No. 364 dated 13.05.2021. URL: <https://www.rv.gov.ua/npas/pro-oblasnu-socialnu-programu-zapobigannya-ta-protidii-domashnomu-nasilstvu-ta-nasilstvu-z-oznakoyu-stati-na-period-do-2025-roku-364-2021> (in Ukrainian).

13. On the approval of the crime prevention program in the Chernihiv region for 2021-2025: decision of the Chernihiv regional council dated January 26, 2021 No. 17-2/VIII. URL: https://cg.gov.ua/web_docs/1/2015/10/docs/202021-2025.pdf (in Ukrainian).

14. On the approval of the project of the city target program of crime prevention and countermeasures in the city of Kyiv "Safe Capital" for 2022-2024: Order of the Kyiv City State Administration dated August 11, 2021 No. 1760. URL: https://kyivcity.gov.ua/npa/pro_skhvalennya_proyektu_misko_tsilovo_programi_profylaktiki_ta_protidi_zlochinnosti_v_misti_kiyevi_bezpechna_stolitsya_na_2022-2024_roki/fixa2tapjlm_kmda_1760 (in Ukrainian).

Nazar DEMSKYI

postgraduate student, Lviv State University of Internal Affairs

ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-7460-3541>

e-mail: Nazar_Dems@ukr.net

ADMINISTRATIVE AND LEGAL SECURITY INTERACTIONS OF PREVENTIVE ACTIVITY UNITS OF THE NATIONAL POLICE WITH OTHER CRIME PREVENTION SUBJECTS

Introduction. Among the entities for which the prevention of illegal acts as the main task is implemented in many cases precisely by means of interaction with other entities - the territorial community, law enforcement agencies, local public authorities, the units of preventive activities of the National Police of Ukraine are singled out. Which, in turn, actualizes the issue of proper administrative and legal consolidation of the interaction of units of preventive activity with other subjects of crime prevention.

The purpose of the paper is to analyze the administrative and legal support for the interaction of preventive activity units of the National Police with other subjects of crime prevention, as well as to distinguish groups of norms in it.

The results. Administrative and legal support for the interaction of preventive activity units of the National Police with other subjects of crime prevention includes both the norms of the laws of Ukraine and the prescriptions of subordinate legal acts. At the same time, the legislative norms are of a general nature (indicate the need for police units to interact with other entities in crime prevention) or determine only certain aspects of interaction. Sub-legal normative legal acts, which also include various crime prevention programs, approved by decisions, orders or other legal acts of local public authorities, although, like laws, contain general norms regarding the fundamental importance of interaction, they also contain normatively established forms, measures, organizational aspects of the interaction of units of preventive police activity with other subjects of crime prevention.

Conclusions. The expediency of dividing the norms that make up the administrative and legal support for the interaction of units of preventive police activity with other subjects of crime prevention is substantiated not only by their legal force, but also into norms that are aimed at establishing the meaning and general principles of such interaction, and norms that which directly regulate the legal mechanisms of interaction of units of preventive police activity with other subjects of tort prevention.

Keywords: administrative and legal support, units of preventive activity, police, crime prevention, interaction

DOI: <https://doi.org/10.37634/efp.2023.4.16>
УДК 657

Вікторія Олександрівна КОЗЛОВА
к.е.н., доцент, Національний авіаційний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5589-4329>
e-mail: va_kozlova@ukr.net

Людмила Олександрівна ГАЛУШКО
студентка, Національний Авіаційний Університет
ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-7881-4252>
e-mail: 6126563@stud.nau.edu.ua

Діана Віталіївна РУДЕНКО
студентка, Національний Авіаційний Університет
ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-1777-4960>
e-mail: 6132177@stud.nau.edu.ua

ПОЗОВНА ДАВНІСТЬ КРЕДИТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ: ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ ТА ЗАГАЛЬНІ ПРАВИЛА ОБЧИСЛЕННЯ

Статтю присвячено актуальним питанням виникнення кредиторської заборгованості та відображення її в обліку і порядку обчислення позовної давності кредиторських зобов'язань. Досліджувана тема є дуже актуальною, оскільки пропущення строку позовної давності може призвести до незадоволення позову та можливості виконання своїх зобов'язань підприємством. У статті проаналізовано види та строки позовної давності, умови зміни строків та правило їх обчислення.

Ключові слова: кредиторська заборгованість, прострочена заборгованість, строк позовної давності, трудові правовідносини, адміністративні правовідносини

ВСТУП

В сучасних умовах господарювання зобов'язання перед своїми контрагентами існують на всіх підприємствах. Підприємства повинні погашати свою заборгованість згідно зі встановленими періодами, які зазначаються у договірних взаємовідносинах між контрагентами. Але реалії сьогодення вносять свої корегування у погашення (сплату) зобов'язань. Кредиторська заборгованість в Україні за останній рік набуває все більше розмірів. На жаль, частина українських земель перебуває на окупованій території і підприємства, які опинились на цих територіях або на територіях де проводяться бойові дії, не мають можливості працювати та погашати свої зобов'язання. Навіть підприємствам, які змогли скористатись релокаційною програмою держави, потрібен час для нарощування своїх виробничих потужностей та знаходити нові ринки збуту для реалізації своєї готової продукції, товарів, робіт (послуг). Внаслідок чого відбувається затримка або призупинення погашення кредиторської заборгованості.

Так, для деяких підприємств з великим терміном виникнення зобов'язання заборгованість стає безнадійною. З урахуванням особливостей господарювання українських підприємств в умовах COVID-19 та оголошення військового стану державою внесено зміни до нормативних документів, на підставі яких затверджено призупинення віднесення зобов'язань до безнадійних.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Дослідження питання строків позовної давності проводили українські науковці, такі як А.Б. Романюк, К.Р. Петренко, С.А. Назаренко, О.С. Плесюк, О.А. Беляневич та ін. Проте введення режиму військового стану в Україні внесло корегування у зупинення та

корегування строків позовної давності на підприємстві та потребують додаткового дослідження.

МЕТА статті – аналізування строків позовної давності від різних видів кредиторських зобов'язань з урахуванням введенням військового стану в Україні.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

У своїй господарській діяльності кожне підприємство має юридичні відносини з іншими суб'єктами господарювання. За умови нечасної сплати контрагентам за отримані активи, роботи чи послуги на підприємстві виникає кредиторська заборгованість (зобов'язання).

Згідно з п.п. 4, 6 та 7 НПСБО 11 «Зобов'язання» зобов'язання підприємства поділяються на довгострокові та поточні [1]. Зі свого боку, таке розподілення зобов'язань відповідає розташуванню рахунків бухгалтерського обліку до плану рахунків [2], а саме:

- рахунки 5 класу відображаються в обліку довгострокових зобов'язань;
- рахунки 6 класу відображаються в обліку поточних зобов'язань.

З урахуванням норм Цивільного кодексу України (ЦКУ) та Кодексу законів про працю (КзПП) строк позовної давності залежно від виду поточного зобов'язання, як правило, не перевищує 3 роки. Тому для з'ясування строків позовної давності нами досліджено форми поточної кредиторської заборгованості (табл. 1).

Слід зазначити, що кредиторська заборгованість може не погашатися і ставати простроченою за умови коли:

1. Строк платежу не встановлено;
  - згідно з ч. 1 ст. 692 ЦКУ одразу після одержання підтверджувальних документів стосовно отримання товарів, виконання робіт, надання робіт (послуг);

Таблиця 1 – **Форми поточної кредиторської заборгованості**

№ з/п	Назва форми	Зміст форми	Номера рахунків поточної кредиторської заборгованості
1	Наявність позиків та кредитів	Надання банківських кредитів та поворотних (безповоротних) фінансових допомог.	60
2	Заборгованість за договорами купівлі-продажу	Зобов'язання на підставі договорів купівлі-продажу від отриманих товарів, робіт, послуг, а також надходження попередньої оплати за них.	61,63
3	Заборгованість на підставі забезпечення боргу за цінними паперами	Зобов'язання на підставі договорів купівлі-продажу від отриманих товарів, робіт, послуг, на які видано вексель.	62
4	Заборгованість за податками, платежами та страхуванням	Зобов'язання, які виникли за розрахунками за податками, зборами, платежами та соціальним страхуванням.	64, 65
5	Розрахунки з оплати праці	Зобов'язання за щомісячним нараховуванням заробітної плати працівникам підприємства.	66
6	Зобов'язання з учасниками та кошти клієнтів	Зобов'язання за розрахунками з учасниками та засновниками підприємства, які пов'язано з розподілом власного капіталу (дивіденди, повернення часток тощо)	67
7	Зобов'язання за іншими операціями та доходами майбутніх періодів	Зобов'язання, які виникли внаслідок господарської діяльності підприємства та які не можуть бути відображені на рахунках 63-67.	68, 69

– згідно з ч. 2 ст. 530 ЦКУ на 8-й день заборгованість вважається простроченою.

2. Строк платежу встановлено:

– починається з наступного дня після граничної дати платежу, яку вказано договором (або певної події, що визначено договором).

Так, прострочення платежу є порушенням зобов'язання з невиконання умов договору в обумовлений контрагентом термін сплати. Згідно з ч. 1 ст. 530 ЦКУ «Зобов'язання, строк (термін) виконання якого визначений вказівкою на подію, яка неминуче має настати, підлягає виконанню з настанням цієї події» [3]. На підставі вищезазначеного ст. 256 ЦКУ надає визначення терміну «позовна давність» та зазначає, що це є встановлений законом строк, протягом якого юридична і фізична особа має право звернутися до суду з вимогою про захист свого порушеного права або інтересу [3].

У дослідженні нами з'ясовано, що ст.ст. 257 і 258 ЦКУ встановлюють загальну та спеціальну позовну давність, загальну характеристику яких показано у табл. 2 [3].

Стосовно трудових спорів, то терміни строків позовної давності працівника до підприємства встановлює ст. 233 КзПП. Так, протягом місяця для вирішення трудових спорів у справі про звільнення працівник має право подати заяву до суду, а протягом трьох місяців – на отримання всієї суми грошових коштів, які має отримати працівник під час звільнення (ст. 116 КзПП).

Також протягом трьох місяців працівник може подати заяву до суду, за умови що він дізнався про порушення своїх прав, окрім випадків, які передбачає ч. 2 ст. 233 КзПП [4].

За нормою чинного законодавства не лише працівник, але й роботодавець також має право звернутися до суду для проведення стягнення з працівника для утримання матеріальної шкоди, яку заподіяв працівник суб'єкту господарювання. Ч. 3 ст. 233 КзПП надає термін позовної давності в один рік від дня, коли виявлено заподіяну працівником шкоду.

Нами з'ясовано, що строки позовної давності також

застосовуються і до адміністративних правовідносин (табл. 3) [5-7].

Слід зазначити, що згідно з п. 14.1.11 Податкового кодексу України внаслідок закінчення терміну позовної давності кредиторська заборгованість вважається безнадійною заборгованістю. Але у зв'язку з тим, що зараз в Україні діють подвійні обмеження до закінчення термінів позовної давності, тому ці строки продовжуються. Перше обмеження до закінчення строків пов'язане із введенням в Україні карантину із запобігання розповсюдження коронавірусної хвороби (COVID-19). Згідно з Постановою Кабінету Міністрів України № 1423 від 23.12.2022 р. [8] карантинні умови продовжені до 30.04.2023 р. Друге обмеження – оголошення в Україні військового стану. На підставі Указу Президента України № 58/2023 від 6.02.2023 р. [9] та Закону України № 2915-IX від 7.02.2023 р. військовий стан продовжено до 20.05.2023 р. [10]

Зазначимо, що зміни до дії строків позовної давності затверджено Законом України № 2120-IX від 15.03.2022 р. [11] та внесено корегування до гл. 19 ЦКУ. На підставі цього Закону України продовжуються строки за ст.ст. ЦКУ: 257-259, 362, 559, 681, 728, 786, 1293.

ВИСНОВКИ

За результатами дослідження можна стверджувати, що дотримання строків позовної давності вважається захистом з можливості звернення до суду на вимогу виконання договірних взаємовідносин. За умови пропущення цих строків, підприємство повинно надати суду поважні причини для поновлення позову до свого боржника. Аналіз чинного законодавства, що визначає строки позовної давності, зазначає, що не лише ЦКУ затверджує ці строки, але й залежно від норм інших правовідносин строки позовної давності також встановлюють: КзПП, КУпАП, КАСУ тощо.

Введення з 24.02.2022 р. режиму військового стану та постійні продовження карантину з COVID-19 продовжує терміни позовної давності з внесенням цих змін до нормативних документів.

Таблиця 2 – Строки позовної давності

№ з/п	Види позовної давності	Кількість років
1.	Загальна позовна давність	3
2.	Спеціальна позовна давність:	
2.1	про стягнення неустойки (штрафу, пені);	1
2.2.	про спростування недостовірної інформації, поміщеної у медіа.	
2.3	про переведення на співвласника прав та обов'язків покупця у разі порушення переважного права купівлі частки у праві спільної часткової власності (стаття 362 ЦКУ);	
2.4	у зв'язку з недоліками проданого товару (стаття 681 ЦКУ);	
2.5	про розірвання договору дарування (стаття 728 ЦКУ);	
2.6	у зв'язку з перевезенням вантажу, пошти (стаття 925 ЦКУ);	
2.7	про оскарження дій виконавця заповіту (стаття 1293 ЦКУ);	
2.8	про визнання недійсним рішення загальних зборів товариства;	
2.9	застосовується за вимогами про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави	4

Таблиця 3 – Строки позовної давності за адміністративними та іншими правовідносинами

№ з/п	Підстава для застосування (стаття нормативного документа)	Строк позовної давності
1	Стягнення неустойки (штрафу, пені) – ст. 232 ГКУ	6 місяців з юридичних осіб суб'єктів господарювання (нарахування)
2	Виявлення недоліків купленого товару – ч. 8 ст. 269 ГК	6 місяців з дня встановлення покупцем у належному порядку недоліків поставлених йому товарів
3	Давність виконання постанов про накладення адміністративних стягнень (штрафи ДАІ) - ст. 303 КУпАП	3 місяці з дня винесення
4	У справах стосовно прийняття громадян на публічну службу, її проходження, звільнення з публічної служби – ч. 3 ст. 99 КАСУ	1 місяць
5	Для звернення до адміністративного суду стосовно оскарження рішення суб'єкта владних повноважень, на підставі якого ним може бути заявлено вимогу про стягнення грошових коштів – ч. 5 ст. 99 КАСУ	1 місяць
6	Стосовно недоліків некапітальних конструкцій за договором підяду на капітальне будівництво – п. 3 ст. 322 ГКУ	1 рік (з дня прийняття роботи замовником)
7	Стосовно недоліків некапітальних конструкцій за договором підяду на капітальне будівництво, якщо ці недоліки не могли бути виявлені за звичайного способу прийняття роботи – п. 3 ст. 322 ГКУ	2 роки (з дня прийняття роботи замовником)
8	Стосовно недоліків капітальних конструкцій за договором підяду на капітальне будівництво – п. 3 ст. 322 ГКУ	3 роки (з дня прийняття роботи замовником)
9	Стосовно недоліків капітальних конструкцій за договором підяду на капітальне будівництво, якщо ці недоліки не могли бути виявлені за звичайного способу прийняття роботи – п. 3 ст. 322 ГКУ	10 років (з дня прийняття роботи замовником)
10	Стосовно відшкодування збитків, встановлених у договорі підяду на капітальне будівництво, завданих замовникові протиправними діями підрядника, які призвели до руйнувань чи аварій – п. 3 ст. 322 ГКУ	30 років (з дня прийняття роботи замовником)

Список використаних джерел

1. Про затвердження національного Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 11 «Зобов'язання»: наказ Міністерства фінансів України від 31.01.2000 № 20. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0085-00#Text>
2. Про затвердження Плану рахунків бухгалтерського обліку та Інструкції про його застосування: наказ Міністерства фінансів України від 30.11.1999 № 291. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0892-99#Text>
3. Цивільний кодекс: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
4. Кодексу законів про працю України: Закон України від 23.07.1996 № 322-08. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>
5. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 № 80731-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80732-10>
6. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 06.07.2005 № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text>
7. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>
8. Про внесення змін до розпорядження Кабінету Міністрів України від 25 березня 2020 р. № 338 і постанови Кабінету Міністрів України від 9 грудня 2020 р. № 1236: постанова Кабінету Міністрів України від 23.12.2022 № 1423. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-vnesennia-zmin-do-rozporiadzhennia-kabinetu-ministriv-ukrainy-vid-25-s1423-231222>
9. Про продовження строку дії воєнного стану в Україні: Указу Президента України від 6.02.2023 № 58/2023. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/582023-45757>
10. Про затвердження Указу Президента України «Про продовження строку дії воєнного стану в Україні»: Закон України від 7.02.2023 № 2915-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2915-20#Text>
11. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану: Закон України від 15.03.2022 № 2120-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text>

References

1. On the approval of the national Regulation (standard) of accounting 11 «Liabilities»: order of the Ministry of Finance of Ukraine dated 31.01.2000 № 20. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0085-00#Text> (in Ukrainian).
2. On the approval of the Plan of accounting accounts and the Instructions on its application: order of the Ministry of Finance of Ukraine dated 30.11.1999 № 291. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0892-99#Text> (in Ukrainian).
3. Civil Code: Law of Ukraine dated 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (in Ukrainian).
4. Code of Labor Laws of Ukraine: Law of Ukraine dated 23.07.1996 № 322-08. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> (in Ukrainian).
5. Code of Ukraine on administrative offenses: Law of Ukraine dated 07.12.1984 № 80731-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80732-10> (in Ukrainian).
6. Administrative Judicial Code of Ukraine: Law of Ukraine dated 06.07.2005 № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (in Ukrainian).
7. Economic Code of Ukraine: Law of Ukraine dated 16.01.2003 № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (in Ukrainian).
8. On making changes to the decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated March 25, 2020 No. 338 and the decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated December 9, 2020 No. 1236: decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated 23.12.2022 № 1423. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-vnesennia-zmin-do-rozporiadzhennia-kabinetu-ministriv-ukrainy-vid-25-s1423-231222> (in Ukrainian).
9. On extending the term of martial law in Ukraine: Decree of the President of Ukraine dated 6.02.2023 № 58/2023. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/582023-45757> (in Ukrainian).
10. On approval of the Decree of the President of Ukraine «On extending the term of martial law in Ukraine»: Law of Ukraine dated 7.02.2023 № 2915-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2915-20#Text> (in Ukrainian).
11. On amendments to the Tax Code of Ukraine and other legislative acts of Ukraine regarding the effect of norms during the period of martial law: Law of Ukraine dated 15.03.2022 № 2120-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text> (in Ukrainian).

Viktorii KOZLOVA

PhD in Economics, Associate Professor, National Aviation University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5589-4329>

e-mail: va_kozlova@ukr.net

Liudmyla HALUSHKO

student, National Aviation University

ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-7881-4252>

e-mail: 6126563@stud.nau.edu.ua

Diana RUDENKO

student, National Aviation University

ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-1777-4960>

e-mail: 6132177@stud.nau.edu.ua

LIMITATION OF CLAIMS FOR CREDITORS: CAUSES AND GENERAL RULES OF CALCULATION

The paper is devoted to topical issues of the occurrence of accounts payable, its reflection in accounting and the procedure for calculating the statute of limitations for accounts payable. The researched topic is very relevant, because missing the statute of limitations can lead to dissatisfaction with the claim and the ability of the company to fulfill its obligations. The paper analyzes the normative-legislative base, on the basis of which the concept of statute of limitations, statute of limitations, types of statute of limitations is defined. In order to find out the statute of limitations in accounting, the forms of current payables were examined. Limitation periods were also established for each form of current payables. We found out that the statute of limitations also applies to labor disputes. It should be noted that Article 233 of the Labor Code of Ukraine establishes the statute of limitations for an employee's claim against the enterprise.

It was investigated that according to the norms of the current legislation, not only the employee, but also the employer also has the right to apply to the court for recovery from the employee to maintain the material damage caused by the employee to the business entity. During the analysis of the Ukrainian legislature, it was found that the statute of limitations also applies to administrative legal relations. We have established that the Tax Code of Ukraine due to the expiration of the statute of limitations, the creditor debt can be considered bad debt. However, due to the fact that Ukraine currently has double restrictions on the expiry of the statute of limitations, these terms are being extended.

Keywords: *accounts payable, overdue debt, statute of limitations, labor legal relations, administrative legal relations*

Генріх Олександрович ГУДЗЬ

к.е.н., асистент, Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4931-3350>

e-mail: henrikh@knu.ua

Василь Ігорович ЕРАСТОВ

к.е.н., асистент, Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5230-0273>

e-mail: v_erastov@knu.ua

ФУНКЦІОНАЛЬНІ РОЛІ СТРАХОВОГО БРОКЕРА НА РИНКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО СТРАХУВАННЯ

У сучасних умовах сільськогосподарський сектор є однією з найбільш ризикованих галузей господарювання. Кожен рік фермери стикаються зі значними втратами через різноманітні природні катаклізми, хвороби та інші фактори, які негативно впливають на їхню продуктивність. Саме тому страхування стало одним з найважливіших інструментів, що допомагають фермерам зменшити свої ризики та зберегти стабільність в галузі. Однак для того щоб страхування стало ефективним, необхідно правильно підібрати страховий продукт та компанію, яка надає такі послуги. Тут на допомогу приходять страхові брокери, які володіють необхідними знаннями та досвідом, щоб допомогти клієнтам знайти найкращі рішення.

Ключові слова: ризики, сільськогосподарське страхування, страхові брокери

ВСТУП

Одна з головних функціональних ролей страхового брокера на ринку сільськогосподарського страхування – це допомога клієнтам у виборі страхового продукту. Брокери повинні бути добре ознайомлені зі всіма видами страхування, які наявні на ринку, та мати розуміння їхніх переваг та недоліків. Вони повинні бути готові надати клієнтам професійну консультацію та рекомендації з вибору оптимального страхового продукту з урахуванням особливостей господарювання та ризиків, які можуть виникнути.

Крім того, страхові брокери відіграють важливу роль у взаємодії зі страховими компаніями. Вони повинні мати добрі стосунки з провідними страховими компаніями та бути в курсі їхніх пропозицій та умов. Це дає змогу брокерам знаходити найкращі умови для своїх клієнтів та домовлятися про оптимальні умови страхування.

Також страхові брокери забезпечують своїх клієнтів професійною підтримкою та консультуванням протягом всього терміну страхування. Вони допомагають з оформленням документів, проводять переговори зі страховиками, забезпечують контроль за виконанням умов договору страхування, допомагають у вирішенні спірних питань та інших проблем.

Окрім того, страхові брокери відіграють важливу роль у вдосконаленні системи сільськогосподарського страхування загалом. Вони надають страховим компаніям зворотний зв'язок відносно реакції клієнтів на страхові продукти та умови, що дає змогу покращувати та адаптувати їх до потреб клієнтів.

Багато іноземних дослідників присвятили свої праці вивченню теоретичних основ ризик-менеджменту в аграрному підприємстві та особливостей функціональних ролей страхового брокера на ринку сільськогосподарського страхування. Серед них можна відзначити О. Магул [4], В. Сміт [1], Б. Гудвін [1], П. Хазель [2], У. Хесс [2], Р. Ігуріоз [3], С. Статлі [4], Р. Робертс [5] та ін.

Отже, можна зробити висновок, що страхові брокери відіграють важливу роль на ринку сільськогосподарського страхування. Вони допомагають клієнтам знайти найкращі страхові продукти, забезпечують їхню професійну підтримку та консультування, сприяють у вдосконаленні системи страхування загалом. Тому вибір страхового брокера на ринку сільськогосподарського страхування є важливим кроком для фермерів та інших учасників цієї галузі.

МЕТА статті – вдосконалення теоретичних підходів та практичних рекомендацій з особливостей функціональних ролей страхового брокера на ринку сільськогосподарського страхування.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Враховуючи поставлену мету, сформульовано такі завдання:

– визначити основні функціональні ролі страхового брокера на ринку сільськогосподарського страхування, виявивши специфічні особливості, пов'язані з галуззю;

– поглибити сутність взаємовідносин страхових брокерів зі страховими компаніями та сільськогосподарськими товаровиробниками та виділити можливі функціональні ролі страхового брокера у діяльності на ринку сільськогосподарського страхування, які можуть бути диференційовані залежно від рівня інновацій та рівня індивідуалізації.

Об'єктом дослідження є страхові брокери на ринку сільськогосподарського страхування.

Предметом дослідження є теоретичні, методичні та практичні складники функціональних ролей страхового брокера на ринку сільськогосподарського страхування.

За допомогою методів наукового абстрагування та синтезу визначено можливі функціональні ролі страхового брокера у діяльності на ринку сільськогосподарського страхування. Графічні методи застосовано для візуального відображення матеріалу у формі схеми.

РЕЗУЛЬТАТИ

На поточному етапі розвитку ринку сільськогосподарського страхування у світі страхові брокери, що спеціалізуються на цьому виді страхування, розширили масштаби власної діяльності. У взаємовідносинах зі страховими компаніями та сільськогосподарськими товаровиробниками брокери перейшли на новий рівень, почавши створювати власні страхові послуги чи додаткові послуги до основних програм страхової компанії, з якою співпрацюють. Страхові брокери у відносинах із сільськогосподарськими товаровиробниками відіграють важливу роль, полегшуючи дилему вибору страхової компанії, вигідної ціни на послуги та співставного рівня якості їх надання. Це дає змогу виділити можливі функціональні ролі страхового брокера у діяльності на ринку сільськогосподарського страхування, які може бути диференційовано залежно від рівня інновацій та рівня індивідуалізації (рис. 1).

Рис. 1. Функціональні ролі страхового брокера на ринку сільськогосподарського страхування (складено автором на основі [1-5])

Рівень інновацій вказує на рівень наповнення страхових послуг, а індивідуалізація демонструє собою інтенсивність взаємовідносин страхового брокера та сільськогосподарського товаровиробника.

Брокер в якості «постачальника» пропонує традиційні страхові послуги (наприклад, страхування врожаю) з низьким рівнем індивідуалізації. За ступенем наповнення пропонувані послуги певною мірою є поверхневими та демонструють взаємозамінність у відносинах між страховим брокером та сільськогосподарським товаровиробником. Послуги, що пропонуються брокером, здатні лише незначно бути адаптованими до специфічних умов для страхувальника, але тим не менш з урахуванням актуальних ринкових потреб клієнтів. Брокер, який не пропонує індивідуальні рішення, може орієнтуватися на продаж страхових послуг лише у перспективі.

Страхові послуги, пропонувані брокером, який виконує роль «трансформера», характеризується низьким ступенем індивідуалізації, проте на відміну від функції «постачальника» – високим рівнем інновацій. «Трансформер» характеризується як постачальник інноваційних послуг, що обслуговує ринок з погляду орієнтованого на пропозицію підходу. З погляду наповнення забезпечує інноваційні та комплексні послуги, а зі сторони відносин брокер має мало інформації про конкретні потреби своїх клієнтів [2, 3].

Роль «партнера» передбачає тісний зв'язок між страховим брокером та сільськогосподарським товаровиробником. Діяльність брокера, що виконує таку функцію, характеризується насамперед зацікавленістю потребами клієнтів і конкретними проблемами, а не на укладанні страхової угоди. Посередник пропонує традиційні, але в переважно індивідуалізовані послуги. Страховий брокер може розширити роль «партнера», ставши «глобальним партнером», особливо якщо наявна розгалужена міжнародна мережа зв'язків і відповідає ліцензійним умовам.

Роль «вирішувача проблем» є адаптацією функції «партнера». Пропонувані послуги за такою функцією є індивідуалізованими і водночас інноваційними та складними за побудовою, – наприклад, страхові послуги, засновані на індексі погоди, та страхування за цінним ризиком сільськогосподарського товаровиробника. Така функція надає страховим брокерам можливість досягнення конкурентних переваг на ринку за рахунок впровадження нових послуг і бізнес-моделей.

В аналізі функцій страхового брокера страхові послуги, які надаються, та особливості діяльності посередника, необхідно розглядати як єдине ціле. Чим більше брокер інтегрований у департамент ризик-менеджменту компанії, тим більше індивідуалізованими будуть страхові послуги та тим краще взаєморозуміння між посередником і замовником послуг.

ВИСНОВКИ

Отже, функціональні ролі страхового брокера на ринку сільськогосподарського страхування дуже важливі для забезпечення ефективного та надійного захисту від ризиків в аграрному секторі. Він є незамінним посередником між страховиком та клієнтом, допомагаючи останньому зрозуміти страхові умови та оптимально їх підібрати, а також у врегулюванні страхових випадків.

Завдяки своїй глибокій експертизі та знанням ринку страхування страховий брокер може допомогти клієнту знизити ризики, підвищити ефективність діяльності та збільшити прибутковість. Він також може забезпечити клієнту широкий вибір страхових продуктів від провідних страхових компаній, що дає змогу знайти оптимальний варіант захисту.

Крім того, страховий брокер може надавати консультації з питань страхування, допомагати у складанні заявок на страхування, укладанні договорів та організації страхових виплат. Він також може слідкувати за змінами у законодавстві стосовно страхування та повідомляти клієнта про них, щоб забезпечити правильне виконання всіх вимог.

Отже, страховий брокер на ринку сільськогосподарського страхування відіграє важливу роль у захисті аграрних підприємств від різноманітних ризиків та забезпеченні їх стійкості та стабільності. Він є надійним та ефективним партнером для клієнтів, допомагаючи їм знайти оптимальний захист та надійного страховика.

Список використаних джерел

1. Goodwin B.K., Smith. V. H. The Economics of Crop Insurance and Disaster Aid. Washington, DC, 1995.

2. Hess U., Hazell P. Innovations and Emerging Trends in Agriculture Insurance. *GPMI SME Finance SubGroup Roundtable on Innovations in Agricultural Finance*, 2015. URL: https://www.giz.de/fachexpertise/downloads/giz-2016-en-innovations_and_emerging_trends-agricultural_insurance.pdf

3. Iturrioz R. Agricultural Insurance. ECSSD, 2009. Issue 12. URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/985551468150558970/pdf/625120NWP0Agri00Box0361486B0PUBLIC0.pdf>

4. Mahul O., Stutley C.J. Government Support to Agricultural Insurance: Challenges and Options for Developing Countries. The World Bank. 2010. URL: <https://elibrary.worldbank.org/doi/abs/10.1596/978-0-8213-8217-2>

5. Roberts R.A. Insurance of crops in developing countries. *FAO Agricultural Services Bulletin*. 2009. URL: <http://www.fao.org/3/a-y5996e.pdf>

References

1. Goodwin B.K., Smith. V. H. *The Economics of Crop Insurance and Disaster Aid*. Washington, DC, 1995.

2. Hess U., Hazell P. Innovations and Emerging Trends in Agriculture Insurance. *GPMI SME Finance SubGroup Roundtable on Innovations in Agricultural Finance*, 2015. URL: https://www.giz.de/fachexpertise/downloads/giz-2016-en-innovations_and_emerging_trends-agricultural_insurance.pdf

3. Iturrioz R. Agricultural Insurance. ECSSD, 2009. Issue 12. URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/985551468150558970/pdf/625120NWP0Agri00Box0361486B0PUBLIC0.pdf>

4. Mahul O., Stutley C.J. Government Support to Agricultural Insurance: Challenges and Options for Developing Countries. The World Bank. 2010. URL: <https://elibrary.worldbank.org/doi/abs/10.1596/978-0-8213-8217-2>

5. Roberts R.A. Insurance of crops in developing countries. *FAO Agricultural Services Bulletin*. 2009. URL: <http://www.fao.org/3/a-y5996e.pdf>

Henrik HUDZ

PhD in Economics, Assistant, Taras Shevchenko National University of Kyiv

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4931-3350>

e-mail: henrikh@knu.ua

Vasyl ERASTOV

PhD in Economics, Assistant, Taras Shevchenko National University of Kyiv

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5230-0273>

e-mail: v_erastov@knu.ua

FUNCTIONAL ROLES OF THE INSURANCE BROKER IN THE AGRICULTURAL INSURANCE MARKET

In modern conditions, the agricultural sector is one of the most risky branches of economy. Every year, farmers face significant losses due to various natural disasters, diseases and other factors that negatively affect their productivity. That is why insurance has become one of the most important tools that help farmers reduce their risks and maintain stability in the industry.

However, in order for the insurance to be effective, it is necessary to choose the right insurance product and the company that provides such services. This is where insurance brokers come to the rescue, having the necessary knowledge and experience to help clients find the best solutions.

One of the main functional roles of an insurance broker in the agricultural insurance market is to help clients choose an insurance product. Brokers must be familiar with all types of insurance that exist in the market and have an understanding of their advantages and disadvantages. They must be ready to provide clients with professional advice and recommendations on choosing the optimal insurance product, taking into account the specifics of business and the risks that may arise.

In addition, insurance brokers play an important role in interaction with insurance companies. They should have a good relationship with the leading insurance companies and be aware of their offers and terms. This allows brokers to find the best conditions for their clients and negotiate optimal insurance conditions.

Also, insurance brokers provide their clients with professional support and consulting throughout the entire insurance period. They help with the preparation of documents, conduct negotiations with insurers, ensure compliance with the terms of the insurance contract, help resolve disputes and other problems.

In addition, insurance brokers play an important role in improving the agricultural insurance system as a whole. They provide insurance companies with feedback on customer reactions to insurance products and conditions, which allows them to improve and adapt them to customer needs.

So, we can conclude that insurance brokers play an important role in the agricultural insurance market. They help clients find the best insurance products, provide them with professional support and advice, and contribute to the improvement of the insurance system as a whole. Therefore, choosing an insurance broker in the agricultural insurance market is an important step for farmers and other participants in this industry.

Keywords: risks, agricultural insurance, insurance brokers

Алла Миколаївна **ІВАНОВСЬКА**

д.ю.н., професор, проректор з наукової роботи, Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8608-5030>

e-mail: ivanovskaalla@gmail.com

АДМІНІСТРУВАННЯ ПОДАТКІВ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ У КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

У статті досліджено проблеми адміністрування податків в умовах цифровізації економіки у країнах Європейського Союзу, проаналізовано методи адміністрування податків, які застосовуються у провідних європейських державах. Акцентовано увагу на основних проблемах та викликах, що стоять перед країнами ЄС у питанні адміністрування податків в умовах цифровізації, визначено шляхи подолання цих викликів. Окреслено перспективи активізації впровадження цифрових технологій в адміністрування податків в Україні з урахуванням досвіду країн ЄС у цій сфері.

Ключові слова: податки, адміністрування податків, адміністрування податків у країнах Європейського Союзу, оподаткування, платники податків, цифровізація, цифрова економіка, електронні сервіси, криптовалюти, блокчейн-технології

ВСТУП

У сучасному світі, де цифрові технології перетворюють усі сфери життя, адміністрування податків не є виключенням. З цифровізацією пов'язано не тільки нові форми заробітку і оподаткування, але й зміни у методах збирання та контролю податків. Європейський Союз (ЄС) є однією з провідних світових економічних сил, для якої адміністрування податків в умовах цифровізації є важливим завданням. Цифрові технології змінюють підхід до збирання, контролю та оброблення податкової інформації. Цифрові технології дають змогу значно підвищити ефективність адміністрування податків. Наприклад, електронні сервіси можуть забезпечити швидкий та зручний доступ до інформації про платників податків та їх операцій, що дає змогу здійснювати контроль за дотриманням податкового законодавства.

В ЄС цифровізація адміністрування податків відбувається вже кілька років, тому досвід країн ЄС може бути корисним для України. Цифрові технології стають все важливішим елементом адміністрування податків у країнах ЄС та світу загалом. Вони дають змогу підвищувати ефективність та швидкість оброблення податкової інформації, зменшувати бюрократію та помилки, а також забезпечувати більш точне та прозоре збирання податків. Також цифрові технології дають змогу зменшити корупційні ризики, оскільки автоматизовані системи здатні виявляти порушення податкового законодавства та забезпечувати контроль за проведенням операцій. Україна повинна активно впроваджувати ці технології та використовувати досвід країн ЄС для покращення свого адміністрування податків та підвищення ефективності державних фінансів загалом.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Проблемні питання адміністрування податків та, зокрема, особливості цього процесу в умовах цифровізації досліджувались як вченими-економістами, так і науковцями-спеціалістами у галузі фінансового та

податкового права, такими як В. Вишневський, О. Вієцька, О. Дмитрик, Т. Донченко, А. Лісовий, Ю. Мазур, Л. Меренкова, М. Назаров, А. Олійник, Н. Синютка, С. Хасанова, Ю. Холодна та ін. Однак стрімкий розвиток цифровізації, її проникнення в усі сфери державного та суспільного життя створюють нові виклики для податкової системи і тому питання адміністрування податків у таких умовах набуває все більшої актуальності.

МЕТА статті – аналіз особливостей адміністрування податків в умовах цифровізації у країнах ЄС та визначення перспектив запозичення позитивного зарубіжного досвіду у цій сфері у вітчизняну державно-правову практику.

МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ

Методологічною та інформаційною основою дослідження є праці вчених-правознавців та матеріали з офіційних сайтів європейських інституцій, зокрема Європейської комісії за демократію через право, Європейського парламенту, Організації економічного співробітництва та розвитку. У статті застосовано методи аналізу, синтезу, теоретичного узагальнення, індукції, дедукції тощо.

РЕЗУЛЬТАТ

З поширенням цифрових технологій та віртуалізації бізнесу, управління податками стає складнішим завданням для країн ЄС. Це зумовлено збільшенням обсягів електронних операцій та зменшенням можливостей держав контролювати обіг підприємств [1, 2].

В ЄС є спільна система адміністрування податків, яка базується на принципах автоматизації та інтеграції. Основні компоненти цієї системи включають електронний обмін даними, автоматизовані системи контролю та оброблення податкової інформації та електронні сервіси для платників податків. Однак у різних країнах ЄС застосовуються різні методи адміністрування податків. Зокрема, Франція застосовує цифрову платформу «Impots.gouv» для збирання та оброблення податкової інформації. Ця платформа дає

зможу платникам податків здійснювати електронний зв'язок з державними органами, заповнювати та подавати декларації онлайн, отримувати повідомлення про стан свого рахунку та розрахунки. Також застосовується автоматизована система аналізу даних для виявлення порушень податкового законодавства. У Німеччині платники податків можуть скористатися електронною системою «ELSTER» для подання декларацій та розрахунків. «ELSTER» забезпечує безпеку оброблення податкової інформації та зменшує кількість помилок, що робить процес адміністрування податків більш ефективним. В Італії для адміністрування податків застосовується система «Entratel», яка забезпечує електронний зв'язок між платниками податків та державними органами. Ця система дає змогу здійснювати онлайн-платежі, подавати декларації та отримувати повідомлення про стан свого рахунку [3].

Водночас варто акцентувати увагу на основних проблемах та викликах, що стоять перед країнами ЄС в адмініструванні податків у цифрову епоху.

Одним з головних викликів, що виникає в адмініструванні податків в умовах цифрової економіки, є визначення місця оподаткування. Дотепер більшість правил відносно оподаткування розроблено з урахуванням фізичної присутності підприємств у певній країні. Однак з появою електронного бізнесу підприємства можуть здійснювати операції без фізичної присутності у країні, що змінює підходи до оподаткування. Такі компанії можуть бути зареєстровані в одній країні, а здійснювати операції та отримувати прибуток – в інших країнах, що ускладнює визначення місця оподаткування [4].

Для подолання цього виклику країни ЄС планують впроваджувати нові правила оподаткування, які базуватимуться на принципі значного цифрового присутності підприємства у країні [5]. Згідно з цим принципом підприємство вважатиметься значно присутнім у країні, якщо здійснює операції в межах країни на постійній основі, має велику клієнтську базу або збирає велику кількість даних про користувачів з цієї країни. Це дасть змогу країнам більш точно визначити місце оподаткування підприємств [6].

Іншим викликом в адмініструванні податків в умовах цифрової економіки є збільшення кількості операцій, які здійснюються за допомогою криптовалют та блокчейн-технологій. Оскільки ці технології є децентралізованими та анонімними, їхнє застосування може ускладнити контроль за оподаткуванням. Ці технології змінюють спосіб зберігання та оброблення фінансових даних та можуть вплинути на оподаткування. Наприклад, розвиток криптовалют може призвести до зменшення кількості даних про фінансові операції, які доступні для контролю податків [7].

Для вирішення цього виклику необхідно розробити нові методи контролю та збору податків, які враховують специфіку цих технологій. Наприклад, можна застосовувати блокчейн-технології для створення децентралізованої системи збирання податків, яка була б безпечною та прозорою. Деякі країни ЄС вже ввели правила оподаткування криптовалют та вимагають від підприємств звітувати про транзакції з їх застосуванням [8]. Також планується розробити спеціальні програмні засоби для моніторингу фінансових операцій із засто-

суванням криптовалют, що дасть змогу контролювати оподаткування у цій сфері [9].

Також проблемою є те, що збільшення кількості електронних операцій може привести до збільшення обсягів електронного шахрайства та уникнення оподаткування. Це зумовлено тим, що електронні транзакції може бути легко перенесено в інші країни та здійснено анонімно. Щоб запобігти цьому, країни ЄС планують впроваджувати більш жорсткі правила контролю за електронними операціями та шахрайством [10].

Важливим викликом, що стоїть перед усім світом, і країнами ЄС зокрема, є підвищення рівня кібербезпеки. На сьогодні усі фінансові операції проводяться в електронному вигляді, тому необхідно забезпечити захист від кібератак та крадіжок персональних даних. За даними Європейського Центру кібербезпеки кількість кібератак на підприємства в Європі ще у 2020 р. зросла на 20 % [11]. Це вказує на те, що захист від кіберзлочинців стає все більш актуальним завданням для країн ЄС.

Проблемою для країн європейського простору у сфері адміністрування податків в умовах цифровізації є зміна структури заробітної плати. У сучасному світі все більше людей працюють на фріланс-платформах та отримують дохід у вигляді мікроплатежів. Це створює проблему в оподаткуванні такого доходу, оскільки традиційні методи контролю та збирання податків не працюють у таких умовах. Щоб вирішити цю проблему, країни ЄС впроваджують нові методи збирання податків, які враховують специфіку цифрового ринку та фріланс-платформ. Наприклад, можна застосовувати алгоритми для виявлення фіктивних компаній та неправильно відображених даних про оплату на платформах. Також у перспективі є введення обов'язкових звітів фрілансерів про їхні доходи та сплату податків, що допоможе контролювати оподаткування у цій сфері [12].

Важливим кроком на шляху до підвищення ефективності адміністрування податків в умовах цифровізації є міжнародна співпраця у цій сфері. Цифровий ринок не має кордонів, тому необхідно співпрацювати з іншими країнами для забезпечення ефективного збирання податків від компаній, які діють у багатьох країнах. У липні 2021 р. 131 країна світу, включаючи країни ЄС, підписали міжнародну угоду про глобальну мінімальну ставку корпоративного податку. Серед країн, які підписали цю угоду, була й Україна. Ця угода дасть змогу уникнути конкуренції між країнами за найнижчу ставку корпоративного податку та сприятиме більш справедливому розподілу прибутку між країнами [13].

В Україні, як і в європейських державах, процеси цифровізації економіки набувають все більшого поширення і здійснюють свій позитивний вплив на усі сфери, зокрема й на податкову. Впровадження цифрових технологій у процеси податкового адміністрування дає змогу обробляти значний об'єм даних у максимально короткий час, оперативнотримувати необхідну актуальну інформацію про стан сплати податків, прозорість бізнес-процесів в економіці країни [14, с. 237]. Протягом кількох останніх років кількість послуг у сфері оподаткування, котрі надаються в електронному вигляді, збільшилась в рази. Зокрема, створено новий електронний сервіс вебпорталу Державної податкової служби України – Електронний кабінет

платника податків, котрий за допомогою спеціального інструмента доступу (наприклад, електронної картки платника податків) із застосуванням електронно-цифрового підпису дає змогу платнику податків взаємодіяти з органами податкової служби у режимі реального часу із застосуванням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій [15, с. 73]. Перелік електронних сервісів Державної податкової служби поступово розширюється, що дасть додаткові можливості для реалізації принципу зручності при виконанні податкового обов'язку платниками податків та сприятиме подальшому поступу у напрямі побудови сервісної демократичної держави.

Україна має значний потенціал для впровадження цифрових технологій в адміністрування податків. Для досягнення цієї мети необхідно виконати низку завдань. Насамперед Україна повинна продовжувати розширення електронних сервісів для платників податків, забезпечувати їх доступність та зручність застосування. Для цього необхідно запровадити розвинену систему електронного зв'язку між платниками та державними органами. По-друге, необхідно створити автоматизовані системи оброблення податкової інформації, які уможливають швидко та ефективно обробляти великі обсяги даних. Це допоможе зменшити кількість помилок та підвищити ефективність процесу адміністрування податків. По-третє, Україна повинна забезпечити безпеку оброблення податкової інформації та захист персональних даних. Для цього необхідно розробити ефективну систему кібербезпеки та створити механізми захисту інформації від несанкціонованого доступу. Окрім того, Україна повинна сприяти розвитку електронної комерції та онлайн-бізнесу, які можуть стати джерелом збільшення доходів державного бюджету. Для цього необхідно забезпечити розвиток інфраструктури електронної комерції та встановити чіткі правила оподаткування для цього сектору. Усі ці заходи наша держава повинна здійснювати, беручи до уваги досвід країн ЄС та інших країн, які вже успішно впроваджують цифрові технології в адміністрування податків. Україна може взяти на озброєння кращі практики та рекомендації, щоб прискорити процес впровадження цифрових технологій в адміністрування податків. Сьогодні Україна потребує активізації впровадження цифрових технологій у процес адміністрування податків. Електронні сервіси для платників податків, автоматизовані системи оброблення податкової інформації та електронний зв'язок між платниками та державними органами можуть підвищити ефективність та швидкість адміністрування податків, зменшити корупцію та підвищити довіру до системи оподаткування.

ВИСНОВКИ

Впровадження цифрових технологій в адміністру-

вання податків є важливим кроком для покращення ефективності та прозорості процесів оподаткування. Узагальнюючи, можна сказати, що цифрові технології значно змінили підхід до адміністрування податків у країнах ЄС. Це привело до нових викликів, пов'язаних із застосуванням цифрових технологій у господарській діяльності, а також до потреби розвитку нових методів збирання та контролю податків, нових правил оподаткування, які відповідають новій реальності цифрової економіки, забезпечення більш жорсткого контролю за електронними операціями, збільшення співпраці з іншими країнами у цьому питанні. Усі ці заходи мають на меті забезпечити більш ефективне адміністрування податків в умовах цифрової економіки, що забезпечить більш справедливе та економічно стабільне суспільство. ЄС має великий досвід у сфері оподаткування та готовий до вирішення усіх викликів шляхом впровадження нових правил та методів, які дадуть змогу забезпечити ефективне адміністрування податків та більш справедливе оподаткування в умовах цифрової економіки. У країнах ЄС цифрові технології вже широко застосовуються в адмініструванні податків, що дало змогу значно полегшити процеси оподаткування та зменшити витрати держави на адміністрування податків.

Україна повинна активно працювати над впровадженням цифрових технологій у своєму адмініструванні податків та застосовувати досвід країн ЄС та інших країн, що вже успішно застосовують ці технології. Необхідно зосередитися на розробленні та впровадженні ефективної та безпечної інформаційної системи для збирання, оброблення та аналізу податкової інформації, а також на покращенні електронного зв'язку між платниками та державними органами. Також важливо забезпечити надійний захист персональних даних та забезпечити безпеку електронних платежів. Україна повинна враховувати міжнародні стандарти та рекомендації з цих питань, а також співпрацювати з міжнародними організаціями та партнерами з країн ЄС.

Це дасть змогу покращити процеси оподаткування, зменшити корупцію та підвищити довіру до системи оподаткування. Для цього необхідно розвивати електронні сервіси для платників податків, створювати автоматизовані системи оброблення податкової інформації та забезпечити безпеку оброблення податкової інформації. На шляху до впровадження цифрових технологій у процес адміністрування податків Україна може взяти на озброєння досвід країн ЄС та інших країн, які вже успішно впроваджують цифрові технології в адміністрування податків. Для цього важливо забезпечити ефективний обмін досвідом та рекомендаціями між країнами.

Список використаних джерел

1. European Commission. 2021. Taxation in a digital economy. URL: https://ec.europa.eu/taxation_customs/business/tax-cooperation-control/taxation-digital-economy_en
2. European Parliament. 2019. Digital taxation and fair competition. URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2019/633144/EPRS_BRI\(2019\)633144_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2019/633144/EPRS_BRI(2019)633144_EN.pdf)
3. European Commission. 2016. A modernised approach to EU budgetary management: more clarity, flexibility and transparency. URL: https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/budget-mordenisation-communication_en.pdf

4. Organization for Economic Cooperation and Development. 2019. Digital transformation of tax administration. URL: <https://www.oecd.org/tax/forum>
5. European Parliament. 2019. Digital taxation and fair competition. URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2019/633144/EPRS_BRI\(2019\)633144_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2019/633144/EPRS_BRI(2019)633144_EN.pdf)
6. OECD. 2021. Addressing the tax challenges of the digitalisation of the economy. URL: <https://www.oecd.org/tax/beps/addressing-the-tax-challenges-of-the-digitalisation-of-the-economy-9789264301603-en.htm>
7. European Parliament. 2021. EU tax policy challenges in the digital economy. URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/667510/IPOL_STU\(2021\)667510_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/667510/IPOL_STU(2021)667510_EN.pdf)
8. European Parliament. 2021. Digital taxation in the EU. URL: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/198/digital-taxation-in-the-eu>
9. European Commission. 2021. Digital taxation. URL: https://ec.europa.eu/taxation_customs/business/company-tax/digital-taxation_en
10. OECD. 2021. Addressing the tax challenges of the digitalisation of the economy. URL: <https://www.oecd.org/tax/beps/addressing-the-tax-challenges-of-the-digitalisation-of-the-economy-9789264301603-en.htm>
11. World Economic Forum. 2021. The Future of Digital Financial Governance: Closing the Gaps. URL: <https://www.weforum.org/reports/the-future-of-digital-financial-governance-closing-the-gaps>.
12. European Commission. 2021. Taxation trends in the European Union. URL: https://ec.europa.eu/taxation_customs/sites/taxation/files/2021_taxation_trends_report.pdf
13. Organisation for Economic Cooperation and Development. 2021. OECD/G20 Inclusive Framework on Base Erosion and Profit Shifting. URL: <https://www.oecd.org/tax/beps/oecd-g20-inclusive-framework-on-beps-compliance-monitoring.pdf>
14. Колісник А.С. Дискусійні аспекти адміністрування податків, зборів, платежів в умовах цифровізації економіки. *Право та інноваційне суспільство*. 2021. № 2 (17). С. 232-239.
15. Дмитрик О. О. Правове регулювання оподаткування в умовах розвитку цифрової економіки. *Сучасні проблеми права та інноваційної економіки*: зб. наук. пр. НДІ ПЗІР НАПрН України: за матеріалами Інтернет-конференції (м. Харків, 26 березня 2021 р.). Харків, 2021. С. 72-77.

References

1. European Commission. 2021. Taxation in a digital economy. URL: https://ec.europa.eu/taxation_customs/business/tax-cooperation-control/taxation-digital-economy_en
2. European Parliament. 2019. Digital taxation and fair competition. URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2019/633144/EPRS_BRI\(2019\)633144_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2019/633144/EPRS_BRI(2019)633144_EN.pdf)
3. European Commission. 2016. A modernised approach to EU budgetary management: more clarity, flexibility and transparency. URL: https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/budget-mordenisation-communication_en.pdf
4. Organization for Economic Cooperation and Development. 2019. Digital transformation of tax administration. URL: <https://www.oecd.org/tax/forum>
5. European Parliament. 2019. Digital taxation and fair competition. URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2019/633144/EPRS_BRI\(2019\)633144_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2019/633144/EPRS_BRI(2019)633144_EN.pdf)
6. OECD. 2021. Addressing the tax challenges of the digitalisation of the economy. URL: <https://www.oecd.org/tax/beps/addressing-the-tax-challenges-of-the-digitalisation-of-the-economy-9789264301603-en.htm>
7. European Parliament. 2021. EU tax policy challenges in the digital economy. URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/667510/IPOL_STU\(2021\)667510_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/667510/IPOL_STU(2021)667510_EN.pdf)
8. European Parliament. 2021. Digital taxation in the EU. URL: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/198/digital-taxation-in-the-eu>
9. European Commission. 2021. Digital taxation. URL: https://ec.europa.eu/taxation_customs/business/company-tax/digital-taxation_en
10. OECD. 2021. Addressing the tax challenges of the digitalisation of the economy. URL: <https://www.oecd.org/tax/beps/addressing-the-tax-challenges-of-the-digitalisation-of-the-economy-9789264301603-en.htm>
11. World Economic Forum. 2021. The Future of Digital Financial Governance: Closing the Gaps. URL: <https://www.weforum.org/reports/the-future-of-digital-financial-governance-closing-the-gaps>.
12. European Commission. 2021. Taxation trends in the European Union. URL: https://ec.europa.eu/taxation_customs/sites/taxation/files/2021_taxation_trends_report.pdf
13. Organisation for Economic Cooperation and Development. 2021. OECD/G20 Inclusive Framework on Base Erosion and Profit Shifting. URL: <https://www.oecd.org/tax/beps/oecd-g20-inclusive-framework-on-beps-compliance-monitoring.pdf>
14. Kolisnyk A.S. Discussion aspects of the administration of taxes, fees, payments in the conditions of digitalization of the economy. *Law and innovative society*. 2021. № 2 (17). С. 232-239. (in Ukrainian).
15. Dmytryk O.O. Legal regulation of taxation in the conditions of the development of the digital economy. *Modern problems of law and innovative economy*: coll. of science pr. NDI PZIR NAPrN of Ukraine: based on the materials of the Internet conference (Kharkiv, March 26, 2021). Kharkiv, 2021. pp. 72-77. (in Ukrainian).

Alla IVANOVSKA

Doctor of Legal Sciences, Professor, Vice-rector for scientific work, Leonid Yuzkov Khmelnytskyi University of Management and Law

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8608-5030>

e-mail: ivanovskaalla@gmail.com

TAX ADMINISTRATION IN THE CONDITIONS OF DIGITALIZATION IN THE COUNTRIES OF THE EUROPEAN UNION: EXPERIENCE FOR UKRAINE

The paper examines the problems of tax administration in the context of digitalization of the economy in the countries of the European Union, as well as outlines the prospects for improving tax administration in the context of digitalization in Ukraine based on the positive experience of European countries. It is emphasized that in the countries of the European Union there is a common system of tax administration, based on the principles of automation and integration, which includes electronic data exchange, automated systems of control and processing of tax information, as well as electronic services for taxpayers. The methods of tax administration used in such leading European countries as France, Germany, and Italy are analyzed. Attention is focused on the main problems and challenges facing the EU countries in the issue of tax administration in conditions of digitalization (determining the place of taxation; increasing the number of transactions carried out with the help of cryptocurrencies and blockchain technologies; increasing the number of electronic transactions, which threatens to increase the volume of electronic fraud and tax evasion), the ways of overcoming these challenges, which are used by European countries, are defined. The prospects for intensifying the implementation of digital technologies in tax administration in Ukraine as a means of improving the efficiency and transparency of taxation processes, taking into account the experience of EU countries in this area, in particular regarding the development and implementation of an effective and secure information system for collecting, processing and analyzing tax information, improving electronic communication between payers and state bodies, ensuring reliable protection of personal data and security of electronic payments.

Keywords: taxes, tax administration, tax administration in the countries of the European Union, taxation, taxpayers, digitalization, digital economy, electronic services, cryptocurrencies, blockchain technologies

Василь Васильович МАТЕЙ

к.е.н., доцент кафедри, Навчально-науковий інститут міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4836-2604>

e-mail: vasylmatei@gmail.com

Андрій Олександрович БУЗ

магістр, Навчально-науковий інститут міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0074-0693>

ПЕРСПЕКТИВА ПОВЕДІНКОВИХ ФІНАНСІВ У ТЕОРІЇ МІЖНАРОДНОГО ПОРТФЕЛЬНОГО ІНВЕСТУВАННЯ

Поведінкова теорія стала рушійною силою для перезапуску та переосмислення концептуальних засад загальноприйнятих положень економічної теорії, давши поштовх дослідженню поведінкової економіки, зокрема поведінкових фінансів та поведінкових підходів до теорії міжнародного портфельного інвестування. У статті висвітлено принципові відмінності між традиційними та поведінковими фінансами. Описано основні теоретичні концепції поведінкових фінансів: поведінкова модель оцінювання капітальних активів, поведінкова портфельна теорія, гіпотеза адаптивних ринків, поведінково модифікований розподіл активів та інвестування на основі цілей. Охарактеризовано основні імплікації поведінкових фінансів у портфельній теорії та вплив схильності до інвестування на місцевих ринках і культурних відмінностей на міжнародне портфельне інвестування.

Ключові слова: міжнародні портфельні інвестиції, поведінкові фінанси, гіпотеза ефективного ринку, поведінкові упередження, схильність до інвестування на місцевих ринках

ВСТУП

В останні роки спостерігається зростання наукового та практичного інтересу до відносно нової сфери фінансової науки – поведінкових фінансів. Поведінкові фінанси досліджують як поведінка людей впливає на фінансові рішення та фінансові ринки. Поведінкові фінанси відрізняються від класичної фінансової теорії, яка базується на припущенні, що люди діють раціонально та об'єктивно оцінюють ризики та доходи. Однак в реальному житті вони діють відповідно до своїх емоцій, поведінкових упереджень, досвіду та інших чинників, які можуть впливати на прийняття фінансових рішень.

Теорія міжнародного портфельного інвестування обґрунтовує переваги міжнародної диверсифікації інвестиційного портфеля та можливості отримання доходів на різних ринках. Проте міжнародна інвестиційна практика та емпіричні дослідження показують, що поведінка інвестора часто є ірраціональною, а на інвестиційні рішення впливають суб'єктивні чинники. Міжнародні портфельні інвестори не завжди користуються перевагами міжнародної диверсифікації, що пояснюється переважно схильністю до інвестування на місцевих ринках, а також іншими поведінковими упередженнями.

Поведінкові фінанси є об'єктом дослідження багатьох науковців, з поміж яких варто відзначити класиків цього напрямку фінансової науки – Д. Канемана, А. Тверські, Р. Шіллера, Р. Талера, Д. Хіршляйфера, Г. Шефріна, М. Стетмена, Е. Ло. Дослідженням впливу поведінкових упереджень на інвестиційні рішення, а також можливостей застосування принципів поведінкових фінансів у теорії міжнародного портфельного інвестування займалися такі зарубіжні і вітчизняні вчені та дослідники: А. Шлейфер, М. Бартон, М. Помпіан, М. Фідора, М. Тошіно, М. Бруннермаер, П. Дзюба, К. Штогрін, П. Ілляшенко та ін.

МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ

Інформаційною та методологічною базою дослідження є праці вітчизняних і зарубіжних науковців та дослідників. У статті застосовано методи абстрагування, порівняння та узагальнення, аналізу і синтезу.

МЕТА статті – порівняння традиційних та поведінкових фінансів, а також дослідження імплікацій поведінкових фінансів у сучасній теорії міжнародного портфельного інвестування.

РЕЗУЛЬТАТИ

Традиційні фінанси базуються на неокласичній економічній теорії та припускають, що люди не схильні до ризику, володіють повною інформацією і зосереджені на максимізації корисності. Інвестори, які так поведуться, визначаються як раціональні або раціональні економічні люди. Їх раціональність веде до створення ефективних ринків, на яких ціни відображають всю доступну актуальну інформацію [1]. Зі свого боку, поведінкові фінанси, припускають, що люди можуть бути такими, що уникають ризик, є нейтральними або схильними до ризику. Будь-який з цих трьох випадків може вплинути на прийняття ними рішень. Індивіди можуть бути раціональними, але в більшості випадків їхня поведінка краще пояснюється емоціями та психологією [2].

У традиційних фінансах передбачається, що всі інвестори володіють однією й тією ж інформацією та інтерпретують її точно і майже миттєво, без упередженості в оцінюванні інвестицій та прийнятті рішень, спрямованих на максимізацію корисності. Поведінкові фінанси визнають, що інвестори не завжди ухвалюють рішення, що відповідають максимізації корисності. Їхня обмежена раціональність передбачає межі можливостей знання та усуває припущення про досконалу інформацію, повністю раціональне прийняття рішень та послідовну максимізацію корисності.

Теорія перспектив ще більше послаблює припущення про неприйняття ризику і натомість пропонує неприйняття втрат. У цій теорії основна увага приділяється формулюванню рішень як виграшу чи збитку та зважуванню невизначених результатів. Тоді як теорія корисності передбачає неприйняття ризику, теорія перспектив передбачає неприйняття втрат [3].

Гіпотеза ефективного ринку (efficient market hypothesis) є однією з основних концепцій, на якій базується портфельна теорія. Згідно з цією гіпотезою вся доступна суттєва інформація відразу відображається на ціні активів. Сукупне прийняття рішень учасниками ринку є правильним, навіть якщо окремі інвестори помиляються. Інвестори не можуть отримати вищий, ніж ринковий, дохід без прийняття додаткового ризику. [4]. Розрізняють три форми ефективності ринку: слабка форма (ціна активу повністю відображає попередню загальнодоступну інформацію про актив), напівсильна форма (ціна активу повністю відображає не тільки попередню, але й поточну публічну інформацію) та сильна форма (ціна активу повністю відображає всю інформацію про актив – попередню, публічну, а також інсайдерську) [5].

Проте на ринку є явища, що суперечать гіпотезі ефективного ринку та вказують на неефективність ринку – ринкові аномалії. Їх може бути спричинено різними чинниками, такими як інформаційна асиметрія між різними групами інвесторів, недостатня ліквідність ринку, різні поведінкові або психологічні фактори. Розрізняють такі фундаментальні, технічні та календарні аномалії.

Фундаментальні аномалії виникають тоді, коли ціна активу на ринку не відображає його справедливую вартість, яка відповідає фундаментальним характеристикам компанії (прибутковість, рівень ризику, показник P/E, дивідендна дохідність тощо). Фундаментальні аномалії порушують напівсильну та сильну форми ефективності ринку. Одним із прикладів фундаментальних ринкових аномалій є ефект маленької капіталізації, який полягає в тому, що акції компаній з невеликою капіталізацією мають вищу дохідність, ніж акції компаній з великою капіталізацією [6].

Технічні аномалії пов'язані із застосуванням технічного аналізу для дослідження історичних цінових даних для прогнозування руху цін. Технічні аномалії порушують всіх три форми ефективності. Дослідження показали, що коли короткострокове (1-, 2- або 5- денне) ковзне середнє переміщується вище (нижче) довгострокового (50-, 150- або 200-денного) ковзного середнього, то це сигналізує про необхідність купівлі (продажу) [7].

Календарні аномалії пов'язані з певними періодами часу або певними подіями. Прикладом таких аномалій є те, що акції мають аномально високу дохідність у січні, в останній день кожного місяця та у перші чотири дні кожного місяця. Календарні аномалії порушують всіх три форми ефективності.

Поведінкові фінанси заперечують гіпотезу ефективного ринку, адже передбачають, що поведінка інвесторів може бути нерациональною, вони можуть бути піддані впливу психологічних та поведінкових чинників, які впливають на прийняття рішень. Це може призвести до того, що ціни активів не відоб-

ражають їх справедливої вартості, або що учасники ринку не використовують доступну інформацію для прийняття обґрунтованих рішень. Інвестори можуть отримати вищий, ніж ринковий дохід, без прийняття додаткового ризику.

На сьогодні нема єдиної теорії поведінкових фінансів, але в останні десятиліття науковцями запропоновано різні теоретичні концепції, що пояснюють вплив психології, емоцій та поведінкових упереджень на портфельне інвестування, зокрема міжнародне портфельне інвестування. До найбільш впливових серед них можна віднести: поведінкову модель оцінювання капітальних активів, поведінкову портфельну теорію та гіпотезу адаптивних ринків.

Поведінкова модель оцінювання капітальних активів (behavioral capital asset pricing model) є модифікацією традиційної моделі оцінювання капітальних активів, що враховує поведінкові упередження інвесторів та їх вплив на інвестиційні рішення. Традиційна модель передбачає, що ринкові ціни формуються на основі об'єктивного аналізу ризику та доходності. Внутрішня вартість активу визначається очікуваними грошовими потоками, дисконтованими з урахуванням необхідної ставки доходності на основі безризикової ставки та премії за систематичний ризик. Поведінкова модель додає до ставки дисконтування надбавку (премію) за настрої (sentiment premium). Очікувана дохідність активу розраховується як безризикова ставка плюс премія за систематичний ризик плюс премія за настрої [9]. Премію за настрої можна оцінити з урахуванням дисперсії прогнозів аналітиків. Чим вища дисперсія, тим вища премія.

Поведінкова портфельна теорія (behavioral portfolio theory), запропонована Шефріном та Статманом, припускає, що інвестори мають на меті не лише максимізацію вартості їх портфелів, але й інші цілі, що враховуються у формуванні інвестиційного портфеля. Автори теорії відзначають, що поведінковий портфель схожий на піраміду, що складається з різних рівнів, кожен з яких має свої цілі та відображає різне співвідношення ризику та доходу [10].

Розподіл активів у портфелі буде здійснюватися за рівнями із врахуванням мети кожного рівня. Якщо метою є висока дохідність, то буде обрано більш ризиковані та більш спекулятивні активи. Кількість активів на рівні відображає сприйняття інвестором ризику. Несхильні до ризику інвестори з увігнутою функцією корисності матимуть велику кількість активів на кожному рівні. Якщо інвестор не хоче збитків, він триматиме більше готівки, щоб уникнути можливої необхідності продавати активи зі збитком для задоволення потреб у ліквідності. Результируючий загальний портфель може бути диверсифікованим, але, ймовірно, буде субоптимальним, оскільки рівні формуються без урахування їх кореляції один з одним [7].

Гіпотезу адаптивного ринку (adaptive market hypothesis) запропоновано відомим вченим-економістом Ендрю Ло. Вона передбачає поєднання гіпотези ефективного ринку та положень поведінкової економіки. Гіпотеза адаптивного ринку припускає, що фінансові ринки не обов'язково є ефективними увесь час, а скоріше вони адаптуються і розвиваються з часом, коли з'являється нова інформація та технології. Згідно з

цією гіпотезою учасники ринку не завжди є раціональними, а на їхню поведінку впливає поєднання біологічних, психологічних та соціальних факторів. Гіпотеза також припускає, що фінансові ринки не є однорідними і що різні сегменти ринку можуть функціонувати по-різному залежно від їх ліквідності, транзакційних витрат та інших чинників. Відмінності у структурі ринку та поведінці учасників можуть призвести до тимчасової неефективності ринку, якою можуть скористатися кваліфіковані інвестори [11].

Гіпотеза адаптивного ринку передбачає, що успішні учасники ринку застосовують ті чи інші евристичні дотри, доки вони не перестануть працювати, а потім відповідно їх коригують. Інакше кажучи, успіх ринку – це еволюційний процес. Ті, хто не адаптується або не може адаптуватися, не виживає [12].

Гіпотеза адаптивного ринку пропонує п'ять основних висновків: 1) співвідношення ризику та доходності не повинно бути стабільним, премія за ринковий ризик змінюється з часом у міру зміни конкурентного середовища; 2) активне управління може знайти можливості для застосування арбітражу та збільшення вартості; 3) жодна інвестиційна стратегія не може бути постійно ефективною; 4) адаптація та інновації необхідні для успіху інвестицій; 5) виживають ті учасники ринку, які змінюються і пристосовуються.

Окрім вказаних теорій варто згадати концепцію інвестування на основі цілей (goal-based investing), що базується на поєднанні принципів сучасної портфельної теорії та поведінкових фінансів [13]. Замість традиційного підходу до інвестування, що передбачає максимізацію доходів та мінімізацію ризиків, цей підхід базується на визначенні інвестором особистих фінансових цілей (наприклад, пенсійні накопичення або власний будинок) та формуванні портфеля, який максимізує ймовірність досягнення цих цілей. Однією з головних переваг інвестування на основі цілей є те, що воно допомагає зосередитися на конкретних результатах, а не постійно відслідковувати поточні тенденції чи зміни ринкової кон'юнктури. Це може допомогти покращити емоційний стан інвесторів під час падіння ринку. Адже ті інвестори, які знають, що їх інвестиції присвячено досягненню конкретної мети, можуть бути більш спокійними, коли ринок нестабільний, оскільки вони зосереджені на довгострокових цілях, а не на короткострокових коливаннях ринку.

Інвестування на основі цілей передбачає такі кроки: визначення конкретних фінансових цілей та термінів їх досягнення; визначення допустимого рівня ризику, який інвестор готовий прийняти; формування інвестиційного портфеля, який відповідає обраним параметрам; оцінювання та перегляд портфеля для забезпечення максимального досягнення цілей інвестора.

Ще одним підходом до розподілу активів, що враховує поведінкові упередження та емоції інвесторів є поведінково модифікований розподіл активів (behaviorally modified asset allocation). Інвестори часто приймають рішення, спираючись на емоції, а не на чіткі інвестиційні принципи, що може призвести до низької ефективності інвестицій. Поведінково модифікований розподіл активів вирішує цю проблему шляхом реалізації інвестиційних стратегій, що допомагають інвесторам подолати поведінкові упередження

та приймати раціональні інвестиційні рішення [14].

Наявні поведінкові теорії пропонують мультидисциплінарний підхід до міжнародного портфельного інвестування, вказують на ірраціональність інвесторів, фокусуються на специфічних поведінкових упередженнях. У багатьох випадках є більш валідними, ніж традиційні, оскільки містять менше припущень, а самі припущення є реалістичнішими [8].

Основні імплікації поведінкових фінансів для портфельної теорії:

Поведінкові фінанси припускають, що інвестори схильні до різних упереджень, таких як надмірна самовпевненість, неприйняття втрат, якорування тощо. Ці упередження призвести до неоптимальних інвестиційних рішень, наприклад, тривале утримування збиткових позицій або надмірна обережність у прийнятті інвестиційних рішень.

Поведінкові фінанси припускають, що емоції та настрої інвесторів можуть впливати на інвестиційні рішення. Наприклад, інвестори можуть бути більш схильні купувати акції у періоди ринкового ажіотажу, що призводить до переоцінки акцій. З іншого боку, інвестори можуть продавати акції в періоди ринкової паніки, що призводить до недооцінки акцій.

Поведінкові фінанси припускають, що інвестори часто використовують евристичні або емпіричні правила у прийнятті інвестиційних рішень, що може призвести до поведінкових упереджень. Наприклад, інвестори можуть переоцінювати нещодавню інформацію у прийнятті рішень, що призводить до недостатньої диверсифікації їхніх портфелів.

Поведінкові фінанси припускають, що є межі арбітражу, який відноситься до процесу купівлі недооцінених активів і продажу переоцінених активів з метою отримання прибутку від неефективності ринку. Ці обмеження можуть виникати через такі фактори, як обмеження на короткі продажі або проблеми з ліквідністю.

Міжнародне портфельне інвестування пропонує багато переваг інвесторам, які можуть заробляти на зростанні інших країн, хеджувати інвестиційні та валютні ризики, зменшити ризики та збільшити доходність за рахунок міжнародної диверсифікації. Але незважаючи на привабливість міжнародних портфельних інвестицій, не варто забувати про пов'язані з ними ризики та обмеження, а також те, що поведінка міжнародних інвесторів також не є повністю раціональною та визначається емоціями, поведінковими та психологічними чинниками. Поведінкові фінанси припускають, що на міжнародні інвестиційні рішення та формування міжнародного інвестиційного портфелю впливає низка поведінкових упереджень, найбільш вагомими серед яких схильність до інвестування на місцевих ринках та культурні відмінності.

Схильність до інвестування на місцевих ринках (home bias) передбачає, що інвестори можуть віддавати перевагу інвестуванню у власну країну або регіон, навіть якщо на міжнародних ринках є кращі можливості для отримання прибутку. Фінансові інструменти місцевого ринку становлять значну частку в інвестиційних портфелях. Це може призвести до неоптимального розподілу інвестицій і втрачених можливостей для диверсифікації [15]. Незважаючи на чис-

ленні дослідження, науковці не знайшли відповідь на питання про причини схильності до інвестування на місцевих ринках. Обґрунтовано багато припущень стосовно чинників формування такої схильності, які можна згрупувати у чотири групи: інституційні чинники, бігевіористські чинники, транзакційні чинники та група інших чинників [16].

Культурні відмінності можуть мати значний вплив на прийняття міжнародних інвестиційних рішень, оскільки представники різних культур мають унікальне світосприйняття, власні переконання та цінності, які впливають на їхнє сприйняття ризику та дохідності. Інвестори з культур з високим рівнем уникнення невизначеності мало схильні до ризику, що впливає на їхні підходи до формування інвестиційного портфелю. Представники культур з різною часовою орієнтацією можуть бути більш або менш терплячими в очікуванні прибутку, а також можуть бути більш або менш схильними інвестувати в довгострокові фінансові інструменти. Інвестори з колективістських культур можуть бути більш схильні до ризику та віддавати перевагу колективному інвестуванню. Тоді як інвестори з індивідуалістичних культур не схильні ризикувати та інвестують переважно індивідуально [17].

ВИСНОВКИ

Поведінкові фінанси опонують традиційній фінансовій теорії та заперечують раціональність людини та ефективність ринків. На сьогодні немає єдиної теорії поведінкових фінансів, але є низка теоретичних концепцій, які описують поведінку інвесторів з погляду поведінкової теорії. Найвпливовіші серед них: поведінкова модель оцінювання капітальних активів, поведінкова портфельна теорія, гіпотеза адаптивних ринків, поведінково модифікований розподіл активів та інвестування на основі цілей.

Включення принципів поведінкових фінансів у теорію міжнародних портфельних інвестицій може забезпечити більш реалістичне і точне розуміння поведінки інвесторів і ринкової динаміки. Визнаючи вплив емоцій та упереджень на інвестиційні рішення, інвестори та портфельні менеджери можуть приймати більш обґрунтовані рішення, які відповідають їхнім цілям та схильності до ризику. На міжнародні інвестиційні рішення та формування міжнародного інвестиційного портфеля впливають поведінкові упередження інвесторів, серед яких найбільш дослідженими та такими, що мають найбільший вплив є схильність до інвестування на місцевих ринках та культурні відмінності.

Список використаних джерел

1. Kamoune A., Ibenrissoul N. Traditional versus Behavioral Finance Theory. *International Journal of Accounting, Finance, Auditing, Management and Economics. IJAFAME*. 2022. № 3(2-1). pp.282-294. URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.6392167>
2. Kahneman D., Tversky A. Prospect Theory: An Analysis of Decision under Risk. *Econometrica*. 1979. Vol. 47. № 2. pp. 263-292. URL: <https://www.jstor.org/stable/1914185>
3. Nickerson C. Prospect Theory: How Users Make Decisions. *Simply Psychology*. 2023. URL: <https://www.simplypsychology.org/prospect-theory.html>
4. Burton M. The Efficient Market Hypothesis and Its Critics. *Journal of Economic Perspectives*. 2003. Vol. 17. № 1. pp. 59-82. URL: <https://doi.org/10.1257/089533003321164958>
5. Fama Eugene. Efficient Capital Markets: A Review of Theory and Empirical Work. *Journal of Finance*. 1970. Vol. 25. № 2. pp. 383-417. URL: <https://doi.org/10.2307/2325486>
6. Dolder D.V., Vandenbroucke J. Behavioral Risk Profiling: Measuring Loss Aversion of Individual Investors. 2022. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4199169
7. Barberis N.C. Thirty Years of Prospect Theory in Economics: A Review and Assessment. *Journal of Economic Perspectives*. 2013. Vol. 27. № 1. pp. 173-196. URL: <http://dx.doi.org/10.1257/jep.27.1.173>
8. Дзюба П. Бігевіоризм: еволюція та місце в теорії міжнародного портфельного інвестування. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2019. № 6. С. 89-104.
9. Shefrin H., Statman M. Behavioral Capital Asset Pricing Theory. *The Journal of Financial and Quantitative Analysis*. 1994. Vol. 29. pp. 323-349. URL: <https://doi.org/10.2307/2331334>
10. Shefrin H., Statman, M. Behavioral Portfolio Theory. *Journal of Financial and Quantitative Analysis*. 2000. Vol. 35. № 2. pp. 127-151. URL: <https://doi.org/10.2307/2676187>.
11. Lo A.W. The adaptive markets hypothesis. *The Journal of Portfolio Management*. 2004. Vol. 30. № 5. pp. 15-29. URL: <https://ssrn.com/abstract=602222>
12. Noreen U., Shafique A., Ayub U., Saeed S.K. Does the Adaptive Market Hypothesis Reconcile the Behavioral Finance and the Efficient Market Hypothesis? *MDPI*. 2022. Vol. 10(9). URL: <https://www.mdpi.com/2227-9091/10/9/168>
13. Capponi A., Zhang Y. Goal Based Investment Management. 2022. URL: <https://ssrn.com/abstract=4121931>
14. Pompian M. M., Longo J. M. Behavioral Finance into Your Practice. *FPA Journal*. 2005. URL: https://www.sunpointinvestments.com/wp-content/uploads/2019/07/ed7486_9b261ac237d94290a0c7aa854542fe6f.pdf
15. Lutje T., Menkhoff L. What Drives Home Bias? Evidence from Fund Managers' Views. *International Journal of Finance & Economics*. 2004. Vol. 12 (1). pp. 21-35. URL: <http://dx.doi.org/10.1002/ijfe.309>
16. Дзюба П.В., Штогрін К.В. Поведінкові відхилення інвестиційних рішень: на прикладі схильності до інвестування на місцевих ринках. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2021. Вип. 37. С. 24-34. URL: <https://doi.org/10.32782/2413-9971/2021-37-4>
17. Anderson C.W., Fedenia M., Hirschey M., Skiba H. Cultural influences on home bias and international diversification by institutional investors. *Journal of Banking & Finance*. 2011. Vol. 35. Issue 4. pp. 916-934. URL: <https://doi.org/10.1016/j.jbankfin.2010.09.006>

References

1. Kamoune A., Ibenrissoul N. Traditional versus Behavioral Finance Theory. *International Journal of Accounting, Finance, Auditing, Management and Economics. IJAFAME*. 2022. № 3(2-1). pp.282-294. URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.6392167>
2. Kahneman D., Tversky A. Prospect Theory: An Analysis of Decision under Risk. *Econometrica*. 1979. Vol. 47. № 2. pp. 263-

292. URL: <https://www.jstor.org/stable/1914185>
3. Nickerson C. Prospect Theory: How Users Make Decisions. *Simply Psychology*. 2023. URL: <https://www.simplypsychology.org/prospect-theory.html>
4. Burton M. The Efficient Market Hypothesis and Its Critics. *Journal of Economic Perspectives*. 2003. Vol. 17. № 1. pp. 59-82. URL: <https://doi.org/10.1257/089533003321164958>
5. Fama Eugene. Efficient Capital Markets: A Review of Theory and Empirical Work. *Journal of Finance*. 1970. Vol. 25. № 2. pp. 383-417. URL: <https://doi.org/10.2307/2325486>
6. Dolder D.V., Vandenbroucke J. Behavioral Risk Profiling: Measuring Loss Aversion of Individual Investors. 2022. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4199169
7. Barberis N.C. Thirty Years of Prospect Theory in Economics: A Review and Assessment. *Journal of Economic Perspectives*. 2013. Vol. 27. № 1. pp. 173-196. URL: <http://dx.doi.org/10.1257/jep.27.1.173>
8. Dziuba P. Behaviorism: evolution and place in international portfolio investing theory. *Foreign Trade: Economics, Finances, Law*. 2019. Vol. 107. No. 6. pp. 89-104 (in Ukrainian).
9. Shefrin H., Statman M. Behavioral Capital Asset Pricing Theory. *The Journal of Financial and Quantitative Analysis*. 1994. Vol. 29. pp. 323-349. URL: <https://doi.org/10.2307/2331334>
10. Shefrin H., Statman, M. Behavioral Portfolio Theory. *Journal of Financial and Quantitative Analysis*. 2000. Vol. 35. № 2. pp. 127-151. URL: <https://doi.org/10.2307/2676187>
11. Lo A.W. The adaptive markets hypothesis. *The Journal of Portfolio Management*. 2004. Vol. 30. № 5. pp. 15-29. URL: <https://ssrn.com/abstract=602222>
12. Noreen U., Shafique A., Ayub U., Saeed S.K. Does the Adaptive Market Hypothesis Reconcile the Behavioral Finance and the Efficient Market Hypothesis? *MDPI*. 2022. Vol. 10(9). URL: <https://www.mdpi.com/2227-9091/10/9/168>
13. Capponi A., Zhang Y. Goal Based Investment Management. 2022. URL: <https://ssrn.com/abstract=4121931>
14. Pompian M. M., Longo J. M. Behavioral Finance into Your Practice. *FPA Journal*. 2005. URL: https://www.sunpointeinvestments.com/wp-content/uploads/2019/07/ed7486_9b261ac237d94290a0c7aa854542fe6f.pdf
15. Lutje T., Menkhoff L. What Drives Home Bias? Evidence from Fund Managers' Views. *International Journal of Finance & Economics*. 2004. Vol. 12 (1). pp. 21-35. URL: <http://dx.doi.org/10.1002/ijfe.309>
16. Dziuba P.V., Shtohrin K.V. Behavioural biases affecting investment decisions: example of the home bias. *Scientific Bulletin of Uzhgorod National University. Series: International Economic Relations and the World Economy*. 2021. Vol. 37. pp. 24-34. URL: <https://doi.org/10.32782/2413-9971/2021-37-4> (in Ukrainian).
17. Anderson C.W., Fedenia M., Hirschey M., Skiba H. Cultural influences on home bias and international diversification by institutional investors. *Journal of Banking & Finance*. 2011. Vol. 35. Issue 4. pp. 916-934. URL: <https://doi.org/10.1016/j.jbankfin.2010.09.006>

Vasyl MATEI

PhD in Economics, Associate Professor of department, Educational and Scientific Institute of International Relations of Taras Shevchenko National University of Kyiv
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4836-2604>
e-mail: vasylmatei@gmail.com

Andrii BUZ

master, Educational and Scientific Institute of International Relations of Taras Shevchenko National University of Kyiv
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0074-0693>

BEHAVIOURAL FINANCE PERSPECTIVE IN THEORY OF INTERNATIONAL PORTFOLIO INVESTMENT

Behavioural theory has become a driving force for relaunching and rethinking the conceptual foundations of conventional economic theory, giving impetus to the study of behavioural economics, including behavioural finance and the theory of international portfolio investment. The theory of international portfolio investment justifies the benefits of international diversification of investment portfolios and the possibility of generating returns in different markets. However, international investment practice and empirical research show that investor behaviour is often non-rational, and investment decisions are influenced by psychology, emotions, and cognitive biases. The purpose of this paper is to compare traditional and behavioural finance and study the implications of behavioural finance in modern portfolio theory. It has been established that classical finance is based on neoclassical economics and assumes that people are rational, risk-averse, have complete information, and are focused on utility maximisation. In contrast, behavioural finance assumes that people can be rational, but in most cases, their behaviour is better explained by emotions and psychology. Investors do not always make decisions that are consistent with utility maximisation. The paper emphasizes that modern portfolio theory is based on the efficient market hypothesis, which behavioural finance rejects, as it assumes that investors' behaviour may be non-rational and influenced by psychological and behavioural factors that affect decision-making. It was revealed that today, there is no single theory of behavioural finance, but there are several theoretical concepts that describe investor behaviour from the perspective of behavioural theory. Among the most influential are the behavioural capital asset pricing model, behavioural portfolio theory, adaptive markets hypothesis, behaviourally modified asset allocation, and goal-based investing. International investment decisions and the formation of international investment portfolios are influenced by investors' behavioural biases, among which the most researched and influential are home bias, which refers to investors' preference for domestic investments, and cultural differences, which can influence risk perception and investment preferences.

Keywords: international portfolio investments, behavioural finance, efficient market hypothesis, behavioural biases, home bias

DOI: <https://doi.org/10.37634/efp.2023.4.20>
УДК 342.25

Олексій Юрійович ЛЯЛЮК

к.ю.н., доцент кафедри, Національний Юридичний Університет ім. Ярослава Мудрого; зав. від., НДІ державного будівництва та місцевого самоврядування НАПрНУ
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1214-0580>
e-mail: alyalyuk@ukr.net

Вероніка Ігорівна ЧЕРЕДНІЧЕНКО

студентка, Національний Юридичний Університет ім. Ярослава Мудрого
ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-0209-0675>
e-mail: biz.veronika.ua@gmail.com

КОНФЛІКТ ІНТЕРЕСІВ У МІСЦЕВОМУ САМОВРЯДУВАННІ: ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТА ЗАПОБІГАННЯ ВИНИКНЕННЮ

Статтю присвячено особливостям конфлікту інтересів у місцевому самоврядуванні. На підставі аналізу наявних нормативно-правових актів та наукових праць визначено особливості правового регулювання та запобігання виникненню конфлікту інтересів під час діяльності органів місцевого самоврядування. Досліджено сутність конфлікту інтересів та його прояви у сфері місцевого самоврядування. Також визначено відмінність понять «повноваження» та «приватний інтерес». У статті проаналізовано порядок дій у різних ситуаціях під час виявлення конфлікту інтересів у системі місцевого самоврядування, описуються наслідки цього конфлікту та зазначено про певні недоліки нормативно-правової бази України стосовно врегулювання процедури як повідомлення про конфлікт інтересів, так і алгоритму поведінки при його наявності.

Ключові слова: конфлікт інтересів, приватний інтерес, реальний конфлікт інтересів, потенційний конфлікт інтересів, посадові особи держави та місцевого самоврядування

ВСТУП

Конфлікт інтересів зазвичай означає, що є загроза негативного впливу на неупередженість під час виконання службових обов'язків через приватні інтереси службової особи. Розуміння цього «феномену» та управління ним є одним із важливих аспектів запобігання корупції в будь-якому органі публічної влади, зокрема й серед працівників органів місцевого самоврядування. Особлива відповідальність обраних представників перед громадськістю виникає під час виконання ними своїх обов'язків без зловживання наданими повноваженнями, оскільки саме в цьому і проявляється впевненість в їхній сумлінній праці. Проте дуже багато випадків, коли, наприклад, депутати місцевих рад не розуміють, як визначити наявність конфлікту інтересів та які його наслідки.

Досі залишається актуальною проблема невірної тлумачення антикорупційного законодавства і, як наслідок, – тієї частини, яка стосується запобігання та врегулювання конфлікту інтересів. У результаті це призводить до порушення положень законодавства у сфері запобігання та протидії корупції.

МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Зважаючи на розповсюдженість в роботі органів публічної влади ситуацій, коли доводиться визначити наявність конфлікту інтересів, дану тематику досліджували такі вчені, як В. Пінчук, А. Гайдук, Р. Дутка, Г. Джумагельдієва, Я. Орленко та ін. Проте поглибленого й комплексного аналізу проблематики конфлікту інтересів та його особливостей саме в місцевому самоврядуванні, не проводилося. У статті автори застосували методи аналізу, узагальнення, синтезу тощо.

МЕТА статті – визначити поняття конфлікту інтересів в органах місцевого самоврядування, його ознаки, особливості, способи врегулювання, можливі

наслідки та з'ясувати варіативність дій посадовців у вирішенні цієї проблеми відповідно до антикорупційного законодавства.

РЕЗУЛЬТАТИ

У зв'язку з новими законодавчими нормами, що регулюють відносини у сфері запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, головним завданням держави загалом, антикорупційних органів зокрема, є надання консультативної та просвітницької роботи з виконання відповідних законодавчих вимог на практиці. З метою уніфікації підходу до розуміння та дотримання правил запобігання й врегулювання конфлікту інтересів серед осіб, які мають повноваження влади, Національне агентство з питань запобігання корупції затвердило «Методичні рекомендації з питань запобігання та врегулювання конфлікту інтересів у діяльності осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та порівнянних до них осіб» [11]. Крім того, актуальними на сьогодні залишаються «Методичні рекомендації Міністерства юстиції України щодо запобігання та протидії корупції в державних органах та органах місцевого самоврядування» [3].

Незважаючи на це, на наш погляд, залишаються невирішеними питання, пов'язані з механізмами врегулювання конфлікту інтересів залежно від специфіки сфери регулювання та практичної реалізації правил конфлікту інтересів. Наявність конфлікту інтересів не завжди тягне за собою виникнення корупції, але істотно підвищує ризик вчинення корупційних дій.

З'ясування поняття «конфлікт інтересів» є важливим для вживання необхідних заходів до врегулювання такого конфлікту. Проте діючий Закон України «Про запобігання корупції» не містить загального визначення «конфлікту інтересів», а лише пропонує розрізнити два види такого конфлікту – потенційний і ре-

альний. Потенційний конфлікт інтересів визначається як наявність приватного інтересу у сфері, в якій особа виконує свої службові чи представницькі повноваження, що може вплинути на об'єктивність та неупередженість її рішень та дій [8]. Зі свого боку, Кодекс України про адміністративні правопорушення під реальним конфліктом інтересів розуміє суперечність між приватним інтересом особи та її службовими чи представницькими повноваженнями, що впливає на об'єктивність або неупередженість прийняття рішень або на вчинення чи невчинення дій під час виконання вказаних повноважень [1, ст. 172¹].

Отже, конфлікт інтересів можливий, якщо він відбувається за двома важливими умовами: 1) наявність суперечності між приватними інтересами особи та її службовими повноваженнями; 2) можливість цих суперечностей негативно вплинути на об'єктивність і неупередженість прийняття рішень або на вчинення чи невчинення дій під час виконання службових повноважень. Це означає, що конфлікт інтересів може мати місце не тільки тоді, коли суперечність вже вплинула на об'єктивність та/або неупередженість прийняття рішень, або на вчинення чи невчинення дій, але й тоді, коли є потенційна можливість вплинути на них [9].

Продовжуючи аналіз вітчизняного законодавства в аспекті поняття конфлікту інтересів саме у місцевому самоврядуванні, варто звернути увагу на нову редакцію ч. 1 ст. 59¹ Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» [9], яка визначає, що врегулювання конфлікту інтересів у діяльності депутатів місцевих рад та сільських, селищних, міських голів здійснюється відповідно до Закону України «Про запобігання корупції». Ці зміни набрали чинності 18 березня 2021 р. та дали змогу здійснити ефективні спроби з врегулювання конфлікту інтересів у сільських, селищних, міських голів, секретарів, депутатів сільської, селищної, міської ради, голів, їх заступників, депутатів районних, обласних та районних міст рад.

Тепер такі особи можуть брати участь у засіданні ради та інших колегіальних органів (наприклад, комісій, комітетів, колегій) за наявності конфлікту інтересу тільки, якщо: їхня неучасть призведе до неможливості прийняття рішень колегіальним органом; відбудеться публічне самостійне повідомлення про конфлікт інтересів під час засідання цього органу. Раніше ж у Законах, які регламентують конфлікт інтересів, була колізія. З одного боку, Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» дозволяв брати участь в ухваленні рішення (в умовах конфлікту інтересів) у разі самостійного публічного оголошення про це, а з іншого – ч. 1 ст. 28, ч. 2 ст. 35 Закону України «Про запобігання корупції» [8] забороняла особі брати участь в ухваленні рішення після повідомлення про конфлікт інтересів. Тому місцеві депутати та посадові особи могли брати участь у розгляді, підготовці та прийнятті рішень на засіданнях місцевих рад, просто оголошуючи про конфлікт інтересів під час засідання колегіального органу.

Найбільш поширеними ситуаціями, коли виникає конфлікт інтересів, є взаємовідносини з фізичними та/або юридичними особами, які можуть призвести до виникнення приватного інтересу. Особисті відносини зазвичай полягають у можливості виконання службових

або представницьких обов'язків відносно самого себе, таких як ухвалення рішень стосовно власних інтересів, зокрема з питань оплати праці, застосування права на депутатське звернення чи запит у власних інтересах тощо. Ще однією ситуацією може бути поєднання статусу депутата з іншою діяльністю, наприклад, якщо депутат є керівником комунального підприємства і бере участь у розгляді питань стосовно його діяльності на цій посаді. Крім того, конфлікт інтересів може виникнути, якщо особа є засновником чи керівником підприємства й має службові та/або представницькі повноваження стосовно цього підприємства, установи чи організації.

Передумовою виникнення приватного інтересу можуть бути відносини з членами родини, оскільки законодавець вважає, що кожна людина має бажання дбати про своїх близьких. Під час спільної роботи з родичами та членами сім'ї необхідно враховувати характер та зміст службових або представницьких повноважень, які можуть мати відношення до цих осіб.

До виникнення конфлікту інтересів може призвести отримання подарунку від дарувальника, особливо якщо особа, яка отримала подарунок, або її близька особа повинна прийняти рішення стосовно дарувальника. Це може зумовити приватний інтерес у віддаченні за подарунок. Закон України «Про запобігання корупції» визначає перелік близьких осіб, стосовно яких у посадові особи може виникнути конфлікт інтересів під час виконання повноважень. Втім, вказаний закон не надає точного переліку осіб, яких можна вважати друзями або з ким посадова особа може мати дружні стосунки. Однак ці відносини можуть виникати у зв'язку з особами, з якими ми перебуваємо у дружніх стосунках, сусідських відносинах, навчалися разом у закладах освіти, були колегами або проводили тривалий час разом тощо. Також до дружніх стосунків можуть відноситися спілкування з «друзями» у соціальних мережах, які можуть впливати на приватний інтерес посадової особи.

Приватний інтерес може мати більший спектр проявів, ніж тільки фінансові чи матеріальні інтереси або отримання особистої вигоди від прийняття певних рішень. У деяких випадках приватний інтерес може полягати в зацікавленості у прийнятті або не прийнятті конкретних рішень, що сприяють певним організаціям, впливи на результати засідань конкурсних комісій та інших комітетів або наданні позитивних відгуків, коли службова особа проводить перевірки організацій, де він є учасником, а інші члени цієї організації є засновниками.

Закон України «Про запобігання корупції» не забороняє наявність приватного інтересу (приватного життя) як такого, але вимагає дотримання етичних норм та відповідну оцінку приватних інтересів, щоб уникнути негативного впливу на об'єктивність прийняття рішень та дій під час виконання службових повноважень. Це означає, що конфлікт інтересів може виникнути під час абсолютно законних дій службовця як приватної особи за його належності до громадських організацій, родинних інтересів тощо, якщо ці інтереси можуть негативно вплинути на виконання службових повноважень цієї особи.

Конфлікти інтересів на засіданнях місцевих рад

можуть виникати у разі таких ситуацій: 1) голосування за надання матеріальних благ фізичним або юридичним особам, коли депутат має особистий інтерес до них; 2) голосування за умови праці для себе або своїх близьких осіб; 3) голосування за виділення коштів, пільг або преференцій для юридичних осіб, зокрема комунальних підприємств, якщо депутат є їх працівником; 4) голосування з призначення на посаду своїх близьких осіб; 5) участь представників місцевого самоврядування, їх близьких осіб та пов'язаних юридичних осіб у процедурах державних закупівель, які здійснюються органами місцевого самоврядування [5].

Отже, хоча не кожен конфлікт між службовими повноваженнями та приватними інтересами може призвести до неправомірних дій чи рішень, кожен з них може породити таку ситуацію, якщо не буде належно оцінений та вирішений.

Особи, на яких покладаються вимоги із запобігання та врегулювання конфлікту інтересів у сфері місцевого самоврядування та інших органів державної влади, можуть бути поділені на дві категорії. Перша категорія включає осіб, які мають повноваження виконувати функції місцевого самоврядування, такі як депутати місцевих рад, сільські, селищні та міські голови, а також посадові особи місцевого самоврядування. Друга категорія охоплює осіб, які згідно із Законом України «Про запобігання корупції» мають ті ж вимоги, що і особи, які виконують функції держави або місцевого самоврядування. Цю категорію складають посадові особи юридичних осіб публічного права, які не зазначені в першій категорії, а також особи, що надають публічні послуги, такі як аудитори, нотаріуси, оцінювачі, експерти, арбітражні керуючі, незалежні посередники, члени трудового арбітражу та інші, визначені Законом. До цієї категорії можуть також належати представники громадських об'єднань, навчальних закладів, експерти відповідної кваліфікації та інші особи, які входять до складу конкурсних та дисциплінарних комісій, утворених відповідно до Закону України «Про службу в органах місцевого самоврядування» [10] та інших Законів.

Важливе значення для аналізу конфлікту інтересів має з'ясування підстав виникнення конфлікту між приватним інтересом та повноваженнями. З одного боку, люди мають свої приватні інтереси, які можуть бути пов'язані з майном або іншими особистими потребами, а з іншого – особа, яка виконує функції місцевого самоврядування, зобов'язана служити інтересам територіальної громади і не може допустити впливу приватних інтересів на свої рішення та дії. Отже, у прийнятті рішень або вчиненні дій в межах своїх повноважень особа, що займає посаду в місцевому самоврядуванні, повинна бути готовою зробити вибір між задоволенням публічного інтересу, тобто інтересу територіальної громади, або приватних інтересів, включаючи свої власні та інтереси близьких осіб.

Прийняття рішень та вчинення дій під час виконання службових або представницьких повноважень можуть піддаватися впливу приватного інтересу та поставити під загрозу їх об'єктивність та неупередженість. Однак, це стосується лише тих випадків, коли виконання дискреційних повноважень не порушує законодавчі норми.

Дискреційні повноваження дозволяють посадовій особі приймати рішення з певною юридичною свободою, за допомогою якої можна обрати найкращий варіант рішення серед кількох юридично допустимих. Однак на практиці можуть виникати труднощі з визначенням, які повноваження є дискреційними та які саме конфлікти інтересів можуть виникнути. Дискреційні повноваження можуть передбачати вибір дії чи бездіяльності або варіанту рішення з різних варіантів, дозволених Законом. Особливістю є те, що вони здійснюються без необхідності узгодження з будь-ким. Для визначення можливості впливу приватних інтересів на об'єктивність прийняття рішення, потрібно порівняти повноваження з приватними інтересами та визначити, чи можуть вони вплинути на неупередженість прийняття рішення службовою особою. Якщо особа не повідомляє про можливий або наявний конфлікт інтересів та продовжує приймати рішення чи вчиняти дії в умовах такого конфлікту, то це може призвести до певних негативних наслідків.

За наявності конфлікту інтересів у посадовців та інших суб'єктів виникають певні обов'язки, що випливають з нормативно-правових актів.

Такі суб'єкти у виявленні конфлікту інтересів мають виконати дії, які зазначаються у п.п. 1, 2 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції»:

1. *Вживати заходів з метою запобігання виникнення можливих конфліктів інтересів та їхнього реального прояву.* Обов'язок уникнути конфлікту інтересів покладається як на конкретну особу, в якій існує ризик такого конфлікту, так і на будь-яку іншу особу, яка може потрапити у сферу впливу конфлікту. Керівник особи, в якій може виникнути конфлікт інтересів, повинен уникати прийняття рішень або здійснення дій, які можуть створити передумови для виникнення конфлікту інтересів у підлеглому.

2. *Зобов'язання про повідомлення відносно конфлікту інтересів* полягає в тому, що особа повинна надати інформацію про фактичну або можливу ситуацію, де може виникнути конфлікт між її особистими інтересами та інтересами іншої особи.

У разі якщо особа отримала інформацію про реальний чи потенційний конфлікт інтересів або повинна була про нього дізнатися, вона зобов'язана повідомити про це таких осіб та/або органи: свого без посереднього керівника; у випадку, якщо особа перебуває на посаді, яка не передбачає наявності безпосереднього керівника або в колегіальному органі – то повідомляється Національне агентство запобігання корупції (НАЗК); інший визначений законом орган або колегіальний орган, якщо конфлікт інтересів виник під час виконання повноважень відповідного органу.

Згідно із Законом України «Про запобігання корупції» повідомлення про наявність конфлікту інтересів має бути зроблене негайно, після того як особа дізналася про його наявність, і має надійти протягом визначеного Законом періоду, який не може перевищувати закінчення наступного робочого дня. Термін, протягом якого особа повинна повідомити про наявність конфлікту інтересів, розпочинається не лише з моменту, коли особа дізналася про факт наявності реального або потенційного конфлікту інтересів, але й з моменту, коли вона повинна була дізнатися про

такий конфлікт [4].

Закон України «Про запобігання корупції», на жаль, не встановлює конкретні вимоги до форми та способу повідомлення про конфлікт інтересів. Проте рекомендовано повідомляти про такий конфлікт у письмовій формі, що дасть змогу зареєструвати це повідомлення згідно з вимогами діловодства. Наявність письмового документу підтвердить факт повідомлення про конфлікт інтересів. Крім того, для ефективного врегулювання конфлікту інтересів керівник повинен мати інформацію про причину виникнення конфлікту, зміст приватного інтересу та службові повноваження, які можуть бути порушені через цей конфлікт. Така інформація допоможе керівнику зрозуміти суть конфлікту та прийняти відповідні рішення.

Відсутність чіткого правового врегулювання форми та способу повідомлення про конфлікт інтересів не виключає можливої відповідальності. Мова йде про положення ст. 172⁷ Кодексу України про адміністративні правопорушення, де вказано, що не повідомлення особою у встановлених законом випадках та порядку про наявність у неї реального конфлікту інтересів тягне за собою накладення штрафу від ста до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

3. Наступним пунктом є *недопущення вчинення дій або прийняття рішень в ситуаціях реального конфлікту інтересів*, що може призвести до наявності штрафу від двохсот до чотирьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян відповідно до Кодексу України про адміністративні правопорушення [1, ст. 172⁷]. Крім того, можливе визнання незаконними прийнятих рішень у таких умовах, що підтверджено рішенням Великої Палати Верховного Суду у справі №442/730/17, коли депутат не повідомив про свій конфлікт інтересів та взяв участь у голосуванні [7].

У разі якщо службовець буде притягнутий до відповідальності за зазначені порушення закону, його звільняють з посади і він не матиме права займати будь-яку посаду на державній службі протягом трьох років. Крім того, важливо мати на увазі, що відповідно до ст. 11 Закону України «Про запобігання корупції», НАЗК має повноваження забезпечувати ведення Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення [2].

4. *Необхідність вжиття заходів для вирішення потенційного або наявного конфлікту інтересів*. Керівник особи, який має повноваження звільняти з посад, повинен прийняти рішення з врегулювання конфлікту у підлеглої особи протягом двох робочих днів після отримання повідомлення про його наявність. Після цього необхідно повідомити підлеглу особу про прийняте рішення. Відповідно до Закону України «Про запобігання корупції» тільки керівник має повноваження вживати заходів для запобігання та врегулювання конфлікту інтересів у підлеглої особи, навіть якщо він став обізнаний про його наявність від інших осіб або з інших повідомлень про корупцію.

Також потрібно враховувати ще одну особливість: тільки особа, в якій виник конфлікт інтересів, може звернутися до НАЗК, якщо у неї є сумніви з його наявності. Але водночас керівник зобов'язаний вжити заходів для врегулювання цього конфлікту інтересів.

Якщо говорити про самостійні дії осіб, передбачені

Законом України «Про запобігання корупції», у виявленні реального або потенційного конфлікту інтересів варто зазначити, що вони мають змогу самостійно вживати певні заходи з їх врегулювання. Це стає можливим завдяки повному позбавленню приватного інтересу. Проте такі дії повинні бути підкріплені підтверджуючими документами, які надаються керівнику. Способи позбавлення приватного інтересу в Законі України «Про запобігання корупції» не прописані, але з аналізу його положень, на наш погляд, під ними можна розуміти будь-які спроби його уникнення.

Є декілька особливостей повідомлення про наявність конфлікту інтересів згідно із Законом України «Про запобігання корупції». Перша з них полягає у тому, що особа, яка є членом будь-якого колегіального органу, має три шляхи поведінки: повідомити колегіальний орган про конфлікт інтересів не пізніше наступного робочого дня з моменту, коли дізналася чи повинна була дізнатися про наявність у неї конфлікту інтересів; не брати участі у прийнятті рішення колегіальним органом; якщо без цієї особи орган не може продовжувати свою роботу – прийняття рішень відбувається під зовнішнім контролем. Однак Законом України «Про запобігання корупції» не передбачено процедури фіксації участі членів місцевих рад у пленарних засіданнях та під час розгляду та прийняття проектів рішень, які можуть спричинити конфлікт інтересів. Ця процедура має бути визначена у регламентах місцевих рад чи інших нормативних документах, які мають передбачати шляхи врегулювання конфлікту інтересів у діяльності відповідних осіб [8, ч. 7 ст. 28].

Друга стосується тих осіб, які не є членами колегіальних органів. У такому випадку особа має повідомляти про конфлікт інтересів своєму безпосередньому керівнику – за його відсутності це передається іншому уповноваженому органу (наприклад, НАЗК, яке може надати алгоритм врегулювання) та/або особа самостійно виконує певні дії задля недопущення подальшого конфлікту інтересів.

Проблеми настання відповідальності посадових осіб місцевого самоврядування стосовно наявності конфлікту інтересів є перспективним напрямом для подальшого дослідження.

ВИСНОВКИ

Аналіз антикорупційного законодавства стосовно запобігання та врегулювання конфлікту інтересів показав, що на даний момент зберігаються певні недоліки з таких питань, як: чіткість форми та способу повідомлення про конфлікт інтересів; відсутність процедури фіксації участі членів місцевих рад у пленарних засіданнях та під час розгляду та прийняття проектів рішень, які можуть спричинити конфлікт інтересів. Однак усі перелічені проблеми не означають безвідповідальності осіб, на яких покладено обов'язок стосовно запобігання та врегулювання конфлікту інтересів у сфері місцевого самоврядування та інших органів державної влади. Такі обов'язки полягають у: 1) вживанні заходів з метою запобігання виникнення можливих конфліктів інтересів та їхнього реального прояву; 2) зобов'язанні повідомити про конфлікт інтересів: особа повинна надати інформацію про фактичну або можливу ситуацію, де може виникнути конфлікт між

її особистими інтересами та інтересами іншої особи; 3) недопущенні вчинення дій або прийняття рішень в ситуаціях реального конфлікту інтересів; 4) необхідності вжиття заходів для вирішення потенційного або наявного конфлікту інтересів, які залежать від ситу-

ації, тому що особа може вживати будь-які заходи самостійно, якщо вони не порушують закон (чіткий перелік способів Законом України «Про запобігання корупції» не передбачений).

Список використаних джерел

1. Кодекс адміністративного судочинства України : Кодекс України від 06.07.2005 р. № 2747-IV: станом на 01.04.2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text>
2. Кучер І. Конфлікт інтересів в роботі публічних службовців: як уникнути і чому про це важливо. URL: https://protocol.ua/ua/konflikt_interesiv_v_roboti_publichnih_slugbovtsiv_yak_uniknuti_i_chomu_pro_tse_vagljivo_pam_yatati/
3. Методичні рекомендації «Запобігання і протидія корупції в державних органах та органах місцевого самоврядування»: Рекомендації Міністерства юстиції України від 16.10.2013 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0020323-13#Text>
4. Миколенко О.І. «Конфлікт інтересів» в національній правосвідомості та законодавстві України. *Правова держава*. 2019. № 33. С. 65–70.
5. Мороз О. Конфлікт інтересів: коли він виникає і що з ним робити? *Місьцеве самоврядування*. 2017. № 8. URL: <https://i.factor.ua/ukr/journals/ms/2017/august/issue-8/article-29800.html>
6. Пам'ятка щодо шляхів врегулювання конфлікту інтересів. URL: <https://chk.dcz.gov.ua/publikaciya/pamyatka-shchodo-shlyahiv-vregulyuvannya-konfliktu-interesiv>
7. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 20.03.2019 р. у справі № 442/730/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/80854671>
8. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII: станом на 31.03.2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>
9. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР: станом на 31.03.2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр#Text>
10. Про службу в органах місцевого самоврядування : Закон України від 07.06.2001 р. № 2493-III: станом на 01.08.2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2493-14#Text>
11. Щодо застосування окремих положень Закону України «Про запобігання корупції» стосовно запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, дотримання обмежень щодо запобігання корупції: метод. рек. від 21.10.2022 р. № 13. URL: <https://wiki.nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2022/10/Metodychni-rekomendatsiyi-vid-21.10.2022-13.pdf>

References

1. Administrative Judicial Code of Ukraine: Code of Ukraine dated July 6, 2005 No. 2747-IV. (on April 1, 2023). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (In Ukrainian).
2. Kucher I. Conflict of interest in the work of public officials: how to avoid it and why it is important. URL: https://protocol.ua/ua/konflikt_interesiv_v_roboti_publichnih_slugbovtsiv_yak_uniknuti_i_chomu_pro_tse_vagljivo_pam_yatati/ (In Ukrainian).
3. Methodological recommendations «Prevention and counteraction of corruption in state bodies and local self-government bodies»: Recommendations of the Ministry of Justice of Ukraine dated October 16, 2013. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0020323-13#Text> (In Ukrainian).
4. Mykolenko O.I. «Conflict of interests» in the national legal consciousness and legislation of Ukraine. *Constitutional State*. 2019. № 33. pp. 65–70. (In Ukrainian).
5. Moroz O. Conflict of interest: when it arises and what to do about it? *Local Government*. 2017. № 8. URL: <https://i.factor.ua/ukr/journals/ms/2017/august/issue-8/article-29800.html> (In Ukrainian).
6. Note on ways to resolve conflicts of interest. URL: <https://chk.dcz.gov.ua/publikaciya/pamyatka-shchodo-shlyahiv-vregulyuvannya-konfliktu-interesiv> (In Ukrainian).
7. Resolution of the Grand Chamber of the Supreme Court dated March 20, 2019 in case No. 442/730/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/80854671> (In Ukrainian).
8. On Prevention of Corruption: Law of Ukraine dated 14.10.2014 № 1700-VII: (on March 31, 2023). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (In Ukrainian).
9. On local self-government in Ukraine: Law of Ukraine dated 21.05.1997 № 280/97-VR: (on March 31, 2023). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр#Text> (In Ukrainian).
10. On service in local self-government bodies: Law of Ukraine dated 06/07/2001 № 2493-III: (on August 1, 2021). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2493-14#Text> (In Ukrainian).
11. Regarding the application of certain provisions of the Law of Ukraine «On the Prevention of Corruption» regarding the prevention and settlement of conflicts of interest, compliance with restrictions on the prevention of corruption: Methodological recommendations dated October 21, 2022 № 13. URL: <https://wiki.nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2022/10/Metodychni-rekomendatsiyi-vid-21.10.2022-13.pdf> (In Ukrainian).

Oleksii LIALIUK

PhD in Legal Sciences, Associate Professor of department, Yaroslav Mudryi National Law University; Head of the Department, National Research Institute of State Construction and Local Self-Government of the Ukrainian National Academy of Sciences
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1214-0580>
e-mail: alyalyuk@ukr.net

Veronika CHEREDNICHENKO

student, Yaroslav Mudryi National Law University
ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-0209-0675>
e-mail: biz.veronika.ua@gmail.com

CONFLICT OF INTERESTS IN LOCAL GOVERNMENT: FEATURES OF LEGAL REGULATION AND PREVENTION OF ITS OCCURRENCE

Introduction. This paper addresses the specificities of conflicts of interest within the sphere of local self-government. One of the most common situations where a conflict of interest arises is through relationships with individuals and/or legal entities that may give rise to a private interest. Moreover, it distinguishes between the concepts of «authority» and «private interest».

Purpose. To define the concept of conflict of interests in local self-government bodies, its signs, features, methods of settlement, possible consequences and to find out the variability of actions of officials in solving this problem in accordance with anti-corruption legislation.

Results. Through an analysis of current legal documents and academic literature, the unique characteristics associated with the legal management and prevention of conflicts of interest within the functions of local government bodies are identified. It is determined that a conflict of interest may arise not only when a contradiction has already affected the objectivity and/or impartiality of decision-making or performance of actions, but also when there is a potential opportunity to influence them. This paper also investigates the essence of conflicts of interest and their manifestations in the sphere of local self-government. By analyzing various situations in which conflicts of interest arise in the system of local self-government, the paper describes the consequences of such conflicts and highlights certain shortcomings of the regulatory and legal framework of Ukraine regarding the notification of conflicts of interest and the algorithm of behavior in their presence.

Conclusion. The paper concludes that persons entrusted with the responsibility of preventing and resolving conflicts of interest in the sphere of local self-government and other state authorities should take several measures. Firstly, they should take measures to prevent possible conflicts of interest and their actual manifestation. Secondly, they should report a conflict of interest by providing information about an actual or possible situation where a conflict may arise between their personal interests and the interests of another person. Thirdly, they should avoid taking actions or making decisions in situations of real conflicts of interest. Lastly, they should take measures to resolve potential or existing conflicts of interest, which depend on the situation. It is important to note that a person can take any measures independently, as long as they do not violate the law.

Keywords: conflict of interest, private interest, real conflict of interest, potential conflict of interest, state and local government officials

Пропонуємо доєднатись до підписників та авторів журналу «Економіка. Фінанси. Право»

We invite you to join the subscribers and authors of the journal "Economics. Finances. Law"

Інформаційно-аналітичний журнал «Економіка. Фінанси. Право» видається з 1994 р. Журналу присвоєно міжнародні ідентифікаційні номери ISSN 2786-5517 (Online), ISSN 2409-1944 (Print), включено в міжнародну наукометричну базу Index Copernicus та Репозитарій Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського.

Журнал включено до переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук – з економічних та юридичних наук (2020 р.), а також з обліку та аудиту (2017 р.).

Журнал містить також науково-популярний розділ.

На вебсайті видання (efp.in.ua) можна дізнатись про подробиці подачі матеріалів для опублікування.

Цифрова версія журналу доступна в архіві з 2015 р. (<http://efp.in.ua/uk/releases>)

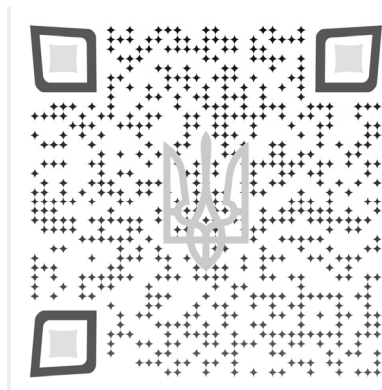
**РОЗПОЧИНАЄМО КАМПАНІЮ З РОЗШИРЕННЯ
АВТОРІВ І РЕДАКТОРІВ
З ІНШИХ КРАЇН СВІТУ!**

**ЗАПРОШУЄМО ДОЛУЧАТИСЯ
ВАШИХ КОЛЕГ ІЗ ЗАКОРДОНУ!**

ПІДТРИМУЙТЕ українську Пресу!
Передплачуйте видання на 2023 рік та надсилайте свої статті до опублікування.

**Підписатися на видання означає підтримати
редакційну команду і систему розповсюдження
ЗМІ України!**

**Замовлення доставки в межах України та світу
шукайте за QR-кодом!**

Оформити передплату можна і в редакції:
<http://efp.in.ua/uk/subscription>

Information-analytical journal "Economics. Finances. Law" is published since 1994. The journal is awarded the international identification numbers ISSN 2786-5517 (Online), ISSN 2409-1944 (Print), included in the international scientometrics base Index Copernicus and Electronic Vernadskyi National Library of Ukraine Repository.

The journal is included in the list of scientific professional editions of Ukraine, in which the results of dissertations to obtain the degree of doctor and candidate (PhD) can be published – economic and legal sciences (2020) as well as accounting and audit (2017).

The journal also contains a popular science section.

On the edition's website (efp.in.ua) you can find out on the details for submitting the materials to publish.

The journal's digital version is available in the archive since 2015 (<http://efp.in.ua/en/releases>)

**WE START THE CAMPAIGN FOR EXPANSION OF
AUTHORS AND EDITORS FROM OTHER
WORLD'S COUNTRIES!**

**WE INVITE YOUR COLLEAGUES
FROM ABROAD TO JOIN!**

SUPPORT the Ukrainian Press!
Subscribe to the edition for 2023
and submit your papers for publishing

**Subscribing the edition means to support the
editorial team and the distribution system of mass
media of Ukraine!**

**Search for delivery orders within Ukraine and the
world by QR-code!**

You can also make a subscription in the editorial office:
<http://efp.in.ua/en/subscription>